

Svet
Evropske unije

Bruselj, 31. marec 2021
(OR. en)

7144/2/21
REV 2

SOC 152
EMPL 108
ECOFIN 252
EDUC 90

IZID POSVETOVANJA

Pošiljatelj: generalni sekretariat Sveta

Prejemnik: delegacije

Št. predh. dok.: 5945/1/21 REV 1

Zadeva: Skupno poročilo o zaposlovanju za leto 2021 (9. marec 2021)

V prilogi vam pošiljamo Skupno poročilo o zaposlovanju za leto 2021, sprejeto 9. marca 2021 po pisnem postopku.

KAZALO

PREDGOVOR	3
KLJUČNA SPOROČILA	4
1. PREGLED TRENDOV IN IZZIVOV NA TRGU DELA IN SOCIALNEM PODROČJU V EVROPSKI UNIJI	34
1.1 Trendi na trgu dela.....	34
1.2 Trendi na socialnem področju	45
2. PREGLED TRENUTNEGA STANJA NA PODLAGI PREGLEDA SOCIALNIH KAZALNIKOV	49
2.1 Razlaga pregleda socialnih kazalnikov.....	50
2.2 Dokazi, ki izhajajo iz pregleda socialnih kazalnikov	54
3. REFORME ZAPOSLOVANJA IN SOCIALNE REFORME – USPEŠNOST IN UKREPI DRŽAV ČLANIC	59
3.1 Smernica 5 Spodbujanje povpraševanja po delovni sili	59
3.1.1 Ključni kazalniki	60
3.1.2 Ukrepi držav članic	82
3.2 Smernica 6: Krepitev ponudbe delovne sile ter izboljšanje dostopa do zaposlitve, spretnosti in kompetenc.....	91
3.2.1 Ključni kazalniki	92
3.2.2 Ukrepi držav članic	136
3.3 Smernica 7: Izboljšanje delovanja trgov dela in učinkovitosti socialnega dialoga	166
3.3.1 Ključni kazalniki	167
3.3.2 Ukrepi držav članic	204
3.4 Smernica 8: Spodbujanje enakih možnosti za vse, krepitev socialne vključenosti in boj proti revščini 217	
3.4.1 Ključni kazalniki	217
3.4.2 Ukrepi držav članic	245

PREDGOVOR

V skladu s členom 148 Pogodbe o delovanju Evropske unije morata Evropska komisija in Svet pripraviti skupno poročilo o zaposlovanju. Predlog, ki ga je Evropska komisija podala za to poročilo, je del jesenskega svežnja. Skupno poročilo o zaposlovanju vsebuje letni pregled glavnih dogodkov na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropski uniji ter reformnih ukrepov držav članic v skladu s smernicami za politike zaposlovanja držav članic¹. Poročilo temelji na strukturi smernic: spodbujanje povpraševanja po delovni sili (smernica 5), krepitev ponudbe delovne sile ter izboljšanje dostopa do zaposlitve, spretnosti in kompetenc (smernica 6), izboljšanje delovanja trgov dela in učinkovitosti socialnega dialoga (smernica 7) ter spodbujanje enakih možnosti za vse, krepitev socialne vključenosti in boj proti revščini (smernica 8).

Poleg tega skupno poročilo o zaposlovanju vsebuje pregled uspešnosti držav članic v zvezi s pregledom socialnih kazalnikov, vzpostavljenim v okviru evropskega stebra socialnih pravic. Evropski steber socialnih pravic so 17. novembra 2017 skupaj razglasili Evropski parlament, Svet in Komisija. V njem so opredeljena načela in pravice na treh področjih: (i) enake možnosti in dostop do trga dela, (ii) pošteni delovni pogoji ter (iii) socialna zaščita in vključenost. Spremljanje napredka na teh področjih je podprto s podrobno analizo pregleda socialnih kazalnikov, ki spremlja steber socialnih pravic.

Skupno poročilo o zaposlovanju je strukturirano, kot sledi: uvodno poglavje (poglavje 1) vsebuje pregled glavnih trendov na trgu dela in socialnem področju v Evropski uniji, s čimer predstavlja ozadje. V poglavju 2 so predstavljeni glavni rezultati analize pregleda socialnih kazalnikov, povezanega z evropskim stebrom socialnih pravic. V poglavju 3 je naveden podroben opis ključnih kazalnikov po državah (vključno s kazalniki iz pregleda socialnih kazalnikov), v katerem so obravnavani uspešnost držav članic, izzivi in politike, ki se izvajajo za obravnavo smernic za politike zaposlovanja.

¹ Svet Evropske unije je zadnjo posodobitev smernic za zaposlovanje sprejel oktobra 2020 (UL L 344, 19.10.2020, str. 22).

KLJUČNA SPOROČILA

- 1. Preden se je začela kriza zaradi COVID-19, je EU imela stabilno, vendar upočasnjeno rast zaposlovanja.** Z nadaljevanjem pozitivnih rezultatov na trgih dela, ki so se začeli leta 2013, se je zaposlovanje v letu 2019 še povečalo in ob koncu leta doseglo rekordno raven. Prizadevanja držav članic za reforme zaradi finančne krize so prispevala k tej gospodarski rasti s številnimi delovnimi mesti, čeprav so bili v nekaterih državah članicah in regijah še vedno izzivi, med drugim na področju vključevanja ranljivih skupin na trg dela.
- 2. S pandemijo COVID-19 se je ta trend obrnil, pri čemer so se naši načini dela in življenja nenadoma spremenili.** To je imelo zelo negativne posledice za življenja ljudi in je povzročilo neprimerljiv gospodarski šok ter pomembne socialne posledice. Odziv nacionalnih organov in evropskih institucij je bil hiter. Glavna prednostna naloga politike je postala zaščita zdravja in delovnih mest državljanov. Države članice so podporno zagotovile zlasti skupinam in sektorjem, ki so bili še posebej prizadeti. Z izvajanjem teh ukrepov se je za zdaj preprečila velika kriza na področju zaposlovanja in socialnih zadev v EU. Še vedno pa je veliko negotovosti, predvsem glede tega, kako dolgo bo pandemija trajala, kdaj se bo uresničilo trajnostno okrevanje gospodarstva in kakšne bodo posledice za osebe v ranljivem položaju. Razmere se med državami članicami razlikujejo, tudi zaradi zapuščine preteklosti. Države članice, ki so se z resnimi socialno-ekonomskimi izzivi srečevale že pred pandemijo, so zdaj ranljivostim še bolj izpostavljene.

3. **Izvajanje evropskega stebra socialnih pravic je ključno za zagotovitev, da bo okrevanje pravično in vključujoče.** Oblikovanje ukrepov politike v podporo delavcev in gospodinjstev morajo usmerjati načela stebra, skupaj s tremi razsežnostmi, tj. enakimi možnostmi in dostopom do trga dela, poštenimi delovnimi pogoji ter socialno zaščito, zdravjem in vključenostjo. Za boj proti vplivu pandemije ter pripravo okrevanja je treba spodbujati socialno odpornost in navzgor usmerjeno konvergenco, tako da se v središče postavi ljudi in njihovo dobro počutje. Nedavno sprejete smernice za zaposlovanje vsebujejo posebne smernice za ublažitev zaposlitvenih in socialnih učinkov COVID-19 ter državam članicam zagotavljajo konkretne smernice o tem, kako posodobiti institucije trga dela, izobraževanje in usposabljanje ter sisteme socialne zaščite in zdravstvene sisteme, da bi postali bolj vključujoči in pravični. Vključujejo tudi nove elemente, ki izražajo prednostne naloge Unije, zlasti v zvezi s socialno pravičnim zelenim in digitalnim prehodom. Glavni cilj evropskega zelenega dogovora sta preoblikovanje podnebnih in okoljskih izzivov v priložnosti ter zagotovitev pravičnega in vključujočega prehoda za vse.
4. **EU se je na krizo odzvala hitro in odločno.** Državam članicam je bila ponujena finančna podpora brez primere, da bi se ublažile gospodarske, socialne in zdravstvene posledice krize ter bi se okrepilo okrevanje, med drugim z novim instrumentom za podporo zmanjševanju tveganj za brezposelnost v izrednih razmerah (SURE), instrumentom za nujno pomoč v Uniji in večjo prožnostjo pri uporabi sredstev kohezijske politike v okviru naložbene pobude v odziv na koronavirus. Poleg tega bo mehanizem za okrevanje in odpornost, ki je osrednji del Instrumenta Evropske unije za okrevanje, zagotovil obsežno finančno podporo za reforme in naložbe v podporo ustvarjanju delovnih mest, povečal odpornost gospodarstev, družb in zdravstvenih sistemov EU ter izboljšal njihovo pripravljenost na zeleni in digitalni prehod. To je edinstvena priložnost za okrepitev naložb v ljudi in izvajanje reform za pospešitev okrevanja gospodarstva. Hiter odziv je skladen z dolgoročno strategijo in prispeva k zmogljivosti Unije za doseganje njenih dolgoročnih ciljev.

5. **Namen skupnega poročila o zaposlovanju za leto 2021 je državam članicam pomagati opredeliti prednostna področja za reforme in naložbe.** Skupno poročilo o zaposlovanju na podlagi člena 148 Pogodbe o delovanju Evropske unije vsebuje pregled glavnih dogodkov na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi ter izvajanja smernic za zaposlovanje. Vse od začetka je sestavni del evropskega semestra in v okviru jesenskega svežnja poudarja ključne zaposlitvene in socialne izzive, s katerimi se je treba spopasti v letnem ciklu. V izjemnem evropskem semestru 2021² bo skupno poročilo o zaposlovanju državam članicam dodatno pomagalo pri opredelitvi prednostnih področij za reforme in naložbe, ki jih morajo vključiti v svoje načrte za okrevanje in odpornost, ob upoštevanju smernic za zaposlovanje. Rezultati pregleda socialnih kazalnikov, ki spremlja evropski steber socialnih pravic, so navedeni v skupnem poročilu o zaposlovanju in lahko prispevajo k pripravi nacionalnih načrtov. Poleg tega bo Komisija na podlagi skupnega poročila o zaposlovanju ocenila vsebino načrtov v analitičnih dokumentih, priloženih predlogom izvedbenih aktov Sveta. Poleg tega bo Komisija v sodelovanju z Odborom za zaposlovanje in Odborom za socialno zaščito še naprej pozorno spremljala vse dogodke na trgu dela in na področju socialnih zadev ter redno posodabljala zadevni prikaz uspešnosti zaposlovanja in prikaz uspešnosti socialne zaščite.

² Kot je navedeno v Letni strategiji za trajnostno rast 2021, bo cikel evropskega semestra 2021 prilagojen tako, da bo izražal uvedbo mehanizma za okrevanje in odpornost. Komisija bo vsebino načrta za okrevanje in odpornost, ki ga bodo predložile države članice, ocenila v analitičnih dokumentih, priloženih predlogom izvedbenih aktov Sveta. Ti analitični dokumenti bodo nadomestili običajna poročila o državah. Glede na to, da so načrti za okrevanje in odpornost celoviti in usmerjeni v prihodnost, Komisiji v letu 2021 ne bo treba predlagati priporočil za posamezne države za tiste države članice, ki bodo predložile tak načrt. Komisija bo leta 2021 kljub temu predlagala priporočila o proračunskem stanju držav članic, kot je predvideno v Paktu za stabilnost in rast.

6. **Kriza zaradi COVID-19 je močno vplivala na rezultate na trgu dela v EU.** Čeprav so bili znaki počasnejše rasti stopnje zaposlovanja vidni že v drugi polovici 2019, se je pozitiven trend večine kazalnikov trga dela ob izbruhu pandemije prekinil. Skupno število zaposlenih (ki se je od sredine leta 2013 povečalo za 15 milijonov) se je med zadnjim četrletjem 2019 in drugim četrletjem 2020 zmanjšalo za 6,2 milijona oseb, kar je največji upad, evidentiran v dveh zaporednih četrletjih. Nato se je v tretjem četrletju 2020 nekoliko povečalo, in sicer za 1,9 milijona. Po šestih letih pozitivnega razvoja v smeri cilja zaposlovanja iz strategije Evropa 2020 se je stopnja zaposlenosti v letu 2020 od njega oddaljila. Zaradi hitrega sprejetja shem skrajšanega delovnega časa in drugih ukrepov za zadržanje na trgu dela skupaj z znižanjem stopenj delovne aktivnosti se je stopnja brezposelnosti za zdaj le malo zvišala, in sicer za 1 odstotno točko do septembra 2020. Brezposelnost mladih (15–24 let) se je kljub temu povečala bolj izrazito kot brezposelnost pri drugih starostnih skupinah, delež mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo (v nadaljnjem besedilu: NEET), pa se je zelo povečal. Zelo prizadeti so tudi delavci, ki niso rojeni v EU. Ti rezultati se med državami, regijami in sektorji zelo razlikujejo ter zahtevajo pozorno spremljanje in prizadevanja politike, da bi preprečili še bolj negativen vpliv v srednjeročnem in dolgoročnem obdobju.

7. **Obsežna uporaba shem skrajšanega delovnega časa je prispevala k ublažitvi posledic pretresa na trgu dela.** Število opravljenih ur na delavca se je zelo zmanjšalo, in sicer za 11,7 % v drugem četrtnetju 2020 v primerjavi z zadnjim četrtnetjem 2019 (nato pa je v tretjem četrtnetju 2020 naraslo za 10,9 % v primerjavi s prejšnjim četrtnetjem); hkrati se je bistveno povečala odsotnost z dela, in sicer z 9 % v zadnjem četrtnetju 2019 na 18,7 % v drugem četrtnetju 2020 (približno polovica tega povečanja je rezultat začasnih odpuščanj). Od začetka krize so države članice razširile sheme skrajšanega delovnega časa in/ali druge sheme za ohranjanje delovnih mest (ali so jih uvedle, če še niso bile na voljo), da bi omejile izgubo delovnih mest, preprečile razpršitev človeškega kapitala ter ohranile skupno povpraševanje. Evropska unija podpira ta prizadevanja z začasnim instrumentom SURE. Z izjemno in usklajeno uporabo shem skrajšanega delovnega časa se je prispevalo k obravnavanju neposrednih posledic krize ter preprečilo hiter porast brezposelnosti. Ohranjanje delovnih mest v podjetjih, ki se soočajo s težavami, bo še naprej pomembno, dokler se bodo izvajale politike za zaježitev in blažitev. Vendar pa se z daljšanjem krize povečuje tveganje, da bi se subvencionirala delovna mesta v podjetjih, ki niso več sposobna preživeti. Zato je pomembno, da se med proučevanjem postopne ukinitve shem skrajšanega delovnega časa skrbno proučita po eni strani potreba po zaščiti podjetij in zaposlenih, dokler bo to potrebno zaradi gospodarskih razmer, po drugi strani pa uvedba politik za spodbujanje strukturne spremembe in prerazporeditev delavcev (npr. z dobro zasnovanimi spodbudami za zaposlovanje in ukrepi za preusposabljanje).

S krizo zaradi COVID-19 se je prekinil šestletni pozitivni trend na trgu dela.

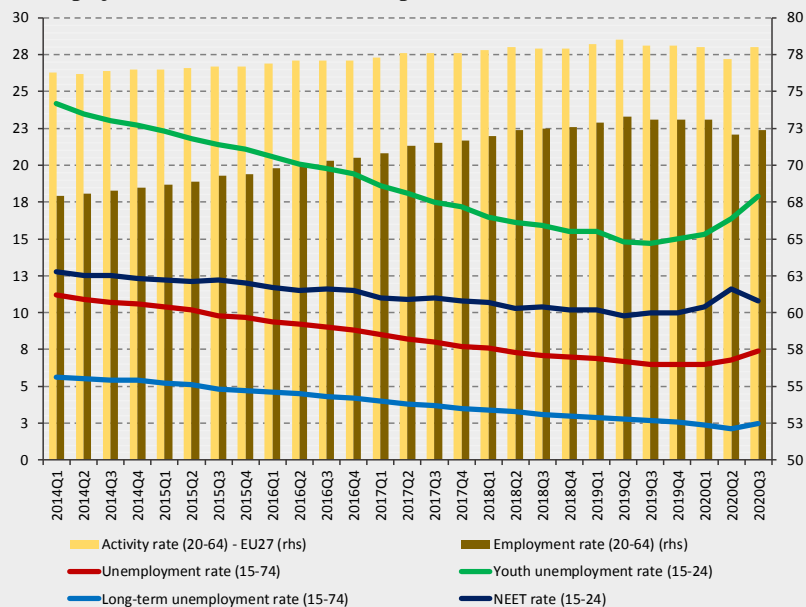
4,3 milijona manj zaposlenih ljudi v tretjem četrtnem 2020 v primerjavi z zadnjim četrtnem 2019

72,4 % stopnja zaposlenosti v tretjem četrtnem 2020 (za 0,7 odstotne točke nižja kot leto prej)

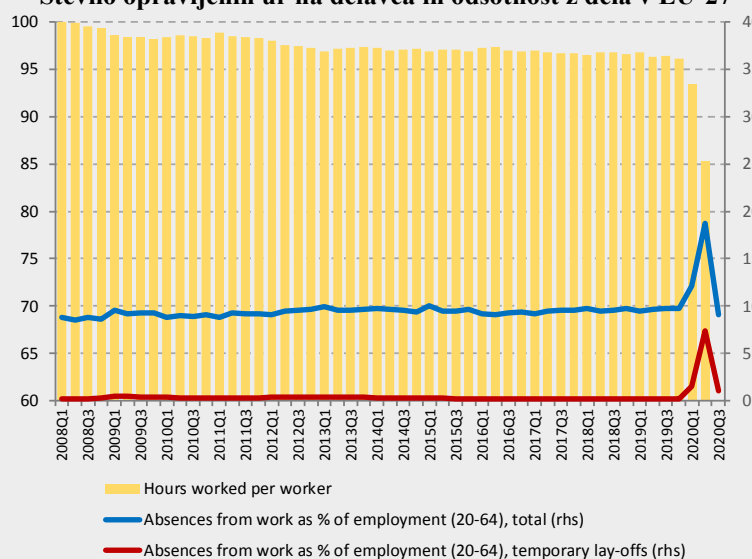
7,5 % stopnja nezaposlenosti novembra 2020 (za 0,9 odstotno točko višja kot marca)

-11,7 % opravljenih ur na delavca v drugem četrtnem 2020 v primerjavi z zadnjim četrtnem 2019 (10,9 % višja kot v tretjem četrtnem 2019)

Stopnje delovne aktivnosti, brezposelnosti in NEET v EU-27, v %

Število opravljenih ur na delavca in odsotnost z dela v EU-27

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Sezonsko, ne koledarsko prilagojeni podatki.

8. **Gospodarski pretres se po sektorjih in kategorijah delavcev občuti različno.** V obdobju med tretjim četrtletjem 2019 in tretjim četrtletjem 2020 se je število zaposlenih zmanjšalo v večini gospodarskih dejavnosti, največje zmanjšanje pa je bilo zaznano na področju gostinskih in nastanitvenih storitev, kulturnih in razvedrilnih dejavnosti ter poklicnih dejavnosti. Upad zaposlenosti je bolj vplival na delavce v nestandardnih oblikah zaposlitve, čeprav so med državami velike razlike. Zelo močno so bili prizadeti zaposleni za določen čas, saj se je v drugem četrtletju 2020 njihovo število medletno zmanjšalo za 13,2 %, število zaposlenih za nedoločen čas pa je ostalo stabilno (0,3 % višje v primerjavi s prejšnjim letom), tudi zaradi odziva politike. To je povzročilo znatno zmanjšanje deleža zaposlenih za določen čas glede na skupno število zaposlenih, pri čemer so med državami ponovno velike razlike.

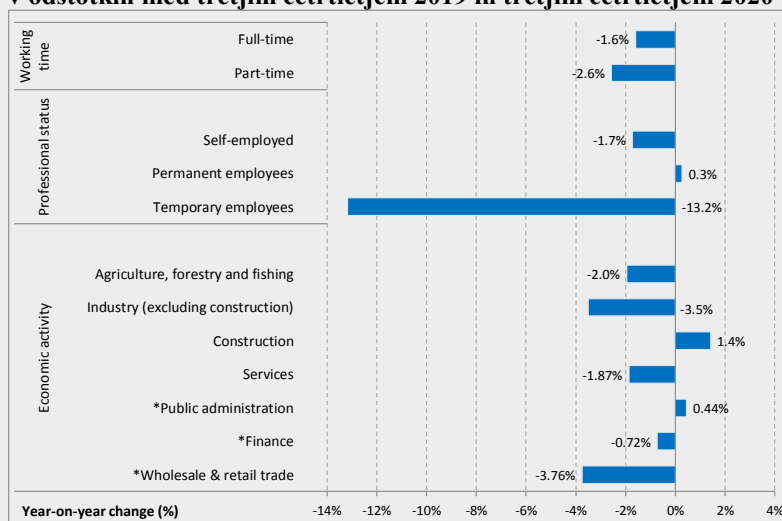
Pandemija različno vpliva na delovna mesta in sektorje

3,3 milijona manj delavcev s pogodbami za določen čas v tretjem četrtletju 2020 (v primerjavi s preteklim letom)

Rast zaposlovanja v gradbeništvu, javni upravi in dejavnostih IKT.

Relativno največji upad v trgovini, kulturnih in razvedrilnih dejavnostih ter kmetijstvu

Zaposlitev (v starosti 15–64 let) glede na vrsto pogodbe: sprememba v odstotkih med tretjim četrtletjem 2019 in tretjim četrtletjem 2020

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Opomba: * Dejavnosti po klasifikaciji NACE Rev. 2.

9. **Zaradi COVID-19 obstaja tveganje, da se bodo države članice srečale z velikim povečanjem brezposelnosti mladih, zato so potrebne reforme in okrepljena podpora.**
- Brezposelnost mladih na ravni EU je po stalnem zmanjševanju v letu 2019 poskočila z najnižje stopnje 15,1 % v marcu 2020 na 17,5 % v novembru 2020, pri čemer se je povečevala hitreje kot skupna brezposelnost. Zaradi krize se je najbolj v dveh zaporednih četrletjih od začetka serije Eurostata leta 2006 zvišala tudi stopnja oseb, starih 15 do 24 let, ki niso zaposlene, se ne izobražujejo ali usposabljujejo (z 10,4 % na 11,6 % med prvim in drugim četrletjem 2020, nato pa se je v tretjem četrletju 2020 znižala na 10,8 %). Leta 2019 je eden od desetih mladih, starih med 18 in 24 let, opustil izobraževanje ali usposabljanje s kvalifikacijami, nižjimi od srednješolske izobrazbe, več kot četrtnina oseb, starih med 30 in 34 let, pa ni imela kvalifikacij, ki bi jim omogočile neposredni dostop do trga dela (kvalifikacija na ravni srednjega poklicnega izobraževanja in usposabljanja ali terciarnega izobraževanja). V predlogih Komisije za priporočilo o poklicnem izobraževanju in usposabljanju ter evropskem izobraževalnem prostoru so predstavljeni cilji za izboljšanje dosežene izobrazbe v poklicnem izobraževanju in usposabljanju ter terciarnem izobraževanju. Višje stopnje NEET so posledica predvsem manjšega povpraševanja po delovni sili, zato bodo bistvene reforme za podporo ustvarjanju delovnih mest, izobraževanju ter znanjem in spretnostim. Ključno bo uspešno izvajanje okrepljenega jamstva za mlade, ki temelji na dobro delujočih javnih službah za zaposlovanje ter sistemih izobraževanja in usposabljanja. Med ukrepi za mlade ženske NEET, pri katerih ima neaktivnost večjo vlogo kot pri moških, bi morale biti tudi reforme za odpravo negativnih fiskalnih spodbud za delo ter pomoč pri usklajevanju obveznosti glede dela in oskrbe (glej tudi spodaj).

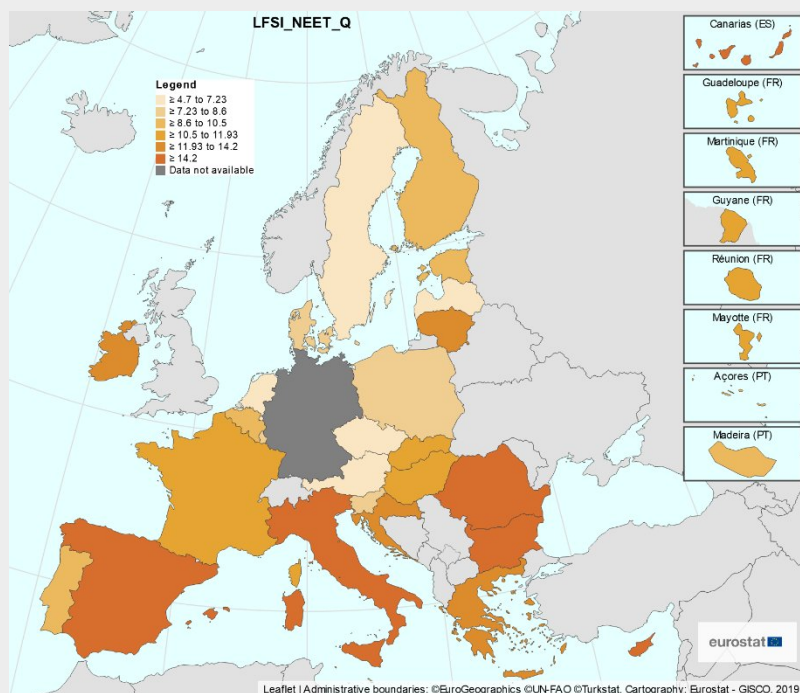
Zaradi krize zaradi COVID-19 so se precej zvišale stopnje NEET

10,8 %
mladih NEET (15–24 let) v tretjem četrtletju 2020 (za 0,8 odstotne točke več kot tretjem četrtletju 2019)

–13 %
zaposlenih nizko usposobljenih mladih med koncem leta 2019 in tretjim četrtletjem 2020

26 %
mladih (30–34 let) s kvalifikacijami, ki ne omogočajo neposrednega dostopa do trga dela (srednje poklicno izobraževanje in usposabljanje ali terciarna izobrazba)

Mladi, stari 15 do 24 let, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljujejo (tretje četrtletje 2020)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili.

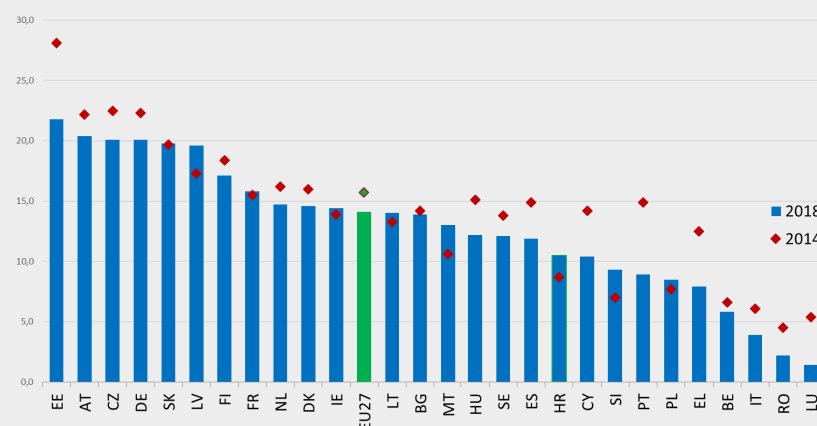
10. **Vrzel stopnje zaposlenosti po spolu se ni spremenila, vrzel v plačilu pa se je v zadnjih petih letih zmanjšala, vendar je kriza povzročila nova tveganja ter poudarila potrebo po reformah in naložbah.** Čeprav so se stopnje zaposlenosti žensk zvišale, se je plačilna vrzel po spolu od leta 2013 le nekoliko izboljšala kljub višji povprečni ravni izobrazbe žensk. Do zdaj se stopnja zaposlenosti zaradi krize zaradi COVID-19 v EU v povprečju ni bistveno razlikovala glede na spol. Vendar pa so ženske zaradi prevelike zastopanosti v sektorjih in poklicih z nižjimi plačili ter zaposlitvi za krajši delovni čas še posebej ranljive na trgih dela, ki jih je prizadela kriza zaradi COVID-19. Razlike med spoloma so večje pri ženskah z malimi otroki: leta 2019 so se spoprijemale z negativno vrzeljo v stopnji zaposlenosti, ki je znašala 14,3 odstotne točke v primerjavi z ženskami brez otrok, za moške v enakem položaju pa je značilna pozitivna vrzel, ki je znašala 9,6 odstotne točke. Rezultati na področju zaposlovanja so slabši zlasti za starejše ženske, ženske, ki niso rojene v EU, ter nizko usposobljene in invalidne ženske. Udeležba žensk na trgu dela bi se lahko okrepila z reformami in naložbami v vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu in storitve dolgotrajne oskrbe ter s politikami za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, kot sta starševski in oskrbovalski dopust z uravnoteženo zastopanostjo spolov. Druge reforme in naložbe bi lahko vključevale ukrepe za zagotavljanje enakega poklicnega napredovanja, ukrepe za preglednost plačil ter prilagoditve sistema davkov in socialnih prejemkov, kot so davki, ki se obračunavajo na posameznika in ne na gospodinjstvo, ter družinske olajšave, olajšave za vzdrževanega zakonca in prenosljivi odbitki.

Razlike v zaposlenosti in plačilu med spoloma so še vedno precejšnje v več državah članicah

11,4 odstotne točke vrzel stopnje zaposlenosti glede na spol v tretjem četrtletju 2020, kar je skoraj nespremenjeno od leta 2013

14,3 odstotne točke vpliv starševstva na zaposlenost (nižja stopnja zaposlenosti za ženske z malimi otroki v primerjavi z ženskami brez otrok)

Neprilagojena plačilna vrzel glede na spol v letih 2014 in 2018 (v odstotnih točkah)

Vir: Eurostat.

11. **Kriza bo imela verjetno nesorazmeren vpliv na migrante iz tretjih držav, pri čemer so potrebna dodatna prizadevanja za zagotovitev njihovega vključevanja na trg dela.**

Povprečna stopnja zaposlenosti migrantov iz tretjih držav se je v obdobju 2017–2019 zvišala (z 61,5 % na 64,2 %). Vendar se je od začetka krize stopnja zaposlenosti precej znižala (na 62,7 % v tretjem četrtletju 2020) zaradi njihove prevelike zastopanosti med delavci, zaposlenimi za določen čas, in v sektorjih, na katere kriza močno vpliva, čeprav so imeli med pandemijo ključno vlogo v najbolj izpostavljenih poklicih. Poleg tega je pri delavcih migrantih prve generacije večja verjetnost, da bodo zaposleni v poklicih, za katere se zahteva nizka usposobljenost, tudi če imajo kvalifikacije visokošolskega izobraževanja. Odzivi politike držav članic, povezani z zagotavljanjem jezikovnih tečajev, dostopom do izobraževanja in usposabljanja, usmerjanjem na trgu dela ter priznavanjem znanj in spretnosti ter kvalifikacij, so prispevali k izboljšanju njihovega vključevanja na trg dela. Ohranjanje in krepitev teh politik bi pomagala zagotoviti, da bi bilo okrevanje bolj vključujoče ter da bi temeljilo na znanjih in spretnostih ter potencialu migrantov, vključno z begunci.

12. **Za izboljšanje socialne odpornosti je ključno obravnavanje vzrokov za segmentacijo trga dela, tudi s prilagoditvijo zakonodaje in zagotavljanjem, da so vzpostavljene prave spodbude za zaposlovanje s stabilnimi pogodbami.** Pogostost zaposlitve za določen čas se med državami močno razlikuje, pri čemer so v tej kategoriji sorazmerno bolj zastopani mladi in ženske. Države članice s precejšnjim deležem delavcev, zaposlenih za določen čas, se med krizo soočajo z največjimi nihanjem v zaposlovanju. S tega vidika je zagotavljanje, da pogodbe o zaposlitvi za določen čas podpirajo vstop na trg dela in so hkrati izhodišče za redno zaposlitev, ključno za povečanje socialne odpornosti ter podpiranje pravičnega in vključujočega okrevanja. V tem okviru so pomembne reforme za posodobitev delovnopravne zakonodaje, med drugim z določanjem jasnih pogojev za uporabo pogodb o zaposlitvi za določen čas, preprečevanjem delovnih razmerij, ki vodijo do prekarnih delovnih pogojev, in zagotavljanjem pravih spodbud za zaposlovanje na podlagi pogodb o zaposlitvi za nedoločen čas. Hkrati bi morale države članice zagotoviti, da imajo iskalci zaposlitve z zgodovino prekarnih zaposlitev ustrezen dostop do socialne zaščite in predvsem nadomestil za brezposelnost, tudi z zagotavljanjem možnosti, da se zahteve glede upravičenosti prilagodijo, če je to potrebno zaradi ekonomskih razmer, ter priložnosti za usposabljanje in preusposabljanje.

13. **Številni delavci še vedno niso zaščiteni z ustreznimi minimalnimi plačami.** Pogosto so zakonsko določene minimalne plače nizke v primerjavi z drugimi plačami v gospodarstvu, čeprav so se v številnih državah članicah nedavno zvišale. Minimalna plača pogosto ne zadostuje za zaščito delavcev pred tveganjem revščine. Poleg tega se vrzeli v kritju pojavljajo v državah z zakonsko določeno minimalno plačo (zaradi izjem za posebne kategorije) in v državah, v katerih se plače določajo izključno s kolektivnimi pogajanja (za delavce, za katere se ne uporabljajo, neposredno ali posredno, kolektivne pogodbe). Po posvetovanju s socialnimi partnerji je Komisija 28. oktobra 2020 predlagala direktivo EU o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji. Trenutno potekajo pogajanja o predlagani direktivi. V predlogu je predviden okvir za zagotovitev dostopa delavcev v EU do ustrezne zaščite minimalne plače.
14. **Prilagajanje delovnih pogojev je med pandemijo postalo osrednjega pomena in bo ostalo ključno tudi po njej, saj bo zahtevalo naložbe v delovna mesta in reforme za izboljšanje razpoložljivosti prožnih ureditev dela.** Številne države članice so prilagodile svoje delovne pogoje, vključno s podaljšanjem uporabe dela na daljavo, s posebnim poudarkom na zaščiti ranljivih delavcev. Med izrednimi zdravstvenih razmerami se je delo na daljavo izkazalo za zelo pomembno za zagotavljanje neprekinjenega poslovanja, saj nudi več možnosti za izpolnjevanje dodatnih potreb glede oskrbe. Vendar lahko prinaša tudi tveganja, vključno s tveganji, povezanimi s poklicnim, telesnim in duševnim dobrim počutjem delavcev, ki delajo na daljavo od doma. V prihodnosti bo pandemija privedla do ponovnega razmisleka o organizaciji delovnih mest ter usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja. Obstajajo razlike v vsebini in obsegu nacionalnih predpisov, povezanih z delom na daljavo, tudi v zvezi s spodbujanjem informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT) v ta namen. Države članice bi morale z nadgrajevanjem obstoječih nacionalnih praks v zvezi s kolektivnimi pogajanja zagotoviti varna in dobro prilagojena delovna okolja ter splošno dostopnost prilagodljivih ureditev dela za usklajevanje poklicnega, družinskega in zasebnega življenja. Večjo pozornost bi bilo treba nameniti tudi izboljšanju delovnih pogojev za delavce v ranljivem položaju in privabljanje tistih, ki delajo neprijavljeni, da se formalno zaposlijo. S pandemijo so se razkrile tudi pomanjkljivosti v nekaterih poklicih v zdravstvu in potreba po prilagoditvi ali izboljšanju njihovih delovnih pogojev ter znanj in spretnosti.

Pogostost dela na daljavo med krizo se med profili in sektorji močno razlikuje

Delo od doma med pandemijo COVID-19, glavne značilnosti sodelujočih delavcev (EU-27, v %)

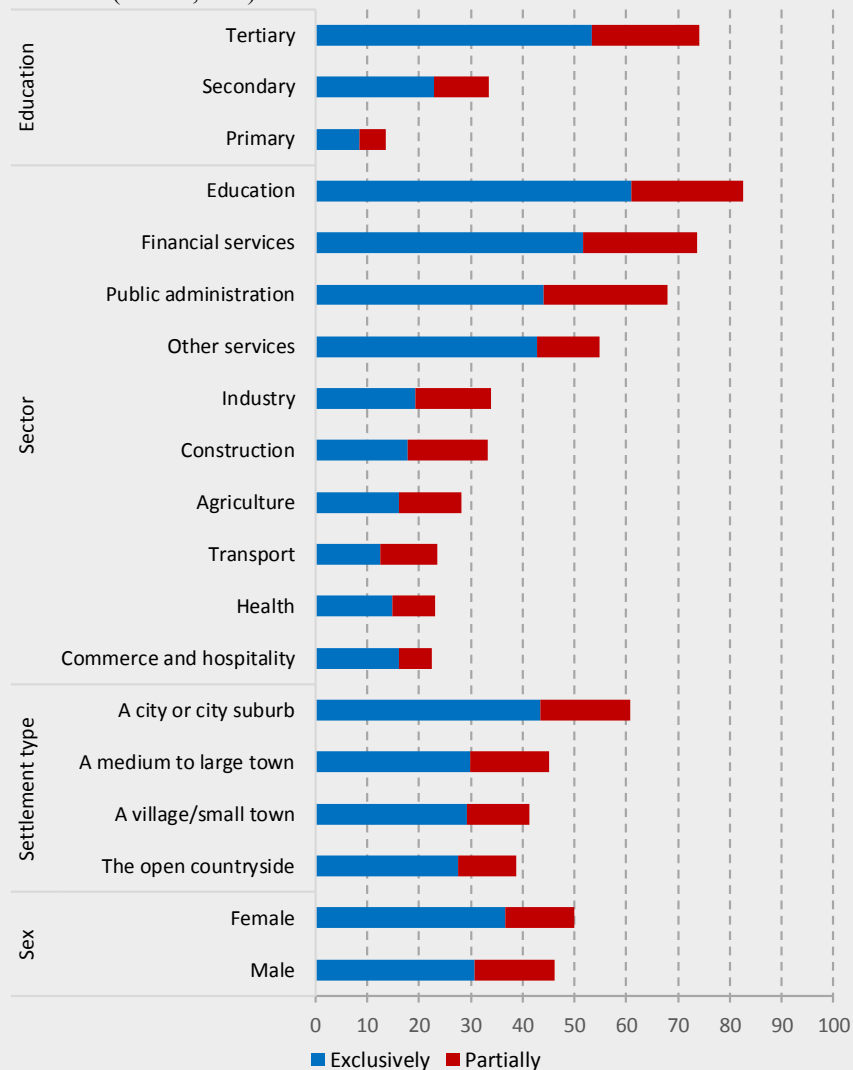
60 odstotnih točk

vrzel v dostopu do dela na daljavo med visoko in nizko usposobljenimi delavci

61 %

tistih, ki živijo v mestih, je imelo dostop do dela na daljavo, v primerjavi z 41 % tistih, ki živijo v manjših krajih

Delavci v izobraževalnih in upravnih službah so delo na daljavo uporabljali v večjem obsegu.

Vir: Elektronska anketa Eurofunda (2020) o življenju, delu in pandemiji COVID-19

15. **Za podpiranje prilagoditev trga dela po pretresu zaradi COVID-19 so ključne aktivne politike trga dela.** Države članice so v krizo zaposlovanja vstopile z različnimi stopnjami kritja z aktivnimi politikami trga dela. Podpiranje nemotenih prehodov na trg dela je ob preprečevanju tveganj nadaljnje polarizacije znanj in spretnosti ključnega pomena za vključujočo rast. To je pomembno zlasti za države članice s še vedno visokimi stopnjami dolgotrajne brezposelnosti, ki se bodo zaradi pretresa zaradi COVID-19 verjetno še poslabšale. Države članice so spremenile obstoječe okvire ali uvedle nove sisteme aktivne politike trga dela, da bi se bolje odzvale na razmere na trgu dela in spodbujale zaposlovanje ter izpopolnjevanje in preusposabljanje, pogosto s podporo Evropskega socialnega sklada. Zdaj bi jim bilo lahko omogočeno, da sredstva kohezijske politike združijo s sredstvi iz mehanizma za okrevanje in odpornost za nadaljnje spodbujanje ciljno usmerjenih aktivnih politik trga dela, vključno z ukrepi za izpopolnjevanje in preusposabljanje.
16. **Dostop do shem nadomestil za brezposelnost z ustreznimi ravnmi nadomestil in trajanjem je zelo pomemben za ublažitev negativnih posledic krize in podpiranje prehoda brezposelnih na nova delovna mesta.** Zagotavljanje ustreznih nadomestil za brezposelnost, dodeljenih za razumno obdobje, ki so dostopna vsem nezaposlenim, tudi tistim, ki so bili prej zaposleni na podlagi nestandardnih pogodb, je ključno za podpiranje iskalcev zaposlitve med prehodi. Posebno pozornost je treba nameniti posameznikom s kratkimi ali prekinjenimi obdobji zaposlenosti, saj so pogosto manj zajeti v teh shemah. Več držav članic je v odziv na pandemijo okrepilo svoje sheme varstva za primer brezposelnosti in omililo merila za upravičenost, da bi izboljšali njihovo zaščito. Te sheme je po spremembah gospodarskih razmer morda treba ponovno pregledati, da se ohranijo ustrezni dohodki in podpre učinkovito aktiviranje vseh prizadetih na trgu dela.

17. **Javne službe za zaposlovanje bodo morale preseči tradicionalne načine dela, da bi ustavili povečevanje števila iskalcev zaposlitve in podprlo njihovo prerazporejanje v poklicih ali sektorjih.** Delež brezposelnih, ki za iskanje zaposlitve uporabljajo javne službe za zaposlovanje, se v zadnjih letih zmanjšuje, čeprav so med državami članicami velike razlike. Med tistimi, ki se za pomoč obrnejo na javno službo za zaposlovanje, je še vedno največ mladih, nizko usposobljenih in starejših iskalcev zaposlitve. Za zagotavljanje ustreznega in učinkovitega odziva na potrebe iskalcev zaposlitve in delodajalcev je treba povečati zmogljivosti v zvezi s krepitvijo sistemov profiliranja ter storitve orientacije in mentorstva za iskalce zaposlitve. Za okrepitev njihove zmogljivosti bodo pomembne naložbe v sodobne rešitve informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) ter preusposabljanje osebja javnih služb za zaposlovanje. Večja podpora na podlagi individualnih akcijskih načrtov bi lahko pomagala tistim, ki jih je prizadela kriza, pri iskanju delovnih mest v okviru prihodnjega okrevanja.

Javna služba za zaposlovanje ima lahko ključno vlogo pri lajšanju nemotenega prehoda in spodbujanju hitrega okrevanja

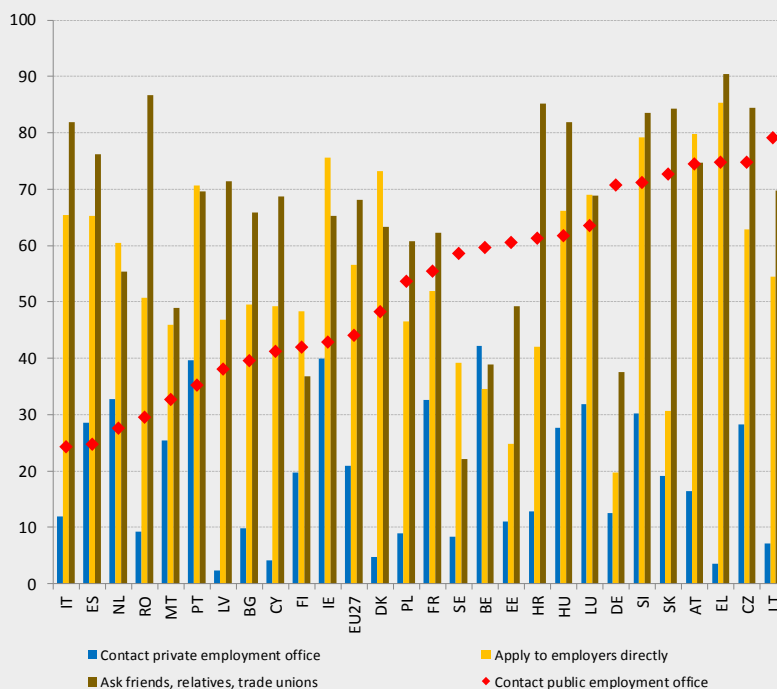
45 odstotne točke

razlika med najvišjo in najnižjo stopnjo uporabe javnih služb za zaposlovanje pri iskanju zaposlitve

Med tistimi, ki se za pomoč obrnejo na javno službo za zaposlovanje, prevladujejo nizko usposobljeni in starejši iskalci zaposlitve.

Visoke stopnje dolgotrajne brezposelnosti pred pandemijo lahko ustvarijo dodatne izzive za zagotovitev okrevanja, ki bi bilo učinkovito za vse.

Delež brezposelnih oseb, ki za iskanje zaposlitve uporabljajo dano metodo iskanja zaposlitve (2019)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili

18. **Socialni dialog in vključevanje socialnih partnerjev v oblikovanje politike sta ključna za spodbujanje pravičnega in trajnostnega okrevanja ter podpiranje vključujoče rasti.** V številnih državah članicah so kolektivne pogodbe in socialni dialog prispevali k oblikovanju in izvajanju takojšnjega socialno-ekonomskega odziva na krizo zaradi COVID-19, vključno z ukrepi za hitro prilagoditev delovnih vzorcev, kot je spodbujanje dela na daljavo, ter zaščito zdravja, dohodkov in delovnih mest najbolj izpostavljenih in kritičnih delavcev. Posvetovanja s socialnimi partnerji pri odzivanju na krizo so ostala intenzivna v tistih državah članicah, ki so že imele dobro razvite strukture socialnega dialoga. V drugih državah članicah je kriza še bolj omejila vključevanje socialnih partnerjev, ki je bilo omejeno že pred izrednimi zdravstvenimi razmerami. Za zagotovitev učinkovitega in nemotenega oblikovanja in izvajanja reform ter programov naložb v okviru novega mehanizma za okrevanje in odpornost v obdobju 2021–2023 je poglobitno, da države članice pri pripravljanju svojih nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost sodelujejo s socialnimi partnerji.

19. **Neenakosti v izobraževanju in usposabljanju ogrožajo socialno kohezijo in vključujočo rast. Za to so potrebne reforme, da bi sistemi izobraževanja in usposabljanja postali bolj vključujoči in bi dosegali boljše rezultate, podpirali najranljivejše in vlagali v izobraževalno infrastrukturo, vključno z digitalnim izobraževanjem.** Otroci in mladi iz nižjih socialno-ekonomskih skupin se pogosto spopadajo z velikimi izzivi pri pridobivanju izobrazbe. Pri njih je udeležba v vzgoji in izobraževanju v zgodnjem otroštvu precej manjša in na ravni sekundarnega izobraževanja pogosto ne dosegajo osnovnih ravni bralne pismenosti. Poleg tega so premalo zastopani v terciarnem izobraževanju, tako kot študenti s podeželskih območij, študenti invalidi in študenti migranti iz tretjih držav. Učenje na daljavo, uvedeno med omejitvami gibanja, je te pomanjkljivosti postavilo v središče pozornosti: pri učencih s slabšim socialno-ekonomskim položajem je bila običajno v izhodišču manjša digitalna pismenost ter pogosteje niso imeli dostopa do računalnika in internetne povezave. Razlike med spoloma se poleg tega povečujejo pri osnovnih znanjih in spretnostih ter terciarni izobrazbi, pri čemer dečki dosegajo slabše rezultate kot dekleta. Obstaja tveganje, da bi kombinacija teh dejavnikov povzročila prikrajšanosti v celotnem delovnem življenju, tudi glede na že tako veliko razliko v zaposlenosti med nizko in visoko usposobljenimi (za 29,1 odstotne točke v letu 2019). Obstaja močna povezava med uspešnostjo izobraževanja in usposabljanja, uspehom na trgu dela in udeležbo v družbi, kar poudarja pomen vključujočega izobraževanja za zagotovitev pravičnega okrevanja in okrepitev socialne odpornosti. Reforme bi lahko med drugim zajemale: preprečevanje zgodnjega nivojskega pouka, uvedbo podpornih storitev ter ciljno usmerjene finančne sheme in storitve za prikrajšane šole, družine in mlade, spodbujanje izboljšane dostopa do izobraževanja za otroke v stiski, vključno z vključevanjem učencev s posebnimi učnimi potrebami v redno izobraževanje, ter naložbe v infrastrukturo, opremo in učne vire.

Socialno-ekonomska prikrajšanost še vedno močno vpliva na udeležbo in izide izobraževanja

36,4 %

učencev

s slabšim ekonomskim, socialnim in kulturnim položajem ne dosega osnovnih ravni bralne pismenosti

11,3 odstotne

točke

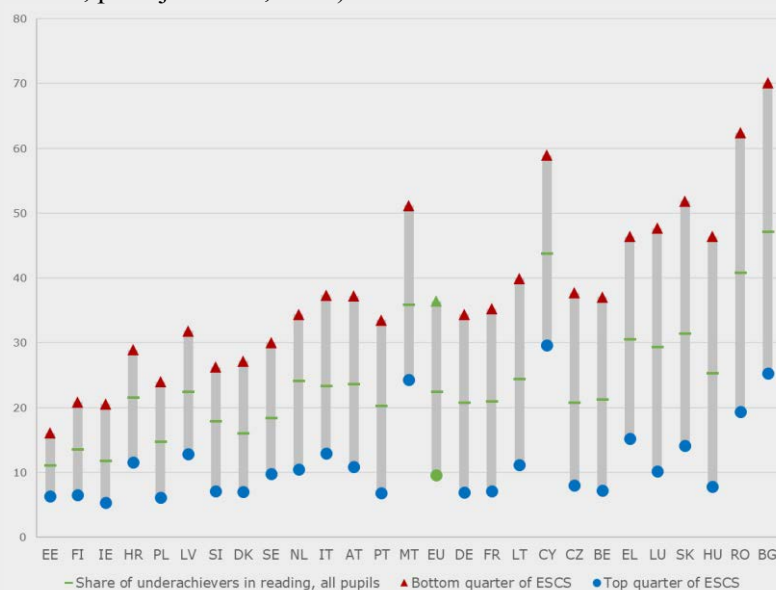
je leta 2016 znašala razlika v udeležbi v vzgoji in izobraževanju v zgodnjem otroštvu pri otrocih s tveganjem revščine ali socialne izključenosti

22,5 %

mladih, rojenih

zunaj EU, zgodaj opusti izobraževanje in usposabljanje (v primerjavi z 10,2 % na ravni EU)

Raven podpovprečnih dosežkov pri bralni pismenosti po ekonomskem, socialnem in kulturnem statusu (v odstotnih točkah, petnajstletniki, 2018)

Opomba: ESCS pomeni ekonomski, socialni in kulturni status.

Vir: PISA 2018, OECD

20. **Izpopolnjevanje in preusposabljanje sta glavni prednostni nalogi za spodbujanje vključujočega okrevanja ter podpiranje digitalnega in zelenega prehoda.** Pred krizo so podjetja v EU kot prvo oviro za naložbe navedla pomanjkanje usposobljenega osebja. Cilja glede izobraževanja odraslih na ravni EU, tj. 15 % do leta 2020, ni doseglo 20 držav članic. Odrasli z nižjimi kvalifikacijami so precej manj udeleženi v učenju, čeprav ga najbolj potrebujejo. Četrtnina mladih odraslih nima kvalifikacije, ki bi jim omogočala neposreden dostop do trga dela. Nekateri sektorji, kot je IKT, poročajo o veliki vrzeli med prostimi delovnimi mesti in diplomanti. V številnih državah članicah je še vedno pretežno dostopati do nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja po končanem formalnem izobraževanju, vrednotenje znanj in spretnosti pa je še vedno premalo razvito. To skupaj z novimi izzivi v zvezi z znanji in spretnostmi, ki se pojavljajo v povezavi z digitalnim in zelenim prehodom, kaže na potrebo po podpiranju preobrazbe poklicnega in terciarnega izobraževanja. Program znanj in spretnosti za Evropo in evropski izobraževalni prostor določata politike za vseživljenjsko učenje, izpopolnjevanje in preusposabljanje, vključno s paktom za znanja in spretnosti ter izvajanjem strategij na področju znanj in spretnosti, napovedovanjem potreb po spretnostih, usmerjanjem in vrednotenjem. V okviru vodilnega projekta za preusposabljanje in izpopolnjevanje se državam članicam močno priporoča, naj predlagajo reforme in naložbe na področju znanj in spretnosti, zlasti digitalnih, za financiranje v okviru novega mehanizma za okrevanje in odpornost, in sicer kot dodatek in dopolnilo financiranju, ki ga tradicionalno zagotavlja Evropski socialni sklad.

Na voljo so možnosti za okrepitev udeležbe v izobraževanju odraslih kot ključne za podpiranje poklicnega razvoja in uspešnega prehoda med zaposlitvami

28,3 odstotne točke

znaša vrzel v stopnjah zaposlenosti med **nizko in visoko usposobljenimi delavci.**

6,5 odstotne točke

znaša vrzel v udeležbi v izobraževanju odraslih pri **nizko usposobljenih delavcih.**

V 20 državah članicah

je bilo v izobraževanju odraslih udeleženi **manj kot 15 % odraslih.**

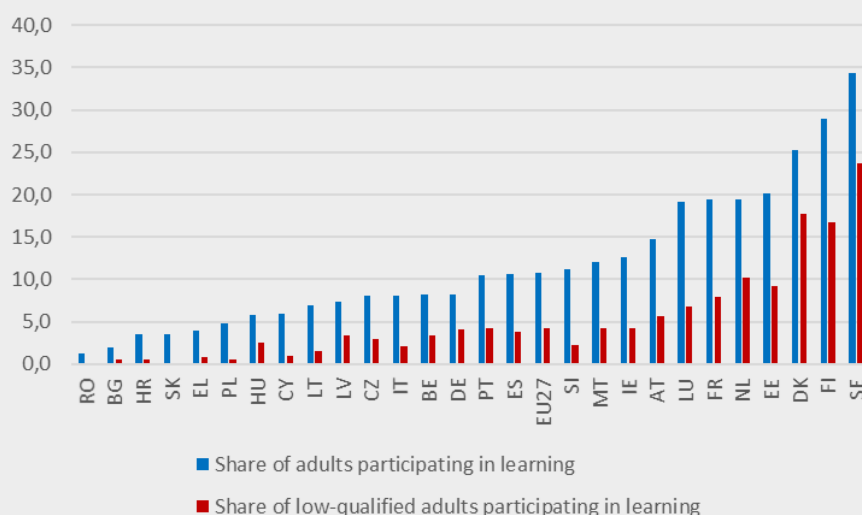
Polovica odraslih

bi se morala glede na program znanj in spretnosti za Evropo do leta 2025 udeležiti **izobraževanja odraslih, ki traja več kot eno leto** (v primerjavi z 38 % leta 2016).

Stopnje zaposlenosti glede na doseženo raven izobrazbe (v % oseb, starih 25 do 64 let, 2019)

Delež odraslih in nizkokvalificiranih odraslih v izobraževanju (v % oseb, starih 20 do 64 let, 2019)

Vir: Eurostat

21. **S krizo zaradi COVID-19 se je še bolj poudaril pomen okrepitve digitalne pismenosti.**

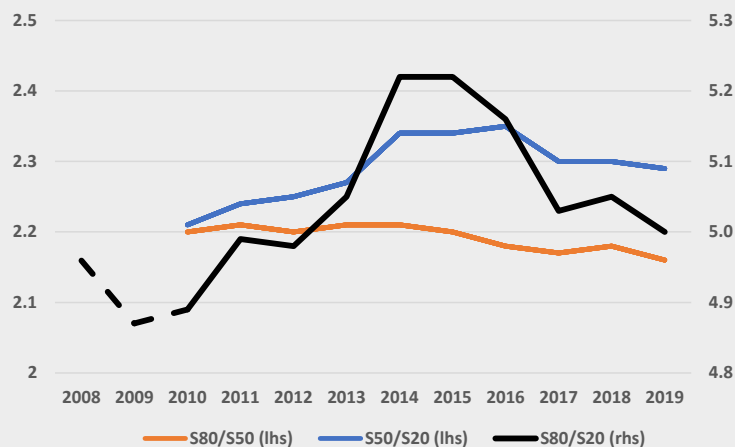
Med pandemijo se je digitalna pismenost za velik del državljanov EU izkazala kot zelo pomembna za neprekinjenost poslovanja, izobraževanja in usposabljanja ter za zagotovitev dostopa do storitev, vključno z zdravstvenim varstvom. Digitalna pismenost bo vse bolj pomembna za polno udeležbo na trgu dela in v družbi ter pri podpori zelenemu in digitalnemu prehodu. Vendar je napredek na področju osnovne digitalne pismenosti počasen: leta 2019 kljub zmernemu izboljšanju več kot štirje od desetih ljudi v EU niso imeli osnovnih digitalnih spretnosti, zlasti starejši in nizkokvalificirane osebe. Poleg tega sistematično primanjkuje digitalnih strokovnjakov in oseb z naprednimi digitalnimi spretnostmi, kar je izziv, ki je v veliki meri posledica premajhne zastopanosti žensk med diplomanti terciarnega izobraževanja na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike ter na delovnih mestih v sektorju IKT. Čeprav so dekleta pri digitalni pismenosti v mladih letih boljša kot fantje, izbirajo zadevne smeri študija ali poklicne poti precej manj kot fantje. Reforme za krepitev digitalne pismenosti vključujejo posodobitve učnih načrtov, uvedbo izobraževanja in usposabljanja na področju IKT v osnovnih in srednjih šolah, podporo učiteljem in izvajalcem usposabljanja (vključno z odpravo spolnih stereotipov, da bi spodbudili zanimanje in želje deklet), priložnosti za izobraževanje odraslih na področju digitalne pismenosti, ukrepe za povečanje privlačnosti študija na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike ter področja IKT (zlasti za dekleta), okrepljeno sodelovanje med podjetji, raziskovalnimi središči in akademskim svetom ter naložbe v digitalno infrastrukturo in opremo.

Čeprav se neenakost v zadnjem času zmanjšuje, se je povečala na dnu porazdelitve dohodka

Približno 5 je bilo leta 2019 razmerje med deležem dohodkov 20 % prebivalcev z najvišjimi dohodki in deležem dohodkov 20 % prebivalcev z najnižjimi dohodki.

21,4 % je delež dohodkov 40 % prebivalcev z najnižjimi dohodki, ta delež se povečuje od leta 2015.

Razmerje kvintilnih razredov (S80/S20) in razčlenitev glede na zgornji in spodnji del porazdelitve

Izračun na podlagi podatkov Eurostata

23. **Pred krizo zaradi COVID-19 se je število ljudi s tveganjem revščine ali socialne izključenosti zmanjšalo sedmo leto zapored, čeprav počasen napredek v državah z višjimi stopnjami revščine nakazuje izzive za sisteme socialne zaščite.** Leta 2019 je bilo tveganju revščine ali socialne izključenosti izpostavljenih več kot 91,3 milijona ljudi, kar je 3,39 milijona manj kot prejšnje leto. Od najvišje ravni leta 2012 se je resna materialna prikrajšanost najbolj izboljšala, sledil pa je delež ljudi, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, kar je posledica dobre učinkovitosti trga dela pred krizo, znižanje stopnje tveganja revščine pa je bilo manj izrazito. Kljub temu se je ta pozitivni razvoj v številnih državah članicah nekoliko upočasnil. Revščina zaposlenih in globina revščine sta počasi upadali, tudi pri ljudeh v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo. Zaradi krize zaradi COVID-19 ter z njo povezanega povečanja brezposelnosti in neaktivnosti je zelo malo verjetno, da bo cilj iz strategije Evropa 2020 glede zmanjšanja števila revnih in socialno izključenih za 20 milijonov (v primerjavi z letom 2008) dosežen. Sedanje stanje ustvarja vedno večje izzive za sisteme socialne zaščite, zlasti v zvezi s trajnim zagotavljanjem ustreznih dohodkov in kakovostnih storitev, predvsem za vse tiste, ki jih najbolj potrebujejo.

24. **Stopnja revščine je ostala visoka za nekatere skupine, zlasti za družine z otroki, invalidne osebe in tiste, ki niso rojeni v EU, saj jih je kriza zaradi COVID-19 vse nesorazmerno prizadela.** Zdravstveni sistemi, sistemi izobraževanja in sistemi socialne zaščite, zlasti socialne storitve, so pod pritiskom brez primere, zato so se dodatno zaostriili izzivi za ljudi v najbolj ranljivem položaju. Čeprav se je v preteklih nekaj letih tveganje revščine ali socialne izključenosti pri otrocih (mlajših od 18 let) zmanjšalo, je ostalo za 1 odstotno točko višje kot pri delovno sposobnem prebivalstvu in je bilo v nekaterih državah članicah zelo veliko. Poleg ustreznih ravni dohodka ima dostop do storitev, med katerimi so izobraževanje, zdravstveno varstvo in stanovanja, ključno vlogo pri podpiranju družin z otroki ter zagotavljanju enakih možnosti v življenju. Komisija bo leta 2021 predlagala evropsko jamstvo za otroke, da bi zagotovila okvir za ukrepanje na ravni EU. Večja podpora je potrebna tudi za invalide in osebe, ki niso rojene v EU, ki so izpostavljeni večjemu tveganju revščine in socialne izključenosti. Nova strategija o pravicah invalidov, ki jo bo Komisija začela izvajati leta 2021, bo namenjena spodbujanju ekonomske in socialne vključenosti invalidov. Pričakuje se, da bo osredotočena na širok spekter področij, vključno z izobraževanjem, zaposlovanjem, ustrezno socialno zaščito, dostopnostjo in nediskriminacijo. Tudi v evropskem stebru socialnih pravic je poudarjena pravica ljudi do dostopa do kakovostnih storitev. Izboljšanje dostopa do storitev, vključno s socialnimi storitvami ter storitvami v skupnosti in na domu za neodvisno življenje in vključevanje v skupnost, se bo odražalo v številnih prihodnjih pobudah in delovnih postopkih Komisije, kot so omenjene strategije in novi akcijski načrt za integracijo in vključevanje oseb z migrantskim ozadjem.

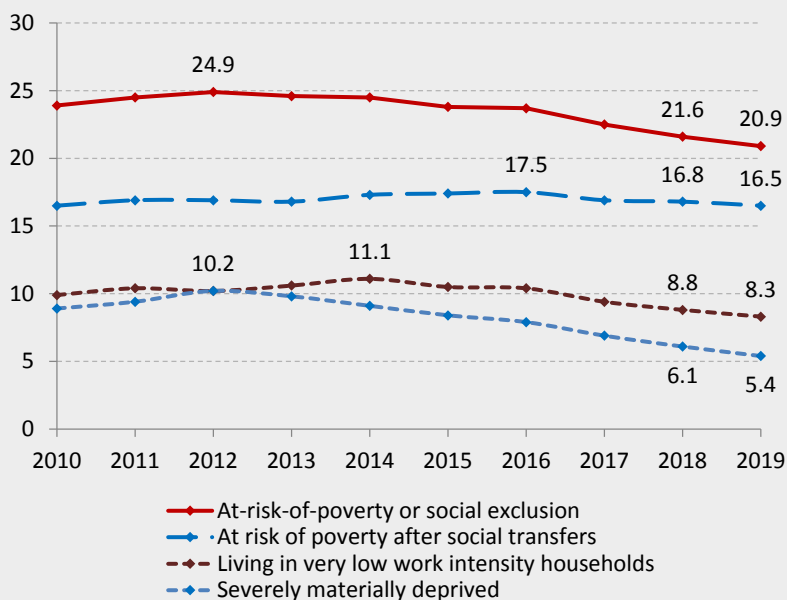
Stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti se je pred krizo zaradi COVID-19 zniževala, čeprav počasi

91,3 milijona oseb s tveganjem revščine ali socialne izključenosti je bilo leta 2019 v EU-27, kar je 3,39 milijona manj kot leta 2018.

22,2 % otrok s tveganjem revščine ali socialne izključenosti

9 % delavcev s tveganjem revščine

Stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti in njene podkomponente v EU

Vir: Eurostat

25. **Čeprav so stanovanjski stroški za velik delež gospodinjstev še vedno zelo visoki, je zaradi krize treba sprejeti ukrepe za zaščito najranljivejših.** Vsak deseti Evropejec je preobremenjen s stanovanjskimi stroški. Najbolj so prizadeta gospodinjstva z najnižjimi dohodki in ljudje, ki živijo v mestih. Brezdomstvo kot najsrajnejša oblika stanovanjske izključenosti se je v zadnjem desetletju povečalo v večini držav članic. Z zdravstveno krizo so se te stanovanjske težave še dodatno okrepile. Številne države članice so sprejele nujne ukrepe za zaščito najranljivejših, med drugim z zagotavljanjem zasilne nastanitve za brezdomce. Poseben poudarek reform držav članic bi moral biti namenjen naložbam v obnovo stanovanjskih stavb in socialnih stanovanj ter izboljšanju dostopa do kakovostnih in cenovno dostopnih stanovanj ali stanovanjske pomoči.

26. **Kriza zaradi COVID-19 je pomembno opozorilo o pomenu sistemov socialne zaščite in njihovi vlogi pri blažitvi ekonomskih in socialnih učinkov zmanjšane gospodarske dejavnosti.** Zaradi krize zaradi COVID-19 se bo verjetno povečalo število oseb, odvisnih od nadomestil za brezposelnost in druge dohodkovne podpore, kar bo stresni test zmogljivosti naših sistemov socialne zaščite. Države so razširile in nadgradile obstoječe sheme ter začasno razširile kritje in omilile pogoje za upravičenost. V fazi okrevanja so potrebna stalna prizadevanja za trajnostno ohranitev in okrepitev socialne zaščite za vse. Na podlagi odziva na krizo bi bilo treba v skladu s priporočilom o dostopu do socialne zaščite na strukturni podlagi dodatno izboljšati zaščito samozaposlenih in delavcev z nestandardno zaposlitvijo. Reforme bi morale med drugim obravnavati pokritost, ustreznost in prenosljivost pravic do socialne zaščite, preglednost shem ter podporo vključevanju oseb, ki so sposobni delati, na trg dela.

Raven minimalnega dohodka je v večini držav članic pod pragom revščine

S socialnimi transferji (razen pokojnin) se revščina v povprečju zmanjša za **32,4 %**.

63,9 % prebivalstva EU s tveganjem revščine je v letu 2018 prejelo eno od vrst socialnih prejemkov.

Neto dohodek prejemnikov minimalnega dohodka (dohodkovno leto: 2018)

Vir: Izračun na podlagi podatkov OECD in Eurostata

27. **Zaradi pandemije COVID-19 so zdravstveni sistemi in sistemi dolgotrajne oskrbe držav članic pod največjim pritiskom doslej.** Zmogljivost naših zdravstvenih sistemov za odziv na krizo je pogosto pod pritiskom, obstoječi strukturni izzivi, povezani z učinkovitostjo, dostopnostjo in odpornostjo zdravstvenega varstva, pa so se še povečali. Ti so na primer povezani z nezadostnim financiranjem naložb v zdravstvo (vključno s pripravljenostjo na krize in odzivanjem nanje), omejenima usklajevanjem in integracijo oskrbe, šibkim primarnim varstvom in trajnimi ovirami pri dostopu do zdravstvenega varstva ter neizpolnjenimi potrebami po zdravstveni oskrbi. Take težave so zelo prizadele najranljivejše. Kot je navedeno zgoraj, so se s pandemijo poudarile tudi pomanjkljivosti v nekaterih poklicih v zdravstvu in kako pomembno je prilagoditi ali izboljšati njihove delovne pogoje ter znanja in spretnosti. Reforme bi morale zajemati zlasti krepitev zmogljivosti zdravstvenega varstva v državah članicah (zlasti zmogljivosti za obvladovanje porasta in kriz), boljše usklajevanje med bolnišnično oskrbo, ambulantno oskrbo in primarnim zdravstvenim varstvom, izpopolnjevanje in preusposabljanje zdravstvenih delavcev ter izboljšanje njihovih delovnih pogojev, digitalno zdravje in zmanjšanje samoplačniških izdatkov. Pandemija je močno prizadela tudi sisteme dolgotrajne oskrbe, kar je povezano z veliko občutljivostjo njihovih uporabnikov in osebja na COVID-19. V ospredje so prišli izzivi sistemov dolgotrajne oskrbe, ki med drugim zajemajo težek položaj delavcev in neformalnih oskrbovalcev, prekinitev zagotavljanja storitev in vprašanja zmogljivosti. Reforme bi morale med drugim zajemati preventivne ukrepe, kot je aktivno in zdravo staranje, ter ukrepe za odzivanje, kot so vzpostavitev ustrezno integriranih storitev zdravstvenega in socialnega varstva, razširitev dostopa in pokritosti, zlasti v zvezi z oskrbo na domu in storitvami v skupnosti, izpopolnjevanje in preusposabljanje delovne sile ter izboljšanje delovnih pogojev in podporo storitvam celovite oskrbe in neodvisnemu življenju.

V več državah članicah ravni dohodka vplivajo na dostop do zdravstvenega varstva

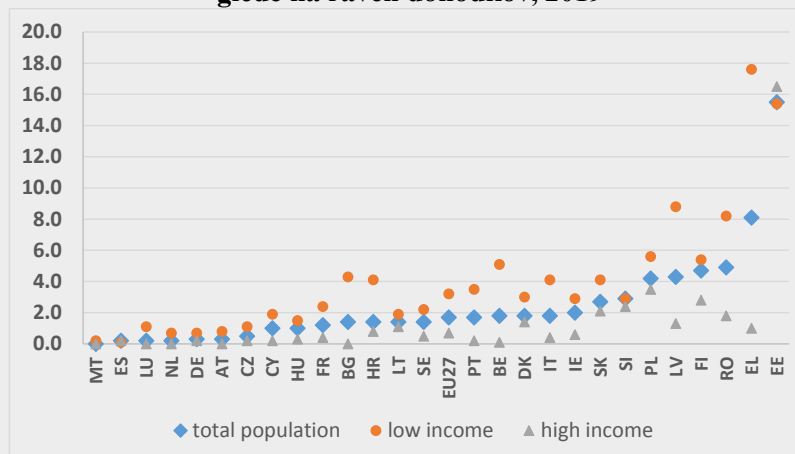
1,7 %

prebivalstva EU je v letu 2019, pred krizo zaradi COVID-19, poročalo o **neizpoljenih zdravstvenih potrebah**.

v **12 državah članicah**

samoplačniški izdatki znašajo več kot **20 % izdatkov za zdravje**.

Neizpoljene potrebe po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju glede na raven dohodkov, 2019

Vir: izračun na podlagi podatkov Eurostata

28. Demografske spremembe še naprej pomenijo dolgoročne izzive za pokojninske sisteme.

V letu 2019 se ustreznost pokojnin na splošno ni spremenila. Pokojninski dohodki so se glede na dohodke od dela nekoliko zmanjšali, delež starejših, ki so resno materialno prikrajšani, pa se je še naprej zmanjševal. Razlike v pokojninah med spoloma ostajajo velike, čeprav so se v zadnjih desetih letih postopno zmanjševale. Zaradi vpliva krize na zaposlenost in dohodke od dela, zlasti za delavce z nestandardno zaposlitvijo in samozaposlene, se povečujejo tveganja za dolgoročno ustreznost pokojnin. Reforme bi morale biti usmerjene v vzpostavitev vključujočih in vzdržnih pokojninskih sistemov, ki bi moškim in ženskam ter osebam z različnimi vrstami pogodb in v različnih gospodarskih dejavnostih zagotovili ustrezen dostop, hkrati pa zagotovili ustrezen dohodek v starosti.

29. **Države članice bi morale sprejeti ukrepe za reševanje izzivov v zvezi s politiko zaposlovanja, znanj in spretnosti ter socialno politiko, ki so opredeljeni v tem skupnem poročilu o zaposlovanju.** Analiza, predstavljena v poročilu, poudarja številna prednostna področja za reforme in naložbe. Njihov cilj bi morali biti spodbujanje ustvarjanja delovnih mest, olajšanje prehoda iz brezposelnosti v zaposlitev in med sektorji, izboljšanje gospodarske in socialne odpornosti ter ublažitev zaposlitvenih in socialnih učinkov krize. Financiranje EU, tudi prek Evropskega socialnega sklada (z dodatnimi viri prek mehanizma REACT-EU), Evropskega socialnega sklada plus in novega mehanizma za okrevanje in odpornost, zagotavlja podporo državam članicam pri pospeševanju izvajanja ukrepov politike na teh področjih.

V skladu s smernicami za zaposlovanje so države članice pozvane, naj:

- a) ohranijo sheme skrajšanega delovnega časa in druge ukrepe za ohranjanje delovnih mest, dokler bo potrebno, in jih združijo s shemami izpopolnjevanja/preusposabljanja, takoj ko bodo razmere dopuščale, uvedejo podporo za prerazporeditev delovne sile, npr. z dobro zasnovanimi spodbudami za zaposlovanje in usposabljanjem, zlasti za prehod v zeleno in digitalno gospodarstvo, ter hkrati zaščitijo delavce med prehodom,
- b) zagotovijo, da so delovna okolja varna in dobro prilagojena novim zahtevam glede omejevanja socialnih stikov ter da so dostopne prožne ureditve dela,
- c) okrepijo podporo trgu dela in priložnosti za preusposabljanje in izpopolnjevanje, da bi obravnavale večjo brezposelnost mladih, zlasti s podporo kakovostnim vajeništvom in pripravništvom (predvsem v MSP), spodbudami za zaposlovanje, infrastrukturo za učenje, tehnologijo in opremo,
- d) okrepijo ukrepe aktivne politike trga dela za boljše odzivanje na razmere na trgu dela ter spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja; vlagajo v javne službe za zaposlovanje, zlasti da bi povečali njihovo zmogljivost, posodobili njihovo infrastrukturo IKT, okrepili profiliranje, izboljšali politike in programe za spremljanje in ocenjevanje ter osebju zagotovili ustrezna znanja in spretnosti,
- e) spodbujajo kolektivna pogajanja in socialni dialog, če so vzpostavljene zakonsko določene minimalne plače, zagotovijo pogoje za njihovo določitev na ustreznih ravneh, in sicer s preglednimi in predvidljivimi merili ter rednimi in pravočasnimi posodobitvami in ob učinkovitem vključevanju socialnih partnerjev,

- f) uvedejo reforme ureditev trga dela ter sistemov davkov in socialnih prejemkov, da bi se zagotovilo zmanjšanje segmentacije trga dela, z okrevanjem pa bi se okrepila kakovostna delovna mesta, ter zagotovijo, da imajo delavci z nestandardnimi oblikami zaposlitve in samozaposleni dostop do socialne zaščite,
- g) vlagajo v preusposabljanje in izpopolnjevanje, zlasti na področju digitalne pismenosti, tako da okrepijo sisteme poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter spodbujajo stalno izobraževanje in usposabljanje, podprejo obsežna javno-zasebna partnerstva z več deležniki v okviru pakta za znanja in spretnosti, zagotovijo večje spodbude podjetjem in delavcem za vključitev v izpopolnjevanje in preusposabljanje, vlagajo v infrastrukturo in opremo, vključno z digitalno, ter podpirajo učitelje in izvajalce usposabljanj, zagotovijo enak dostop do izobraževanja in usposabljanja,
- h) vlagajo v ustrezne in trajnostne sisteme socialne zaščite za vse, podpirajo reforme za ohranitev in okrepitev ravni zaščite ter izboljšajo zaščito tistih, ki nimajo zadostne zaščite in niso kriti, zagotovijo ustrezna nadomestila oziroma prejemke, prenosljivost pravic, dostop do kakovostnih storitev in podporo za vključevanje tistih, ki so sposobni delati, na trg dela, vlagajo v kakovost in dostopnost vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu in storitev dolgotrajne oskrbe, ocenijo porazdelitveni učinek politik,
- i) vlagajo v prenavo stanovanjskih stavb in socialnih stanovanj, omogočijo lažji dostop do kakovostnih in cenovno dostopnih stanovanj ali pomoči pri pridobitvi stanovanj, kot je ustrezno;
- j) vlagajo v zmogljivost zdravstvenih sistemov, vključno z zmogljivostjo za obvladovanje porasta, primarnim zdravstvenim varstvom, usklajevanjem oskrbe, zdravstvenim osebjem in e-zdravjem ter zmanjšajo samoplačniške izdatke, izboljšajo kritje z zdravstvenim varstvom in spodbujajo izpopolnjevanje ter preusposabljanje zdravstvenih delavcev.

1. PREGLED TRENDOV IN IZZIVOV NA TRGU DELA IN SOCIALNEM PODROČJU V EVROPSKI UNIJI

Ta oddelek vsebuje pregled trendov in izzivov na trgu dela in socialnem področju v Evropski uniji³ na skupni ravni.

1.1 Trendi na trgu dela

Zaradi gospodarske rasti so se v letu 2019 delovna mesta še naprej ustvarjala, čeprav je bilo to počasnejše kot v preteklih letih. V zadnjem četrtletju 2019 je bilo v EU-27 zaposlenih 209,5 milijona ljudi (1,9 milijona več kot v zadnjem četrtletju 2018), kar je največje število doslej. Starejši in visoko usposobljeni delavci so bili v tem obdobju še naprej glavno gonilo rasti zaposlovanja, zato se je skupna stopnja zaposlenosti ljudi, starih od 20 do 64 let, v letu 2019 zvišala na 73 %. Brezposelnost se je v zadnjem četrtletju 2019 zmanjšala na rekordno nizkih 6,5 %. Tudi brezposelnost mladih in dolgotrajna brezposelnost sta se zmanjšali, vendar so bile zadevne stopnje v nekaterih državah članicah še vedno visoke.

Zaradi krize zaradi COVID-19 se je pozitiven zaposlitveni trend zadnjih šestih let v EU-27 obrnil. Gospodarska recesija, ki jo je povzročila pandemija, ima velik vpliv na trg dela. Skupno število zaposlenih se je v prvih dveh četrtletjih 2020 pospešeno zmanjševalo in se v drugem četrtletju 2020 zmanjšalo na 203,3 milijona. S približno 6,2 milijona (ali 3 %) manj zaposlenimi je bil to največji upad, zaznan v dveh zaporednih četrtletjih po letu 1995.⁴ Nato se je skupna zaposlenost v tretjem četrtletju 2020 nekoliko povečala, in sicer za 1,9 milijona. Na letni ravni naj bi se skupno število zaposlenih po povečanju za 1 % v letu 2019 zmanjšalo za 4,5 % v letu 2020 in se nato povečalo za 1,8 % v letu 2021,⁵ pri čemer bodo velika negativna tveganja za napoved odvisna od razvoja pandemije.

³ V celotnem poročilu se upošteva EU-27, razen če je navedeno drugače.

⁴ Podatki o skupnem številu zaposlenih izvirajo iz nacionalnih računov (domači koncept), preostali podatki pa iz ankete o delovni sili. V tem oddelku so uporabljeni sezonsko prilagojeni četrtletni podatki.

⁵ Evropska komisija (2020), *European Economic Forecast, Autumn 2020* (Evropska gospodarska napoved, jesen 2020), *Institutional Paper 136*.

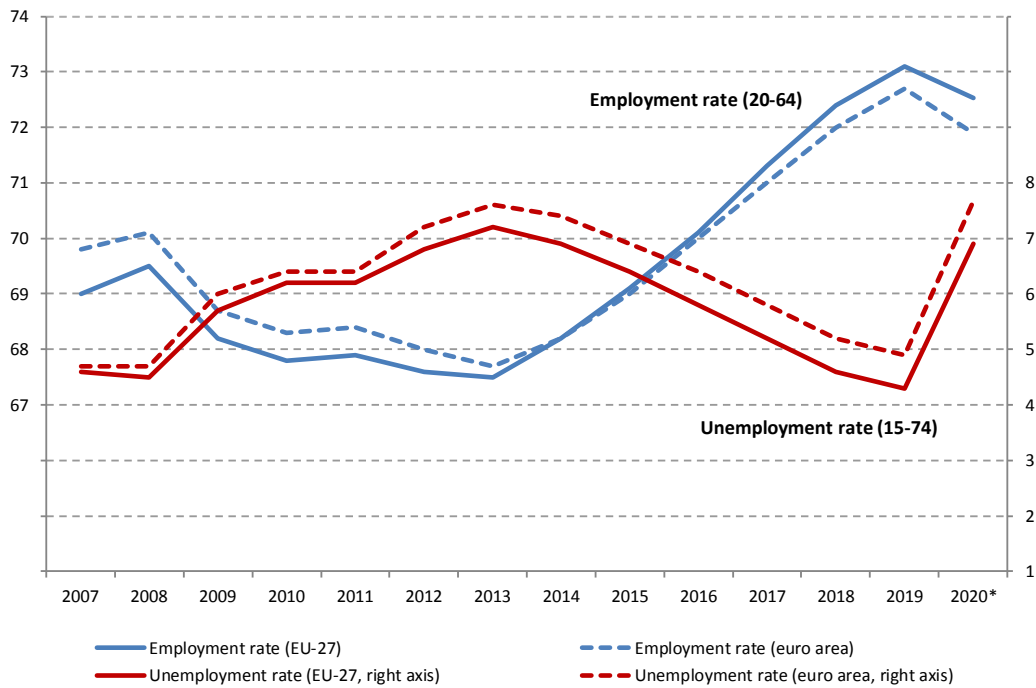
Stopnja zaposlenosti ljudi, starih od 20 do 64 let, se je znižala kljub hitremu odzivu politike in ukrepom, sprejetim za zajezitev izgube delovnih mest. Leta 2019 se je stopnja zaposlenosti v EU-27 v povprečju še naprej višala in dosegla 73,1 % (72,7 % v euroobmočju), kar je za 0,7 odstotne točke več kot v letu 2018 (v EU in euroobmočju, Slika 1). Po najvišji ravni v drugem četrtnetju 2019, tj. 73,3 %, se je v drugi polovici leta začela počasi zniževati. Z izbruhom krize zaradi COVID-19 se je stopnja zaposlenosti v drugem četrtnetju 2020 znižala na 72,1 %, kar je za 1 odstotne točke manj kot v zadnjem četrtnetju 2019 in za 1,2 odstotne točke manj kot v drugem četrtnetju 2019. Stopnja zaposlenosti je nato v tretjem četrtnetju 2020 znašala 72,4 %. V euroobmočju je bilo znižanje izrazitejše, saj je stopnja zaposlenosti v drugem četrtnetju 2020 znašala 71,5 %, kar je za 1,1 odstotne točke oziroma za 1,4 odstotne točke manj kot v zadnjem četrtnetju 2019 oziroma drugem četrtnetju 2019. Stopnja zaposlenosti žensk se je znižala skoraj v enaki meri (za 1 odstotno točko v EU-27 in v euroobmočju) kot stopnja zaposlenosti moških (za 1 odstotne točke oziroma 1,2 odstotne točke), čeprav je vrzel na splošno ostala na ravni pred pandemijo (leta 2019 je znašala 11,7 odstotne točke, v tretjem četrtnetju 2020 pa 11,5 odstotne točke). Po šestih letih približevanja cilju 75 % iz strategije Evropa 2020⁶ se je stopnja zaposlenosti začela oddaljevati od njega, pri čemer je še vedno velika negotovost glede nadaljnega razvoja gospodarske dejavnosti in s tem povezanih posledic za zaposlovanje.⁷

⁶ Opozoriti je treba, da je bil cilj 75-odstotne stopnje zaposlenosti (pri starosti 20 do 64 let) v okviru strategije Evropa 2020 določen za drugačno sestavo EU (vključno z Združenim kraljestvom in brez Hrvaške).

⁷ Po ocenah iz letnega poročila o uspešnosti zaposlovanja 2020 in prikaza uspešnosti zaposlovanja, ki ju je pripravil Odbor za zaposlovanje (EMCO), se bo število zaposlenih v EU-27 v letu 2020 povečalo za 4,4 %, preden se bo v letu 2021 spet zmanjšalo (na podlagi spomladanske gospodarske napovedi Komisije za leto 2020).

Slika 1: Pandemija je povzročila velik pretres na trgu dela in prekinila šestletni pozitivni trend

Stopnje zaposlenosti in brezposelnosti v EU-27 in euroobmočju

* Povprečje prvega, drugega in tretjega četrletja 2020, sezonsko prilagojeno.

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili.

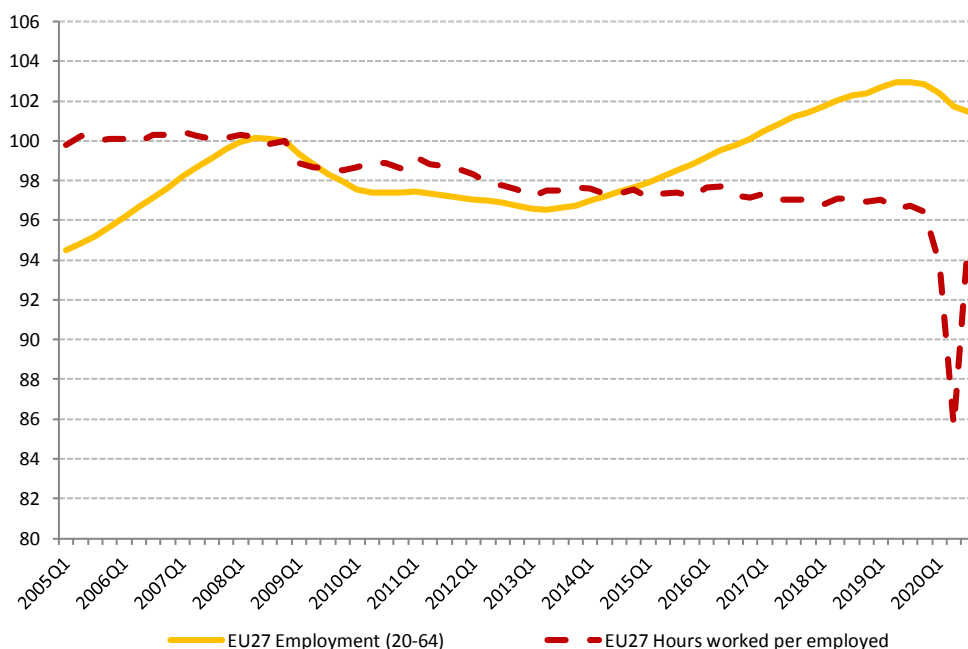
Kriza je v primerjavi z obsegom pretresa v zvezi z BDP zmerno vplivala na stopnjo brezposelnosti v Evropi.⁸ V letu 2019 se je stopnja brezposelnosti v EU in euroobmočju še naprej zniževala (Slika 1). V tretjem četrtnetju 2020 je bilo brezposelnega 7,4 % aktivnega prebivalstva, kar je za 0,9 odstotne točke več kot v zadnjem četrtnetju 2019 (najnižja doslej evidentirana stopnja v EU-27) in tudi za 0,9 odstotne točke več kot v tretjem četrtnetju 2019. V euroobmočju je bila stopnja brezposelnosti višja in je v tretjem četrtnetju 2020 znašala 8,3 %, kar je 1 odstotno točko več kot v tretjem in zadnjem četrtnetju 2019. Kljub temu so razlike pri razčlenitvi po starostnih skupinah izrazite. Stopnja brezposelnosti se je zvišala predvsem pri mladih (starih 15 do 24 let), potem ko se je leta 2019 v primerjavi s prejšnjim letom znižala. Med zadnjim četrtnetjem 2019 in tretjim četrtnetjem 2020 se je v EU-27 in v euroobmočju zvišala za 2,9 odstotne točke. V istem obdobju se je stopnja brezposelnosti manj izrazito povečala pri osebah, starih 55 do 74 let (0,3 odstotne točke oziroma 0,2 odstotne točke). Glede na mesečne podatke se je splošna harmonizirana stopnja brezposelnosti od izbruha pandemije povečala in julija dosegla 7,8 % v EU-27 (8,7 % v euroobmočju), novembra pa se je znižala na 7,5 % (8,3 % v euroobmočju). Posledično je bilo v EU-27 takrat brezposelnih 15,9 milijona ljudi, kar je približno 1,8 milijona več kot v istem mesecu leta 2019 (13,6 milijona oziroma 1,4 milijon več v euroobmočju). Ta počasni odziv brezposelnosti bi bilo mogoče pojasniti z dvema glavnima razlogoma. Prvič, k zaježitvi ukinjanja delovnih mest so prispevali močno zmanjšanje števila opravljenih ur na zaposleno osebo (večinoma zaradi hitrega sprejetja ukrepov za skrajšani delovni čas) in omejitve odpuščanja, ki so bile uvedene v več državah članicah. Drugič, zaradi resnosti gospodarskega pretresa so številni brezposelni postali neaktivni (učinek odvrčanja delavcev). Vendar so med državami članicami velike razlike (glej Slika 2 in oddelek 3.1.1). Dolgotrajna brezposelnost je v drugem četrtnetju 2020, ko je znašala 2 % aktivnega prebivalstva, dosegla najnižjo raven doslej v EU-27 (2,3 % v euroobmočju). Čeprav bo morebitni učinek krize na ta kazalnik opazen šele pozneje, je mogoče rahlo povečanje opaziti že v tretjem četrtnetju 2020 (2,4 % v EU-27 in 2,8 % v euroobmočju).

⁸ Glede podrobnosti glej *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020) (na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!MM76mf>) in *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2020* (Razvoj trga dela in plač v Evropi, letni pregled 2020).

Skupno število opravljenih ur se je izrazito zmanjšalo, kar je bilo povezano s sprejetjem zajezitvenih ukrepov za boj proti pandemiji. COVID-19 je prekinil pozitiven trend, ki se je začel z okrevanjem leta 2013. Skupno število opravljenih ur v gospodarstvu se je v zadnjem četrletju 2019 povečalo na najvišjo raven, tj. približno 85 milijard. Nato se je v prvem četrletju 2020 nenadoma zmanjšalo (medčetrletno) za 3,1 % in v drugem četrletju 2020 za 10,7 %, nato pa se je v tretjem četrletju 2020 povišalo za 11,9 %. Število opravljenih ur na zaposleno osebo v EU-27, ki se je že zmanjševalo (Slika 2), se je v prvem četrletju 2020 zmanjšalo za 2,8 %, v drugem četrletju 2020 pa za 8,7 %, nato pa se je v tretjem četrletju 2020 povečalo za 10,9 % (medčetrletne spremembe). To izrazito zmanjšanje v prvih dveh četrletjih 2020 je posledica predvsem obsežne uporabe shem skrajšanega delovnega časa ali začasnih odpuščanj skupaj z omejitvami pri odpuščanju, kar je več držav članic uvedlo v pomoč pri ohranjanju delovnih mest. Na število opravljenih ur lahko trajno vplivajo tudi motnje v zaposlovanju, ki jih je povzročila pandemija. Dolgoročni trendi, kot so visoka stopnja dela s krajšim delovnim časom, delo na zahtevo na digitalnih platformah in bolj strukturalna poklicna preusmeritev k manj delovno intenzivnim sektorjem, bi lahko ta trend še poslabšali.

Slika 2: Pandemija je močno vplivala na trende zaposlovanja in števila opravljenih ur

Rast zaposlenosti (v starostni skupini 20–64) in števila opravljenih ur na zaposleno osebo v EU-27 (kumulativna sprememba do tretjega četrletja 2020, četrletni podatki – indeks za zadnje četrletje 2008 = 100)

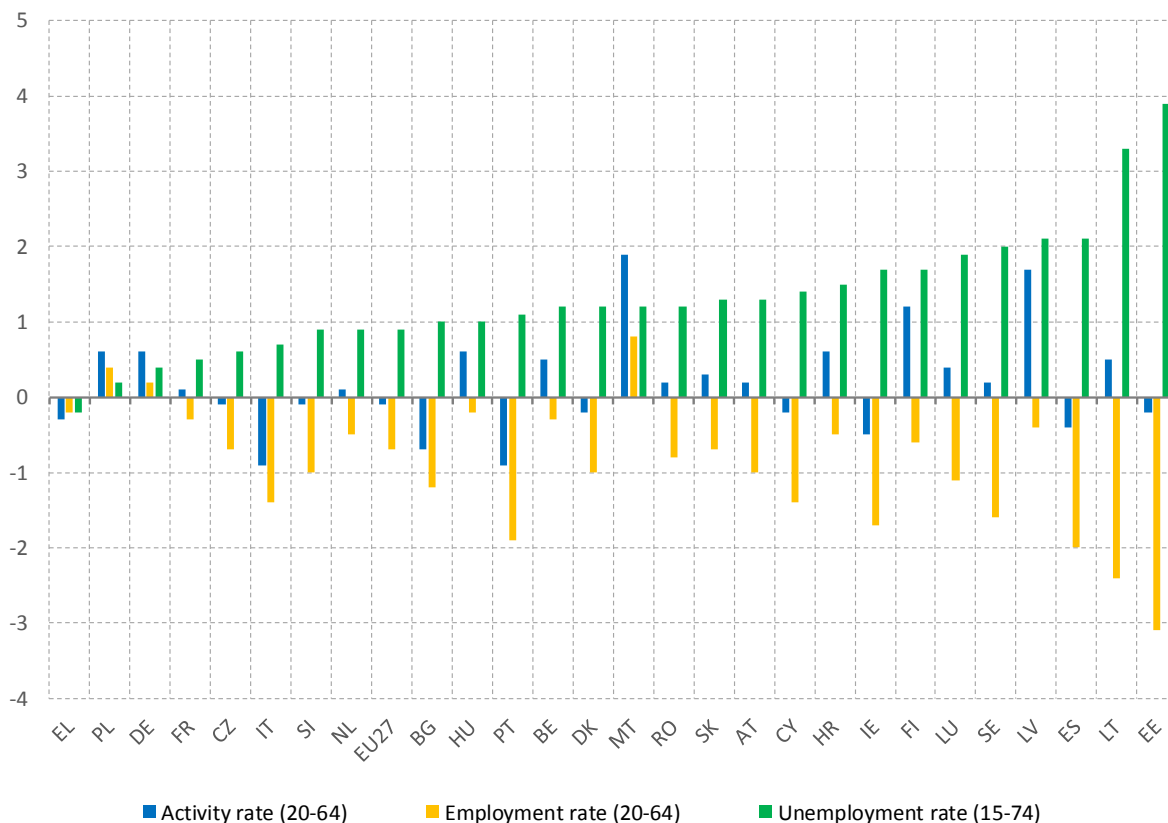

Vir: Eurostat, nacionalni računi, sezonsko in koledarsko prilagojeni podatki (izračuni GD EMPL).

Udeležba na trgu dela se je med pandemijo izrazito zmanjšala. Potem ko je stopnja delovne aktivnosti za starostno skupino 20–64 let v drugem četrtletju 2019 dosegla najvišjo raven pri 78,5 % v EU-27 in 78,8 % v euroobmočju, se je v drugem četrtletju 2020 na obeh območjih znižala na 77,2 %, nato pa se je delno popravila na 78 % oziroma 78,1 %, pri čemer so med državami velike razlike. Stopnje delovne aktivnosti so se skupaj s stopnjami zaposlenosti znižale v večini držav članic (glej Sliko 3 in poglavje 3.1). Pri tem znižanju ni bilo pomembnejših razlik glede na spol (za –1,4 odstotne točke v EU-27 in –1,9 odstotne točke v euroobmočju za moške v primerjavi z –1,5 odstotne točke oziroma –1,8 odstotne točke za ženske). Skupine mladih (starostna skupina 15-24 let) pa so bile bolj prizadete kot starejši delavci (starostna skupina 55–64 let).

Slika 3: Države članice so posledice pandemije občutile različno

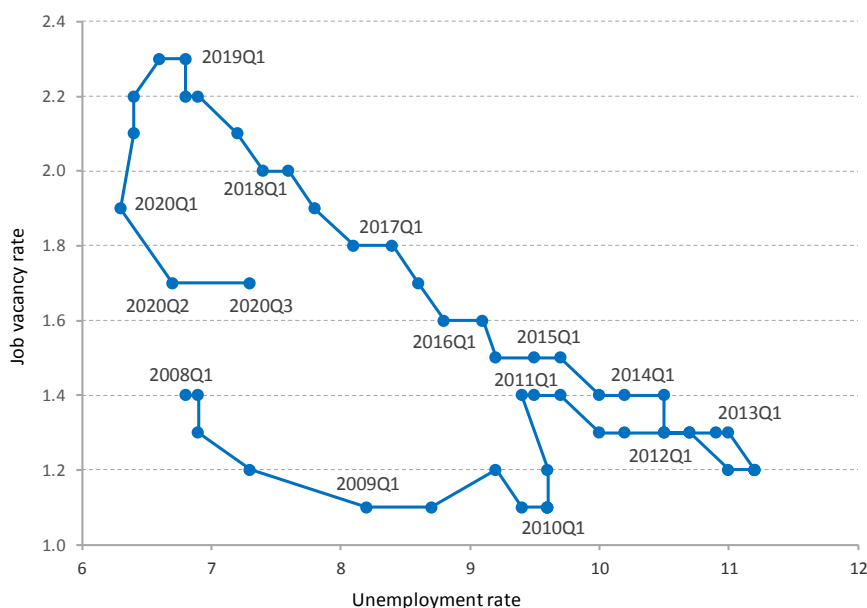
Stopnje zaposlenosti, brezposelnosti in aktivnosti v EU-27: kumulativna sprememba (v odstotnih točkah) med zadnjim četrtletjem 2019 in tretjim četrtletjem 2020

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Sezonsko, ne koledarsko prilagojeni podatki.

Stopnja prostih delovnih mest se je precej znižala, upad pa se je začel že pred krizo zaradi COVID-19.⁹ Iz Beveridgeeve krivulje¹⁰ (Slika 4) je razvidno močno zmanjšanje števila prostih delovnih mest skupaj z rahlim povečanjem brezposelnosti (v starostni skupini 15–74 let). V EU-27 je stopnja prostih delovnih mest v drugem in tretjem četrletju 2020 znašala 1,7 %, v primerjavi z 1,9 % v prvem četrletju 2020 in 2,3 % v drugem četrletju 2019. S tem najnovjšim razvojem se je prekinilo zmerno, vendar stalno zviševanje stopnje prostih delovnih mest, evidentirano med letom 2014 in začetkom leta 2019 (z 1,3 % v prvem četrletju 2014 na 2,3 % v prvem četrletju 2019) pred krizo. V novih razmerah se tako pričakuje, da bo imelo ključno vlogo pri ustvarjanju odpornih in konkurenčnih trgov dela boljše usklajevanje med delavci in delovnimi mesti (glej oddelek 3.3). Čeprav se razmere med državami članicami v zvezi s povpraševanjem po delovni sili močno razlikujejo, bo sposobnost ugotavljanja sprememb na področju potreb po znanjih in spretnostih ter priprave nanje pomembno vplivala na razvoj stopnje prostih delovnih mest v obdobju po krizi.¹¹

Slika 4: Število prostih delovnih mest se je zmanjšalo, brezposelnost pa se je zmerno povečala
Beveridgeeva krivulja za EU-27, 2008–2020, četrletni podatki

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili in statistični podatki o prostih delovnih mestih.

Opomba: Sezonsko prilagojeni podatki (razne stopnje prostih delovnih mest za leti 2008 in 2009).

⁹ Stopnja prostih delovnih mest je odstotek vseh prostih delovnih mest, izražen kot delež zasedenih in prostih delovnih mest.

¹⁰ Beveridgeeva krivulja je grafična predstavitev razmerja med brezposelnostjo in ravno prostih delovnih mest, merjeno s kazalnikom (bodisi s stopnjo prostih delovnih mest bodisi s kazalnikom pomanjkanja delovne sile, kot velja v tem primeru).

¹¹ Glej poročilo Evropske komisije (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review* (Razvoj trga dela in plač v Evropi, letni pregled 2020).

Gospodarski pretres je prizadel zaposlenost v vseh sektorjih, čeprav so med gospodarskimi dejavnostmi velike razlike. Med tretjim četrtletjem 2019 in tretjim četrtletjem 2020 se je zaposlenost zmanjšala v vseh gospodarskih dejavnostih, razen v gradbeništvu, na področju obveščanja in komuniciranja ter v javni upravi (klasifikacija NACE Rev. 2). V absolutnem smislu so bile najbolj prizadete dejavnosti v EU-27 „trgovina na debelo in drobno, nastanitev in prevoz“ (1,9 milijona manj zaposlenih v primerjavi s tretjim četrtletjem 2019, zmanjšanje za 3,8 %); temu sledijo „strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti“ (tj. upravne in podporne storitve) z 0,8 milijona manj zaposlenih v primerjavi s tretjim četrtletjem 2019 (zmanjšanje za 3,2 %). V relativnem smislu so, kar zadeva zmanjšanje, na drugem mestu dejavnosti na področju kmetijstva, gozdarstva in ribištva (za 3,6 %). V kmetijstvu bi lahko vpliv pandemije na zaposlenost pospešil dolgotrajen trend zmanjševanja. Kljub temu se je število zaposlenih v gradbeništvu v primerjavi s tretjim četrtletjem 2019 povečalo za 1,2 %.

Poslabšanje razmer na trgu dela je najbolj prizadelo mlade, vendar so med državami članicami velike razlike. Leta 2019 se je stopnja zaposlenosti mladih (starih 15 do 24 let) v EU-27 zvišala na 33,5 %, kar je za 0,6 odstotne točke več kot v letu 2018 (za 34 % oziroma 0,6 odstotne točke v euroobmočju). Po začetku krize zaradi COVID-19 se je ta stopnja v tretjem četrtletju 2020 v primerjavi z drugim četrtletjem 2019 znižala za 1,5 odstotne točke, na 31,3 % (v euroobmočju za – 1,3 odstotne točke, na 32 % v tretjem četrtletju 2020). Stopnja brezposelnosti mladih (15–24), ki je najnižjo vrednost doslej dosegla leta 2019, se je v EU-27 in v euroobmočju med zadnjim četrtletjem 2019 in tretjim četrtletjem 2020 zvišala za 2,9 odstotne točke. Na splošno je bilo v EU v tretjem četrtletju 2020 brezposelnih 3,1 milijona mladih, če upoštevamo vse, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, pa to število naraste na 5 milijonov. Četrtna stopnja NEET se je v EU-27 v tretjem četrtletju 2020 zvišala na 10,8 %, v euroobmočju pa na 11 % (z najnižje vrednosti, ki je v drugem četrtletju 2019 znašala 9,8 % oziroma 9,9 %).

Starejši delavci so bolj prestali vpliv pandemije v smislu rezultatov na trgu dela. Stopnja delovne aktivnosti starejših delavcev (starih od 55 do 64 let) se je v letu 2019 še naprej zviševala. V tretjem četrtnetju 2020 je znašala 63 %, tj. 0,7 odstotne točke več kot v drugem četrtnetju 2019 in 9,6 odstotne točke več kot v tretjem četrtnetju 2013, ko se je začelo prejšnje okrevanje. Stopnja brezposelnosti (55–74 let) je ostala stabilna na nizkih ravneh (4,9 % v tretjem četrtnetju 2020 in 4,4 % v drugem četrtnetju 2020 v primerjavi s 4,8 % v drugem četrtnetju 2019). Nasprotno je stopnja zaposlenosti (v starostni skupini 55–64 let), ki je v tretjem četrtnetju 2020 znašala 59,7 % (po stalnem zviševanju za 10,6 odstotne točke od tretjega četrtnetja 2013), ostala razmeroma boljša kot pri drugih starostnih skupinah, pri čemer se na primer v primerjavi s prvim četrtnetjem 2020 ni spremenila (stopnja zaposlenosti mladih, starih 15 do 24 let, pa se je v istem obdobju zmanjšala za 1,5 odstotne točke). Stopnja zaposlenosti odraslih v najproduktivnejših letih (starostna skupina 25-54 let) se je znižala za 0,8 odstotne točke in v tretjem četrtnetju 2020 znašala 79,8 %.

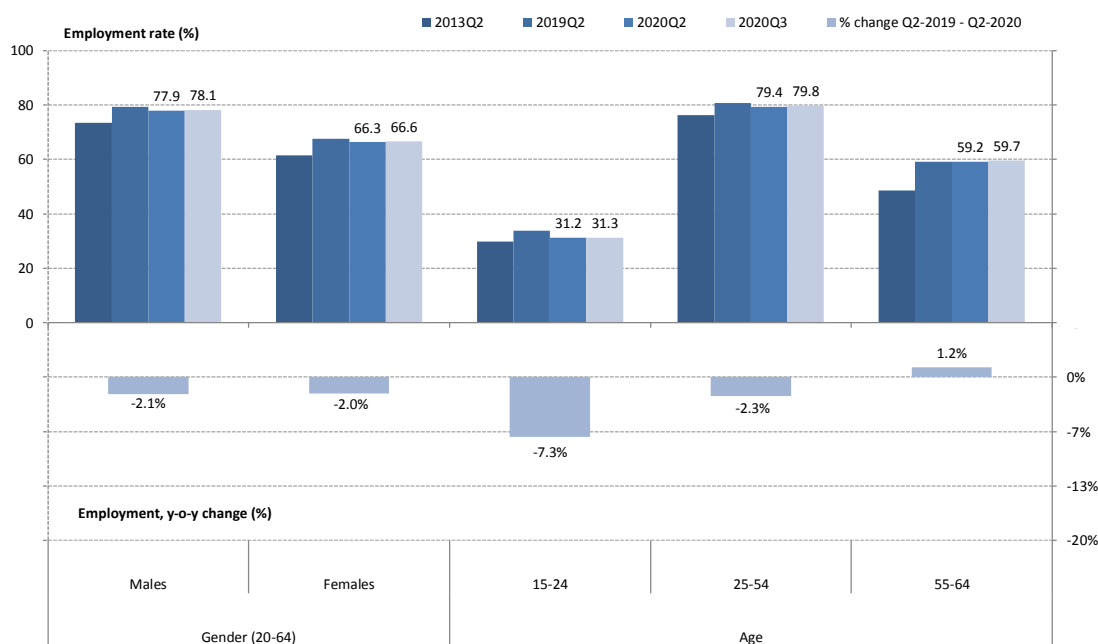
Pretres zaradi COVID-19 je na stopnjo zaposlenosti žensk vplival nekoliko manj kot na stopnjo zaposlenosti moških, vendar razlike med spoloma še ostajajo in jih je treba v prihodnje spremljati. Leta 2019 se je stopnja zaposlenosti žensk zvišala na 67,3 %, kar je za 0,8 odstotne točke več kot prejšnje leto. V tretjem četrtnetju 2020 se je stopnja zaposlenosti žensk znižala bolj zmerno (–0,6 odstotne točke v primerjavi s tretjim četrtnetjem 2019) kot stopnja zaposlenosti moških (–0,9 odstotne točke). Vendar se zaradi tega nedavnega razvoja vrzel stopnje zaposlenosti glede na spol ni pomembneje zmanjšala in je v tretjem četrtnetju 2020 ostala pri 11,5 odstotne točke (nekoliko manj kot 11,8 odstotne točke v tretjem četrtnetju 2019). Vpliv krize na rezultate na področju zaposlenosti po spolu je treba pozorno spremljati, saj je zmanjšanje vrzeli lahko posledica večjega in začasnega vpliva pandemije na zaposlenost moških in ne večje povezanosti žensk s trgom dela. Vrzel stopnje zaposlenosti je v tretjem četrtnetju 2020 za ženske, stare 25 do 49 let, ostala enaka, tj. 11,8 odstotne točke, za ženske, stare 55 do 64 let, pa se je zvišala na 13,3 odstotne točke. Vrzel je za nizko usposobljene ženske v letu 2019 znašala 22,1 odstotne točke, kar je precej več kot za srednje usposobljene (12,1 odstotne točke) in visoko usposobljene ženske (6,4 odstotne točke).

Pandemija je močno vplivala na stopnjo zaposlenosti ljudi, ki niso rojeni v EU. Pred krizo se je vrednost tega kazalnika (v starostni skupini 20 do 64 let) do leta 2019 postopno povečevala. Nato se je v tretjem četrtnetju 2020 zmanjšala na 62,7 % (za 2,3 odstotne točke manj kot v tretjem četrtnetju 2019), kar ustreza absolutnemu zmanjšanju za 1,5 milijona oseb (s 16,5 milijona v tretjem četrtnetju 2019 na 15 milijonov v tretjem četrtnetju 2020) in skoraj 9-odstotnemu relativnemu zmanjšanju.

Čeprav se število delavcev z nestandardno zaposlitvijo zmanjšuje, je še vedno precejšnje, kar vključuje individualno in socialno ranljivost za prilagoditev trga dela. Glede na skupno število zaposlenih (starih 15 do 64 let) v EU-27 leta 2019 (167 milijonov) jih je bilo skoraj 85 % zaposlenih na podlagi pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas (+1,3 % v primerjavi z letom 2018), preostalih 25,2 milijona pa je imelo pogodbo o zaposlitvi za določen čas (-1,3 % v primerjavi z letom 2018). Upad števila zaposlenih za določen čas se je zaradi pandemije še povečal. V tretjem četrtletju 2020 je imelo v EU-27 pogodbe o zaposlitvi za določen čas približno 21,5 milijona delavcev (starih 15 do 64 let, sezonsko prilagojeno), kar je za 3,2 milijona manj kot leto prej. Posledično se je delež pogodb o zaposlitvi za določen čas v skupnem številu zaposlenih v tretjem četrtletju 2020 zmanjšal na 11,2 % (zmanjšanje za 1,5 odstotne točke v primerjavi z letom prej). Ta delež ostaja nekoliko večji v euroobmočju, kjer znaša 11,9 %. Delež delavcev s krajšim delovnim časom (starih 15 do 64 let) v skupnem številu zaposlenih se je zmanjšal za 1,2 odstotne točke (na 17,1 % v tretjem četrtletju 2020), še bolj pa v euroobmočju (za 1,5 odstotne točke). Pri tem se je delež delavcev z *neprostovoljnimi* krajšim delovnim časom med letoma 2018 in 2019 zmanjšal za 1,5 odstotne točke in je zdaj za 6,2 odstotne točke manjši, kot je bil leta 2014, ko je bila dosežena najvišja raven (32,7 %), pri čemer je nekoliko večji v euroobmočju (26,9 % leta 2019). Število zaposlenih z dodatno zaposlitvijo se je v letu 2019 še naprej postopno povečevalo (8,2 milijona ljudi v letu 2019 v primerjavi s 7,8 milijona v letu 2014).

Slika 5: Razlike v vplivu krize glede na spol in starost

Stopnje zaposlenosti (domači koncept) glede na spol in starostne skupine v EU-27, sezonsko prilagojeni podatki

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili.

Izobrazba ostaja ključna za izboljšanje zaposljivosti in rezultatov na trgu dela. Pred pandemijo se je število zaposlenih (starih od 25 do 64 let) z visokošolsko izobrazbo še naprej postopno povečevalo (za 0,5 odstotne točke med letoma 2018 in 2019), zaradi česar je zadevna stopnja zaposlenosti znašala 86,2 %. V tretjem četrtletju 2020 je stopnja zaposlenosti diplomantov s terciarno izobrazbo znašala 85,2 % (0,7 odstotne točke manj kot v tretjem četrtletju 2019). Stopnja zaposlenosti srednje usposobljenih delavcev (tj. tistih s srednješolsko izobrazbo) je leta 2019 znašala 76,5 %, v tretjem četrtletju 2020 pa 75,8 %. Na letni ravni je to povečanje za 0,5 odstotne točke v primerjavi z letom 2018 in 4,7 odstotne točke več kot v letu 2014. Te spremembe kažejo, da se je povpraševanje po delovni sili postopno premaknilo k višjim ravnam znanj in spretnosti, vključno z digitalnimi spretnostmi. Ta trend je pogosto ustrezal višji povprečni ravni znanj in spretnosti med novimi kohortami, ki vstopajo na trg dela.¹² Delež nizko usposobljenih delavcev (tj. tistih z nižjo sekundarno izobrazbo ali nižjo izobrazbo) se je v letu 2019 povečal za 0,7 odstotne točke (in za 1 odstotno točko med letoma 2017 in 2018). Leta 2019 je stopnja zaposlenosti v tej skupini znašala 56,3 %. Na četrtletni ravni je stopnja zaposlenosti v tej skupini v tretjem četrtletju 2020 znašala 55,8 %, kar je za 1 odstotno točko manj kot v tretjem četrtletju 2019. Vrzel stopnje zaposlenosti med nizko in visoko usposobljenimi je leta 2019 znašala 30 odstotnih točk, kar pomeni, da sta potrebna nadaljnje izpopolnjevanje in preusposabljanje.

¹² Evropska komisija (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020). Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!MM76mf>.

1.2 Trendi na socialnem področju

Pred začetkom krize zaradi COVID-19 se je število ljudi s tveganjem revščine ali socialne izključenosti v EU-27 še naprej zmanjševalo.^{13, 14} Ta trend zmanjševanja se je do leta 2019 nadaljeval sedem let zapored (Slika 6), pri čemer se je število oseb s tveganjem revščine ali socialne izključenosti zmanjšalo na 91,3 milijona (20,9 % vsega prebivalstva), kar je približno za 3,39 milijona manj kot leta 2018 (za 4 odstotne točke manj glede na najvišjo raven iz leta 2012). Skupni trend je izražal zmanjšanje za vse tri podkazalnike, tj. stopnjo resne materialne prikrajšanosti (–0,7 odstotne točke), stopnjo zelo nizke delovne intenzivnosti (–0,5 odstotne točke) in stopnjo tveganja revščine (–0,3 odstotne točke). Ta razvoj je v skladu s povečanjem zaposlenosti in razpoložljivega dohodka v letu 2019 (glej oddelek 3.4). Vendar vsi ti kazalniki še vedno ne zajemajo učinkov krize zaradi COVID-19. Glede na pomen dohodka od dela za preživljanje gospodinjstev ter upad stopenj zaposlenosti in opravljenih ur se bosta dohodkovni položaj in delovna intenzivnost gospodinjstev v letu 2020 verjetno poslabšala. Posledično se lahko pozitivni trend stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti prekine, cilj iz strategije Evropa 2020, da se število oseb s tveganjem revščine ali socialne izključenosti zmanjša za 20 milijonov, pa lahko postane še težje dosegljiv.

¹³ Osebe s tveganjem revščine ali socialne izključenosti so osebe, ki jim grozi revščina ali trpijo zaradi resne materialne prikrajšanosti ali živijo v gospodinjstvih (pretežno) brez delovno aktivnih članov, tj. gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, ali izkusijo katero koli kombinacijo navedenega.

Osebe s tveganje revščine so osebe, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom, manjšim od 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega dohodka (to je torej kazalnik dohodkovne revščine). Ljudje so resno materialno prikrajšani, če živijo v gospodinjstvu, ki si ne more privoščiti vsaj štirih od naslednjih stvari: (1) pravočasnega plačila najemnine/hipotekarnega kredita/računov za tekoče stroške; (2) ustreznega ogrevanja svojega doma; (3) poravnave nepričakovanih izdatkov; (4) uživanja mesa, rib ali ustreznih beljakovinskih nadomestkov vsak drugi dan; (5) enotedenskih počitnic zunaj domačega kraja; (6) dostopa do avtomobila za zasebno uporabo; (7) pralnega stroja; (8) barvnega televizijskega sprejemnika; in (9) telefona. Osebe, ki živijo v gospodinjstvih (pretežno) brez delovno aktivnih članov, so osebe, stare od 0 do 59 let, ki živijo v gospodinjstvu, kjer so bili delovno sposobni odrasli (stari od 18 do 59 let) v zadnjem letu (tj. v referenčnem letu za dohodek) zaposleni za manj kot 20 % svojega celotnega delovnega potenciala.

¹⁴ Statistični podatki o dohodku EU-SILC se nanašajo na prejšnje dohodkovno leto, razen podatkov za Irsko (dohodki v 12 mesecih pred raziskavo).

Odstotek oseb s tveganjem revščine po socialnih transferjih se je leta 2019 znižal, vendar je bil še vedno visok, pri čemer je težko oceniti vpliv krize. Kazalnik tveganja revščine je na splošno ostal stabilen in se je v letu 2019 le nekoliko znižal, na 16,5 % (s 16,8 % v letu 2018 na podlagi dohodkov v letu prej). Število oseb, ki živijo v gospodinjstvih z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom, manjšim od 60 % nacionalne mediane, je znašalo nekoliko več kot 84,5 milijona, kar je za 1,5 milijona manj kot v prejšnjem letu. Hitre ocene Eurostata za dohodkovno leto 2019 kažejo precej stabilen scenarij.¹⁵ V času priprave tega dokumenta hitre ocene v zvezi z dohodkom za leto 2020 (ki torej kažejo vpliv krize) še niso bile na voljo. Spremembe v letu 2020 je precej težko napovedati, med drugim zaradi verjetnega vpliva krize na mediano dohodka. Iz rezultatov simulacije¹⁶ je razvidno, da bi se lahko zaradi ukrepov politike, sprejetih v odziv na krizo, stopnja tveganja revščine v EU v povprečju zvišala le za 0,1 odstotne točke. Stopnja tveganja revščine, izračunana glede na prag revščine, določen za referenčno leto, bi se zvišala za 1,7 odstotne točke, kar bi kazalo na precejšnje pričakovano znižanje ravni dohodka glede na fiksni prag revščine.¹⁷

Strm upad števila oseb, ki živijo v resni materialni prikrajšanosti, pred pandemijo je prispeval k navzgor usmerjeni socialni konvergenci. V letu 2019 so se resni materialni prikrajšanosti izognili skoraj 3 milijoni ljudi, s čimer se je njihovo skupno število zmanjšalo na 23,7 milijona ali 5,4 % prebivalstva EU. Zmanjšanje je pomenilo pomembno izboljšanje sedmo leto zapored. Temeljilo je na uspešnosti, ki so jo zaznale države članice, v katerih je bila resna materialna prikrajšanost največja (glej oddelek 3.4), kar je prispevalo k nadaljnji navzgor usmerjeni socialni konvergenci (čeprav je bila leta 2019 počasnejša kot v prejšnjih letih).

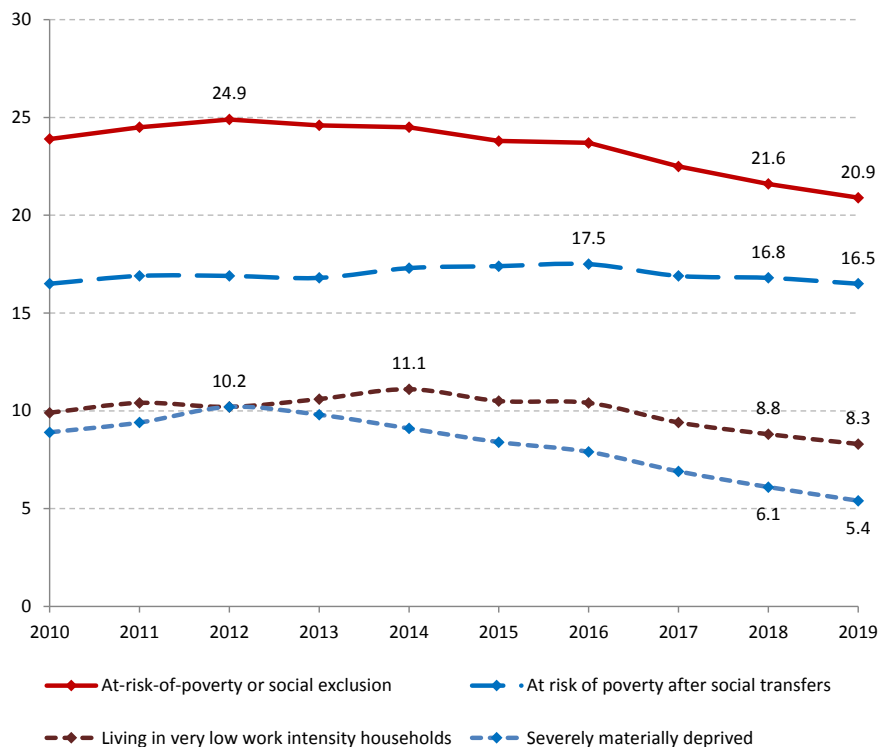
¹⁵ Podatki EU-SILC se v večini držav članic nanašajo na dohodke, evidentirane v preteklem letu (tj. dohodke iz leta 2018 za EU-SILC 2019). Eurostat je objavil hitre ocene za dohodek za leto 2019 (tj. kazalniki EU-SILC, objavljeni leta 2020), ne pa še za leto 2020. Glej metodološko opombo in rezultate Eurostata na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!qv46uJ>.

¹⁶ Glej Almeida in drugi, (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown* (Dohodki gospodinjstev in blažilni učinek ukrepov fiskalne politike v času zaustavitve gospodarstva in javnega življenja), delovni dokumenti Skupnega raziskovalnega središča o davčnih in strukturnih reformah št. 06/2020. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!Vj39hX>, spremljajoče poročilo o politiki pa na: <https://europa.eu/!JU66Gc>.

¹⁷ V tem primeru prag revščine temelji na vrednosti osnovnih simulacij EUROMOD za leto 2019, namesto da bi se uporabila ocena praga revščine za leto 2020.

Slika 6: Delež oseb s tveganjem revščine ali socialne izključenosti se je pred krizo zaradi COVID-19 zmanjševal, delež oseb s tveganjem revščine pa je na splošno ostal nespremenjen

Odstotek prebivalstva s tveganjem revščine ali socialne izključenosti in podkazalniki (2010–2019)

Vir: Eurostat, kazalniki t2020_50, t2020_51, t2020_52 in t2020_53.

Hkrati je dobra učinkovitost trga dela pred pandemijo pripomogla k nadaljnjemu zmanjšanju števila ljudi, ki živijo v gospodinjstvih pretežno brez delovno aktivnih članov.

Število ljudi, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, se je v letu 2019 zmanjšalo za več kot 1,6 milijona ljudi. To je pomenilo 8,3 % celotnega prebivalstva in dodatno zmanjšanje glede na najvišjo raven iz leta 2014. Glede na to, da je pretres zaradi COVID-19 prizadel razmeroma več delavcev z manj stabilnimi zaposlitvami (glej oddelek 3.3), bi se lahko ta kazalnik v letu 2020 zelo poslabšal.

Čeprav se je tveganje revščine ali socialne izključenosti v letu 2019 precej zmanjšalo, je ostalo večje pri otrocih. Med letoma 2018 in 2019 se je število otrok (starih manj kot 18 let) s tveganjem revščine ali socialne izključenosti v EU-27 zmanjšalo za 993 000 ali 5,3 %. Posledično je bila stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti pri otrocih 22,2 %, torej se je glede na leto 2018, ko je znašala 23,4 %, znižala. V primerjavi s stopnjo tveganja revščine ali socialne izključenosti, ki pri delovno sposobnem prebivalstvu (18 do 64 let) znaša 20,9 %, pri starejših (65 let ali več) pa 18,5 %, je ta stopnja še vedno visoka.

Tveganje revščine zaposlenih se je v letu 2019 nekoliko zmanjšalo, vendar je ostalo na visoki ravni, globina revščine oseb v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo pa je bila visoka. V letu 2019 se je odstotek oseb s tveganjem revščine zaposlenih zmanjšal za 0,3 odstotne točke, na 9 %, kar je pod najvišjo ravno, ki je znašala 9,8 % in je bila dosežena leta 2016, vendar je še vedno za 0,5 odstotne točke nad najnižjo ravno, doseženo leta 2010. Ljudje, ki so zaposleni s krajšim delovnim časom in imajo pogodbe o zaposlitvi za določen čas, so takemu tveganju bolj izpostavljeni, pri čemer stopnja revščine zaposlenih znaša 15,1 % oziroma 16,2 % (glej tudi oddelka 3.1.1 in 3.4.1). Hkrati je bila leta 2019 relativna mediana vrzeli dohodkovne revščine¹⁸, s katero se meri, koliko so ravni dohodka oseb s tveganjem revščine oddaljene od praga revščine (tj. kako huda je revščina), 24,5 % in se glede na leto 2018 skoraj ni spremenila. Gibanje v državah članicah je različno (za podrobnosti glej oddelek 3.4.1). Skupno se je vrzel revščine delovno sposobnega prebivalstva (od 18 do 64 let), ki živi v gospodinjstvih (pretežno) brez delovno aktivnih članov¹⁹, leta 2019 povečala na 37,3 %, kar kaže na nizko ustreznost nadomestil in pokritost z njimi.

Dohodkovna neenakost je leta 2019 ostala na visoki ravni, konvergenca pa se je zmanjšala. V povprečju so bile ravni dohodka najbogatejših 20 % gospodinjstev v državah članicah petkrat višje od ravni najrevnejših 20 % gospodinjstev. Iz podatkov je razvidno, da je v zadnjem desetletju splošno povečanje dohodkovne neenakosti temeljilo na povečanju neenakosti v spodnjem delu porazdelitve (glej oddelek 3.4). Majhne izboljšave, zlasti v državah z višjimi ravnmi neenakosti, kažejo na upočasnjevanje konvergenca. Delež dohodka gospodinjstev v spodnjih 40 % porazdelitve dohodka se je do leta 2019 povečeval v skladu z zmernimi izboljšavami drugih kazalnikov dohodkovne neenakosti. Povprečje EU-27 je v letu 2019 doseglo 21,4 % v primerjavi z 21,2 % v letih 2018 in 2017 (in najnižjo ravno, ki je v letih 2014 in 2015 znašala 20,9 %). Ob upoštevanju dolgoročne narave teh vprašanj je pomembno razviti poglobljeno razumevanje o možnih nadaljnjih ukrepih s sistemskimi analizami napovedi in okrepiti odpornost EU.

¹⁸ Relativna vrzel tveganja revščine se izračuna kot razlika med mediano ekvivalentnega skupnega neto dohodka oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine, in pragom tveganja revščine, pri čemer je ta razlika izražena kot odstotek praga tveganja revščine (razmejitvena točka: 60 % mediane ekvivalentnega dohodka).

¹⁹ Kazalnik se izračuna kot razlika med mediano ekvivalentnega skupnega neto dohodka oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine in z zelo nizko delovno intenzivnostjo, ter samim pragom tveganja revščine, pri čemer je ta razlika izražena kot odstotek praga tveganja revščine. Ta prag je določen pri 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh ljudi v državi in ne za EU kot celoto.

2. PREGLED TRENUTNEGA STANJA NA PODLAGI PREGLEDA SOCIALNIH KAZALNIKOV

Evropski parlament, Svet in Komisija so 17. novembra 2017 skupaj razglasili evropski steber socialnih pravic. V stebru so opredeljeni 20 načel in pravice za podporo na področju enakih možnosti in dostopa do trga dela, poštenih delovnih pogojev ter socialne zaščite in vključevanja. Zasnovan je kot vodilo za konvergenco med državami članicami k boljšim socialno-ekonomskim pogojem. Zlasti v sedanjih kriznih razmerah je izvajanje evropskega stebra socialnih pravic prednostna naloga. Komisija bo v prvem četrtletju 2021 predložila ambiciozen akcijski načrt, da bi zagotovila njegovo polno izvajanje. Akcijski načrt bo ključni instrument Komisije za prispevanje k srednje- in dolgoročnemu socialno-ekonomskemu okrevanju in odpornosti ter za okrepitev socialne pravičnosti v okviru digitalnega in zelenega prehoda.

Evropski steber socialnih pravic spremlja pregled socialnih kazalnikov za spremljanje uspešnosti in trendov v državah članicah²⁰. Pregled zajema več kazalnikov (glavnih in sekundarnih) za preverjanje uspešnosti držav članic na področju zaposlovanja in socialnih zadev v treh širših razsežnostih, opredeljenih v okviru stebra: (i) enake možnosti in dostop do trga dela, (ii) dinamični trgi dela in poštene delovni pogoji ter (iii) javna podpora/socialna zaščita in vključenost. Skupno poročilo o zaposlovanju od izdaje iz leta 2018 vključuje pregled socialnih kazalnikov, katerega rezultati v zvezi z glavnimi kazalniki so povzeti v tem poglavju. Analiza je umeščena v širši okvir reform, predstavljen v poglavju 3.

²⁰ SWD(2017) 200 final, priložen k sporočilu COM(2017) 250 final z dne 26. aprila 2017.

2.1 Razlaga pregleda socialnih kazalnikov

Pregled socialnih kazalnikov je osrednje orodje za spremljanje uspešnosti na področju zaposlovanja in socialnem področju ter konvergence k boljšim življenjskim in delovnim pogojem. Zlasti pomaga spremljati položaj držav članic v zvezi z merljivimi razsežnostmi stebra, pri čemer dopolnjuje obstoječa orodja za spremljanje, predvsem prikaz uspešnosti zaposlovanja in prikaz uspešnosti socialne zaščite²¹. Pregled socialnih kazalnikov vključuje zlasti 14 glavnih kazalnikov, s katerimi se ocenjujejo trendi na področju zaposlovanja in socialnem področju na splošno:

- *Enake možnosti in dostop do trga dela:*
 - delež mladih, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje, starih 18–24 let,
 - vrzel stopnje zaposlenosti po spolu pri starosti 20–64 let,
 - dohodkovna neenakost, merjena z razmerjem kvintilnih razredov – S80/S20,
 - stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti,
 - mladi, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljujejo (stopnja NEET), stari 15–24 let.

²¹ Prikaz uspešnosti zaposlovanja (EPM) in prikaz uspešnosti socialne zaščite (SPPM) sta letni poročili, zadevno poročilo pripravi Odbor za zaposlovanje oziroma Odbor za socialno zaščito. Proučujeta trende, ki jih je treba spremljati, ter ključne zaposlitvene in socialne izzive v državah članicah ter spremljata napredek pri doseganju ciljev strategije Evropa 2020 glede zaposlovanja in zmanjšanja revščine.

- *Dinamični trgi dela in pošteni delovni pogoji:*
 - stopnja zaposlenosti pri starosti 20–64 let,
 - stopnja brezposelnosti pri starosti 15–74 let,
 - stopnja dolgotrajne brezposelnosti pri starosti 15–74 let,
 - realni bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca²²,
 - neto plača samskega delavca s polnim delovnim časom brez otrok, ki zasluži povprečno plačo²³.

- *Javna podpora/socialna zaščita in vključenost:*
 - učinek socialnih transferjev (razen pokojnin) na zmanjšanje revščine²⁴,
 - otroci, mlajši od treh let, v formalnem otroškem varstvu,
 - neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju²⁵,
 - delež prebivalstva z osnovno ali višjo ravniyo splošne digitalne pismenosti.

²² Na zahtevo Odbora za socialno zaščito se ta kazalnik meri z uporabo neprilagojenega dohodka (tj. brez vključitve socialnih transferjev v naravi), pri čemer je opuščen sklic na uporabo enot standardov kupne moči.

²³ Ravni tega kazalnika so izražene v standardih kupne moči, spremembe pa so izražene v nacionalni valuti v realni vrednosti. Za izravnavo kratkoročnih nihanj se za ravni in spremembe uporabijo triletna povprečja. Ta kazalnik je treba brati in razlagati v povezavi z drugimi kazalniki, kot so stopnja revščine zaposlenih, razmerje med petim in prvim decilom porazdelitve plač (D5/D1) ter drugi ustrezni kazalniki prikaza uspešnosti zaposlovanja/prikaza uspešnosti socialne zaščite in skupnega ocenjevalnega okvira.

²⁴ Ta učinek se meri kot razlika v celotnem prebivalstvu med deležem ljudi s tveganjem (dohodkovne) revščine pred socialnimi transferji in po njih.

²⁵ Neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju pomenijo subjektivno oceno posameznika o tem, ali je potreboval pregled ali zdravljenje za točno določeno vrsto zdravstvenega varstva, vendar ga ni dobil ali ga ni iskal iz naslednjih treh razlogov: finančni razlogi, čakalne vrste in prevelika oddaljenost. Zdravstvena oskrba se nanaša na individualne zdravstvene storitve (zdravstveni pregled ali zdravljenje z izjemo zobozdravstva), ki jih opravljajo zdravniki ali osebe z enakovrednimi poklici ali pa se opravljajo pod njihovim neposrednim nadzorom v skladu z nacionalnimi zdravstvenimi sistemi (opredelitev Eurostata). Težave, o katerih ljudje poročajo, da jih imajo pri iskanju zdravstvene oskrbe, kadar so bolni, lahko kažejo na ovire v zvezi z oskrbo.

Glavni kazalniki se analizirajo z uporabo skupne metodologije, o kateri sta se dogovorila Odbor za zaposlovanje in Odbor za socialno zaščito (za podrobnosti glej Prilogo 3). S to metodologijo se ocenjujeta stanje in razvoj v državah članicah s proučitvijo ravni in letnih sprememb²⁶ vsakega glavnega kazalnika, vključenega v pregled socialnih kazalnikov. Ravni in spremembe se razvrstijo glede na njihovo odstopanje od ustreznih (netehtanih) povprečij EU. Uspešnost držav članic v zvezi z ravnmi in spremembami se nato kombinira (z vnaprej opredeljeno matriko), tako da se vsaka država članica uvrsti v eno od sedmih kategorij („najuspešnejše države“, „nadpovprečne države“, „države z dobrim položajem, ki pa ga je treba spremljati“, „povprečne/nevtralne države“, „države s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“, „države, ki jih je treba spremljati“ in „države s kritičnimi razmerami“). Na tej podlagi je v preglednici 1 predstavljen povzetek razlage pregleda glede na najnovejše razpoložljive podatke za vsak kazalnik. V poglavju 3 je podrobna analiza štirinajstih kazalnikov, vključno z dolgoročnejsimi trendi in dodatnimi kazalniki, kjer je ustrezno.

Razlaga pregleda socialnih kazalnikov je v pomoč pri opredelitvi zaposlitvenih in socialnih izzivov v državah članicah. V okviru evropskega semestra se dokazi iz pregleda socialnih kazalnikov redno uporabljajo v poročilih o državah kot podlaga za analizo izzivov posameznih držav članic. Na ravni držav članic se vključijo tudi v pripravo nacionalnih reformnih programov ter programov za stabilnost in konvergenčnih programov. Skupaj z nadaljnjo analizo, vključeno v prikaz uspešnosti zaposlovanja in prikaz uspešnosti socialne zaščite, je bila s tem zagotovljena analitična podlaga za nadaljnje predloge Komisije za priporočila za posamezne države, kjer je to primerno. V tem postopku je treba preglednico brati premišljeno, ne površinsko, upoštevajo pa se tudi drugi kvalitativni in kvantitativni podatki.

²⁶ Razen bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev, ki se meri v obliki indeksa (2008 = 100, torej izraža spremembo v primerjavi z obdobjem pred krizo), in sprememb v zadnjem letu ter neto plače samskega delavca s polnim delovnim časom brez otrok, ki zasluži povprečno plačo, za katero se v dogovoru z Odborom za zaposlovanje in Odborom za socialno zaščito uporabljajo triletna povprečja.

Pregled socialnih kazalnikov bo podprl pripravo nacionalnih reformnih načrtov ter načrtov za okrevanje in odpornost, ki so glavni referenčni dokumenti v okviru mehanizma za okrevanje in odpornost. Kot je navedeno v Letni strategiji za trajnostno rast 2021²⁷, bo mehanizem za okrevanje in odpornost vključeval spremembe cikla evropskega semestra 2021. Glede na dopolnjevanje z evropskim semestrom se državam članicam priporoča, naj svoj nacionalni reformni program ter načrt za okrevanje in odpornost predložijo v enotnem dokumentu. Poleg tega naj države članice, kot je poudarjeno v smernicah za države članice o načrtih za okrevanje in odpornost²⁸, na splošno pojasnijo, kako so načrti skladni z evropskim stebrom socialnih pravic in kako k njemu učinkovito prispevajo. Pozvane so tudi, naj predložijo pregled splošnega gospodarskega in socialnega vpliva načrta (skupaj z oceno makroekonomskih obetov), v katerem so navedeni ustrezni kazalniki, med drugim iz pregleda socialnih kazalnikov. Komisija bo vsebino načrtov, ki jih bodo države članice predložile leta 2021, ocenila v analitičnih dokumentih, priloženih k predlogom izvedbenih aktov Sveta²⁹.

²⁷ COM(2020) 575 final.

²⁸ SWD(2020) 205 final.

²⁹ Ti dokumenti bodo v letu 2021 nadomestili poročila o državah. Poleg tega Komisija za te države članice v letu 2021 ne bo predlagala priporočil za posamezne države, razen priporočil o proračunskem stanju, kot je določeno v Paktu za stabilnost in rast.

V skupno poročilo o zaposlovanju za leto 2021 je vključena regionalna razsežnost pregleda socialnih kazalnikov. Razvoj kazalnikov na nacionalni ravni lahko zakriva pomembne razlike na regionalni ravni (medtem ko se v mnogih državah članicah na tej ravni pogosto sprejemajo odločitve o številnih politikah in financiranju). V okviru tega skupno poročilo o zaposlovanju drugo leto zapored vsebuje dokaze o regionalnih razmerah na podlagi pregleda socialnih kazalnikov. Zlasti je v Prilogi 4 predstavljena vrsta zemljevidov z regionalnimi razčlenitvami glavnih kazalnikov pregleda socialnih kazalnikov za posamezne države članice³⁰. Poleg tega so pri analizi v poglavju 3 po potrebi navedene ugotovitve na regionalni ravni za države članice, v katerih so med regijami NUTS 2 velike razlike³¹. Na podlagi podatkov in ugotovitev je mogoče bolje razumeti, kako uspešne so razne regije v državi v zvezi z nekaterimi ključnimi razsežnostmi stebra, ter lažje spremljati konvergenco v državah, oceniti učinek regionalnih politik in oblikovati regionalne politike.

2.2 Dokazi, ki izhajajo iz pregleda socialnih kazalnikov

Pregled socialnih kazalnikov izraža razmere na področju zaposlovanja po krizi zaradi COVID-19, hkrati pa zaradi razpoložljivosti podatkov prikazuje socialne razmere ter razmere na področju znanj in spretnosti pred pandemijo. Odkar je bil pregled predstavljen, ocena stanja držav članic glede glavnih kazalnikov (z metodologijo, opisano v prejšnjem oddelku) temelji na najnovejših razpoložljivih letnih podatkih, tako za ravni kot za spremembe. V tem trenutku bi ta pristop pomenil proučitev podatkov za leto 2019 (in sprememb glede na leto 2018) za večino kazalnikov. Vendar uporaba letnih podatkov ne bi omogočala proučitve najnovejšega razvoja na trgu dela v okviru krize ter njegovega preobrata v primerjavi s preteklimi trendi (pred pandemijo). V zvezi s tem se je skupina za kazalnike Odbora za zaposlovanje strinjala, da začasno odstopi od uporabe letnih podatkov za oceno pregleda socialnih kazalnikov in namesto tega uporabi najnovejše četrletne podatke za naslednjih pet glavnih kazalnikov trga dela³², za katere so dejansko na voljo (na podlagi ankete o delovni sili):

³⁰ Za kazalnike, za katere so na voljo podatki na regionalni ravni (NUTS 2), tj. zgodnje opuščanje šolanja, vrzel stopnje zaposlenosti po spolu, stopnja NEET, stopnja zaposlenosti, stopnja brezposelnosti, stopnja dolgotrajne brezposelnosti, stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti, učinek socialnih transferjev (razen pokojnin) na zmanjšanje revščine, neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju in razmerje dohodkovnih kvintilnih razredov.

³¹ Na podlagi variacijskega koeficienta, tehtanega glede na prebivalstvo.

³² Za teh pet kazalnikov se vrednosti drugega četrletja leta 2020 (sezonsko prilagojene) uporabljajo kot ravni kazalnikov, razlike med drugim četrletjem 2020 in drugim četrletjem 2019 (sezonsko prilagojene) pa kot

- stopnja zaposlenosti pri starosti 20–64 let,
- vrzel stopnje zaposlenosti po spolu pri starosti 20–64 let,
- stopnja brezposelnosti pri starosti 15–74 let,
- stopnja dolgotrajne brezposelnosti pri starosti 15–74 let,
- mladi, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo (stopnja NEET), stari 15-24 let.

Glavni kazalniki kažejo, da so se razmere na trgu dela v prvi polovici leta 2020 nekoliko poslabšale. Med petimi navedenimi kazalniki trga dela sta se v EU-27 v drugem četrtnem letju 2020³³ stopnja zaposlenosti in stopnja NEET v primerjavi z istim četrtnem letjem 2019 poslabšali, stopnja brezposelnosti in stopnja zaposlenosti na podlagi spola pa se na splošno nista spremenili; nasprotno pa se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti nekoliko izboljšala (več podrobnosti o nedavnih trendih je navedenih v poglavju 1).

Socialni kazalniki ter kazalniki znanj in spretnosti, za katere so na voljo le podatki za obdobje pred COVID-19, so se v letu 2019 še naprej izboljševali³⁴. Preostalih devet glavnih kazalnikov kaže pozitiven ali na splošno stabilen trend na letni ravni (tj. v letu 2019 ali 2018 glede na razpoložljivost podatkov). Zlasti je bilo ugotovljeno izboljšanje v povprečju za revščino, neenakost in s tem povezane kazalnike (tj. delež ljudi s tveganjem revščine ali socialne izključenosti, razmerje dohodkovnih kvintilnih razredov, bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca, neto plača samskega delavca s polnim delovnim časom, ki zasluži povprečno plačo) ter za kazalnike izobraževanja, otroškega varstva ter znanj in spretnosti (zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja, udeležba otrok, mlajših od treh let, v otroškem varstvu, delež prebivalstva z osnovno ali višjo ravnijsko splošne digitalne pismenosti). Opažen je bil na splošno stabilen trend vpliva socialnih transferjev na zmanjšanje revščine in neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju.

spremembe. Ustrezni letni razsevni grafikoni in preglednice s podatki za leto 2019 so v informativne namene navedeni v Prilogi.

³³ Ta dokaz se nanaša na tehtana povprečja EU, razen za kazalnik „neto plača samskega delavca s polnim delovnim časom brez otrok, ki zasluži povprečno plačo“, za katerega je uporabljeno netehtano povprečje.

³⁴ Presečni datum za izvleček glavnih kazalnikov pregleda socialnih kazalnikov je 11. januar 2021.

Kot je poudarjeno v razsevnih grafikonih v poglavju 3, je mogoče pri večini kazalnikov trga dela (razen stopnje brezposelnosti in stopnje dolgotrajne brezposelnosti) v državah članicah opaziti različne trende. To pomeni, da so se razmere v državah članicah s slabšimi izhodiščnimi razmerami v drugem četrtletju 2020 v primerjavi z drugim četrtletjem 2019 v povprečju bolj poslabšale. Kljub temu je pri ostalih glavnih kazalnikih na splošno mogoče opaziti določeno mero konvergence (v nekaterih primerih trend še ni jasno opredeljen).

Skoraj vse države članice se srečujejo z izzivi pri vsaj enem glavnem kazalniku. Če upoštevamo tri najbolj problematične razvrstitve, tj. „države s kritičnimi razmerami“, „države, ki jih je treba spremljati“ in „države s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“, je večina držav članic – z izjemo Nemčije in Nizozemske – označena vsaj enkrat. Če upoštevamo le „države s kritičnimi razmerami“ (tj. kazalnike, pri katerih je raven občutno pod povprečjem in se ne izboljšuje dovolj hitro ali pa se v zadnjem letu še poslabšuje), je bilo označenih 13 držav članic, kar je ena manj kot v skupnem poročilu o zaposlovanju za leto 2020³⁵. Tej skupini držav se je pridružila Madžarska (pravzaprav se ji je ponovno pridružila, potem ko jo je lani zapustila), po drugi strani pa v njej ni več Estonije in Litve. Na 14 ocenjenih področjih je bilo ugotovljenih 120 primerov „držav s kritičnimi razmerami“, „držav, ki jih je treba spremljati“ ali „držav s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“, kar ustreza okoli 32 % skupnega števila ocen (ista odstotna točka kot v skupnem poročilu o zaposlovanju za leto 2020). Od tega je bilo 41 primerov „držav s kritičnimi razmerami“, kar ustreza 11,1 % vseh ocen (v primerjavi s 40 primeri oziroma 10,3 % vseh ocen v skupnem poročilu o zaposlovanju za leto 2019).

³⁵ Podatki niso neposredno primerljivi, saj je bil pregled v poročilu za leto 2020 opravljen za EU-28, v sedanjem poročilu pa za EU-27. Na izračun povprečnih vrednosti in standardnih odklonov je vplivala sestava držav. Združeno kraljestvo v poročilu za leto 2020 ni bilo „država s kritičnimi razmerami“.

Tako kot v prejšnjih letih se razmere v državah članicah in resnost njihovih izzivov zelo razlikujejo, kar izraža tudi učinek krize v zvezi s kazalniki trga dela. Romunija, Italija, Grčija in Španija so pri desetih ali več kazalnikih ocenjene kot „države s kritičnimi razmerami“, „države, ki ju je treba spremljati“ ali „države s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“, sledi jim Bolgarija z devetimi izzivi (glej Preglednico 1). Med njimi so bile Bolgarija, Romunija in Italija največkrat ocenjene kot „države s kritičnimi razmerami“ (vsaka šestkrat), sledita pa jim Španija (petkrat) in Grčija (trikrat). Vendar imajo Grčija, Romunija in Španija tudi številne pozitivne ocene (evidentirane pred začetkom pandemije): Grčija spada med „najuspešnejše države“ na področju zgodnjega opuščanja šolanja ter med „nadpovprečne države“ na področjih dohodkovne neenakosti in ravni digitalne pismenosti posameznikov, Španija spada med „najuspešnejše države“ na področju udeležbe v otroškem varstvu in med „nadpovprečne države“ na področju neizpoljenih potreb po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju. Romunija pa je med „najuspešnejšimi državami“ na področju rasti razpoložljivega dohodka gospodinjstev na prebivalca. Kar zadeva skupno število izzivov, jim sledijo Latvija (sedem izzivov) ter Ciper, in Madžarska (vsaka po šest izzivov)³⁶. Nasprotno sta Danska in Nizozemska pri desetih glavnih kazalnikih „najuspešnejši državi“ ali „nadpovprečni državi“, sledita pa jima Češka in Švedska (vsaka s po devetimi kazalniki) ter Finska (z osmimi kazalniki).

³⁶ Opozoriti je treba, da je imela Italija v skupnem poročilu o zaposlovanju za leto 2020 več kot deset izzivov. V času priprave tega dokumenta za Italijo ni bilo podatkov za štiri glavne kazalnike, za Latvijo pa za enega.

Preglednica 1: Povzetek glavnih kazalnikov v pregledu socialnih kazalnikov

	Equal opportunities and access to the labour market					Dynamic labour markets and fair working conditions					Public support / Social protection and inclusion			
	Early leavers from education and training	Gender employment gap	Income quintile ratio	At risk of poverty or social exclusion rate	Youth NEET rate	Employment rate	Unemployment rate	Long-term unemployment rate	GDHI per capita growth	Net earnings of a full-time single worker earning AW	Impact of social transfers on poverty reduction	Children aged less than 3 years in formal childcare	Self-reported unmet need for medical care	Individuals' level of digital skills
Year	2019	Q2-2020	2019	2019	Q2-2020	Q2-2020	Q2-2020	Q2-2020	2019	2019	2019	2019	2019	2019
Best performers	EL, HR, IE, LT, SI	FI, LT, LV	BE, CZ, SI	FI, SI	CZ, LV, NL, SE	CZ, DE, NL, SE	CZ, DE, PL		EE, HU, LT, RO	DE, DK, IE, LU, NL	AT, DK, FI, IE, SI	BE, DK, ES, LU, NL, PT, SE		DE, DK, FI, NL, SE
Better than average	CZ, EE, FI, PL, PT, SE	AT, DE, DK, FR, LU, PT, SE, SI	AT, DK, EL, FI, IE, MT, NL	AT, CY, DE, DK, HR, NL, PL, SK	DK, EE, LU, MT, PL, SI	DK, EE, FI, LT, LV, MT, PL	BE, FR, HU, IE, IT, MT, NL, PT	CZ, DK, EE, FR, HU, NL, PL, PT	CZ, SE, SK	BE, FI, SE	BE, FR, LT, SE, SK	FR, LT, MT, SI	AT, CZ, DE, ES, LT, LU, MT, NL	AT, CZ, EE, EL, HR, IE
On average	AT, BE, DE, DK, FR, LV, NL, SK	BE, BG, EE, ES, HR, IE, NL, SK	DE, EE, FR, HR, HU, LU, PL, PT	BE, HU, IE, LU, PT	BE, FI, HU, LT, PT, SK	CY, FR, HU, LU, SI, SK	AT, BG, CY, DK, FI, HR, LU, RO, SI, SK	AT, BE, BG, CY, FI, HR, IE, LV, RO, SE, SI	DE, DK, FI, FR, HR, IE, LV, NL, PT, SI	CY, EL, FR, MT	CY, CZ, DE, NL, PL	CY, DE, EE, FI, IE, IT, LV	BE, BG, CY, FR, HR, HU, IE, IT, PT, SE, SI, SK	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK
Good but to monitor			SK	CZ, FR				MT		AT				LU
Weak but improving	IT, RO	EL	LT	EL, IT, LT	RO	HR	EL	EL, ES, IT		BG, HU, LT, LV, PL, RO		SK	EE, EL, LV	
To watch	CY, HU, LU	CY, CZ	CY, ES, SE	EE, ES, MT, SE	AT, EL, FR, HR, IE	AT, BE, BG, IE, PT, RO	EE, LT, LV, SE	LT, LU, SK	AT, BE, ES	CZ, EE, ES, HR, IT, PT, SI	EE, HR, HU, LU, MT, PT	AT, BG, EL	DK, FI, PL, RO	CY, HU, PL
Critical situations	BG, ES, MT	HU, IT, MT, PL, RO	BG, IT, LV, RO	BG, LV, RO	BG, CY, ES, IT	EL, ES, IT	ES		CY, EL, IT	SK	BG, EL, ES, IT, LV, RO	CZ, HR, HU, PL, RO		BG, LV, RO

Opomba: posodobitev z dne 11. januarja 2021. Stopnja NEET in stopnja dolgotrajne brezposelnosti nista na voljo za Nemčijo. Za Bolgarijo in Malto podatki o rasti bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev na prebivalca niso na voljo. Raven digitalne pismenosti posameznikov ni na voljo na Italijo (manjka za leto 2017). Prekinitve časovne vrste in druge statistične oznake so navedene v prilogah 1 in 2.

3. REFORME ZAPOSLOVANJA IN SOCIALNE REFORME – USPEŠNOST IN UKREPI DRŽAV ČLANIC

Ta oddelek vsebuje pregled nedavnih ključnih zaposlitvenih in socialnih kazalnikov ter ukrepov držav članic na prednostnih področjih, opredeljenih v smernicah EU za zaposlovanje, ki jih je Svet sprejel leta 2020³⁷. Temelji na nacionalnih reformnih programih držav članic za leto 2020 in virih Evropske komisije³⁸. Če ni navedeno drugače, so v poročilu predstavljeni samo ukrepi politike, sprejeti po juniju 2019. Poglobljena analiza nedavnega razvoja na trgu dela je na voljo v poročilu z naslovom *Labour Market and Wage Developments Annual Review 2020* (Razvoj trga dela in plač – letni pregled za leto 2020)³⁹ in publikaciji z naslovom *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi – letni pregled za leto 2020).⁴⁰

3.1 Smernica 5 Spodbujanje povpraševanja po delovni sili

Ta oddelek je osredotočen na izvajanje smernice za zaposlovanje št. 5, v skladu s katero se državam članicam priporoča, naj ustvarijo pogoje, ki spodbujajo povpraševanje po delovni sili in ustvarjanje delovnih mest. Najprej je predstavljen pregled stopenj brezposelnosti in zaposlenosti po državah članicah, ki dopolnjuje analizo na ravni EU, predstavljeno v poglavju 1. Nato je obravnavan razvoj dogodkov na področju trendov samozaposlovanja, dinamike plač ter minimalne plače in davčnega primeža. V oddelku 3.1.2 so navedeni ukrepi politike, ki jih države članice izvajajo na teh področjih, s posebnim poudarkom na odzivih politike za ohranitev zaposlenosti in podpiranje ustvarjanja delovnih mest med pandemijo.

³⁷ UL L 344, 19.10.2020, str. 22–28.

³⁸ Vključno s podatkovno zbirko LABREF, ki je na voljo na spletnem naslovu <https://europa.eu/!NR68Bw>.

³⁹ Evropska komisija (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj trga dela in plač v Evropi, *Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020). Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.

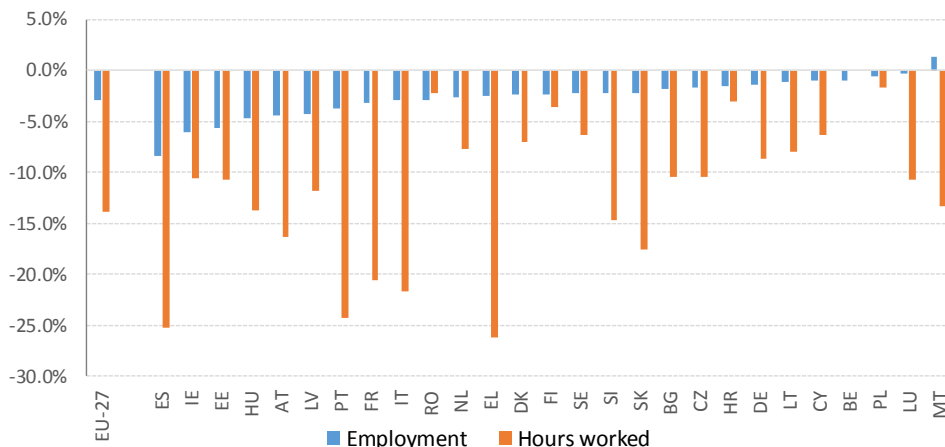
⁴⁰ Evropska komisija (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih razmer v Evropi, letni pregled 2020). Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!MM76mf>.

3.1.1 Ključni kazalniki

Število zaposlenih se je v drugem četrtletju 2020 zmanjšalo, kar izraža vpliv krize zaradi COVID-19. V letu 2019 se je skupno število zaposlenih (na podlagi sezonsko prilagojenih podatkov iz nacionalnih računov, domače zaposlovanje) v primerjavi z letom 2018 povečalo ali ostalo stabilno v skoraj vseh državah članicah (le na Poljskem in v Romuniji se je nekoliko zmanjšalo). Rast zaposlovanja se je v prvem četrtletju 2020 upočasnila ali postala negativna v več državah članicah (s povprečno $-0,2\%$ v EU medčetrtletno). Posledično je bil v drugem četrtletju v skoraj vseh državah članicah (razen Malte) zaznan upad (s povprečno $2,8\%$ v EU). Ta upad je glede na najvišjo raven zaposlenosti v zadnjem četrtletju 2019 presegel šest milijonov ljudi. Največje zmanjšanje je bilo zaznano v Španiji ($-8,4\%$, kar ustreza 1,7 milijona ljudi), na Irskem ($-6,1\%$), v Estoniji ($-5,6\%$) in na Madžarskem ($-4,6\%$). V drugih 13 državah članicah je bila rast zaposlovanja manjša od -2% (Slika 7). Nasprotno je bil upad zmernejši na Cipru (-1%), Poljskem ($-0,5\%$) in v Luksemburgu ($-0,3\%$). Malta je bila edina država, v kateri se je zaposlenost povečala, in sicer za $1,4\%$. V tretjem četrtletju 2020 se je zaposlenost v primerjavi s prejšnjim četrtletjem delno okrepila (povprečno za $0,9\%$ v EU). Povečanja so bila zabeležena v 19 državah članicah (niso prikazane v grafu), pri čemer so bila največja na Irskem ($+3,3\%$), v Španiji ($+3,1\%$), Avstriji ($+3\%$) in na Madžarskem ($+2,4\%$). Nasprotno sta Romunija in Litva zabeležili največje izgube pri zaposlovanju, in sicer za -1% oziroma $-1,9\%$ v primerjavi s prejšnjim četrtletjem.

Slika 7: Precejšen upad zaposlenosti v EU

Sprememba v odstotkih skupne zaposlenosti in opravljenih ur med zadnjim četrtletjem 2019 in drugim četrtletjem 2020

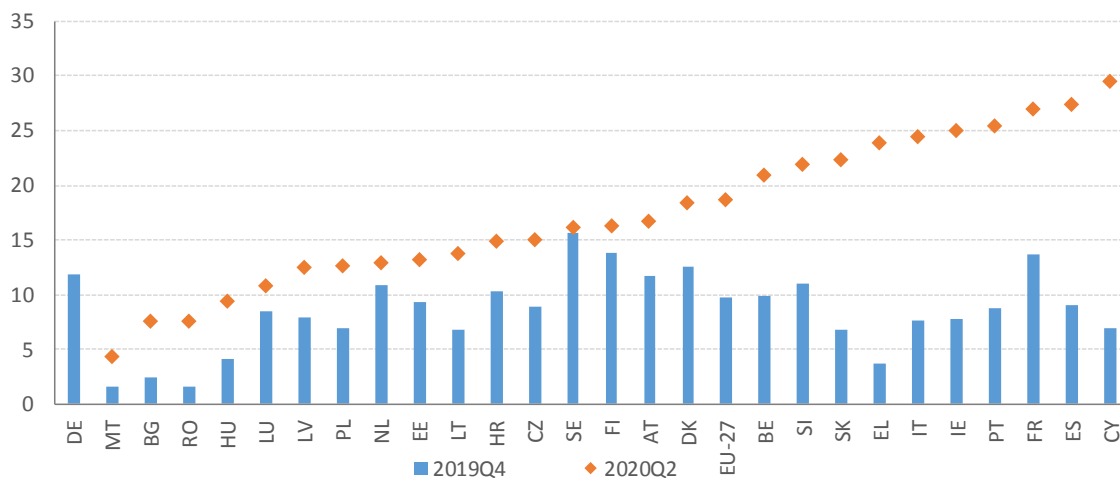

Vir: Eurostat, nacionalni računi.

Opomba: sezonsko in koledarsko prilagojeni podatki, razen samo sezonsko prilagojenih podatkov za Češko, Grčijo, Francijo, Malto, Poljsko, Portugalsko in Slovaško (zaposlenost) ter Malto in Slovaško (opravljene ure). Podatki o opravljenih urah za Belgijo niso na voljo.

Slika 8: Precejšnje povečanje odsotnosti z dela v EU

Odsotnost z dela kot delež skupne zaposlenosti (starost od 20 do 64 let)

Vir:

Eurostat, anketa o delovni sili. Opomba: sezonsko prilagojeni podatki. Podatki za Nemčijo niso na voljo za drugo četrtletje leta 2020.

Sheme skrajšanega delovnega časa so prispevale k zaježitvi ukinjanja delovnih mest. Od začetka krize države članice obsežno izvajajo in/ali krepijo sheme skrajšanega delovnega časa in/ali druge sheme za ohranjanje delovnih mest, da bi omejile izgubo delovnih mest, preprečile razpršitev človeškega kapitala na ravni podjetij ter ohranile skupno povpraševanje v obdobju velikega gospodarskega upada. Hkrati so delodajalci tudi samostojno prilagodili svoje povpraševanje po delovni sili, da bi zagotovili vzdržnost svojih dejavnosti. Kot je že prikazano v oddelku 1 in razvidno iz Slike 7, je upad opravljenih ur precej večji od upada zaposlenosti (–13,9 % v primerjavi z –3 % v EU v drugem četrtletju leta 2020 glede na zadnje četrtletje 2019), kar je mogoče pripisati večinoma delovanju shem skrajšanega delovnega časa. Med državami je bilo mogoče največje razlike med obema kazalnikoma⁴¹ opaziti v Luksemburgu in Grčiji, na Slovaškem, v Litvi in Italiji, na Portugalskem ter v Sloveniji in Franciji. Število opravljenih delovnih ur se je v tretjem četrtletju 2020 delno izboljšalo, saj se je v primerjavi s prejšnjim četrtletjem povprečno povečalo za 11,9 % v vseh državah članicah, razen v Romuniji. Hkrati se je, kot je razvidno iz Slike 8, v drugem četrtletju število delavcev, odsotnih z dela (kot delež vseh zaposlenih), v EU nenadoma povečalo za 9 odstotne točke (z 9,7 % v zadnjem četrtletju 2019, kar je sledilo stabilnemu trendu v zadnjem desetletju, na 18,7 % v drugem četrtletju 2020). Skoraj polovico vseh odsotnosti predstavljajo začasna odpuščanja (nenadno zvišanje z 0,2 % v zadnjem četrtletju 2019 na 7,4 % v drugem četrtletju 2020). Delež odsotnosti se je najbolj povečal na Cipru (+22,6 odstotne točke), v Grčiji (+20,3 odstotne točke), v Španiji (+18,4 odstotne točke), na Irskem (+17,4 odstotne točke), v Italiji (+16,9 odstotne točke) in na Portugalskem (+16,8 odstotne točke). V tretjem četrtletju se je delež odpuščenih delavcev zmanjšal na 9,1 % (1,1 % , če se upoštevajo le odpuščanja).

Uporaba shem skrajšanega delovnega časa je med krizo zaradi COVID-19 dosegla najvišjo raven doslej v vseh državah (za katere so podatki javno dostopni)⁴². Uporaba skrajšanega delovnega časa je bila še posebej razširjena v storitvenem sektorju (predvsem v hotelih in restavracijah) in v trgovini na drobno. Uporaba je bila sorazmerno manjša v državah članicah z na novo vzpostavljenimi shemami. Razlog za to bi delno lahko bila zasnova njihovih shem, počasno prilagajanje novim upravnim postopkom ali zamude pri izvajanju. V nekaterih novo vzpostavljenih shemah (na primer v Bolgariji, na Češkem, Hrvaškem in Madžarskem) je uporabo morda omejila zahteva, da podjetja prevzamejo del stroškov. Na Poljskem je bila uporaba najprej manjša zaradi zahteve, da je treba po koncu podpore ohraniti zaposlitev.

⁴¹ Ob upoštevanju razmerja med upadom števila opravljenih ur in upadom zaposlenosti.

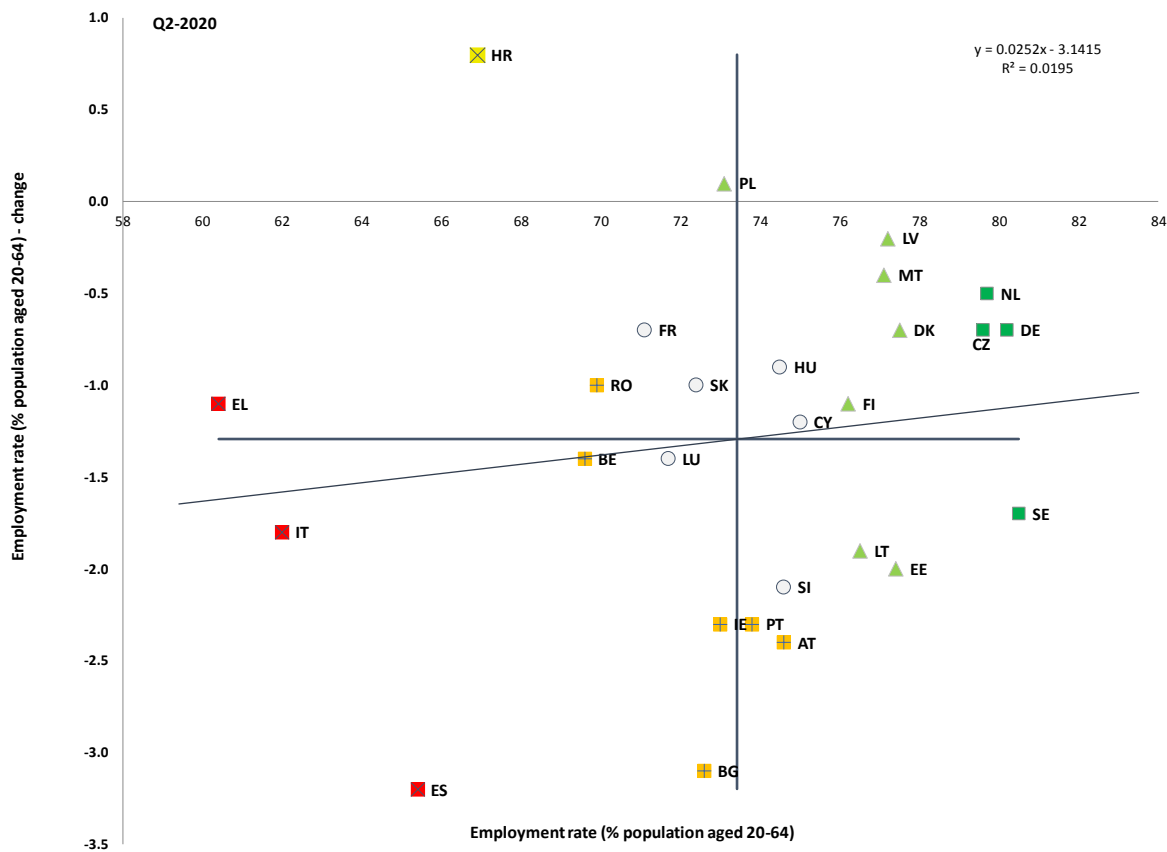
⁴² Za podrobnosti glej *Labour Market and Wage Developments Annual Review 2020* (Razvoj trga dela in plač, letni pregled za leto 2020): <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=113&furtherNews=yes&newsId=9873>.

Za omejenim znižanjem skupne stopnje zaposlenosti se skrivajo velike razlike med državami članicami. V letu 2019 se je stopnja zaposlenosti (v starostni skupini 20–64 let) v povprečju zvišala v skoraj vseh državah članicah (razen majhnega upada na Švedskem, sicer najvišje ravni v EU). Kot je prikazano v oddelku 1, se je stopnja zaposlenosti v drugem četrtletju 2020 znižala za 1,2 odstotne točke, in sicer z najvišje ravni, ki je v drugem četrtletju 2019 znašala 73,3 %, na 72,1 % (s čimer je kazalnik znova zdrsnil na raven iz prvega četrtletja leta 2018). Kot je bilo omenjeno, je mogoče skupni zmerni upad pripisati izjemnim ukrepom, sprejetim v okviru krize. Vendar ta položaj zakriva velike razlike med državami članicami. Kot je prikazano na Sliki 9, na podlagi podatkov iz Eurostatove ankete o delovni sili, je imela največji upad Španija (za 3,2 odstotne točke), sledile pa so ji Bolgarija (za 3,1 odstotne točke), Avstrija (za 2,4 odstotne točke) ter Irska in Portugalska (za 2,3 odstotne točke). Nasprotno pa sta Hrvaška in Poljska zabeležili zvišanje (za 0,8 oziroma 0,1 odstotne točke), na Malti in v Latviji pa se stopnja ni spremenila ali se je malenkostno znižala. V tretjem četrtletju se je skupna stopnja zaposlenosti rahlo povečala na 72,4 %, medtem ko se je v primerjavi z drugim četrtletjem povečala v vseh državah članicah, razen v štirih (Švedska, Latvija, Ciper in Litva).

Kar zadeva oceno na podlagi metodologije za glavne kazalnike pregleda socialnih kazalnikov, se razmere glede na prejšnja leta niso bistveno spremenile, pri čemer so Grčija, Italija in Španija še vedno označene kot „države s kritičnimi razmerami“ (s stopnjami okrog ali pod 65 %), Švedska, Nemčija, Češka in Nizozemska pa so „najuspešnejše države“ (s stopnjami blizu ali nad 80 %). Nenadno znižanje stopenj zaposlenosti v drugem četrtletju 2020 pojasnjuje razvrstitev Bolgarije, Irske, Avstrije in Portugalske med „države, ki jih je treba spremljati“ (čeprav so zadevne stopnje še vedno blizu povprečja). „Državi, ki ju je treba spremljati“ sta tudi Belgija in Romunija, v katerih se je stopnja zaposlenosti v zadnjem letu znižala pod 70 %. Hrvaška, v kateri je bila stopnja zaposlenosti v drugem četrtletju 2020 s 66,9 % še vedno nizka, je ob upoštevanju zvišanja (kljub krizi) označena za „državo s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“. Pozitivni naklon regresijske premice kaže, da se države članice soočajo z nekoliko drugačnim trendom (tj. stopnje zaposlenosti so se v državah z nižjo stopnjo v izhodišču znižale hitreje). Ali se bo ta trend skozi čas ohranil, kot se je zgodilo v finančni krizi, še ni znano. V več državah članicah so opazne pomembne regionalne razlike v stopnjah zaposlenosti (glej Prilogo 4).

Slika 9: Stopnja zaposlenosti se je znižala v skoraj vseh državah članicah

Stopnja zaposlenosti (v starostni skupini 20–64 let) in njena letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

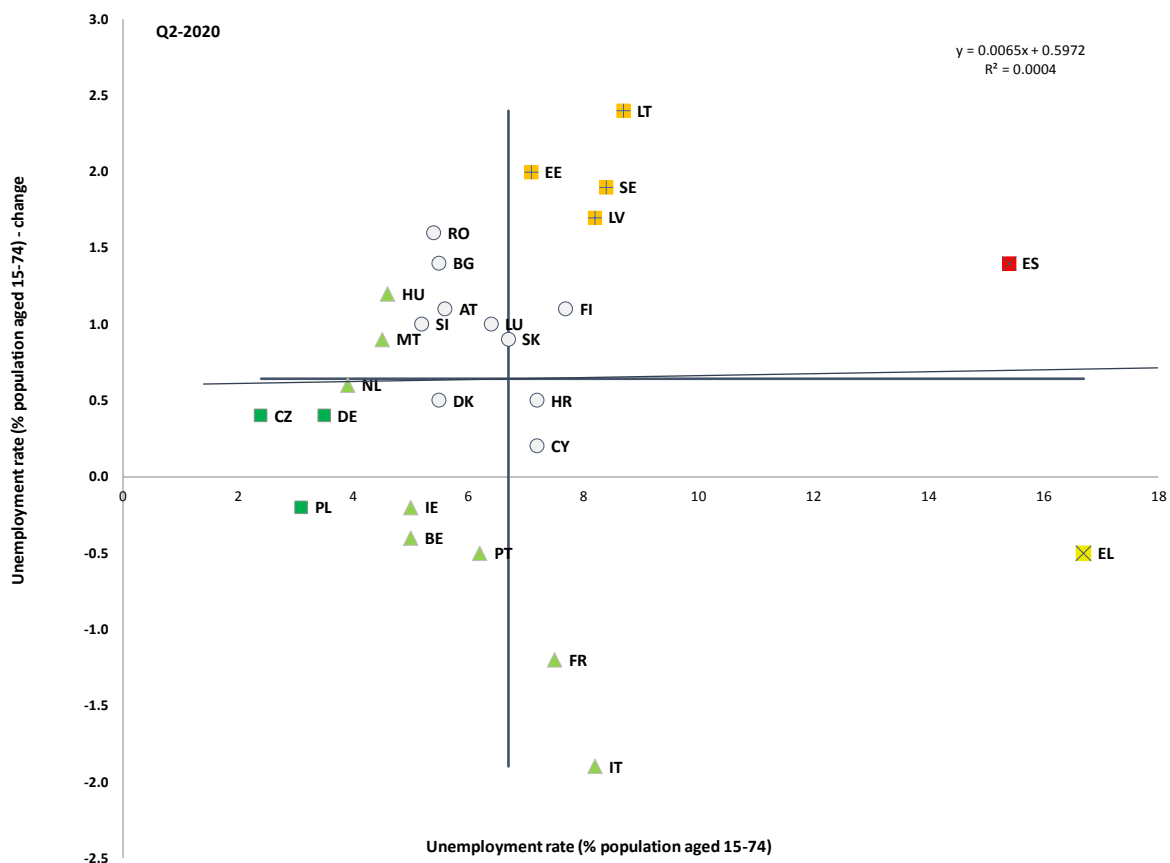

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Obdobje: Stopnje v drugem četrtletju 2020 in letne spremembe glede na drugo četrtletje leta 2019. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi.

V večini držav članic se je brezposelnost doslej povečala zmerno. Kot je prikazano v oddelku 1, se je povprečna stopnja brezposelnosti v EU julija 2020 zvišala na 7,8%, tj. za samo 1,3 odstotne točke glede na najnižjo raven pred krizo, ki je bila evidentirana februarja 2020, pred znižanjem na 7,5 % novembra 2020. To sledi stalnemu zniževanju v večini držav članic v letu 2019. Tako zmerno zvišanje se lahko šteje za učinek delovanja shem skrajšanega delovnega časa, čeprav bi ga bilo mogoče delno pojasniti tudi z neaktivnostjo (v več državah članicah je precejšen delež delavcev opustil aktivno iskanje zaposlitve, zlasti v obdobjih zapore). Slika 10, na kateri sta prikazani stopnja brezposelnosti v drugem četrtletju 2020 in sprememba glede na drugo četrtletje 2019, kaže, da je tako zmerno povprečno zvišanje skladno z zelo različnimi nacionalnimi trendi. V 20 od 27 držav članic se je stopnja brezposelnosti v tem obdobju dejansko zvišala, in sicer za skoraj 2 odstotni točki ali več v Litvi, Latviji, Estoniji in na Švedskem (v skladu z metodologijo pregleda socialnih kazalnikov so vse označene za „države, ki jih je treba spremljati“). Stopnja brezposelnosti se je v drugem četrtletju dejansko znižala v Italiji in Franciji, na Portugalskem, v Belgiji, na Irskem in Poljskem ter v Grčiji (v Italiji za skoraj 2 odstotni točki). To gibanje je mogoče pojasniti z zniževanjem stopnje delovne aktivnosti (za 2,9 odstotne točke na Portugalskem, za 2,8 odstotne točke v Italiji, za 2,7 odstotne točke na Irskem, za 2 odstotni točki v Franciji, za 1,7 odstotne točke v Belgiji in za 1,4 odstotne točke v Grčiji). Podatki za tretje četrtletje 2020 pa kljub vsemu kažejo, da se je brezposelnost v vseh državah, razen v Grčiji, v primerjavi z letom prej dejansko povečala. Za primerjavo, Španija je uvrščena med „države s kritičnimi razmerami“, Grčija pa med „države s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“ (stopnji brezposelnosti sta nad 15 %), medtem ko so Češka, Nemčija in Poljska „najuspešnejše države“ (stopnje brezposelnosti so pod 4 %). Na regionalni ravni so še vedno opazne velike razlike (glej Prilogo 4), pri čemer v nekaterih regijah v Grčiji, Italiji in Španiji stopnje brezposelnosti presegajo 20 %.

Slika 10: Brezposelnost se je na splošno zmerno povečala v večini držav članic

Stopnja brezposelnosti (v starostni skupini 15–74 let) in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Obdobje: Stopnje v drugem četrtletju 2020 in letne spremembe glede na drugo četrtletje 2019. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi.

Kriza je samozaposlene v povprečju prizadela manj, kot je vplivala na skupno zaposlenost, vendar so bile razlike med državami članicami večje. Število samozaposlenih oseb se je med zadnjim četrtnjem 2019 in drugim četrtnjem 2020 zmanjšalo za 2,2 % (ali 677 000), število vseh zaposlenih pa za 3 % (sezonsko prilagojeni podatki iz nacionalnih računov⁴³). Čeprav je ta upad precejšen, primerjava s skupnim številom zaposlenih kaže, da je pomemben delež samozaposlenih kljub upadu gospodarske dejavnosti ohranil svojo dejavnost, in sicer z (začasnim) zmanjšanjem obsega poslovanja ali s preходом na oblike dela na daljavo. Kljub temu so samozaposleni ena od najbolj ogroženih kategorij, če bo recesija dolgotrajna, tudi zaradi omejenega dostopa do sistemov socialne zaščite v številnih državah članicah. Število samozaposlenih se je med zadnjim četrtnjem 2019 in drugim četrtnjem 2020 zmanjšalo hitreje kot skupno število zaposlenih samo v osmih državah članicah (v Bolgariji, Nemčiji, Estoniji, Grčiji, Italiji in Romuniji ter na Slovaškem in Finskem). Na splošno je bil največji upad zabeležen v Romuniji (–11,7 %), Estoniji (–6,1%), na Irskem (–5,5 %) in v Španiji (–4,6 %). Zanimivo je, da se je med zadnjim četrtnjem 2019 in drugim četrtnjem 2020 število samozaposlenih povečalo v enajstih državah članicah, najbolj v Latviji ter na Hrvaškem in Malti. V tretjem četrtnju 2020 je število samozaposlenih ostalo približno nespremenjeno v primerjavi z drugim četrtnjem (v primerjavi z okrevanjem celotne zaposlenosti). Še naprej se je zmanjševalo zlasti v Romuniji in Nemčiji, na Finskem in Slovaškem, v Franciji, na Danskem, v Italiji, na Cipru in v Bolgariji.

⁴³ Iz podatkov Eurostatove ankete o delovni sili (starostna skupina 15–64 let, podatki niso sezonsko prilagojeni) je v istem obdobju razvidno zmanjšanje za 1,8 %.

V zadnjih letih se je samozaposlenost kot delež vseh zaposlenih počasi zmanjševala. Na splošno se je delež samozaposlenih med vsemi zaposlenimi osebami počasi zmanjševal, in sicer s 14,3 % leta 2008 na 13,4 % leta 2019⁴⁴. Tako zmanjšanje je bilo očitno zlasti v obdobju gospodarske rasti med letoma 2013 in 2019, ko je bilo ustvarjanje delovnih mest med zaposlenimi več kot sorazmerno. Kot je podrobno prikazano v skupnem poročilu o zaposlovanju za leto 2020, je razlog za to postopno zmanjšanje neprekinjeno preusmerjanje sestave samozaposlovanja od tradicionalnih dejavnosti k storitvam in sektorjem z višjo dodano vrednostjo, zlasti od kmetijstva, trgovine in prometa k področjem informacijskih in komunikacijskih ter strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnosti ter področjem zdravstva in socialnega varstva. To strukturno spremembo spremlja hitrejše povečanje povprečne stopnje izobrazbe med samozaposlenimi kot med zaposlenimi: delež terciarno izobraženih delavcev med samozaposlenimi se je povečal s 26 % iz leta 2008 na 36,1 % leta 2019, medtem ko se je delež med zaposlenimi nekoliko manj povečal (s 26,1 % na 34,5 %). Zaradi krize se bo ta preusmeritev k storitvenim sektorjem in zvišanju ravni izobrazbe med samozaposlenimi verjetno pospešila, saj so nizko usposobljeni delavci v tradicionalnih sektorjih (kjer dela ni mogoče opravljati digitalno) med najbolj prizadetimi.

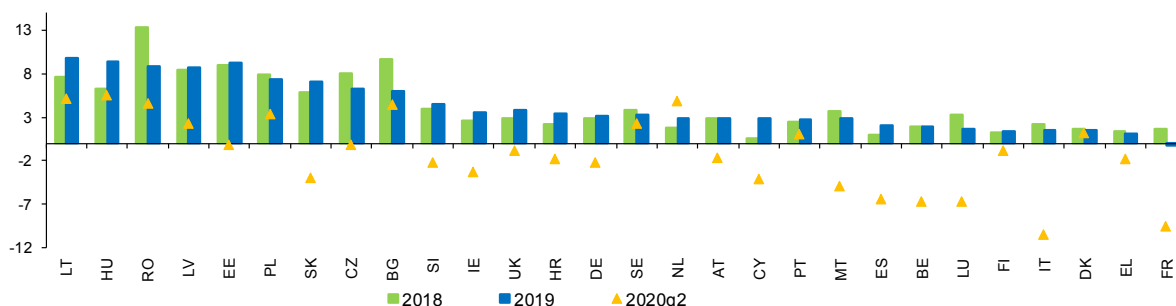
⁴⁴ Podatki ankete Eurostata o delovnih sili za starostno skupino 15–64 let.

Nominalna rast plač se je v letu 2019 pospešila in se nato odzvala na gospodarski upad.

Povprečna rast nominalnih sredstev za zaposlene v EU-27 je bila višja od 3 %, pri čemer je v baltskih državah, srednji in vzhodni Evropi ter na Irskem dosegla več kot 4 % (Slika 11). Na Madžarskem, v Litvi in na Irskem so spremembe v letu 2019 znatno presegle spremembe iz prejšnjega leta, znaki upočasnjevanja trenda visoke rasti pa so bili evidentirani v Romuniji, Bolgariji, Estoniji in na Češkem. Rast plač se je upočasnila tudi na Švedskem ter zlasti v Italiji in Franciji (v slednji so ostale na ravni iz leta 2018). Leta 2020 se je v več državah članicah začela recesija, zato se je rast sredstev na zaposlenega v večini od njih začela upočasnjevati. Ta odziv kaže predvsem na pomanjkanje opravljenih ur (in izpad pogosto s tem povezanih stroškov plač), ki je povezano z razširjeno uporabo shem skrajšanega delovnega časa. Zmanjšanje plač se je zelo razlikovalo glede na zasnovano nacionalnih shem, delež udeleženih zaposlenih in intenzivnost zmanjšanja števila opravljenih ur. Do drugega četrtletja leta 2020 so bile v veliko (18) državah članicah evidentirane negativne spremembe (medletno), pri čemer je bilo zmanjšanje precejšnje v Franciji (-9,5 %), Luksemburgu (-6,8 %), Belgiji (-6,7%) in Italiji (-10,5 %). V nekaterih drugih državah je pozitiven razvoj presegel 3 %, in sicer na Poljskem, v Bolgariji in Romuniji ter na Nizozemskem, zlasti velik pa je bil na Madžarskem (+5,5 %) in v Litvi (+5,1 %). Poleg tega so si podjetja z zmanjševanjem števila opravljenih ur prizadevala prihraniti stroške dela, zato so bila sredstva na zaposlenega prizadeta tudi zaradi zamrznitve variabilnih delov plačila ali odložitve obnovitev pogodb o zaposlitvi. Gibanja plač so se v tretjem četrtletju 2020 deloma okrepila v več državah – samo v šestih državah je bil zabeležen upad – kar je v skladu s povečanjem števila opravljenih delovnih ur.

Slika 11: Nominalna rast plač je med krizo v večini držav članic postala negativna

Nominalna sredstva na zaposlenega, 2018–2019 in drugo četrtletje leta 2020, letna sprememba v odstotkih

(1) Plače se merijo s kazalnikom „nominalna sredstva na zaposlenega“, ki se izračuna tako, da se skupna sredstva za zaposlene delijo s skupnim številom zaposlenih. Skupna sredstva so celotno nadomestilo v denarju ali naravi, ki ga delodajalec plača zaposlenemu v zameno za njegovo opravljeno delo v obračunskem obdobju in ima dva dela: i) plače, ki se plačajo v denarju ali naravi, in (ii) socialne prispevke, ki jih plača delodajalec. (2) Vsi uporabljeni podatki so podatki iz nacionalnih računov. Kazalniki temeljijo na vrednostih v nacionalni valuti. Zbirni podatki so tehtano povprečje.

Vir: Evropska komisija, podatkovna zbirka AMECO.

Sredstva na zaposlenega so se znižala, zaradi manjšega števila opravljenih ur pa so se zvišale urne postavke. Medtem ko so se urne postavke v drugem leta 2020 dejansko znižale (medčetrletno), samo na Češkem so na splošno prehiteli sredstva na zaposlenega. V sedmih državah znaša vrzel več kot 10 odstotnih točk, pri čemer sto najvišje vrednosti na Malti ter v Sloveniji in Italiji.

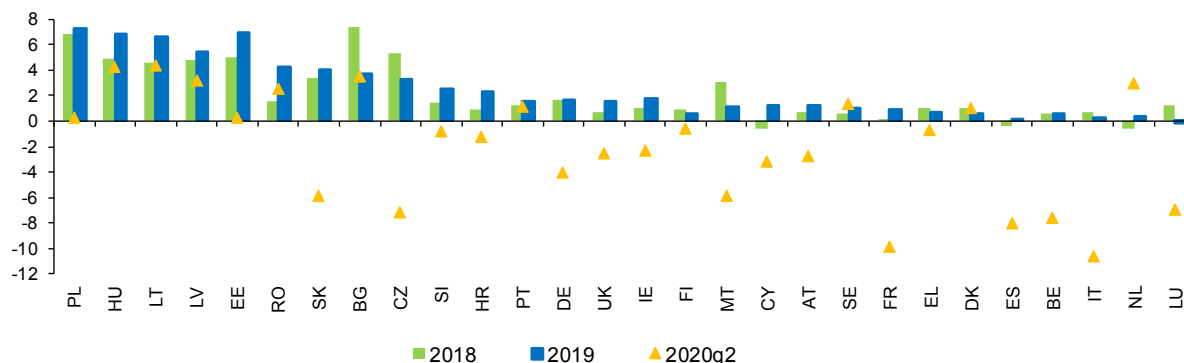
Realne plače so se leta 2019 zvišale v skoraj vseh državah članicah in se nato v prvi polovici leta 2020 znižale.⁴⁵ Realno (deflacija z inflacijo po CPI) je bila rast plač leta 2019 posebno velika – za več kot 5 % – v srednje- in vzhodnoevropskih (Poljska, Madžarska, Romunija in Slovaška) ter baltskih državah (Estonija, Latvija, Litva). Zaradi močne dinamike realnih plač v državah, kjer BDP na prebivalca dohiteva povprečje EU, se je zmanjšala razpršenosti realnih plač v EU. Manj kot 1-odstotno zvišanje je bilo evidentirano v devetih državah, med drugim na Švedskem, v Franciji in Grčiji, skoraj zanemarljivo zvišanje pa v Italiji in na Nizozemskem (glej Sliko 12). V Luksemburgu je bila evidentirana negativna realna rast plač. V drugem četrletju 2020 so se povečale razlike v dinamiki realnih plač. V več državah članicah so se skupne realne plače močno znižale, zlasti v Belgiji (–7,6 %), Španiji (–8,0 %), Franciji (–9,8 %) in Italiji (–10,6 %). To znižanje je (vsaj) delno pojasnjeno z vplivom shem skrajšanega delovnega časa in je odvisno od zasnove nacionalnih ukrepov (v državah, kjer se prejemki plačajo neposredno zaposlenim in evidentirajo kot socialni transferji, se zaradi shem skrajšanega delovnega časa opazno znižajo stroški plač).⁴⁶ Povsod drugod, še zlasti v Litvi, Latviji, na Madžarskem in v Bolgariji, se je pozitiven razvoj nadaljeval v skladu z najnovejšim trendom.

⁴⁵ Z vidika delavcev so najustreznejše merilo plač bruto plače, torej ne vključujejo prispevkov, ki jih plačajo delodajalci.

⁴⁶ Dias da Silva in drugi (2020), *Short-time work schemes and their effects on wages and disposable income* (Sheme skrajšanega delovnega časa in njihov vpliv na višino plač in razpoložljivega dohodka), ECB, Ekonomski bilten, številka 4/2020.

Slika 12: Realna rast plač je bila leta 2019 velika v vzhodnoevropskih in baltskih državah članicah

Realne plače na zaposlenega, 2018, 2019 in drugo četrtletje leta 2020, letna sprememba v odstotkih

(1) Realne bruto plače na zaposlenega; deflator: zasebna potrošnja. (2) Države so razvrščene v padajočem vrstnem redu realne rasti plač v letu 2019. Vir: Evropska komisija, podatkovna zbirka AMECO.

Po zmanjšanju po prejšnji finančni krizi se je delež plač v letih 2018 in 2019 v povprečju zmerno povečal, pri čemer so plače v povprečju rase nekoliko bolj kot produktivnost dela.

Leta 2019 se je delež plač v EU-27⁴⁷ počasi povečal na 55,4 % (s spodnje ravni 55 % med letoma 2015 in 2017), pri čemer se je za več kot 1 odstotno točko povečal na Cipru, v Sloveniji, na Slovaškem, v Litvi in Latviji. Hkrati se je delež plač zmanjšal v sedmih državah, pri čemer se je za najmanj 1 odstotno točko zmanjšal v Franciji, Romuniji in Bolgariji. V obdobju 2013–2019 se je delež plač povečal v državah članicah, v katerih so bile začetne ravni primerjalno nizke, zlasti v Latviji, Litvi, Romuniji in na Slovaškem, kar kaže neko stopnjo konvergence. Med večjimi državami članicami EU se je delež plač povečal samo v Nemčiji (1,7 odstotne točke), nekoliko zmanjšal v Italiji (–0,3 odstotne točke), v Franciji, Španiji in na Nizozemskem pa so bila evidentirana zmanjšanja za več kot 1 odstotno točko.

⁴⁷ Vir: zbirka podatkov AMECO.

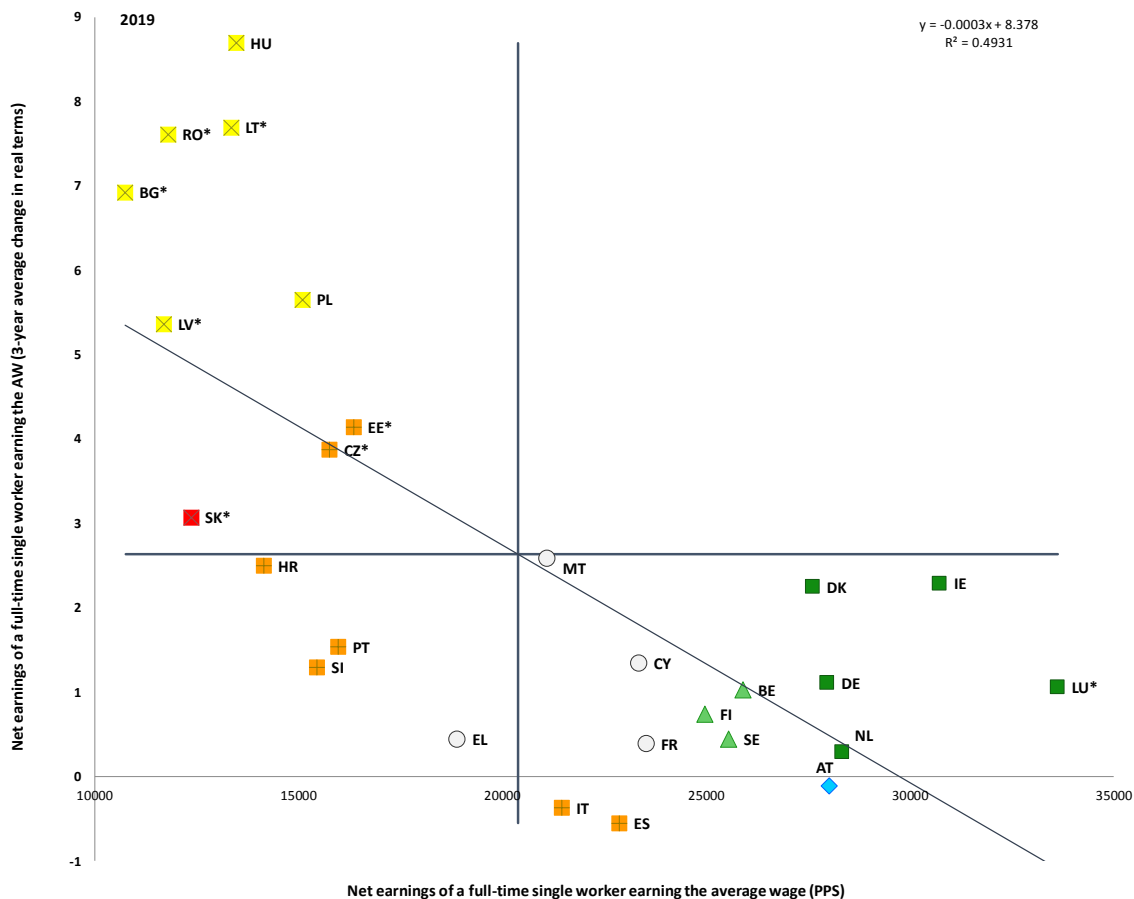
V zadnjih treh letih je bila rast neto zaslužka še naprej hitrejša v srednji in vzhodni Evropi, kar je prispevalo h konvergenci ravni dohodka od dela. Ta trend je jasno razviden iz razporeditve držav na Sliki 13, na kateri se kot referenca upošteva samska zaposlena oseba brez otrok, ki zasluži povprečno plačo, v triletnem obdobju (2016–2019)⁴⁸. Navzgor usmerjena konvergenca življenjskih standardov je v skladu s cilji evropskega stebra socialnih pravic. Na spodnjem delu porazdelitve neto zaslužka je bilo v Bolgariji, Romuniji, Latviji, Litvi, na Madžarskem in Poljskem, kjer so neto zaslužki v standardih kupne moči nižji od ali približno 15 000 EUR, v zadnjih treh letih evidentirano povprečno povečanje za več kot 5 %, pri čemer so države označene za „države s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“⁴⁹. V drugih državah s podobno nizkimi ravnmi ni bila evidentirana tako hitra rast, pri čemer so razvrščene med „države, ki jih je treba spremljati“ (Hrvaška, Slovenija, Portugalska, Češka in Estonija) ali „države s kritičnimi razmerami“ (Slovaška). Neto zaslužki v standardih kupne moči so blizu ali večji od 30 000 EUR na Danskem, v Nemčiji, na Nizozemskem, Irskem in v Luksemburgu, ki so med „najuspešnejšimi državami“. V teh državah članicah se neto zaslužki povečujejo hitreje kot v državah s podobnimi ravnmi. V Španiji, Grčiji in Italiji, kjer so ravni neto zaslužka blizu povprečja, je bil v zadnjih treh letih evidentiran negativen ali nespremenjen razvoj (skladno z visokimi stopnjami brezposelnosti). Pomembno je, da je v državah, kjer je rast neto zaslužka hitrejša od povprečja, opaziti tudi hitro povečevanje stroškov dela na enoto, katerih dolgoročni vpliv na konkurenčnost je treba spremljati.

⁴⁸ Ravni neto zaslužka se merijo v standardih kupne moči, da bi se lahko izvedla smiselna primerjava med državami članicami. Spremembe se merijo v nacionalni valuti in realnih vrednostih. Ta kazalnik je treba brati in razlagati v povezavi z drugimi kazalniki, kot so stopnja tveganja revščine zaposlenih, razmerje med petim in prvim decilom porazdelitve plač (D5/D1) ter drugi ustrezni kazalniki prikaza uspešnosti zaposlovanja/prikaza uspešnosti socialne zaščite in skupnega ocenjevalnega okvira.

⁴⁹ Zanimivo je, da se v več teh državah pojavljajo tudi velike plačne neenakosti kot merilo za razmerje med petim in prvim decilom porazdelitve plač (D5/D1). Po podatkih OECD so bile leta 2017 države EU z največjimi razmerji D5/D1 Romunija (2,9), Latvija (2,6), Litva (2,5) in Bolgarija (2,5). Na drugi strani lestvice so bila najmanjša razmerja evidentirana na Finskem (1,8), Slovaškem (1,8) in Češkem (1,7).

Slika 13: V srednji in vzhodni Evropi se neto zaslužki hitro povečujejo, kar podpira navzgor usmerjeno konvergenco

Neto zaslužek in letna sprememba – povprečje treh let (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

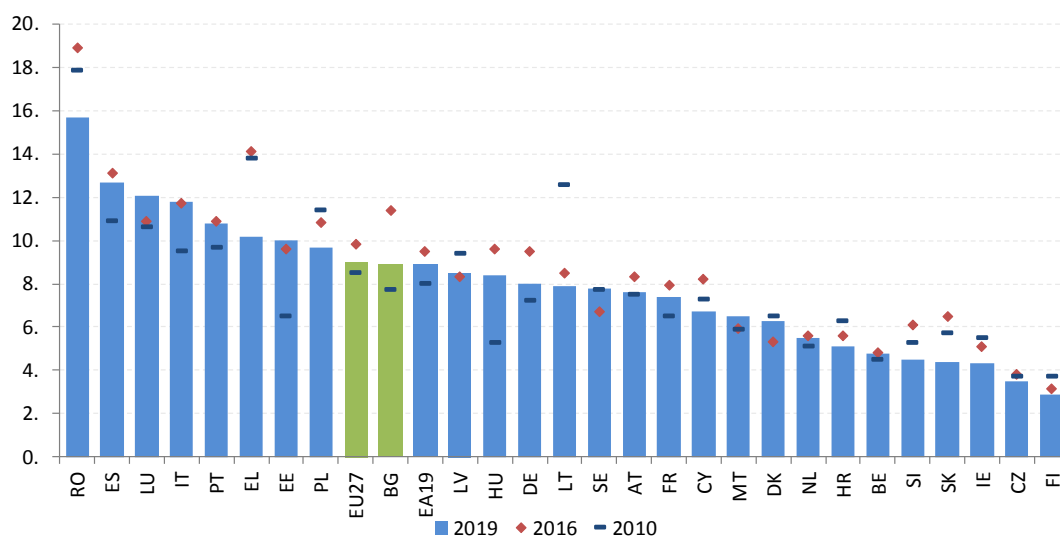

Vir: Podatkovna zbirka o davkih in socialnih prejemkih (lastni izračuni). Obdobje: Ravni leta 2019 (triletno povprečje) in povprečne letne spremembe v obdobju 2016–2019. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Države članice, označene z zvezdico, so tiste, v katerih so nominalni stroški dela na enoto preseгли prag, določen s postopkom v zvezi z makroekonomskimi neravnotežji. Kazalnik iz pregleda za postopek v zvezi z makroekonomskimi neravnotežji je sprememba nominalnih stroškov dela na enoto v odstotkih v treh letih. Prag je 9 % za države euroobmočja in 12 % za države, ki niso v euroobmočju.

Zaposlitev ne zagotavlja vedno dostojnega življenja. V zadnjih letih se je v številnih državah poslabšal položaj delavcev z nizkimi plačami. Revščina zaposlenih v EU-27 se je v zadnjem desetletju povečala, in sicer z 8,5 % leta 2007 na 9,8 % leta 2016, nato pa se je leta 2019 zmanjšala na 9 %.⁵⁰ Strukturni trendi preoblikovanja trgov dela, kot sta digitalizacija in porast nestandardnih oblik dela, povzročajo večjo polarizacijo delovnih mest, zmanjšanje zaposlenosti v srednje plačanih poklicih ter hkratio povečanje števila nizko in visoko plačanih poklicev.⁵¹ Delavci s pogodbami o zaposlitvi za določen čas so bolj izpostavljeni tveganju revščine zaposlenih kot delavci s pogodbami o zaposlitvi za nedoločen čas (16,2 % v primerjavi s 5,9 %), tako kot nizko usposobljeni delavci v primerjavi z visoko usposobljenimi delavci (19 % v primerjavi s 4,9 %). Poleg tega bodo delavci, ki niso rojeni v EU, veliko verjetneje (20,1 %) izkusili revščino zaposlenih kot osebe, rojene v EU (8,1 %). Slika 14 kaže, da je bilo v Romuniji, Španiji, Italiji, Luksemburgu, na Portugalskem in v Grčiji več kot 10 % delavcev s tveganjem revščine. V tej skupini držav se je stopnja revščine zaposlenih glede na leto 2010 dejansko zvišala v Španiji, Italiji, Luksemburgu in na Portugalskem.

Slika 14: Revščina zaposlenih se je v zadnjem desetletju povečala v večini držav članic

Stopnja tveganja revščine zaposlenih, večletna primerjava

Vir: Eurostat, SILC. Opomba: prekinitve časovne vrste za Belgijo v letu 2019, na Danskem, v Estoniji in Luksemburgu ter na Nizozemskem pa v prejšnjih letih.

⁵⁰ Podatki se nanašajo na skupno stopnjo EU, vključno z Združenim kraljestvom, vendar brez Hrvaške, ki so edini primerljivi zbirni podatki med letoma 2007 in 2016. V povprečju se je revščina zaposlenih v sedanjih 27 državah članicah (tj. vključno s Hrvaško, vendar brez Združenega kraljestva) povečala z 8,5 % v letu 2010 (prvi podatki, ki so na voljo) na 9,3 % v letu 2018. Revščina zaposlenih se nanaša na delež oseb, ki delajo in katerih ekvivalentni razpoložljivi dohodek je pod pragom tveganja revščine, ki je določen kot 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka (po socialnih transferjih).

⁵¹ Evropska komisija (2019), *Labour Markets and Wage Developments in Europe 2020: Annual Review 2019 Report* (Razvoj trgov dela in plač v Evropi: poročilo o letnem pregledu za leto 2019), Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje.

Za ženske, mlade in nizko usposobljene delavce ter delavce z nestandardnimi oblikami zaposlitve je bolj verjetno, v primerjavi z drugimi delavci, da bodo zaslužili minimalno plačo⁵². Zlasti za mlade delavci je trikrat bolj verjetno, v primerjavi s starejšimi delavci, da zaslužijo minimalno plačo, medtem ko je za ženske to skoraj dvakrat bolj verjetno kot za moške. Podobno se z začasnim delom trikrat poveča verjetnost za prejemanje minimalne plače, z delom s krajšim delovnim časom pa dvakrat. Kljub temu je za osebe, ki zaslužijo minimalno plačo, v večini držav članic običajno značilno, da so starejše od 25 let, imajo srednješolsko izobrazbo in živijo v paru. To je deloma posledica relativno manjšega deleža mladih, nizko usposobljenih delavcev in staršev samohranilcev v celotni delovni sili.

Čeprav se je minimalna plača nedavno povečala v številnih državah članicah⁵³, zakonsko določena minimalna plača v primerjavi z drugimi plačami v gospodarstvu v številnih primerih ostaja nizka. Iz podatkov Eurostata je razvidno, da je v skoraj vseh državah članicah zakonsko določena minimalna plača pod 60 % mediano plače in 50 % povprečne plače. Leta 2019 je samo zakonsko določena plača na Portugalskem dosegla obe vrednosti, v Bolgariji pa je dosegla 60 % mediane. Istega leta je bila minimalna plača nižja od 50 % mediane plače v devetih državah članicah EU (v Estoniji, na Malti, Irskem, Češkem, v Latviji, Nemčiji, na Nizozemskem, Hrvaškem in v Grčiji, glej Sliko 15). Istega leta so bile minimalne plače nižje od 40 % povprečne plače v sedmih državah (v Estoniji, na Malti, Irskem, Češkem, v Latviji, na Madžarskem in v Romuniji)⁵⁴. V nekaterih primerih pa minimalna plača ni zadostovala za zaščito delavcev pred tveganjem revščine. V več državah članicah so vrzeli v kritju z minimalnimi plačami. V državah z zakonsko določeno minimalno plačo nekatere kategorije delavcev zaradi uporabe izjem niso zaščitene z minimalnimi plačami. V državah, kjer se plače določajo izključno s kolektivnimi pogajanjmi, so vrzeli v kritju za delavce, za katere se kolektivne pogodbe ne uporabljajo niti neposredno niti posredno.

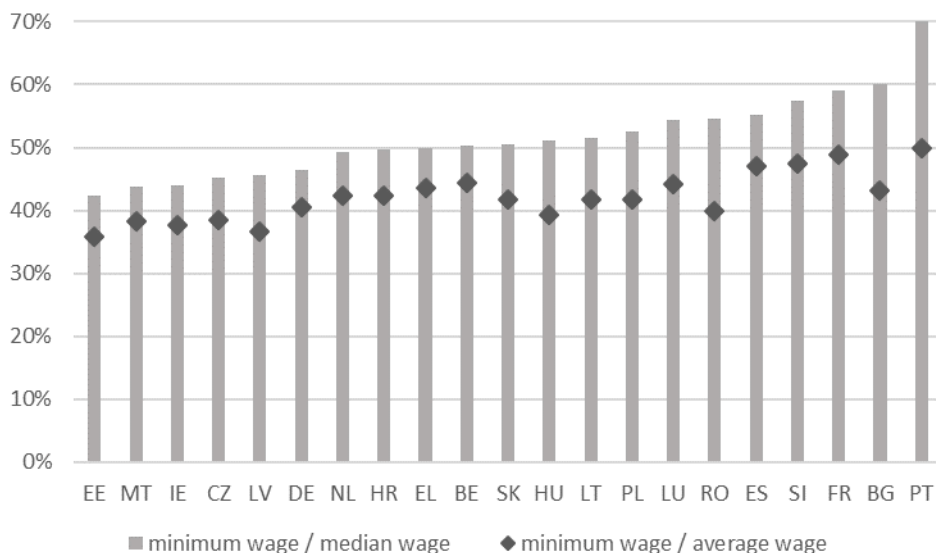
⁵² Za podrobnosti glej oceno učinka, priloženo Predlogu direktive Evropskega parlamenta in Sveta o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji, SWD(2020) 245 final.

⁵³ Glede podrobnosti glej oddelek 3.1.2.

⁵⁴ Na podlagi raziskave o strukturi plač (SES). SES zajema podjetja z najmanj deset zaposlenimi, kar bi lahko povzročilo povečanje ocen prihodkov v državah članicah, v katerih mala podjetja predstavljajo velik del gospodarstva. To bi bilo treba upoštevati pri primerjavah med enakimi in primerjavah med državami.

Slika 15: V skoraj vseh državah članicah je zakonsko določena minimalna plača nižja od 60 % mediane plače in 50 % povprečne plače

Minimalne plače kot odstotek bruto mediane plače in povprečne plače zaposlenih za polni delovni čas, 2019

Vir: Izračuni Komisije na podlagi podatkov Eurostata (iz ocene učinka, priložene Predlogu direktive Evropskega parlamenta in Sveta o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji, SWD(2020) 245 final).

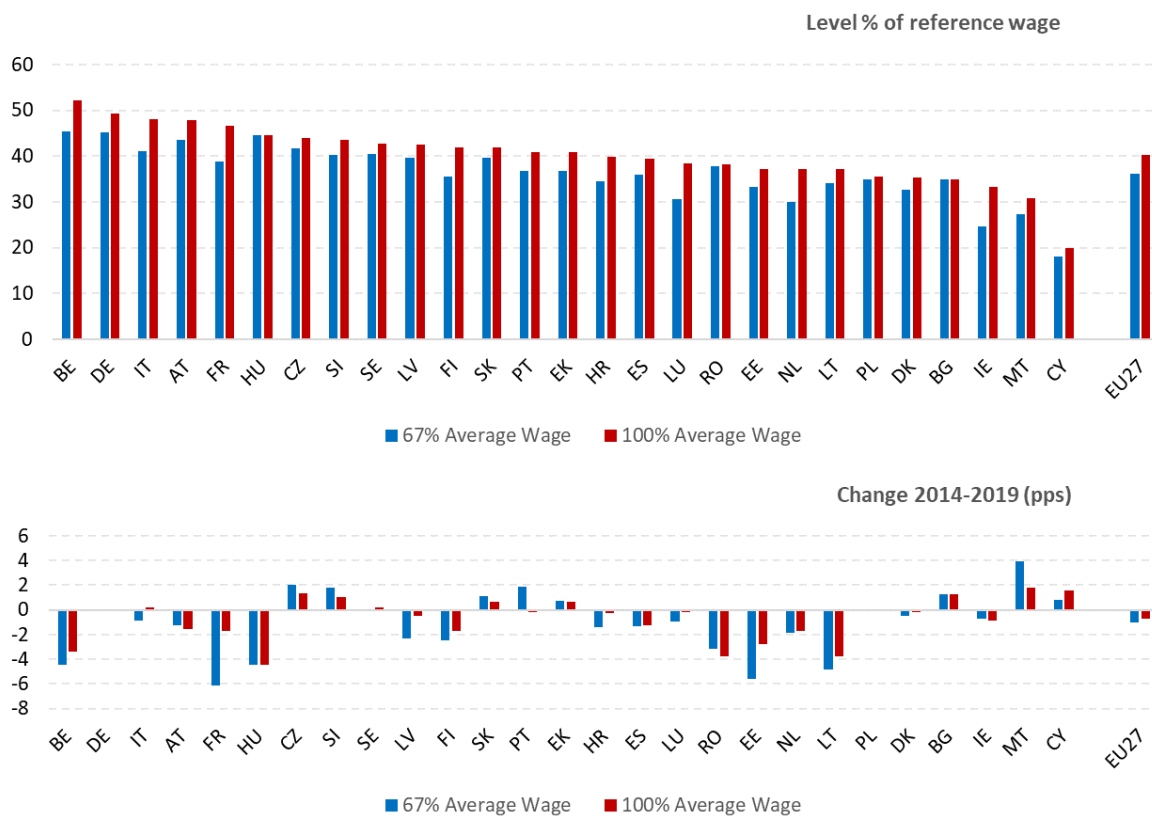
Opomba: tako povprečne plače kot tudi mediana plače se izračunajo na podlagi anket o dohodkih. Za ekstrapolacijo mediane plač in povprečnih plač v letu 2019 je bila uporabljena zlasti zadnja razpoložljiva plača iz raziskave o strukturi plač (SES, ki se nanaša na dohodke v letu 2014). Mediana plače in povprečne plače so bila ekstrapolirane z uporabo komponente plač iz podatkov indeksa stroškov dela (LCI), objavljenih v podatkovnem nizu „lc_lci_r2_a“ zbirke Eurobase. Končna razmerja so bila izračunana kot mesečna bruto minimalna plača, ki je veljala 1. julija 2019, deljena s mediana/povprečno mesečno plačo, ocenjeno za referenčno leto 2019. Prikazane so države članice z zakonsko določeno minimalno plačo.

Komisija je 28. oktobra 2020 predlagala direktivo EU o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji (2020/0310 (COD)).

Trenutno potekajo pogajanja o predlagani direktivi. V predlogu je predviden okvir za zagotovitev dostopa delavcev v EU do ustrezne zaščite minimalne plače. Njen namen je spodbujati kolektivna pogajanja o plačah v vseh državah članicah ter izboljšati izvrševanje in spremljanje zaščite minimalne plače. Za države z zakonsko določenimi minimalnimi plačami predlaga zahteve, vključno z (1) določitvijo jasnih in stabilnih meril za določanje minimalnih plač, okvirnih referenčnih vrednosti, ki jih je treba upoštevati pri ocenjevanju ustreznosti, ter rednih in pravočasnih posodobitev minimalnih plač, (2) sorazmerno in utemeljeno uporabo variacij in odbitkov od zakonsko določenih minimalnih plač ter (3) učinkovito udeležbo socialnih partnerjev pri določanju in posodabljanju zakonsko določenih minimalnih plač. V skladu s členom 154(3) PDEU je bilo izvedeno dvostopenjsko posvetovanje s socialnimi partnerji.

Slika 16: Davčni primež stroškov dela ostaja v več državah članicah kljub splošnemu zmanjšanju velik

Davčni primež stroškov dela pri nizkih in povprečnih plačah, raven in sprememba v obdobju 2014–2019

Vir: Podatkovna zbirka o davkih in socialnih prejemkih, Evropska komisija/OECD.

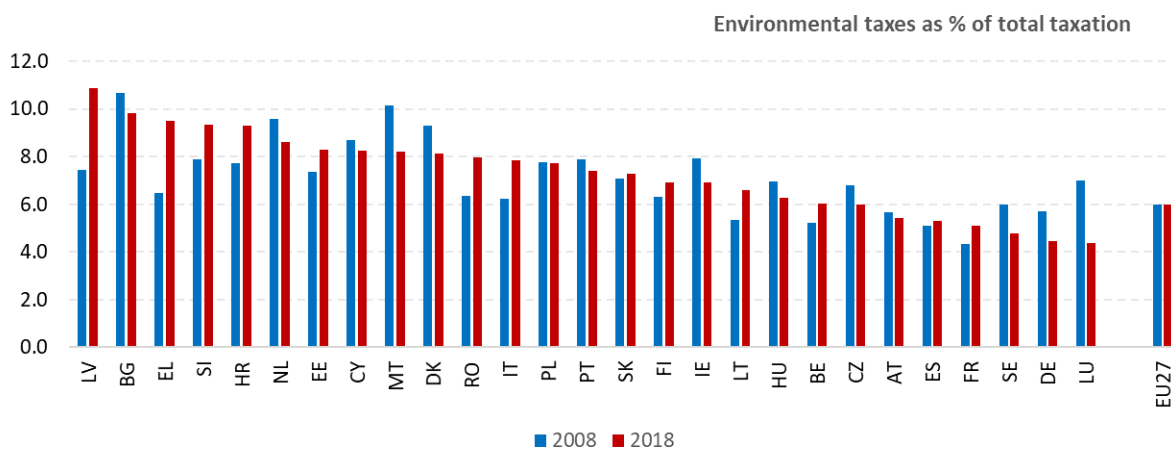
Opomba: Podatki veljajo za samske zaposlene osebe brez otrok.

Povprečna davčna obremenitev dela v državah EU-27 se še naprej nekoliko zmanjšuje, pri čemer so spremembe v večini držav članic razmeroma majhne. Leta 2019 se je davčni primež za samskega delavca, ki zasluži povprečno plačo, najbolj zmanjšal v Litvi (za –3,4 odstotne točke), drugod pa se je zmanjšal za precej manj (za manj kot eno odstotno točko). Najbolj pa se je povečal na Cipru (za 1,2 odstotne točke) in v Estoniji (za 1,1 odstotne točke). Razlike med državami članicami ostajajo velike (glej Sliko 16), pri čemer se davčni primež giblje od približno 20 % na Cipru do več kot 45 % v Belgiji, Nemčiji, Italiji, Avstriji in Franciji. Podobno se med državami članicami zelo razlikuje davčni primež za delavce z nizkimi dohodki (ki so opredeljeni kot delavci, ki zaslužijo 67 % povprečne plače). Dolgoročno se je davčni primež zmanjšal za delavce s povprečno plačo in delavce z nizkimi dohodki, pri čemer je bilo zmanjšanje za slednje v povprečju izrazitejše. Med letoma 2014 in 2019 se je netehtani povprečni davčni primež v EU zmanjšal za 0,7 odstotne točke (in za 1,1 odstotne točke za delavce z nizkimi dohodki). V Litvi, na Madžarskem, v Romuniji, Belgiji in Estoniji je bilo evidentirano veliko zmanjšanje za obe dohodkovni skupini (čeprav sta v Belgiji obe ravni še vedno med najvišjimi), znatna zmanjšanja za delavce z nizkimi dohodki pa so bila evidentirana tudi v Franciji, Latviji in na Finskem.

V vrsti držav članic so možnosti za preusmeritev obdavčenja z dela na druge vire, ki manj škodijo rasti in bolj podpirajo okoljske cilje. Okoljski davki (tj. davki na energijo, promet, onesnaževanje in vire) so leta 2018 v EU-27 znašali približno 6 % vseh prihodkov od davkov, pri čemer je bil njihov delež od 10,9 % v Latviji do 4,4 % v Luksemburgu (Slika 17). Največji prispevek davkov na energijo je bil evidentiran leta 2018, ko so zajemali približno 77 % prihodkov od okoljskih davkov v EU-27. V EU-27 kot celoti je delež okoljskih davkov v skupnih prihodkih od davkov med letoma 2008 in 2018 ostal razmeroma stabilen. Spremembe na nacionalni ravni so bile izrazitejše, pri čemer je bilo največje povečanje evidentirano v Latviji in Grčiji, največje zmanjšanje pa v Luksemburgu. Vendar je treba opozoriti, da samo delež okoljskih davkov ni dovolj za ugotovitev, ali je davčni sistem države članice dobro zasnovan za podpiranje okoljskih ciljev.⁵⁵

⁵⁵ Ista stopnja okoljskih davkov je lahko rezultat nizke davčne stopnje za veliko davčno osnovo (tj. visoka raven onesnaževanja) ali visoke davčne stopnje za majhno davčno osnovo.

Slika 17: Delež okoljskih davkov v EU se v zadnjem desetletju v povprečju ni povečal
 Okoljski davki kot delež (v %) vseh davkov, 2008–2018

Vir: Evropska komisija, GD za obdavčenje in carinsko unijo, na podlagi podatkov Eurostata.

Če okoljski davki niso ustrezno zasnovani, imajo lahko škodljive distribucijske učinke, saj lahko pomenijo razmeroma večjo obremenitev za gospodinjstva z nizkimi dohodki. Izravnalni mehanizmi morajo zato zagotoviti ustrezno recikliranje prihodkov ali naložbe v javne dobrine, kot je javni prevoz, da se ponudijo nadomestne možnosti. V okviru podnebnih ukrepov za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (v skladu z višjimi cilji in ravnmi ambicij, predlaganimi v načrtu za uresničitev podnebnih ciljev do leta 2030 in osnutku evropskih podnebnih pravil) naj bi se cene ogljika in stroški energije povečali, tudi z davki na ogljikov dioksid in morebitnimi razširitvami sistema trgovanja z emisijami. Z vidika potrošnika so vplivi obojega podobni. Iz dokazov je razvidno, da davki na goriva in druge energente kot delež razpoložljivega dohodka najbolj obremenjujejo gospodinjstva z najnižjimi dohodki.⁵⁶ Iz ocene učinka, ki je priložena načrtu za uresničitev podnebnih ciljev do leta 2030⁵⁷, so razvidni tudi razmeroma večji izdatki gospodinjstev z nizkimi dohodki za električno energijo, plin in trdna goriva. Zato so z vidika pravičnosti potrebni izravnalni fiskalni instrumenti, da bi ublažili take regresijske učinke. Poleg tega se lahko s cenovno nedostopnostjo energentov poveča energijska revščina⁵⁸. Da bi zagotovili dostop do bistvenih storitev, ki so kot načelo vključeni v evropski steber socialnih pravic, se lahko predvidi podpora v okviru dodatnih namenskih fiskalnih instrumentov.

⁵⁶ Evropska komisija (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020) Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/MM76mf>.

⁵⁷ SWD(2020) 178 final, str. 115.

⁵⁸ Priporočilo Komisije o energijski revščini (C(2020) 9600 final) in spremni delovni dokument služb Komisije, ki vsebuje Smernice EU o energijski revščini (SWD(2020) 960 final).

Izkazalo se je, da ima izravnalno zmanjšanje davčne obremenitve dela pozitivne posledice za zaposlovanje in gospodarsko rast. Z nižanjem davkov na delo se na splošno izboljšujejo spodbude za delo, zlasti za osebe z nizkimi plačami in druge ciljne skupine, kot so mladi in starejši delavci. Izravnalni ukrep, ki spremlja višanje cen ogljika, se lahko šteje za način za krepitev spodbud delodajalcev, da obdržijo svojo delovno silo, medtem ko se proizvodni stroški povečujejo (spodbujanje povpraševanja po delovni sili). Poleg tega se lahko zmanjšanje davčne obremenitve dela uporabi za povečanje neto plače delavcev (glede na stroške dela) in povečanje njihove spodbude za aktivno udeležbo na trgu dela (spodbujanje ponudbe delovne sile). Nedavno so bili iz zgoraj omenjene ocene učinka, ki je priložena načrtu za uresničitev podnebnih ciljev do leta 2030, razvidni pozitivni učinki recikliranja prihodkov od ogljika na rast in zaposlovanje, ki so se kazali v obliki znižanja davka na dohodek ali zmanjšanja davčne obremenitve.⁵⁹

Prihodki od okoljskih davkov se lahko uporabijo za podporo vsem dohodkom. Recikliranje prihodkov, ki temeljijo na lastniškem kapitalu, se na primer izvaja v obliki pavšalnih prenosov ali izplačil ogljičnih dividend, tako da lahko imajo koristi tudi gospodinjstva brez dohodka iz dela. V publikaciji *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020*, ki temelji na oblikovanju modela, je predstavljen primer prihodkovno nevtralne fiskalne reforme, ki zajema davek na energijo in pavšalni dodatek za vsa gospodinjstva. Prikazano je, da lahko tak prenos popolnoma ublaži negativen učinek davka na revščino in neenakost. Razlog za to je, da dodatek, čeprav se dodeli splošno, zagotavlja razmeroma večjo podporo revnejšim kot bogatejšim gospodinjstvom.⁶⁰

⁵⁹ Glej druge podobne rezultate v publikaciji *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020).

⁶⁰ *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020) poglavje 3, oddelek 4.2.

3.1.2 Ukrepi držav članic

Po začetku pandemije COVID-19 so se vse države članice odločile za sheme skrajšanega delovnega časa, da bi ublažile posledice gospodarskega pretresa na trgu dela. Zaradi pandemije so podjetja po vsej EU nenadoma prisiljena zmanjšati ali prekiniti svoje dejavnosti zaradi motenj v dobavnih verigah, izvrševanja strogih zaježitvenih ukrepov in posledičnega zmanjšanja povpraševanja po različnih izdelkih in storitvah. V odziv na ta razvoj so vse države članice EU okrepile obstoječe sheme skrajšanega delovnega časa ali uvedle nove, da bi ohranile delovna mesta v najtežji fazi izrednih zdravstvenih razmer. Evropska unija podpira ta prizadevanja z instrumentom za *začasno podporo za ublažitev tveganj za brezposelnost v izrednih razmerah (SURE)*.

Sheme skrajšanega delovnega časa so javni programi, namenjeni preprečevanju čezmerne izgube delovnih mest med upadom gospodarske rasti. Podjetjem v težkem položaju omogočajo, da začasno skrajšajo delovni čas svojih zaposlenih, ki nato prejmejo dohodkovno podporo za ure, ki jih niso opravili. Glavna namena teh shem sta zaščititi zaposlene in uskladiti osebe z delovnimi mesti ter posledično omejiti dolgoročne posledice pretresa zaradi prehoda. Na splošno se uporabljajo v primeru zunanjih dogodkov, ki omejujejo poslovne dejavnosti (npr. tehnične okvare, slabe vremenske razmere, ki prizadenejo delo v gradbeništvu ali kmetijstvu, razlog višje sile), in prehodnega upada dejavnosti (npr. zmanjšanje prometa ali upad naročil, ki naj bi bil začasen). Ena od glavnih značilnosti je, da se v obdobju skrajšanega delovnega časa delovno razmerje ohrani, tudi če se število delovnih ur zmanjša na nič (tj. popolna prekinitev dela).

Sheme skrajšanega delovnega časa lahko koristijo delodajalcem, delavcem in gospodarstvu na splošno. Podjetjem omogočajo, da med oslavitvijo gospodarske dejavnosti prilagodijo stroške dela ter ohranijo delovna mesta in človeški kapital, hkrati pa preprečijo dolge in drage postopke odpuščanja ter stroške ponovnega zaposlovanja, ko se dejavnosti spet v celoti začnejo izvajati. Z vidika delavcev te sheme zagotavljajo (delno) nadomestilo dohodka in hkrati preprečujejo odpuščanja, s čimer omogočajo, da se breme prilagoditve enakomerneje porazdeli med zaposlene. Sheme skrajšanega delovnega časa z omejevanjem izgube delovnih mest zmanjšujejo nestabilnost zaposlitve in dohodkov ter povečujejo odpornost trga dela, s čimer se zmanjšujeta obremenitev sistemov nadomestil za brezposelnost in verjetnost dolgotrajne brezposelnosti.

Pred začetkom pandemije COVID-19 je imelo shemo ali okvir za zagotavljanje podpore za skrajšani delovni čas vzpostavljenih 17 držav članice EU. Vendar so se te sheme precej razlikovale glede na to, kako so bile vzpostavljene in kako so se izvajale, npr. z namenskimi shemami, sistemom nadomestil za brezposelnost ali aktivnimi politikami trga dela.

Belgija, Nemčija, Francija, Italija, Luksemburg, Avstrija in Portugalska so imeli pred krizo namenske in dobro uveljavljene sheme. V teh državah podjetja predložijo zahtevek organom, ki so odgovorni za upravljanje sheme. Ko je zahtevek odobren, lahko podjetje prilagodi delovni čas zaposlenih ter jim izplača redno plačo za število opravljenih ur in nadomestilo za ure, ki jih niso opravili (na splošno nižje od običajne plače). Podjetje nato prejme povračilo (v celoti ali delno) v okviru javne sheme skrajšanega delovnega časa.⁶¹ Švedska je leta 2014 uzakonila podobno shemo, ki bi se uporabila v primeru resne in velike gospodarske recesije. Bolgarija je pravni okvir vzpostavila po krizi iz leta 2009, vendar se shema ni uporabljala, ker se v letih pred krizo zaradi COVID-19 ni financirala. Tudi Madžarska je imela vzpostavljeno shemo skrajšanega delovnega časa (*Azonnal Cselekszűnk*), ki pa je bila razmeroma majhna in se je pred COVID-19 uporabljala in financirala samo občasno.

Na Danskem, Irskem, Nizozemskem, v Španiji in na Finskem se je podpora za skrajšani delovni čas običajno (pred krizo) zagotovila s sistemom nadomestil za brezposelnost. V teh sistemih imajo podjetja možnost začasno skrajšati delovni čas zaposlenih (v nekaterih primerih, npr. na Finskem, tudi začasno odpustiti zaposlene, čeprav delovno razmerje ostane veljavno). V zameno se lahko prizadeti delavci registrirajo kot iskalci zaposlitve in zaprosijo za nadomestilo za brezposelnost v znesku, ki je sorazmeren s številom dni, ko niso delali (tako imenovano delno nadomestilo za brezposelnost). Pogoji za prejem takega delnega nadomestila za brezposelnost so opredeljeni na ravni posameznega delavca in so enaki kot za standardno (polno) nadomestilo za brezposelnost. Zlasti (z nekaterimi izjemami, npr. v Španiji) lahko delavci zaprosijo za delno nadomestilo za brezposelnost, če imajo potrebno obdobje plačevanja prispevkov, pri čemer morajo izpolnjevati standardne zahteve glede iskanja dela in razpoložljivosti za delo (tj. od njih se pričakuje, da sprejmejo morebitne ponudbe za delo s polnim delovnim časom).

⁶¹ Belgija je izjema, saj delavci prejmejo nadomestilo neposredno od zvezne agencije, ki je odgovorna za plačilo denarnega nadomestila za brezposelnost.

Na Hrvaškem in Slovaškem se podpora za skrajšani delovni čas izvaja kot oblika aktivne politike trga dela. Sprva so imele te sheme omejen proračun, zajeto je bilo majhno število podjetij in delavcev, vključevale pa so tudi zahteve glede ohranitve delovnih mest (obveznost delodajalcev, da ohranijo raven zaposlenosti za določeno obdobje po prejemu podpore). Te sheme so se v odziv na krizo zaradi COVID-19 precej okrepile z znatnimi proračunskimi sredstvi ter široko pokritostjo podjetij in delavcev.

Po začetku pandemije COVID-19 so vse države članice prilagodile svoje sheme skrajšanega delovnega časa, da bi olajšale njihovo uporabo in povečale obseg potencialnih upravičencev.

Na primer, racionalizirale so upravne postopke za odobritev podpore za skrajšani delovni čas, med drugim s skrajšanjem rokov za obveščanje, uvedbo nove utemeljitve, ki se nanaša na izredne razmere zaradi COVID-19 (samodejno velja za razlog višje sile) in/ali omilitvijo zahtev po predhodnem posvetovanju s predstavniki delavcev ter skrajšanjem obdobja za vložitev zahtevka za nadomestilo. Poleg tega so razširile kritje shem na podjetja in sektorje, ki prej niso bili upravičeni. Na primer, Nemčija, Španija, Francija, Italija, Luksemburg, Avstrija, Portugalska in Finska so spremenili pravila za sheme skrajšanega delovnega časa, da bi racionalizirali postopke, olajšali dostop in/ali razširili kritje (npr. vključili samozaposlene in tudi delavce, ki so se šele zaposlili). Španija in Finska sta racionalizirali upravne postopke in znatno omilili merila za upravičenost, da bi prejemanje podpore za skrajšani delovni čas omogočili vsem zaposlenim ne glede na njihovo obdobje plačevanja prispevkov in brez poseganja v njihove pridobljene pravice glede standardnih nadomestil za brezposelnost. Nekatere države članice so odpravile stroške za delodajalce. Zaradi izjemne narave krize in negotovosti glede njenega trajanja se je podaljšala tudi uporaba shem skrajšanega delovnega časa. Poleg tega so nekatere države članice (med njimi Belgija in Francija) začasno zvišale stopnjo nadomestil, ki se dodelijo delavcem ali delodajalcem za ure, ki jih niso opravili. Francija je oblikovala tudi sektorska odstopanja od splošnih pravil za posebne sektorje, ki so jih nujni ukrepi, povezani s COVID-19, bolj prizadeli (letalstvo, turizem).

Nekatere države članice so se odločile uvesti nove programe, namenjene posebej ohranitvi ravni zaposlenosti v podjetjih, ki jih je prizadela pandemija COVID-19. Danska, Irska in Nizozemska so na primer uvedle nove sheme (skrajšanega delovnega časa) za nujne primere, v okviru katerih se podpora usmerja neposredno prek delodajalca in ne prek sistema nadomestil za brezposelnost. Na Nizozemskem se je na primer prejšnja shema skrajšanega delovnega časa nadomestila z ugodnejšo ureditvijo. Delodajalci, ki pričakujejo izgubo dohodka (vsaj 20 %), lahko zaprosijo za nadomestilo stroškov dela v višini največ 90 %. Ta shema je začela veljati marca 2020 in je bila podaljšana do julija 2021. Subvencija za stroške dela se je z oktobrom 2020 zmanjšala na 80 %. Ob upoštevanju novih zaježitvenih ukrepov je nizozemska vlada konec januarja 2021 povečala odstotek subvencij za stroške plač na 85 %.

Vse države članice, ki shem skrajšanega delovnega časa še niso imele vzpostavljenih, so sprejele nujne ukrepe, da bi preprečile odpuščanja zaradi skrajšanega delovnega časa. To je pomenilo, da se je delavcem, ki so zaposleni v podjetjih, katere dejavnosti so prekinjene ali znatno zmanjšane, dodelila začasna podpora. Zlasti so nekatere države (npr. Malta, Grčija, Litva in Romunija), v katerih je zakonodaja delodajalcem že omogočala, da skrajšajo delovni čas ali v ustrezno utemeljenih primerih začasno prekinejo pogodbe svojih zaposlenih, uvedle javne subvencije za financiranje dohodkovne podpore prizadetih delavcev. Od junija 2020 na primer shema SYN-ERGASIA v Grčiji omogoča do 50-odstotno skrajšanje tedenskega delovnega časa zaposlenih za polni delovni čas v podjetjih, katerih promet se je zmanjšal za najmanj 20 %. Država krije 60 % neto plače zaposlenih in celotne prispevke za socialno varnost za ure, ki jih niso opravili. Če je neto plača po zgornji prilagoditvi nižja od zakonsko določene minimalne plače ali dnevne plače, se razlika izplača iz državnega proračuna.

Čeprav so kratkoročno sheme skrajšanega delovnega časa primerne za obravnavanje neposrednih posledic zunanjega gospodarskega pretresa, bi njihova daljša uporaba lahko ovirala strukturno spremembo. Glavna skrb na trgu dela je od začetka krize zaradi COVID-19 ohranitev obstoječih delovnih mest. Medtem ko pandemija še kar traja, je ekonomski učinek krize na strukturo povpraševanja in poslovanje podjetij vse vidnejši, s tem pa tudi potreba po strukturni spremembi. Dlje kot bo kriza trajala, bolj verjetno se bodo s shemami skrajšanega delovnega časa subvencionirala delovna mesta v podjetjih, ki niso več sposobna preživeti. S shemami skrajšanega delovnega časa se lahko zmanjša tudi verjetnost, da bi osebe brez varne zaposlitve našle delo, s čimer se lahko upočasni rast zaposlenosti med okrevanjem. Zato bi se lahko ob znakih gospodarskega okrevanja spodbujale politike, ki spodbujajo strukturno spremembo in prerazporeditev delavcev med sektorji (npr. z dobro zasnovanimi spodbudami za zaposlovanje in ukrepi za preusposabljanje) ter so prilagojene posebnim gospodarskim razmeram posameznih držav.

Nekatere države članice so sheme skrajšanega delovnega časa in druge nujne ukrepe že začele krčiti, druge pa so jih prilagodile ali podaljšale. V Estoniji so na primer nujni ukrepi, sprejeti v odziv na pandemijo, poleti prenehali veljati in (do priprave tega dokumenta) niso bili podaljšani. Druge države članice so začele dostop do shem za nujne primere omejevati samo na podjetja, ki so še vedno neposredno prizadeta zaradi omejitev, povezanih z zdravstveno krizo (npr. Belgija, Grčija in Ciper). Nazadnje, številne države članice so veljavnost nekaterih nujnih ukrepov že podaljšale do konca leta 2020 (npr. Francija⁶², Italija in Grčija) ali leta 2021 (npr. Nemčija, Malta, Švedska, Ciper in Španija).

⁶² Poseben primer je Francija: višina nadomestila za delodajalce se je s 1. julijem znižala, vendar je bila ohranjena na ravni nujnih ukrepov za tiste sektorje, ki jih je kriza najbolj prizadela.

Številne države članice so sprejele ukrepe za zadržanje zaposlenih in podporo povpraševanju po delovni sili s spodbudami za zaposlovanje⁶³. V Grčiji so bile na primer obstoječe sheme subvencioniranja zaposlovanja, ki jih vodi javna služba za zaposlovanje, okrepljene z novimi kraji, podaljšanim trajanjem (do 2 leti) in višjo stopnjo subvencije (75 % do 100 % stroškov plač z zgornjo mejo 750–900 EUR, odvisno od posameznega programa). Poleg tega se je oktobra začela izvajati nova shema za spodbudo ustvarjanju 100 000 delovnih mest v zasebnem sektorju, v okviru katere država šest mesecev krije prispevke za socialno varnost. Na Hrvaškem se je začasna shema dohodkovne podpore (ustreza 50 % minimalne plače) razširila tako, da podpira delavce, ki so jih prizadele sanitarne omejitve, pri čemer je večina od njih sezonskih delavcev v turističnem in storitvenem sektorju. V Romuniji so bili sprejeti številni ukrepi (poleg obstoječih shem subvencij za zaposlovanje) za reševanje najnovejših izzivov trga dela, med drugim podpora mladim in starejšim delavcem ter samozaposlenim. Belgijska regija Flandrija je izvedla revizijo obstoječih spodbud delodajalcem za zaposlitev dolgotrajno brezposelnih, Valonija pa ocenjuje svoj splošen okvir spodbud za zaposlovanje, da bi izboljšala njegovo učinkovitost. Madžarska je maja 2020 sprejela akcijski načrt za ohranitev delovnih mest in ustvarjanje dodatnih delovnih mest v sektorjih, ki so opredeljeni kot prednostni, vključno z zdravstvenim varstvom, gradbeništvom, kmetijstvom, prometom in turizmom. Akcijski načrt med drugim vključuje ukrepe za zagotavljanje nadomestila plače za podjetja v zvezi z visoko usposobljenimi delavci v sektorju raziskav, razvoja in inovacij ter subvencioniranjem plač za delodajalce v primeru zaposlovanja iskalcev zaposlitve. Italija je avgusta uvedla spodbudo za zaposlovanje, da bi spodbudila ustvarjanje delovnih mest za nedoločen čas. Španija je uvedla spodbude za zaposlovanje, namenjene prizadetim delavcem v turističnem sektorju na Balearskih in Kanarskih otokih. V Latviji je bila za tri mesece za obdobje do konca leta 2020 določena nova subvencija plač. Delodajalec bo prejel ekvivalent največ 50 % mesečne plače zaposlenega (največ 430 EUR na mesec), če bo najmanj tri mesece po koncu subvencije zaposloval prej brezposelno osebo. Ciper namerava izvesti shemo subvencioniranja, da bi se konec oktobra spodbudilo zaposlovanje brezposelnih, nekdanjih zapornikov in mladih. Finska namerava v okviru širše reforme poenostaviti sedanji sistem subvencij za plače, da bi jih podjetja, zlasti mala in srednja podjetja, bolj uporabljala.

⁶³ V tem odstavku so obravnavane neusmerjene subvencije za zaposlovanje. Več podrobnosti o ukrepih, ki so namenjeni posebnim skupinam ali bolj splošni v okviru aktivnih politik trga dela, je navedenih v oddelkih 3.2 in 3.3.

Načrtujeta se zlasti zmanjšanje upravne obremenitve za delodajalce in pospešitev postopka plačila, kar bo tesno povezano z opredelitvijo prihodnjih potreb po znanjih in spretnostih zaposlenega. V Litvi so bile osebam, ki zaposlujejo nekatere osebe, ki prejemajo podporo (npr. invalidi, starejši ali mladi, dolgotrajno brezposelni itd.), na voljo subvencije za plače. Take subvencije so se lahko izplačevale do šest mesecev (ne več kot minimalno mesečno plačilo 607 EUR) in ne dlje kot do 31. decembra 2020.

Leta 2020 so se zakonsko določene minimalne plače glede na prejšnje leto zvišale v večini držav članic.⁶⁴ V nekaterih so se zvišale precej (na primer na Poljskem za 17 %, na Slovaškem za 12 % in na Češkem za 11 %). Minimalna plača v Romuniji se je zvišala za 7 % in znaša približno 40% povprečne plače v državi. V Belgiji je zakonsko določena minimalna plača ostala nespremenjena (razen indeksacije), saj socialni partnerji niso mogli doseči sporazuma. V Španiji je zadnje zvišanje minimalne plače (za 5,5 % po dvigu za 22,3 % v letu 2019) v nasprotju s prejšnjim temeljilo na pogajanjih in dogovoru s socialni partnerji. Minimalna plača v Latviji se bo v skladu s sklepom vlade januarja 2021 zvišala za 16 %. V Nemčiji je komisija za minimalno plačo predlagala 10-odstotno zvišanje minimalne plače v štirih korakih v naslednjih dveh letih. Nemčija zdaj pregleduje svoje določanje minimalne plače glede na izkušnje, ki jih je pridobila z uvedbo zakonsko določene minimalne plače. Nekaterе vlade (na primer španska) so najavile ali pa proučujejo načrte za zvišanje zakonsko določene minimalne plače na 60 % mediane ali povprečne plače. Na Slovaškem je bil leta 2019 sprejet nov mehanizem za določanje nacionalne minimalne plače, ki določa, da bo, če se socialni partnerji do zahtevanega roka (15. julija vsakega leta) ne dogovorijo o ravni za naslednje leto, ta samodejno določena na 60 % povprečne nominalne bruto plače prejšnjega leta v gospodarstvu. Nov mehanizem bi se moral prvič uporabiti za minimalno plačo za leto 2021, vendar je parlament oktobra 2020 sprejel še eno spremembo, ki določa ad-hoc zvišanje v letu 2021 (nižje od prejšnjega izračuna) in samodejno formulo znižuje na 57 % povprečne nominalne bruto plače zadnjih dveh let. Številne države razpravljajo o nadaljnjem znatnem zvišanju minimalnih plač po letu 2020, delno v zvezi z relativnim ciljem in delno v absolutnem smislu.

⁶⁴ Glej Eurofound (2020): *Minimum wages in 2020: Annual Report* (Minimalne plače v letu 2020: letno poročilo). Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!hR69mk>.

V zadnjem letu so bile evidentirane le manjše spremembe pravil in okvirov za določanje plač.

Ena od izjem je Grčija, kjer je bila oktobra 2019 uvedena možnost izstopa iz sektorskih ali poklicnih pogodb, zlasti za podjetja, ki imajo gospodarske težave (bankrot, prestrukturiranje, likvidacija, slaba posojila), ali za posebne kategorije, kot so podjetja socialne ekonomije. Poleg tega odločitev o kolektivnih pogodbah zdaj sprejme minister za delo na podlagi izrecne zahteve ene od pogodbenic. Zahtevi mora biti poleg izpolnjevanja obstoječega merila reprezentativnosti (50 % delovne sile, ki jo sporazum že zajema) priložena analiza predvidenega vpliva na gospodarstvo in trg dela. Ustanovita se javna registra za združenja delodajalcev in za sindikate, da se preveri njihova reprezentativnost za sklepanje kolektivnih pogodb. Za zdaj še ni jasno, kako bodo te spremembe vplivale na kolektivna pogajanja v praksi. V EU so bili nekateri ukrepi za določanje plač (na podlagi kolektivne pogodbe ali pobude vlade) v okviru odzivanja na COVID-19 usmerjeni v zdravje in z njim povezanimi poklici. Številne države članice, vključno z Bolgarijo, Latvijo in Litvo, so uvedle ukrepe za začasne dodatke k plačam zdravstvenega osebja in/ali drugih kategorij delavcev, ki neposredno prispevajo v boju proti pandemiji. Kolektivne pogodbe v zvezi z zdravstvenim sektorjem so bile nedavno sklenjene na primer v Avstriji, Belgiji (na zvezni ravni), Franciji in Nemčiji (medicinske sestre).

Večina ukrepov, ki so bili v preteklih mesecih sprejeti na področju obdavčitve dela, je bila zasnovana kot odziv na pandemijo COVID-19. Iz analize prvega odziva držav članic na pandemijo na področju davkov je razvidno, da je bil namen tega odziva preprečitev močnega povečanja brezposelnosti in ublažitev pritiska na podjetja. Države članice so uvedle tudi ukrepe za zaščito denarnih tokov podjetij, pri čemer so najpogostejši ukrep odlogi plačila davkov. Taki odlogi so bili izvedeni za naslednje kategorije davkov: davek od dohodka pravnih oseb, dohodnina, davek na nepremičnine, DDV in prispevki za socialno varnost. Nekateri države članice so uvedle tudi večje davčne olajšave, vključno z nižjimi davki in/ali socialnimi prispevki za enkratna plačila, nižjimi davki za resno prizadeta podjetja, začasnimi odlogi plačil nekaterih davkov in prispevkov za socialno varnost ter davčnimi dobropisi.

Številne države članice so oblikovale davčne ukrepe, ki so namenjeni zaščiti ranljivih delavcev, sektorjev gospodarstva ali kategorij prebivalstva s ciljno usmerjenimi začasnimi ukrepi. Belgija in Italija sta na primer uvedli možnost odloga plačila prispevkov za socialno varnost za leto 2020. V Belgiji so lahko do zmanjšanja prispevkov za socialno varnost ali oprostitev njihovega plačila na podlagi posebnih pogojev upravičene tudi samozaposlene osebe. V Španiji se lahko samozaposlenim plačilo davkov in prispevkov za socialno varnost odloži za šest mesecev, če so se njihove dejavnosti prekinile z razglasitvijo izrednih razmer. Poljska je izvedla začasno izvzetje iz obveznosti plačila prispevkov za socialno varnost (ali njihovo znižanje, odvisno od velikosti podjetja) za mala podjetja in socialne zadrage. Portugalska je uvedla delno izvzetje iz obveznosti plačila prispevkov delodajalca za socialno varnost za največ tri mesece za delavce, zajete z izrednimi podpornimi ukrepi. Slovaška je odložila rok za obvezna plačila delodajalcev in samozaposlenih v sklade za socialno varnost. V skladu s tem okvirom je vsak delodajalec in samozaposleni, ki plačuje obvezne prispevke skladom socialnega zavarovanja in katerega prihodki iz poslovanja so se znižali za najmanj 40 %, upravičen do odložitve plačila. Na Finskem so se med majem in decembrom 2020 prispevki delodajalcev za socialno varnost znižali za 2,6 odstotne točke, da bi se delodajalcem v zasebnem sektorju pomagalo ohraniti čim več delovnih mest. Za kritje dodatnih stroškov se bodo prispevki med letoma 2022 in 2025 zvišali za 0,4 odstotne točke. Ta ukrep je bil oblikovan v sodelovanju s socialnimi partnerji. Poleg tega država tri mesece (z možnostjo podaljšanja) sofinancira del prispevkov za socialno varnost za podjetnike, ki so ustvarili manjši promet. V Italiji je bila uvedena začasna oprostitev plačila socialnih prispevkov za delodajalce, ki se odločijo za izvzetje iz shem skrajšanega delovnega časa in ponovno začnejo opravljati polno dejavnost. Madžarska je, da bi preprečila posledice krize, uvedla začasne davčne oprostitve za davke na plače zaposlenih v nekaterih sektorjih in pavšalne davke za mala podjetja.

V drugih primerih so bili sprejeti stabilnejši ali trajnejši ukrepi za zmanjšanje davčnega primeža stroškov dela s potencialnimi pozitivnimi učinki na povpraševanje po delovni sili in njeno ponudbo. Grčija je na primer od junija 2020 za 0,9 odstotne točke znižala prispevke za socialno varnost za zaposlene s polnim delovnim časom. Vlada je napovedala nadaljnje znižanje za 3 odstotne točke v letu 2021. Na Poljskem se je poleg oprostitve davka za mlade delavce od oktobra 2019 prva stopnja davka od dohodkov znižala z 18 % na 17 %. Povečali so se tudi stroški za zaposlene, ki se odštejejo pred plačilom davka. Litva je od julija 2020 zvišala davčno olajšavo za dohodke s 350 EUR/mesec na 400 EUR/mesec. Italija je zmanjšala davčni primež za odvisne delavce: za dohodke do 28 000 EUR na leto znaša olajšava za zadnjih šest mesecev leta 2020 600 EUR, leta 2021 pa bo znašala 1 200 EUR. Nižja olajšava je predvidena za višje dohodke v višini do 40 000 EUR. S tem ukrepom se nadomešča prejšnje znižanje („bonus Renzi“) za dohodke med 8 000 in 26 000 EUR. V Flandriji (v Belgiji) se bodo z bonusom za zaposlovanje neto plače delavcev, katerih bruto mesečna plača ne presega 1 700 EUR, zvišale za najmanj 50 EUR na mesec. Bonus se postopno znižuje do nič za osebe z bruto mesečno plačo 2 500 EUR. S tem ukrepom naj bi se odpravile pasti brezposelnosti in neaktivnosti. Na Madžarskem se je davek na socialne prispevke s 1. julijem 2019 zmanjšal z 19,5 % na 17,5 %, od 1. julija 2020 pa za dodatni dve odstotni točki na 15,5 %.

3.2 Smernica 6: Krepitev ponudbe delovne sile ter izboljšanje dostopa do zaposlitve, spretnosti in kompetenc

V tem oddelku je obravnavano izvajanje smernice za zaposlovanje št. 6, v skladu s katero se državam članicam priporoča, naj ustvarijo pogoje, ki spodbujajo ponudbo delovne sile, strokovno usposobljenost in kompetence. V oddelku 3.2.2 so predstavljeni ukrepi politike, ki jih države članice izvajajo na teh področjih politike.

3.2.1 Ključni kazalniki

V zadnjih desetih letih se je delež mladih, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje⁶⁵, na ravni EU precej zmanjšal, vendar kriza zaradi COVID-19 opozarja na potrebo po nadaljnjih prizadevanjih. Delež mladih, ki zgodaj opustijo šolanje, je bil leta 2019 10,2-odstoten, kar je za le 0,2 odstotne točke nad krovnim ciljem strategije Evropa 2020, in se je od leta 2009 precej zmanjšal (za skoraj 4 odstotne točke). K napredku na ravni EU so prispevale večinoma države članice, ki so dosegle precejšnje izboljšanje: Portugalska (–20,3 odstotne točke), Španija (–13,6 odstotne točke), Grčija (–10,1 odstotne točke) in Malta (–8,5 odstotne točke).⁶⁶ Samo na Slovaškem in Češkem se je delež mladih, ki zgodaj opustijo šolanje, v zadnjem desetletju povečal (+3,4 oziroma +1,3 odstotne točke, glej Sliko 17 in Sliko 19). Vendar na ravni EU v zadnjih štirih letih ni bilo doseženo opaznejše izboljšanje, saj je delež mladih, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje, v povprečju ostal nespremenjen. Za nekaj držav članic, ki imajo na tem področju slabe rezultate glede na pregled socialnih kazalnikov, zlasti Španijo, Malto, Romunijo, Bolgarijo in Italijo, je zgodnje opuščanje šolanja še vedno ključni izziv in prednostna naloga, saj so bile pri njih od prejšnjega leta evidentirane različne stopnje izboljšanja. V več državah se kažejo velike regionalne razlike v deležih mladih, ki zgodaj opustijo šolanje (glej Prilogo 4). Zaradi dolgih obdobj zaprtja šol zaradi krize zaradi COVID-19 in njihovega nesorazmernega učinka na najbolj ranljive učence bi se lahko zvišale stopnje zgodnjega opuščanja šolanja, kar zahteva nadaljnja prizadevanja za obvladovanje izziva.

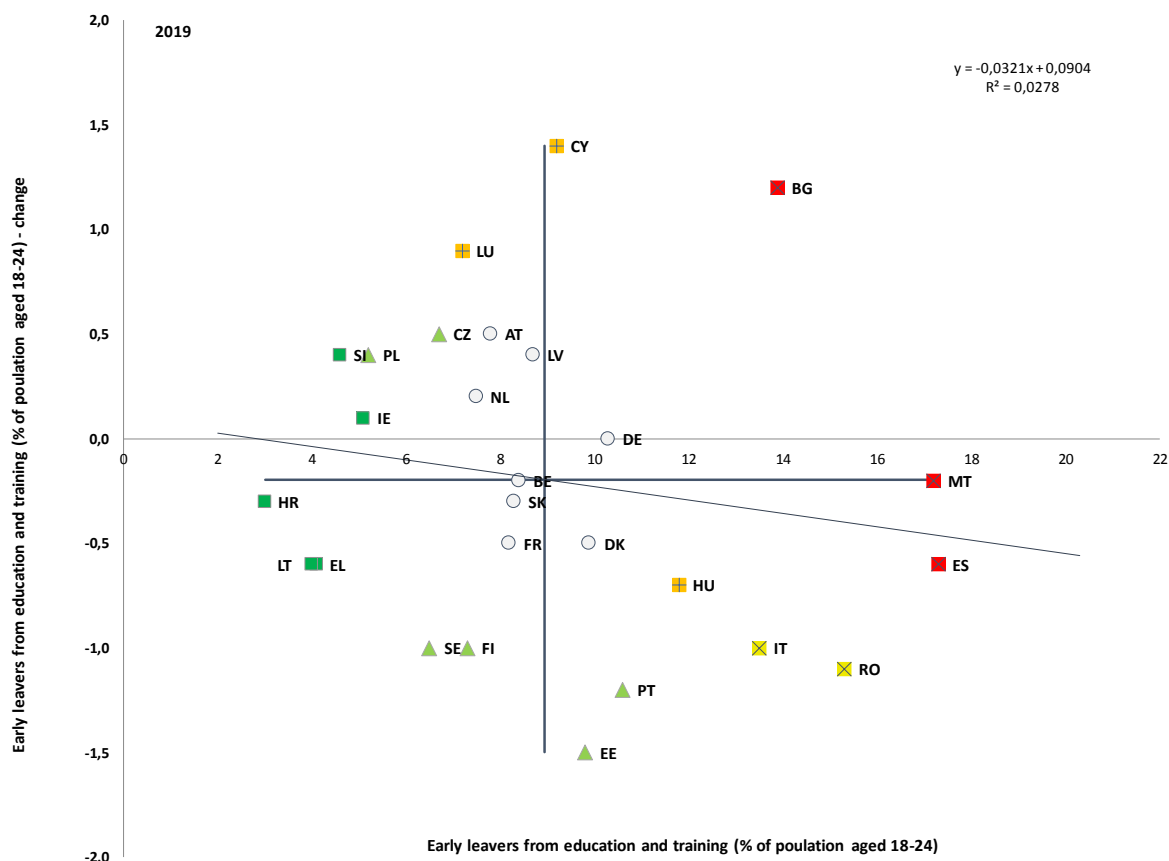
⁶⁵ Delež mladih, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje, je opredeljen kot delež mladih, starih 18–24 let, ki imajo največ nižjo sekundarno izobrazbo (tj. ravni ISCED 0–2) ter v štirih tednih pred anketo o delovni sili EU niso udeleženi v nadaljnjem izobraževanju ali usposabljanju.

⁶⁶ Države članice so za doseganje teh izboljšav uporabljale različne vrste posredovanja, vključno s podporo iz skladov EU. Analiza je predstavljena v oceni izvajanja Priporočila Sveta iz leta 2011 o politikah za zmanjšanje osipa, ki jo je pripravila Evropska komisija (2020).

Zgodnje opuščanje šolanja najbolj prizadene mlade, ki potrebujejo dodatno podporo za nadaljevanje izobraževanja. Leta 2019 je bilo v EU med mladimi, ki so zgodaj opustili šolanje, v povprečju več moških (11,9 %) kot žensk (8,4 %). Drugače je bilo samo v Romuniji in na Češkem (v Romuniji 14,9 % fantov v primerjavi s 15,8 % deklet, na Češkem pa 6,6 % fantov v primerjavi s 6,8 % deklet). Na splošno socialno-ekonomsko okolje učencev močno vpliva na zgodnje opuščanje šolanja, pri čemer ima ključno vlogo izobrazba staršev. Pomembno vlogo ima tudi migrantsko ozadje, pri čemer je v povprečju v EU delež oseb, ki se izobražujejo v državi rojstva in zgodaj opustijo šolanje (8,9 %), precej manjši od deleža oseb, rojenih v drugi državi EU (21,4 %), in oseb, rojenih zunaj EU (22,5 %). V treh državah članicah (v Italiji, Španiji in Grčiji) je bilo leta 2019 več kot 25 % mladih, ki niso bili rojeni v EU in so zgodaj opustili izobraževanje.

Slika 18: Deleži mladih, ki zgodaj opustijo šolanje, so v posameznih državah članicah precej različni

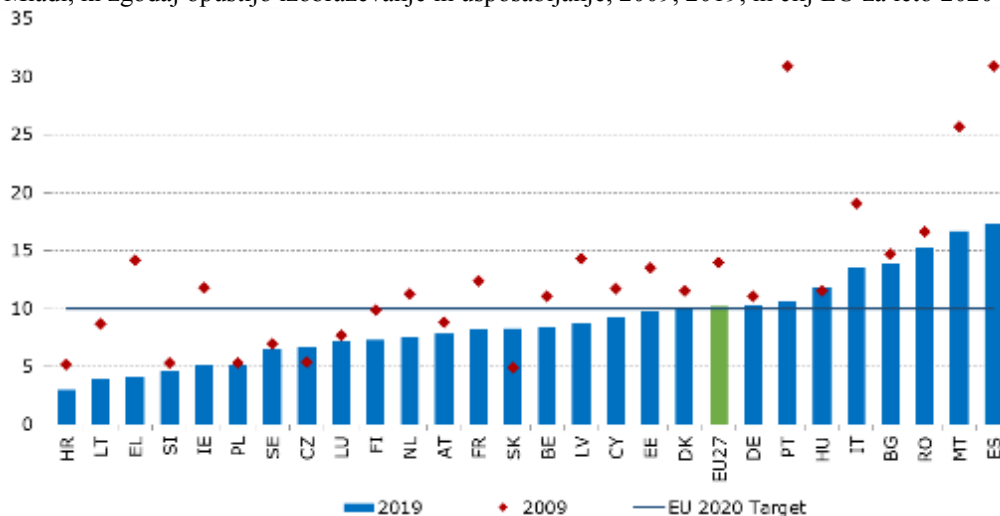
Mladi, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje (delež (v %) prebivalstva, starega 18–24 let), in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, spletna koda podatkov: [edat_lfse_14]. Obdobje: Stopnje leta 2019 in letne spremembe glede na leto 2018. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Podatki za Hrvaško niso zanesljivi. Prekinitve časovne vrste za Nizozemsko.

Slika 19: Cilj strategije Evropa 2020 glede zgodnjega opuščanja šolanja je skoraj dosežen

Mladi, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje, 2009, 2019, in cilj EU za leto 2020 (v %)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, spletna koda podatkov: [edat_lfse_14].

Opomba: vse države: prekinitev časovne vrste leta 2014 (prehod z ISCED 1997 na ISCED 2011). Podatki za Hrvaško za leto 2019 niso zanesljivi.

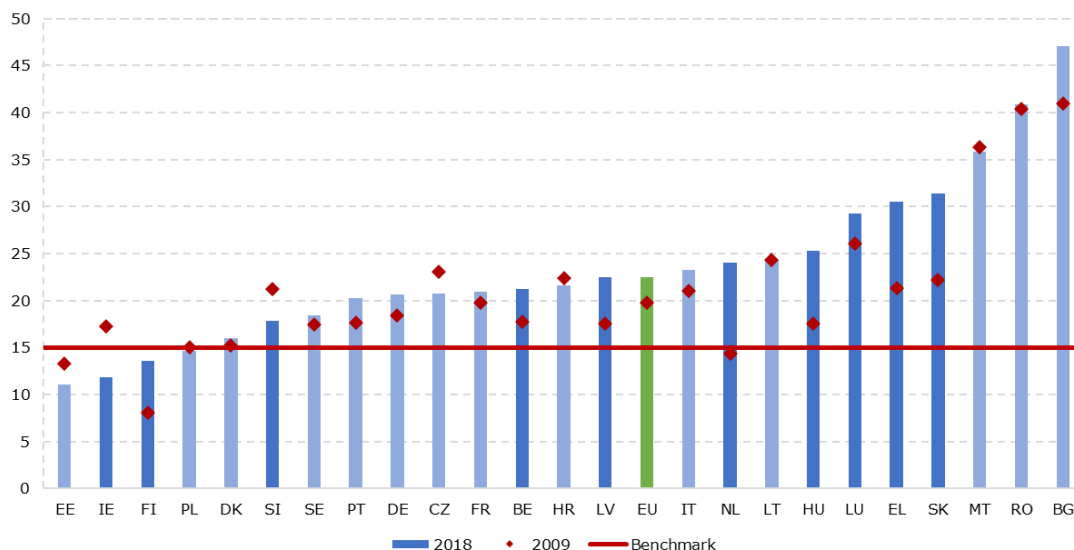
V EU več kot petina učencev ne dosega minimalne ravni bralne, matematične in naravoslovne pismenosti, pri čemer je bil skozi čas dosežen zelo majhen napredek. Referenčno merilo iz strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020) glede znižanja (pod 15 % v EU do leta 2020) deleža podpovprečnih dosežkov pri branju, matematiki in naravoslovju med 15-letniki ni bilo doseženo na nobenem od treh področij, ki so bila preizkušena v okviru raziskave programa OECD za mednarodno primerjavo dosežkov učencev (PISA). Leta 2018 se je v EU-27 za 22,5 % učencev štelo, da so imeli podpovprečne dosežke pri bralni pismenosti, medtem ko je bil delež takih učencev pri matematični in naravoslovni pismenosti 22,9- oziroma 22,3-odstoten. Od leta 2009 se je delež podpovprečnih dosežkov pri naravoslovni in bralni pismenosti v EU povečal, pri matematični pismenosti pa je ostal nespremenjen – glej Sliko 20⁶⁷. Razlike med spoloma pri podpovprečnih dosežkih so bile precej majhne pri matematični in naravoslovni pismenosti, pri bralni pismenosti pa je bila evidentirana velika razlika (stopnja podpovprečnih dosežkov je bila pri dekletih 17,4 %, pri fantih pa 27,3 %). Za spodbujanje ukrepov v zvezi s tem temeljnim vprašanjem je s sporočilom o uresnitvi evropskega izobraževalnega prostora ponovno vzpostavljena zaveza za EU kot celoto, da do leta 2030 zmanjša delež učencev s slabimi dosežki pri bralni, matematični in naravoslovni pismenosti pod 15 %⁶⁸.

⁶⁷ Izziv je podrobneje predstavljen v 2019 *Education and Training Monitor* (Pregled izobraževanja in usposabljanja za leto 2020), str. 60. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!GK66PF>.

⁶⁸ Sporočilo Komisije o uresnitvi evropskega izobraževalnega prostora do leta 2025, COM(2020) 625 final.

Slika 20: Pri bralni pismenosti so med državami članicami EU velike razlike

Dolgoročna sprememba deleža podpovprečnih dosežkov pri bralni pismenosti, 2009–2018 (v %)

Vir: PISA 2018, OECD. Opomba: Temnejši navpični stolpci označujejo statistično pomembne spremembe v obdobju 2009–2018. Podatki za Avstrijo, Ciper in Španijo niso na voljo.

Kriza zaradi COVID-19 je izpostavila izziv v zvezi z razlikami v znanjih in spretnostih ter izobrazbi, zaradi česar je še pomembnejše vzpostaviti ustrezne odzive politike. Kriza zaradi COVID-19 in z njo povezana nenadna pospešitev digitalizacije učenja bi lahko povečali vztrajno močno povezavo med socialno-ekonomskim okoljem in učnimi izidi. Predhodna analiza⁶⁹ kaže, da so imele omejitve gibanja nesorazmerno negativen vpliv na ranljive osebe ali tiste iz manj razvitih regij. Na primer, pri učenju na daljavo se predpostavlja, da ima vsak otrok vsaj računalnik ali tablico, hitro internetno povezavo, znanja in spretnosti za uporabo teh naprav ter ustrezno podporo staršev pri tem. Vendar to ne velja vedno za učence, ki živijo na revnejših območjih ali v revnejših družinah. V EU si v letu 2018 3,9 % gospodinjstev ni moglo privoščiti računalnika. Pri gospodinjstvih z dohodkom pod 60 % mediane ekvivalentnega dohodka je ta delež znašal 12,8 %, pri gospodinjstvih z osebami, ki niso bile rojene v EU, pa 8 %⁷⁰. Ta delež je lahko še večji pri učencih, ki so prosilci za azil in begunci, katerih dostop do izobraževanja je pogosto otežen. Dejanskih vplivov krize na učne izide v tej fazi ni mogoče oceniti, vendar jih je treba v naslednjih letih pozorneje spremljati.

⁶⁹ Evropska komisija, *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2018), str. 32.

⁷⁰ Evropska komisija, *Education and Training Monitor 2020, based on Eurostat 'Persons who cannot afford a computer' EU-SILC survey, online data code:* (Pregled izobraževanja in usposabljanja 2020, ki temelji na Eurostatovi raziskavi EU-SILC o osebah, ki si ne morejo privoščiti računalnika), spletna koda podatkov: [ilc_mddu03].

Udeležba v vzgoji in izobraževanju v zgodnjem otroštvu se v zadnjem desetletju stalno povečuje, vendar je udeležba otrok s slabšim socialno-ekonomskim položajem vseskozi manjša. Leta 2009 je bil s strateškim okvirom za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020) določen cilj, da bo do leta 2020 v vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu vključenih vsaj 95 % otrok med četrtil letom starosti in šoloobvezno starostjo⁷¹. Leta 2018 je EU-27 skoraj dosegla ta cilj, s povprečjem 94,8 % (povečanje za 4,5 odstotne točke od leta 2009). Leta 2018 so Francija, Danska in Irska zagotavljale splošen dostop do vzgoje in izobraževanje v zgodnjem otroštvu za to starostno skupino. Poleg tega so bile v zadnjih desetih letih opažene precejšnje izboljšave na Irskem (+26,4 odstotne točke), Poljskem (+22,1 odstotne točke) in Finskem (+17,4 odstotne točke). Nasprotno so se stopnje udeležbe nekoliko znižale v Italiji (–4,9 odstotne točke), Estoniji (–3,3 odstotne točke), na Nizozemskem (–2,6 odstotne točke), v Bolgariji (–1,8 odstotne točke), Romuniji (–1,7 odstotne točke), Belgiji (–0,8 odstotne točke) in Španiji (–0,4 odstotne točke). Kljub tej na splošno pozitivni sliki ostajajo pomembni izzivi, povezani z vključevanjem in enakostjo. Analiza podatkov iz raziskav kaže precej nižje stopnje udeležbe v vzgoji in izobraževanju v zgodnjem otroštvu pri otrocih s slabšim socialno-ekonomskim položajem ali iz socialno prikrajšanih skupin⁷². Take neenakosti tako zgodaj v življenju se bodo pozneje verjetno kazale v slabših učnih izidih, ravni izobrazbe in možnostih na trgu dela.

⁷¹ Sklepi Sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020). Evropski izobraževalni prostor je zdaj določil cilj, da bo do leta 2030 v vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu vključenih vsaj 98 % otrok med tretjim letom starosti in šoloobvezno starostjo.

⁷² Flisi, S., in Blasko, Zs. *A Note on early childhood education and care participation by socio-economic background background* (Poročilo o vključevanju v predšolsko vzgojo in varstvo glede na socialno-ekonomsko ozadje), 2019.

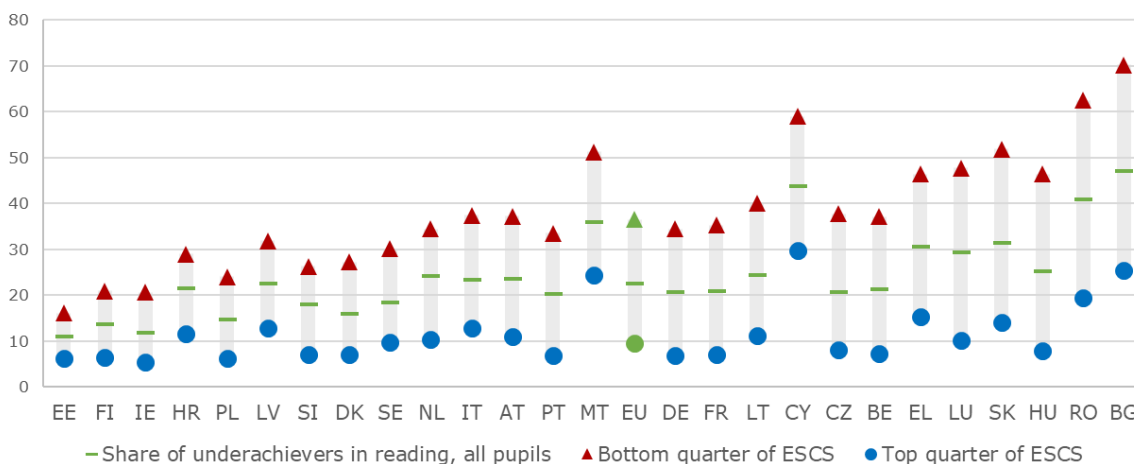
Socialno-ekonomsko okolje in migrantsko ozadje sta še vedno močna kazalnika učnega uspeha, pri čemer so v mnogih državah članicah velike razlike v uspehu med mestnimi in podeželskimi območji. Slika 21 kaže, da je delež učencev s podpovprečnimi dosežki pri bralni pismenosti v vseh državah članicah veliko večji v spodnjem kvartilu indeksa ekonomskega, socialnega in kulturnega statusa⁷³ kot v zgornjem kvartilu. V Bolgariji (44,9 odstotne točke), Romuniji (43,1 odstotne točke), na Madžarskem (38,6 odstotne točke), Slovaškem (37,8 odstotne točke) in v Luksemburgu (37,5 odstotne točke) so razlike v uspehu med učenci iz zgornjega in spodnjega kvartila največje. Vendar so države, kot so Estonija, Finska, Irska, Poljska, Hrvaška in Latvija, zmanjšale vpliv socialno-ekonomskega okolja na učne izide. Poleg tega je v državah članicah z majhnim deležem učencev s podpovprečnimi dosežki pri bralni pismenosti tudi manjša razlika med vrhom in dnom lestvice ekonomskega, socialnega in kulturnega statusa. To kaže, da lahko dobri izobraževalni sistemi spodbujajo kakovost in hkrati tudi enakost. Leta 2018 je bil v številnih državah članicah EU delež tistih s podpovprečnimi dosežki pri bralni pismenosti še vedno precej večji pri učencih z migrantskim ozadjem kot pri tistih brez migrantskega ozadja⁷⁴. Zdi se, da imajo pri tem ključno vlogo jezikovne ovire, kar opozarja na pomen jezikovnega usposabljanja. Nazadnje, razlika pri bralni pismenosti med učenci, ki obiskujejo šolo v mestih, in tistimi na podeželskih območjih je statistično pomembna in precejšnja v številnih državah članicah. Na Madžarskem, v Bolgariji, Romuniji, na Slovaškem in Portugalskem je celo presegla 100 točk iz raziskave PISA, kar ustreza približno 2–3 letom šolanja.

⁷³ OECD meri indeks ekonomskega, socialnega in kulturnega statusa ob upoštevanju več spremenljivk družinskega ozadja učencev, in sicer: izobrazbe staršev, poklica staršev, lastništva stanovanja, števila knjig in izobraževalnih virov, ki so na voljo doma.

⁷⁴ Da bi se preprečili izračuni na podlagi zelo majhnih vzorcev, so v tem poročilu prikazani rezultati le za države članice EU, v katerih je delež učencev z migrantskim ozadjem vsaj 5-odstoten.

Slika 21: Socialno-ekonomsko ozadje učencev vpliva na njihovo bralno pismenost

Delež učencev s podpovprečnimi dosežki pri bralni pismenosti (v %) glede na ekonomski, socialni in kulturni status, 2018

Vir: PISA 2018, OECD. Opomba: Države so razvrščene v naraščajočem vrstnem redu glede na razliko v podpovprečnih dosežkih med spodnjo in zgornjo četrtino socialno-ekonomskega indeksa. Podatki za Španijo niso na voljo.

Vključevanje Romov v izobraževanje je izziv, ki bi zaradi krize zaradi COVID-19 lahko postal še izrazitejši. Vzrokov za to je več, vključno s šolsko segregacijo, ne vključujočim poučevanjem in ovirami, ki jih povzročata huda revščina ali stanovanjska segregacija in pomanjkljiv dostop do učenja na daljavo. Kljub prizadevanjem za povečanje udeležbe in zmanjšanje osipa pri šoloobvezni starosti je manj kot tretjina mladih Romov (starih 20–24 let) končala srednješolsko izobraževanje⁷⁵, razlika v udeležbi v vzgoji in izobraževanju v zgodnjem otroštvu (med tretjim letom starosti in šoloobvezno starostjo) glede na splošno prebivalstvo pa je še posebej velika, in sicer 53 odstotnih točk. Stopnja zgodnjega opuščanja šolanja je, kljub znižanju v obdobju 2011–2016, še vedno precej višja kot pri splošni populaciji (68 % v primerjavi z 10,2 %). Delež mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, se je med Romi v obdobju 2011–2016 povečal s 56 % na 62 %⁷⁶. Med omejitvami gibanja zaradi COVID-19 se je veliko romskih otrok srečevalo z izzivi glede udeležbe v učenju na daljavo in začetne ugotovitve kažejo, da je razlika v primerjavi s splošno populacijo vse večja⁷⁷. Učenje na daljavo pogosto ni dostopno in/ali cenovno dosegljivo za romske otroke in otroke Travellers, ki jim grozi revščina in doma, v taborih ali nezakonitih naselbinah⁷⁸ nimajo ustrezne informacijske opreme, internetnega dostopa ali celo dostopa do električne energije.

Pri invalidih velik delež mladih, ki zgodaj opustijo šolanje, in majhen delež oseb s terciarno izobrazbo negativno vplivata na njihovo zaposlenost. V EU-27 je leta 2018⁷⁹ delež mladih invalidov (starih 18–24 let), ki so zgodaj opustili šolanje, znašal 20,3 %, delež mladih, ki niso invalidi, pa 9,8 % (razlika znaša 10,5 odstotne točke). Ta razlika je bila najmanjša na Danskem (0,4 odstotne točke) in v Sloveniji (2,8 odstotne točke), razmeroma velika pa je bila na Hrvaškem (18,2 odstotne točke), v Nemčiji (17,3 odstotne točke) in Romuniji (15,5 odstotne točke). Hkrati je samo 29,4 % invalidov končalo terciarno ali enakovredno izobraževanje v primerjavi s 43,8 % neinvalidnih oseb. Razlika je bila najmanjša v Italiji (4,3 odstotne točke), Sloveniji (4,4 odstotne točke) in na Portugalskem (4,5 odstotne točke), največja pa na Švedskem (27,9 odstotne točke), v Nemčiji (27,2 odstotne točke), Bolgariji (25,8 odstotne točke) in na Irskem (21,8 odstotne točke).

⁷⁵ Priloga 2 k delovnemu dokumentu služb Komisije SWD(2020) 530 final, priloženemu sporočilu z naslovom Unija enakosti: strateški okvir EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov, COM(2020) 620 final, ki temelji na raziskavi Agencije Evropske unije za temeljne pravice EU-MIDIS II iz leta 2016, raziskavi Agencije Evropske unije za temeljne pravice o Romih in Travellers iz leta 2019 ter statističnih podatkih Eurostata [edat_lfse_03] za leto 2019 (Splošno prebivalstvo).

⁷⁶ Z raziskavo o Romih in Travellers iz leta 2019, ki je zajemala Rome v Belgiji, Franciji, na Irskem, Nizozemskem in Švedskem, je bil dobljen podoben rezultat. Agencija Evropske unije za temeljne pravice (2020), [Roma and travellers in six countries \(Romi in Travellers v šestih državah\)](#).

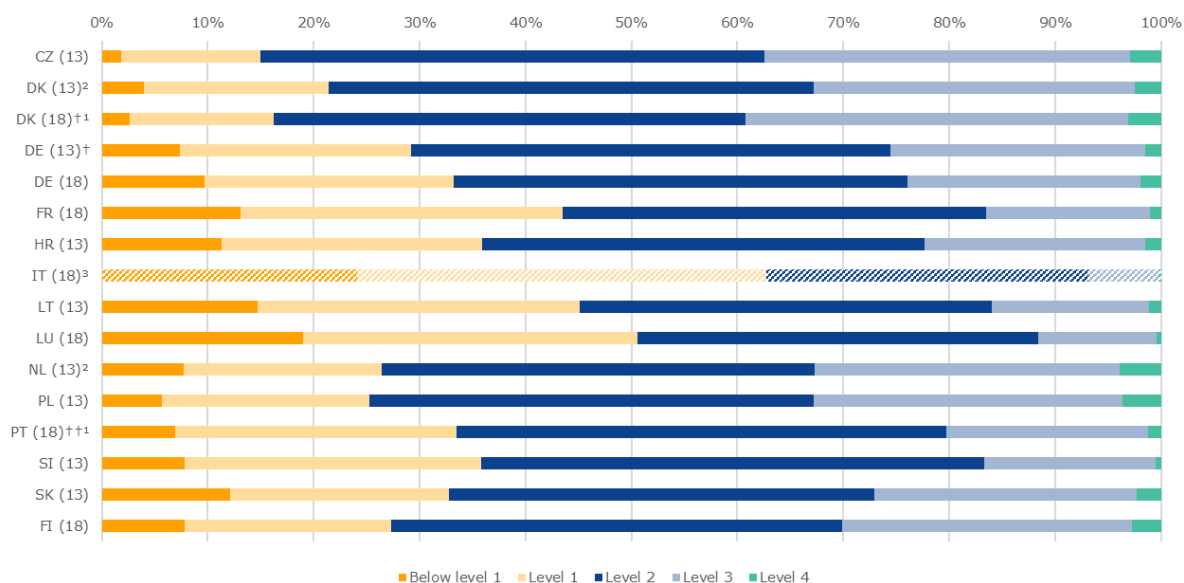
⁷⁷ Agencija Evropske unije za temeljne pravice (2020), [Coronavirus pandemic in the EU – impact on Roma and Travellers – Bulletin #5 \(Pandemija koronavirusa v EU – učinki na Rome in Travellers – Bilten št. 5\)](#).

⁷⁸ [Overview of the impact of coronavirus measures on marginalised Roma communities in the EU \(Pregled učinkov koronavirusnih ukrepov na marginalizirane romske skupnosti v EU\)](#), april 2020, Evropska komisija.

⁷⁹ Podatki EU-SILC 2018, ki jih je analizirala Akademsko mrežo evropskih strokovnjakov s področja invalidnosti (EDE).

Slika 22: Številnim učencem še vedno primanjkuje osnovnih digitalnih spretnosti

Porazdelitev rezultatov na področju računalniške in informacijske pismenosti po stopnjah na lestvici dosežkov, 2018, 2013

Vir: Mednarodno združenje za ocenjevanje uspešnosti izobraževanja (IEA), mednarodna raziskava računalniške in informacijske pismenosti (ICILS) iz leta 2018, in mednarodna raziskava računalniške in informacijske pismenosti (ICILS) iz leta 2013. Učenci, ki ne dosegajo ravni 2, lahko dokažejo le funkcionalno poznavanje računalnikov kot orodja in osnovno razumevanje posledic dostopa več uporabnikov do računalnikov. † Pogoje iz smernic za stopnje udeležbe pri vzorčenju so izpolnili šele po vključitvi nadomestnih šol. †† Skoraj so izpolnili pogoje iz smernic za stopnje udeležbe pri vzorčenju po vključitvi nadomestnih šol. ††† Nacionalno opredeljeno prebivalstvo zajema 90–95 % nacionalnega ciljnega prebivalstva. ² Niso dosegli stopnje udeležbe pri vzorčenju. ³ Preverjanje znanja je potekalo na začetku šolskega leta. Rezultati zato niso primerljivi z drugimi državami članicami.

Učenci v enaindvajsetem stoletju so digitalna generacija, vendar jim še vedno primanjkuje digitalnih spretnosti. Mednarodna raziskava računalniške in informacijske pismenosti (ICILS)⁸⁰, ki ocenjuje sposobnost učencev osmega razreda (13- ali 14-letnikov) za uporabo informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT), kaže, da številni učenci niso sposobni razumeti in izvajati celo najosnovnejših operacij IKT. Slika 22 kaže, da delež učencev, ki ne dosegajo ravni 2 na lestvici dosežkov pri računalniški in informacijski pismenosti, presega 30 % v 9 od 14 držav članic, ki so v letih 2013 in 2018 sodelovale v mednarodni raziskavi računalniške in informacijske pismenosti. Leta 2018 kar 62,7 % italijanskih učencev ni preseglo praga uspešnosti⁸¹. Tega praga ni preseglo niti 50,6 % učencev v Luksemburgu, 43,5 % v Franciji, 33,5 % na Portugalskem, 33,2 % v Nemčiji in 27,3 % na Finskem. Dekleta imajo boljše dosežke pri računalniški in informacijski pismenosti ter na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike⁸². V povprečju so učenci s slabšim socialno-ekonomskim položajem in/ali z migrantskim ozadjem manj uspešni na področju računalniške in informacijske pismenosti kot njihovi vrstniki iz socialno-ekonomsko privilegiranih ali nemigrantskih družin. V sporočilu o uresničitvi evropskega izobraževalnega prostora je zdaj predlagan cilj, da se delež učencev na ravni osmega razreda s slabimi dosežki pri računalniški in informacijski pismenosti do leta 2030 zmanjša pod 15 %.

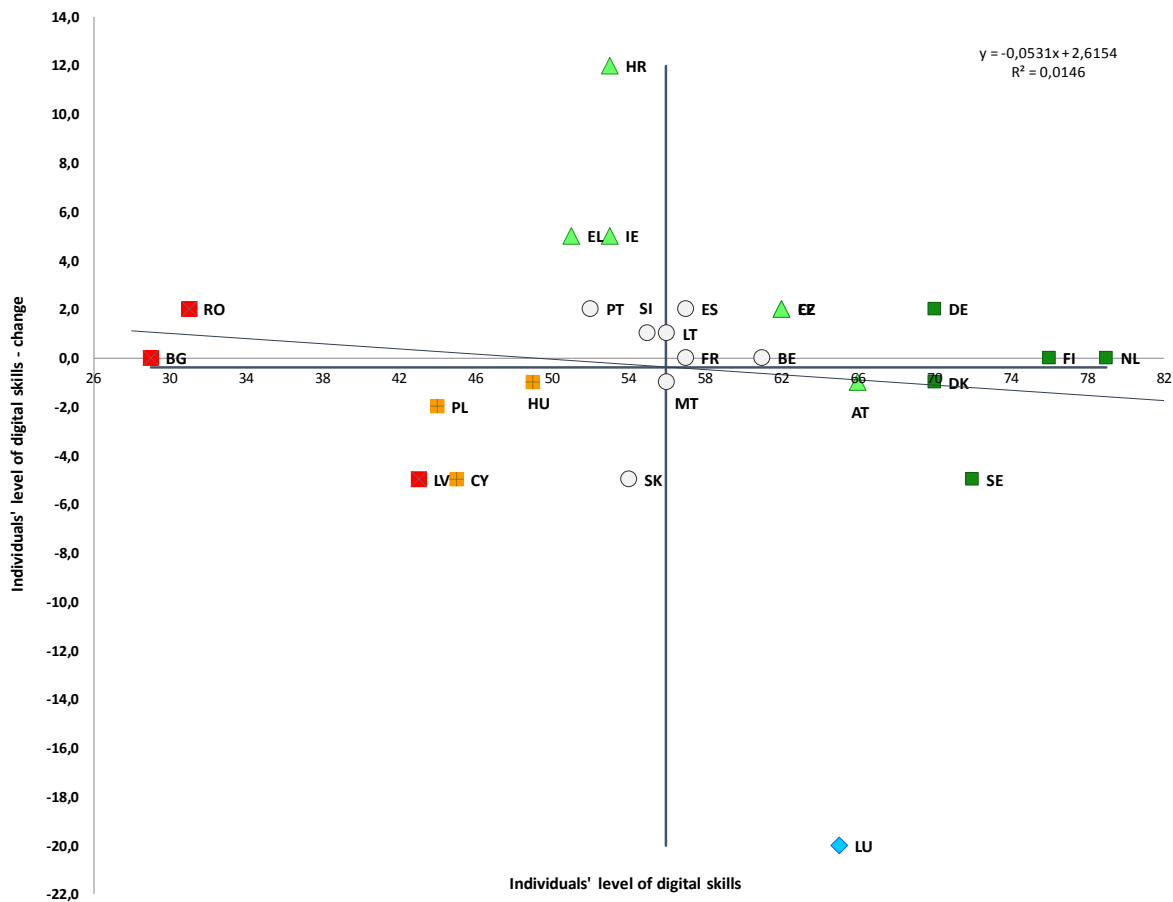
⁸⁰ V raziskavi ICILS se dosežki učencev merijo z računalniško podprtim ocenjevanjem na dveh področjih digitalnih kompetenc: računalniška in informacijska pismenost ter računalniško razmišljanje. Do zdaj sta bila v letih 2013 in 2018 končana dva cikla. Skupno je sodelovalo 14 držav članic, devet v prvem in sedem v drugem ciklu (samo Danska in Nemčija sta sodelovali v obeh). Rezultati raziskave ICILS so navedeni v poročilu avtorjev Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., in Duckworth, D. (2019), *Preparing for Life in a Digital World: IEA International Computer and Information Literacy Study 2018 International Report (Priprava na življenje v digitalnem svetu: Mednarodno poročilo o mednarodni študiji IEA o računalniški in informacijski pismenosti iz leta 2018)*. Amsterdam: Mednarodno združenje za ocenjevanje uspešnosti izobraževanja (IEA), ter poročilu avtorjev Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., in Duckworth, D. (2014), *Preparing for Life in a Digital Age: the IEA International Computer and Information Literacy Study International Report (Priprava na življenje v digitalni dobi: Mednarodno poročilo o mednarodni študiji IEA o računalniški in informacijski pismenosti)*. Cham: Springer.

⁸¹ V Italiji je testiranje potekalo na začetku šolskega leta, zato rezultati niso primerljivi z drugimi državami članicami.

⁸² Evropska komisija (2020), delovni dokument služb Komisije, priložen sporočilu Akcijski načrt za digitalno izobraževanje 2021–2027 Novi temelji za izobraževanje in usposabljanje v digitalni dobi.

Slika 23: Med državami članicami so precejšnje razlike v osnovni digitalni pismenosti

Delež prebivalstva z osnovno ali višjo ravniyo splošne digitalne pismenosti in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

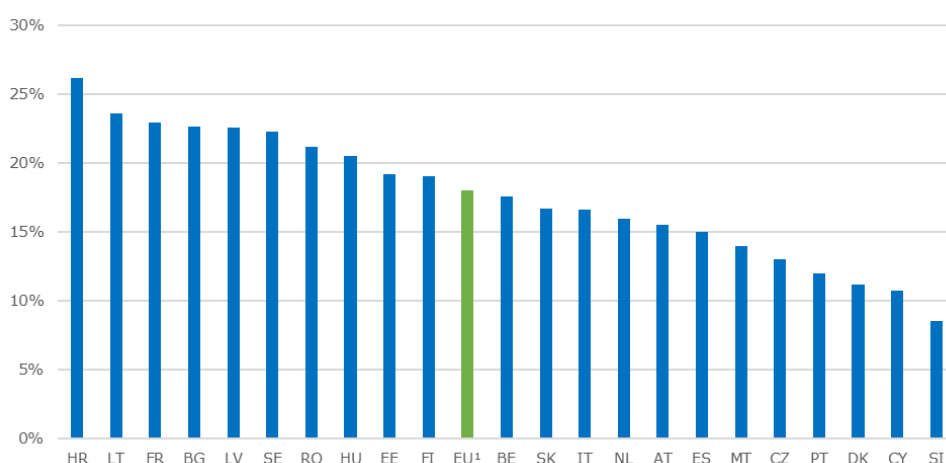

Vir: Eurostat, spletna koda podatkov [TEPSR_SP410]. Obdobje: Stopnje leta 2019 in spremembe glede na leto 2017. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Prekinitev časovne vrste za Češko, Italijo, Latvijo in Luksemburg leta 2019. Podatki za leto 2017 niso na voljo za Italijo (2019: 42 %).

Kriza zaradi COVID-19 je opozorila na nezadostne ravni digitalnih spretnosti pri odraslih in velike razlike med državami. Ukrepi omejitve gibanja, ki so bili v prvi polovici leta 2020 sprejeti v večini držav članic, so opozorili na pomen digitalnih spretnosti za neprekinjeno poslovanje, izobraževanje in usposabljanje, zdravstveno varstvo ter običajne socialne interakcije. Nizka raven digitalne pismenosti omejuje inovacije in polno udeležbo v družbi. Napredek je zelo počasen: v povprečju je imelo leta 2019 v EU-27 56 % prebivalstva, starega 16–74 let, vsaj osnovno digitalno pismenost (za 1 odstotno točko več kot leta 2017⁸³), pri čemer štirje od desetih ljudi še vedno niso imeli osnovne digitalne pismenosti (Slika 23). Na ravni EU je raven digitalne pismenosti pri moških nekoliko višja kot pri ženskah (58 % v primerjavi s 54 % leta 2019), vendar se je razlika od leta 2015 zmanjšala za 2 odstotni točki. Od leta 2015 so samo Češka, Irska, Grčija, Litva, Nizozemska in Romunija dosegle izboljšanje za vsaj 5 odstotnih točk. V EU so velike razlike: v petih državah (v naraščajočem vrstnem redu, na Danskem, v Nemčiji, na Švedskem, Finskem in Nizozemskem) se je delež gibal med 70 % in 80 %, v sedmih pa je ostal pod 50 % (v Bolgariji in Romuniji pod 40 %). Socialno-demografski vidiki so ključni, saj ima manj kot četrtina starejših (starih 65–74 let) osnovno digitalno pismenost, v primerjavi z osmimi od desetih mladih (starih 16–24 let), ta delež pri tistih z nizko ravni izobrazbe znaša 32 %, pri tistih z visoko ravni izobrazbe pa 84 %. Najnovejše pobude EU so namenjene povečanju osnovne digitalne pismenosti pri odraslih in mladih v EU: program znanj in spretnosti določa cilj 70-odstotnega deleža pri odraslih do leta 2025, evropski izobraževalni prostor pa cilj 85-odstotnega deleža pri 14-letnikih do leta 2030.

Slika 24: Približno vsak peti učitelj navaja visoko stopnjo potrebe po usposabljanju na področju IKT

Delež učiteljev, ki navajajo visoko stopnjo potrebe po strokovnem razvoju na področju znanj in spretnosti IKT za poučevanje

Vir: OECD, podatkovna zbirka raziskave TALIS 2018. Opomba: Rezultati temeljijo na odgovorih učiteljev, ki poučujejo na nižji sekundarni ravni. Podatki niso na voljo za Nemčijo, Grčijo, Poljsko, Luksemburg in Irsko.

¹ Tehtano povprečje EU, ki temelji na 22 državah članicah, ki so sodelovale v raziskavi TALIS 2018.

⁸³ Podatki za leto 2018 niso na voljo.

Prehod na spletno učenje in učenje na daljavo, ki ga je povzročila kriza zaradi COVID-19, pomeni nove izzive za učiteljski poklic. Učitelji morajo imeti potrebne kompetence za izkoriščanje potenciala digitalnih tehnologij za izboljšanje poučevanja in učenja ter pripravo učencev za življenje v digitalni družbi.⁸⁴ Glede na rezultate raziskave TALIS 2018 je delež učiteljev, ki poučujejo na nižji sekundarni ravni, ki so se čutili „dobro pripravljeni“ ali „zelo dobro pripravljeni“ na uporabo IKT za poučevanje, med državami članicami močno razlikuje. V Romuniji (69,5 %), Sloveniji (67 %), na Madžarskem (65,7 %) in Cipru (61,8 %) je delež učiteljev, ki se čutijo ustrezno pripravljeni na uporabo IKT za poučevanje, večji kot v Avstriji (19,9 %) ali na Finskem (21,5 %)⁸⁵. Ko so učitelje vprašali o njihovi stopnji potrebe po usposabljanju na področju znanj in spretnosti IKT, jih je v povprečju 18 % v EU navedlo „visoko stopnjo potrebe“. Leta 2018 so bile potrebe največje na Hrvaškem (26,2 %), v Litvi (23,6 %) in v Franciji (22,9 %), v Sloveniji pa je manj kot desetina učiteljev poročala o visoki potrebi po usposabljanju na področju znanj in spretnosti IKT (Slika 24).

EU kot celota je sicer dosegla krovni cilj 40-odstotnega deleža v zvezi s terciarno izobrazbo do leta 2020, a so med državami članicami in različnimi skupinami prebivalstva še vedno velike razlike⁸⁶. Leta 2019 je imelo v EU 40,3 % oseb, starih 30–34 let, terciarno izobrazbo. Napredek po letu 2009 je bil še posebej velik na Slovaškem (+22,5 odstotne točke), v Avstriji (+19 odstotnih točk), na Češkem (+17,6 odstotne točke), v Litvi (+17,4 odstotne točke) in v Grčiji (+16,5 odstotne točke). Države članice z največjim deležem oseb s terciarno izobrazbo v starostni skupini 30–34 let so Ciper (58,8 %), Litva (57,8 %), Luksemburg (56,2 %) in Irska (55,4 %), delež takih oseb pa je najmanjši v Romuniji (25,8 %), Italiji (27,6 %), Bolgariji (32,5 %) in na Hrvaškem (33,1 %). V EU je razlika v deležu oseb s terciarno izobrazbo med mesti in podeželskimi območji znašala 22,1 odstotne točke. Največje razlike so bile evidentirane v Luksemburgu (41,2 odstotne točke), Romuniji (38,4 odstotne točke), na Slovaškem (35,5 odstotne točke) in v Bolgariji (35,4 odstotne točke) (Slika 25). V povprečju v EU ostajajo velike razlike v ravni izobrazbe med ženskami in moškimi (45,6 % v primerjavi s 35,1 %). Leta 2018 je le približno 29,4 % invalidov (v starostni skupini 30–34 let) končalo terciarno ali enakovredno izobraževanje v primerjavi s 43,8 % neinvalidnih oseb.

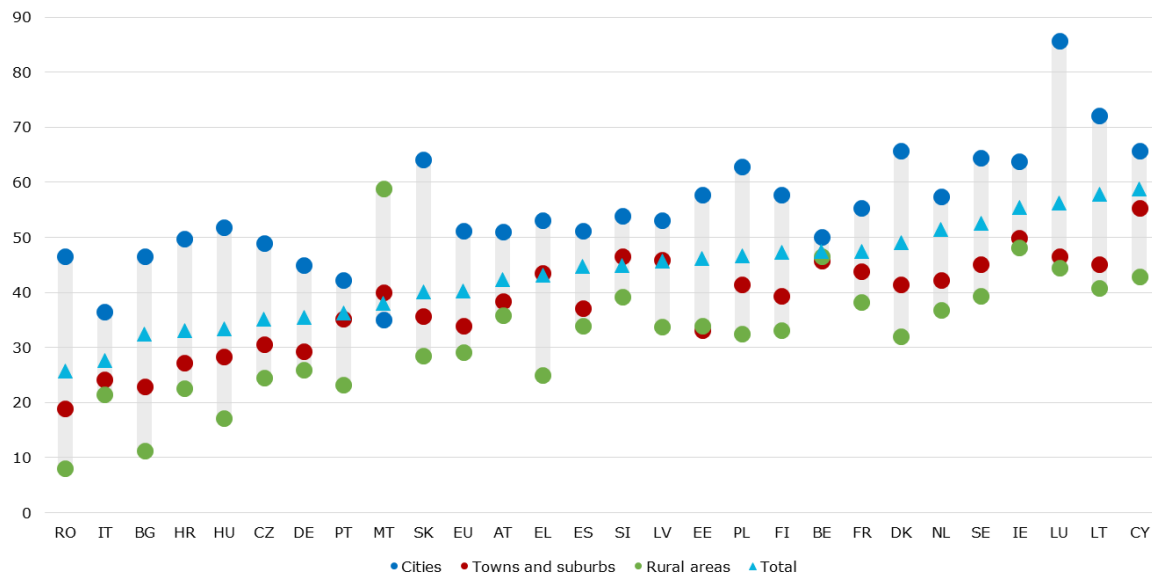
⁸⁴ Redecker, C. (2017). *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu* (Evropski okvir digitalnih kompetenc za pedagoške: DigCompEdu).

⁸⁵ Raziskava je merila osebno mnenje in ne raven kompetenc. Zato so nekateri učitelji, ki so dobro pripravljeni na uporabo IKT pri poučevanju, lahko kljub vsemu menili, da bi potrebovali dodatno usposabljanje zaradi vedno večjih potreb po spretni uporabi digitalizacije pri učenju in poučevanju.

⁸⁶ Evropski izobraževalni prostor je predlagal cilj, da bi imelo do leta 2030 vsaj 50 % oseb v starosti 30–34 let terciarno izobrazbo.

Slika 25: Velike razlike v terciarni izobrazbi med podeželskimi območji in mesti

Razlike med mesti in podeželskimi območji v deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo po državah, 2019 (% oseb v starosti 30–34)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili v EU. Spletna koda podatkov: [[edat_lfs_9913](#)] Opomba: Kazalnik zajema delež celotnega prebivalstva, starega 30–34 let, ki je uspešno končalo terciarno izobraževanje (ISCED 5–8). Podatki za podeželska območja za Malto so nezanesljivi.

Javni izdatki za izobraževanje so v zadnjih petih letih na ravni EU ostali razmeroma nespremenjeni, čeprav se potrebe po naložbah povečujejo. Leta 2018 so države članice EU 4,6 % celotnega BDP namenile za izobraževanje in usposabljanje, povprečni delež javnih izdatkov za izobraževanje v EU pa je znašal 9,9 %. Vendar so med državami članicami precejšnje razlike, pri čemer se nekatere države srečujejo s težavami pri zagotavljanju zadostnih sredstev za kritje svojih naložbenih potreb, kar zadeva izobraževanje in usposabljanje. Evropska investicijska banka (EIB) ocenjuje, da bo naložbena vrzel v zvezi z infrastrukturo za izobraževanje za EU-27 do leta 2030 znašala približno 8 milijard EUR na leto⁸⁷. Hkrati je pedagoška uporaba digitalnih tehnologij odvisna tudi od razpoložljivosti, dostopnosti in kakovosti virov IKT⁸⁸. Pomanjkanje sredstev v različnem obsegu vpliva na šole v državah EU. Rezultati raziskave TALIS 2018 kažejo, da v povprečju 35,9 % učiteljev v EU, ki poučujejo na nižji sekundarni ravni, navaja naložbe v IKT kot zelo pomembne. Na Cipru (66,3 %) in Madžarskem (56,3 %) več kot 50 % učiteljev meni, da bi morala biti to prednostna naloga. V nedavni anketi, izvedeni med učitelji, je bil ponovno poudarjen relativni pomen opreme IKT, poleg tega je bilo izpostavljeno, da učitelji dojemajo z opremo povezane ovire kot najpomembnejše pri negativnem vplivanju na uporabo digitalnih tehnologij.⁸⁹

Pred krizo zaradi COVID-19 se je vrzel med povpraševanjem po znanjih in spretnostih in njihovo ponudbo zmanjševala po vsej EU. Ta trend je večinoma temeljil na zmanjšanju deleža nizko usposobljenih oseb in splošnem zvišanju ravni izobrazbe⁹⁰. K temu trendu je prispevalo tudi zviševanje stopenj zaposlenosti nizko in srednje usposobljenih oseb, povezano z ugodnim makroekonomskim okoljem. Vendar so v številnih državah še vedno velike razlike v stopnjah zaposlenosti po ravni izobrazbe. Leta 2019 je v EU-27 stopnja zaposlenosti pri tistih, ki niso končali srednje šole, v povprečju znašala 55,7%, pri osebah s srednjo ravno kvalifikacij 73,4 %, pri osebah s terciarnimi kvalifikacijami pa 84,8 % (Slika 26). Glede na sektorske trende ter politike za ohranjanje delovnih mest in preprečevanje ali odpravljanje brezposelnosti v sedanji krizi zaradi COVID-19 se lahko trend zmanjševanja makroekonomskega neskladja v znanju in spretnostih v nekaterih državah upočasni ali celo obrne.

⁸⁷ Evropska investicijska banka (EIB), *Investment Report 2018/2019 – Retooling Europe's Economy* (Investicijsko poročilo za leto 2018/2019 – nova orodja za evropsko gospodarstvo), 2018.

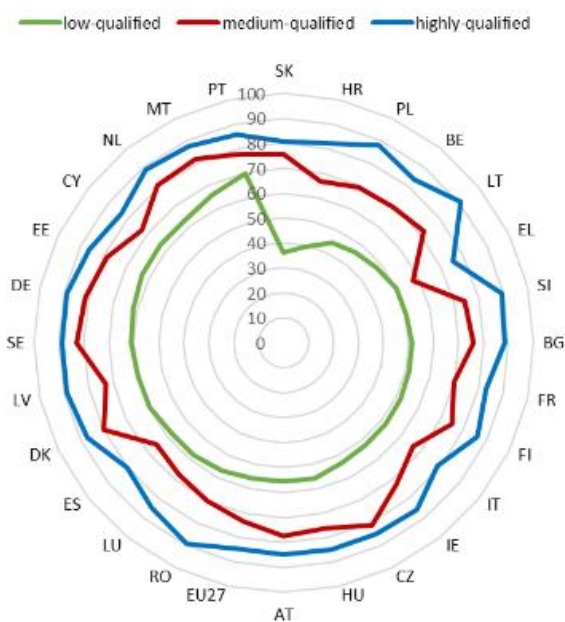
⁸⁸ OECD (2019), *PISA 2021 ICT Framework (Raziskava PISA okvira IKT za leto 2021)* (april 2019), stran 6.

⁸⁹ Evropska komisija (2019), *2nd Survey of Schools: ICT in Education. Objective 1: Benchmark progress in ICT in schools (Druga raziskava med šolsko mladino: IKT v izobraževanju. Cilj 1: Merjenje napredka pri IKT v šolah)*.

⁹⁰ Analiza, predstavljena v tem in naslednjih odstavkih, temelji na posodobitvi primerjalnega okvira EU za znanja in spretnosti ter izobraževanje odraslih.

Slika 26: Višja raven izobrazbe je povezana z višjimi stopnjami zaposlenosti v vseh državah članicah

Stopnje zaposlenosti glede na raven izobrazbe, starostna skupina 20–64 let, 2019

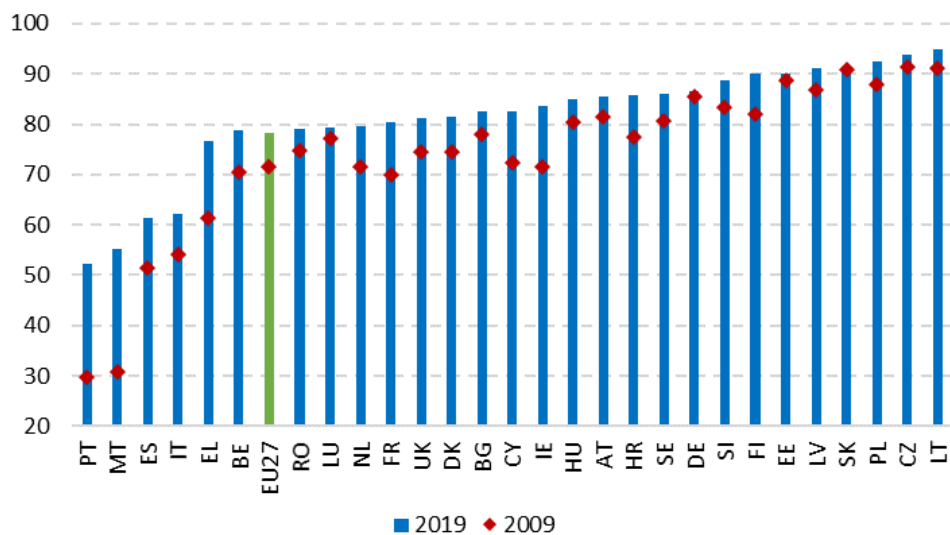

Vir: Eurostat, spletna koda podatkov [[lfsa_ergaed](#)]. Opomba: Prekinitev časovne vrste za Nizozemsko.

Raven izobrazbe pri odraslem prebivalstvu se od leta 2009 zvišuje po vsej EU. Analiza v primerjalnem okviru EU o znanju in spretnostih ter izobraževanju odraslih je pokazala, da je imelo leta 2019 več kot tri četrtine prebivalstva EU (78,7 %) v starostni skupini 25–64 let najmanj srednješolsko izobrazbo. To je izboljšanje v primerjavi z 72 % iz leta 2009 (Slika 27). Čeprav se je v obdobju 2009–2019 stopnja zvišala pri obeh spolih, je bil napredek pri ženskah precej večji kot pri moških: pri osebah, starih 25–64 let, so ženske leta 2009 zaostajale za 1,8 odstotne točke, leta 2019 pa so bile za 1 odstotno točko v prednosti. Med državami članicami z največjim deležem prebivalstva z najmanj srednješolsko izobrazbo so Litva, Češka, Poljska in Slovaška. Nasprotno pa so Portugalska, Malta, Španija in Italija med državami z največjimi deleži nizkokvalificiranih, čeprav so nekatere med njimi (zlasti Malta in Portugalska) v zadnjem desetletju dosegle opazno izboljšanje. To povečevanje ponudbe znanj in spretnosti spremlja povečevanje povpraševanja po srednji in visoki usposobljenosti, ki se izraža v višjih stopnjah zaposlenosti srednje- in visokokvalificiranih odraslih.

Slika 27: Leta 2019 je imelo več kot tri četrtine odraslih najmanj srednješolsko izobrazbo

Prebivalstvo z najmanj srednješolsko izobrazbo, starostna skupina 25–64 let, 2009 in 2019

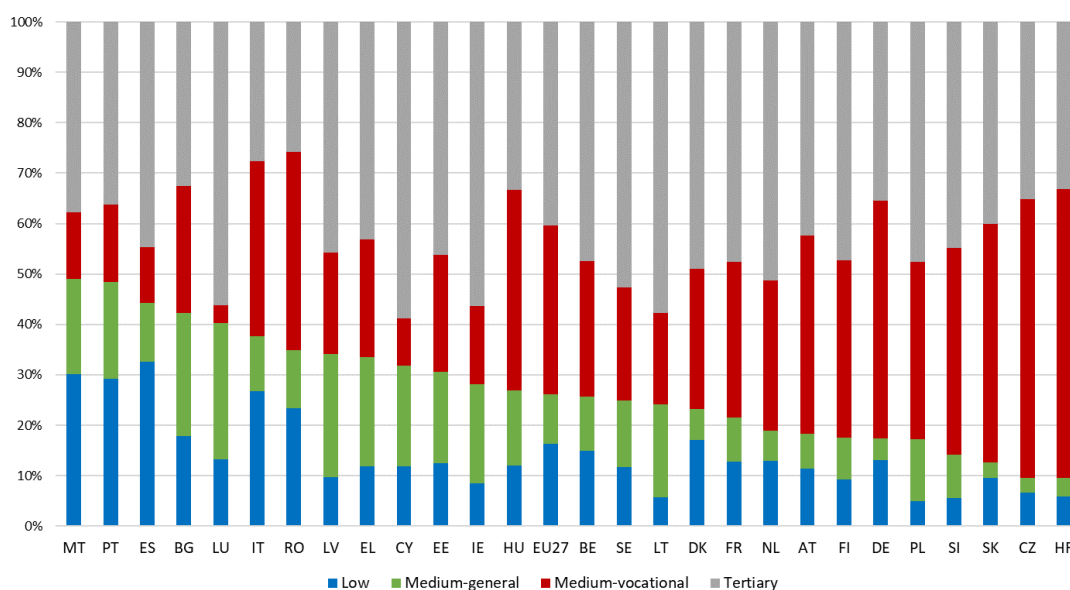

Vir: Eurostat, spletna koda podatkov [[edat_lfs_9903](#)]. Opomba: Prekinitev časovne vrste za Grčijo, Ciper in Luksemburg leta 2009; Bolgarijo, Nemčijo, Hrvaško, Nizozemsko, Poljsko in Romunijo leta 2010; Češko, Malto, Nizozemsko, Portugalsko in Slovaško leta 2011; Francijo in Nizozemsko leta 2013; vse države leta 2014; Luksemburg leta 2015; Dansko leta 2016; Belgijo, Dansko in Irsko leta 2017, Švedsko leta 2018 in Nizozemsko leta 2019.

Vendar ima več kot četrtina mladih odraslih (starih 30–34 let) le nizko raven izobrazbe ali srednjo splošno izobrazbo. To pomeni, da niso pridobili za trg dela relevantnih znanj in spretnosti bodisi s poklicnim izobraževanjem in usposabljanjem bodisi s terciarnim izobraževanjem (Slika 28). Med državami članicami so velike razlike, pri čemer na Malti, Portugalskem, v Španiji, Bolgariji in Luksemburgu v to kategorijo spada 40–50 odstotkov mladih odraslih (starih 30–34 let), v devetih državah članicah EU (na Hrvaškem, Češkem, Slovaškem, v Sloveniji, na Poljskem, v Nemčiji, na Finskem, v Avstriji in na Nizozemskem) pa manj kot 20 %. V povprečju so imeli novi diplomanti poklicnega izobraževanja in usposabljanja (79,1 %) in terciarnega izobraževanja (85,0 %) boljše rezultate na področju zaposlovanja kot novi diplomanti s srednjo splošno izobrazbo (62,8 %) in nizkokvalificirani (53,9 %). V državah članicah z velikim deležem nizkokvalificiranih mladih odraslih in veliko razliko v stopnjah zaposlenosti (Slika 28 in Slika 29) lahko smernice in primerne možnosti učenja (skozi delo) pomagajo pri prehodu z nižje sekundarne izobrazbe v kakovostno srednje poklicno izobraževanje ter zmanjšajo obstoječa neskladja v znanju in spretnostih. V državah članicah z velikim deležem diplomantov s srednjo splošno izobrazbo, ki niso pridobili terciarne izobrazbe, se to lahko doseže z izboljšanjem prehodnosti med izobraževalnimi potmi in razširitvijo ponudbe posekundarnega neterciarnega izobraževanja, terciarnega strokovnega izobraževanja kratkega cikla ali terciarnega izobraževanja.

Slika 28: Več kot četrtina mladih odraslih nima izobrazbe, ki bi jim omogočala neposreden dostop do trga dela

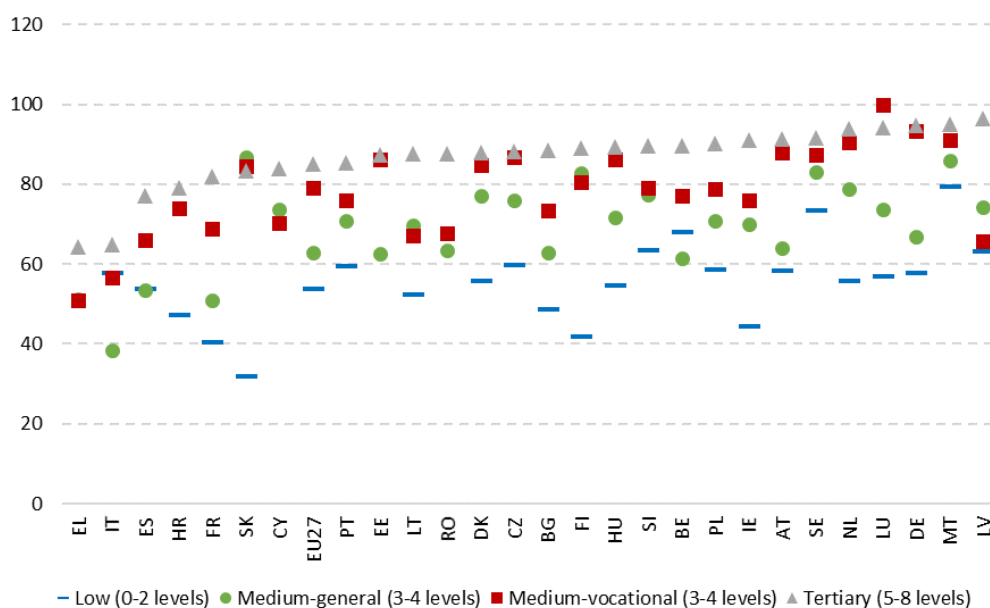
Raven izobrazbe in smer pri mladih odraslih, starih 30–34 let, 2019

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, spletna koda podatkov [[edat_lfs_9914](#)].

Slika 29: Mladi diplomanti z visokošolsko ali srednjo poklicno izobrazbo imajo boljše možnosti na trgu dela

Stopnje zaposlenosti novih diplomantov, starih 20–34 let, glede na raven izobrazbe, 2019, v %

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili v EU, 2019, spletna koda podatkov [edat lfse 24]. Opomba: Podatki ne zajemajo oseb, ki so še vedno vpisane v izobraževanje ali usposabljanje. Če so na voljo, podatki vključujejo samo posameznike, ki so diplomirali v obdobju od enega do treh let pred anketo. V Bolgariji, na Češkem, v Estoniji, na Irskem, v Grčiji, na Hrvaškem, Cipru, v Latviji, Litvi, na Madžarskem, Malti, v Avstriji, Romuniji, Sloveniji, na Slovaškem in Finskem podatki o stopnji zaposlenosti nizkokvalificiranih novih diplomantov niso na voljo, slika pa kaže stopnjo zaposlenosti vseh nizkokvalificiranih diplomantov, starih 20–34 let, ne le za te države.

Zaradi potreb na trgu dela je povpraševanje po strokovnjakih za IKT v EU večje od ponudbe.

Znanja in spretnosti na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, vključno z znanji in spretnostmi IKT, imajo ključno vlogo pri spodbujanju inovacij ter zagotavljanju rasti, ki temelji na znanju, in večje produktivnosti⁹¹. Analiza prostih delovnih mest, ki jo je izvedel Cedefop, kaže, da so računalniška znanja in spretnosti za nadzor kakovosti, upravljanje podatkov in komuniciranje na tretjem mestu najbolj iskanih znanj in spretnosti, pri čemer so se v obdobju od julija 2018 do decembra 2019 zahtevali za približno 13,5 milijona prostih delovnih mest na spletu, za sposobnostjo prilagajanja spremembam in znanjem angleščine⁹². V isti analizi so bili razvijalci programske opreme opredeljeni kot drugi najbolj iskani poklic v navedenem obdobju (1,6 milijona prostih delovnih mest), sistemski analitiki pa kot tretji (1,3 milijona prostih delovnih mest). Skupno so bili strokovnjaki za IKT (2-mestna raven ISCO) druga najbolj iskana skupina poklicev, z 8,2 % vseh prostih delovnih mest. Vendar strokovnjaki za IKT zajemajo manj kot 4 % delovne sile v EU, z majhnim povečanjem od leta 2016 (3,7 %) do leta 2018 (3,9 %)⁹³. Število diplomantov na področju IKT se povečuje še počasneje, in sicer s 3,5 % leta 2017 na 3,6 % leta 2019. Obstaja jasna vrzel med povpraševanjem in ponudbo: več kot polovica podjetij v EU (57 %) je imela v letu 2019 težave pri zaposlovanju strokovnjakov za IKT (Slika 30). Razlike med spoloma so pomemben del izziva: čeprav je delež žensk, ki končajo terciarno izobraževanje, precej večji od deleža moških, je od treh diplomantov na področjih naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike samo ena ženska⁹⁴. Poleg tega samo 17 % žensk zaseda položaje v tehnološkem sektorju (čeprav so med državami velike razlike)⁹⁵. Za obravnavanje tega izziva je Komisija v sporočilu o uresničitvi evropskega izobraževalnega prostora do leta 2025 predlagala nove ukrepe za enakost spolov na področjih naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike ter digitalnih področjih.

⁹¹ Shapiro in drugi, 2015; Peri in drugi, 2015; Deming in Noray, 2018.

⁹² Cedefopovo orodje [Skills-OVATE](#) (orodje za analizo na spletu objavljenih prostih delovnih mest v Evropi).

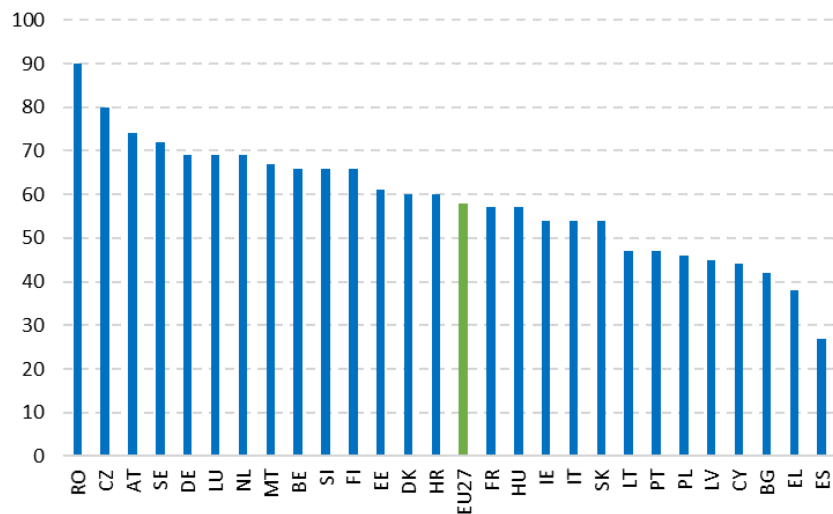
⁹³ Ti in drugi podatki v tem odstavku so iz indeksa digitalnega gospodarstva in družbe za leto 2020, [Human capital and digital skills \(Človeški kapital in digitalne spretnosti\)](#).

⁹⁴ Eurostatova koda podatkov: [educ_uoe_grad04].

⁹⁵ Evropski parlament (2020). Izobraževanje in zaposlovanje žensk na področjih znanosti, tehnologije in digitalnega gospodarstva, vključno z umetno inteligenco in njenim vplivom na enakost spolov.

Slika 30: Pomanjkanje strokovnjakov za IKT lahko ovira digitalni prehod

Podjetja, ki so strokovnjake za IKT zaposlila ali so jih poskušala zaposliti ter so imela delovna mesta, ki jih je težko zapolniti, v %

Vir: Eurostat, raziskava Skupnosti o uporabi IKT in e-trgovanju v podjetjih [[isoc_ske_itcrn2](#)].

Izziv v zvezi z znanji in spretnostmi za podjetja presega digitalna znanja in spretnosti ter zajema tudi znanja in spretnosti za zeleni prehod ter prenosljiva znanja in spretnosti, potrebna pa so stalna prizadevanja za zagotovitev opredelitve spreminjajočih se potreb. Leta 2019 je bilo pomanjkanje usposobljenega osebja še vedno najpogostejši razlog za omejitev dolgoročnih naložb, ki ga je navedlo 77 % podjetij⁹⁶. Vsa podjetja bodo morala prilagoditi svojo gospodarsko dejavnost ter znanja in spretnosti svojih zaposlenih ob upoštevanju prehoda na podnebno nevtralno Evropo. Vendar je na voljo malo kvantitativnih informacij o znanjih in spretnostih, ki so potrebni ali na voljo v zvezi z zelenimi delovnimi mesti, večinoma zato, ker še ni dogovorjene opredelitve zadevnih konceptov⁹⁷. Predvidevanje in analiza potreb po znanjih in spretnostih nista mogoča brez vzpostavitve scenarijev predvidevanja z industrijo v posebnih industrijskih ekosistemih niti dokler ti koncepti ne bodo ustrezno opredeljeni, pri čemer bi vzpostavitev scenarijev olajšala tudi ustrezno opredelitev in vrednotenje znanj in spretnosti, povezanih z zelenimi delovnimi mesti, dejavnostmi in postopki. Da bi bilo predvidevanje znanj in spretnosti koristno, bi ga bilo treba izvajati na ravni industrijskih ekosistemov, ne zgolj na makro ravni. Na voljo so nekateri dokazi, da reorganizacija delovnih mest, ki jo prinašata digitalni in zeleni prehod, povečuje pomen prenosljivih znanj in spretnosti, kot so samoorganizacija, komuniciranje, upravljanje, ustvarjalnost in vestnost. Produktivnost dela je pozitivno povezana s temi značilnostmi, tudi po upoštevanju razlik v kognitivnih sposobnostih⁹⁸. Na voljo so nekateri dokazi o učinku povezanosti, tako da so nekognitivne sposobnosti osnovni pogoj za polno izkoriščanje kognitivnih sposobnosti. To kaže, da bosta zeleni in digitalni prehod povečala povpraševanje po različnih znanjih in spretnostih ter da je ključno spodbujati izobraževanje odraslih bolj na splošno.

⁹⁶ Skupina Evropske investicijske banke, *Investment Survey 2019 (Raziskava o naložbah za leto 2019)*, str. 19.

⁹⁷ Glej Cedefop, *Skills for green jobs: 2018 update (Znanja in spretnosti za zelena delovna mesta: posodobitev iz leta 2018)*, str. 47, in Evropska komisija, *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020).

⁹⁸ Morandini, Maria Chiara, Thum-Thysen, Anna, in Vandeplass, Anneleen (2020), *Facing the Digital Transformation: are Digital Skills Enough? Economic Brief 054* (Soočeni z digitalno preobrazbo: so digitalna znanja in spretnosti dovolj?), Ekonomsko poročilo 054), Urad za publikacije Evropske unije.

Pri splošni udeležbi v izobraževanju odraslih je bil v obdobju 2009–2019 dosežen majhen napredek. Udeležba v izobraževanju odraslih v EU-27 se je v navedenem desetletju povečala za 3 odstotne točke, s 7,8 % na 10,8 %, kar je precej manj od cilja ET 2020, tj. da se je v zadnjih štirih tednih 15 % prebivalstva EU v starostni skupini 25–64 let udeležilo formalnega ali neformalnega izobraževanja ali usposabljanja (Slika 31). Najnižje stopnje udeležbe v izobraževanju odraslih so bile ugotovljene v Romuniji, Bolgariji, na Hrvaškem, Slovaškem, v Grčiji in na Poljskem (manj kot 5 % odraslega prebivalstva), najvišje pa na Švedskem, Finskem in Danskem (več kot 25%). V nekaterih državah članicah (na Danskem, v Sloveniji in na Cipru) se je stanje na tem področju v zadnjem desetletju poslabšalo, med državami z najizrazitejšimi izboljšavami (za več kot 5 odstotnih točk) pa so bile Estonija, Finska in Švedska⁹⁹. Poleg tega je udeležba v izobraževanju odraslih manj pogosta pri nekaterih podskupinah. Na primer, kar zadeve osebe, rojene zunaj EU (stare 25–64 let), je bila leta 2019 v EU verjetnost, da so se udeležile izobraževanja in usposabljanja (v zadnjih štirih tednih), v povprečju enaka (11,1%) kot pri osebah, rojenih v EU (10,8%). Vendar se stanje v posameznih državah razlikuje. V Franciji, Estoniji, Sloveniji, Italiji in Latviji imajo osebe, rojene v teh državah, veliko verjetneje dostop do izobraževanja odraslih kot osebe, rojene zunaj EU. Razlike v navedenih državah so še izrazitejše pri migrantkah. Leta 2016 se je v starostni skupini 25–64 let izobraževanja udeležilo le 2,4 % invalidov v primerjavi s 4,1 % neinvalidnih oseb. Kot je razvidno iz nadaljevanja, izobraževanje odraslih poteka predvsem v neformalnih okvirih. Program znanj in spretnosti 2020 predlaga izboljšavo kazalnika za izobraževanje odraslih s spremembo obdobja merjenja z zadnjih štirih tednov na zadnje leto¹⁰⁰. Cilj je doseči precejšnje povečanje udeležbe odraslih v izobraževanju, izmerjene v tem obdobju, in sicer z 38 % leta 2016¹⁰¹ na 50 % leta 2025. Novi kazalnik bo spremenil tudi izhodiščne vrednosti za nekatere države.

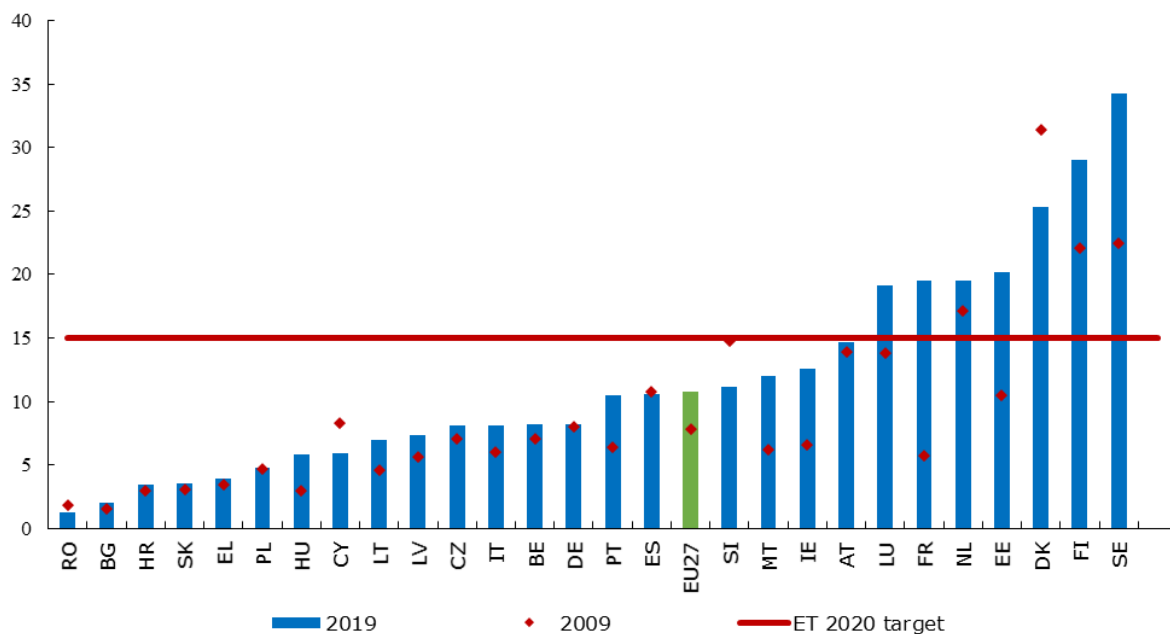
⁹⁹ Malta, Luksemburg, Irska in Francija so prav tako zabeležile veliko povečanje udeležbe, ki pa ga je zaradi prekinitve časovne vrste za te države težko razlagati.

¹⁰⁰ Podatki za udeležbo v izobraževanju odraslih v zadnjih 12 mesecih bodo od leta 2022 vsaki dve leti na voljo v anketi o delovni sili. Trenutno se informacije iz raziskave o izobraževanju odraslih iz leta 2016 lahko uporabljajo za merjenje stopenj udeležbe v tem daljšem obdobju opazovanja. Glej „Pregled izobraževanja in usposabljanja 2020“ za razpravo o prednostih uporabe daljšega referenčnega obdobja za merjenje udeležbe v izobraževanju odraslih.

¹⁰¹ Kazalnik vključuje formalno ali neformalno učenje odraslih, razen vodenega usposabljanja na delovnem mestu. Za več informacij glej: Evropska komisija (2020), *European Skills Agenda – Background note on the skills objectives* (Program znanj in spretnosti za Evropo – Informativna predstavitev ciljev glede znanj in spretnosti). <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22833&langId=en>.

Slika 31: Stopnja udeležbe odraslih v izobraževanju je nizka, med državami članicami pa so precejšnje razlike

Delež odraslih (starih 25–64 let), ki se udeležujejo izobraževanja in usposabljanja, 2009 in 2019

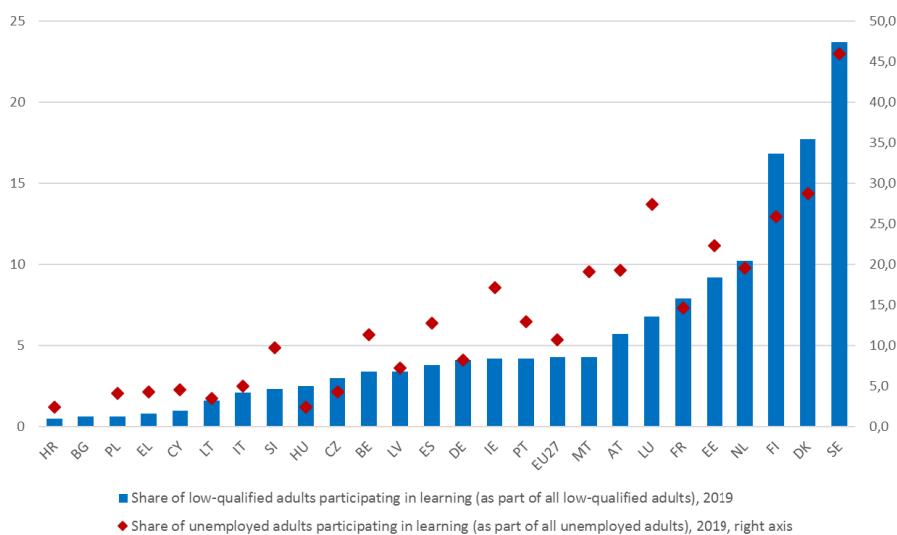
Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, 2019, spletna koda podatkov [trng_lfs_01]. Opomba: Prekinitev časovne vrste za Dansko, Irsko, Luksemburg, Švedsko in Združeno kraljestvo leta 2007; Nemčijo, Grčijo, Poljsko, Švedsko in Združeno kraljestvo leta 2008; Estonijo, Irsko, Grčijo, Ciper in Luksemburg leta 2009; Nemčijo, Nizozemsko, Poljsko in Romunijo leta 2010; Češko, Nizozemsko, Portugalsko in Slovaško leta 2011; Češko, Francijo, Nizozemsko in Poljsko leta 2013; Španijo in Francijo leta 2014; Luksemburg in Madžarsko leta 2015; Dansko leta 2016, Belgijo, Irsko in Malto leta 2017 ter Poljsko in Švedsko leta 2018.

Nizkokvalificirani in iskalci zaposlitve sta prednostni ciljni skupini za politike za izboljšanje splošne udeležbe v izobraževanju odraslih. Zlasti pri nizkokvalificiranih je znatna potreba po izpopolnjevanju za polno udeležbo v družbi in na trgu dela. Leta 2019 se je delež udeležbe v izobraževanju v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem gibal od 0,5 % na Hrvaškem do skoraj 23,7 % na Švedskem (povprečje EU-27: 4,3 %, Slika 32). V večini držav je manj kot 10 % nizkokvalificiranih odraslih vključenih v izobraževanje. Po drugi strani jih je na Finskem, Danskem in Švedskem v izobraževanje vključenih 16,8 %, 17,7 % oziroma 23,7 %, kar kaže, da se visoke stopnje udeležbe v izobraževanju lahko dosežejo tudi pri nizkokvalificiranih. Druga prednostna ciljna skupina so iskalci zaposlitve, za katere je lahko usposabljanje zelo učinkovito pri povečevanju možnosti na trgu dela in preprečevanju dolgotrajne brezposelnosti¹⁰². Med državami članicami so velike razlike v deležu brezposelnih odraslih, ki so se v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem udeležili katere koli dejavnosti usposabljanja, pri čemer so se vrednosti leta 2019 gibale od 2,4 % na Hrvaškem do skoraj 46 % na Švedskem (povprečje EU-27: 10,7 %). V Sloveniji, Nemčiji, Latviji, Italiji, na Cipru, Češkem, v Grčiji, na Poljskem, v Litvi, na Hrvaškem, v Romuniji, na Slovaškem in Madžarskem se je izobraževanja udeležilo manj kot 10 % brezposelnih odraslih. Po drugi strani je njihova udeležba visoka na Danskem, v Luksemburgu in na Finskem, in sicer več kot 25-odstotna. Program znanj in spretnosti za Evropo 2020 je namenjen zagotovitvi precejšnjega izboljšanja udeležbe nizkokvalificiranih in iskalcev zaposlitve v izobraževanju ter zlasti predlaga, da se v EU-27 delež iskalcev zaposlitve z nedavnimi učnimi izkušnjami do leta 2025 skoraj podvoji, tj. doseže 20 % (z 11 % leta 2016).

¹⁰² Glej na primer Card, Kluve in Weber (2018), „[What Works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations](#) (Kaj deluje? Metaanaliza nedavnih evalvacij programov za aktivno delovno silo)“, Journal of the European Economic Association.

Slika 32: Nizkokvalificirani in brezposelni odrasli se srečujejo z izzivi pri udeleževanju v dejavnostih izobraževanja, čeprav so med državami članicami precejšnje razlike

Deleža odraslih, starih 25–64 let, ki so nizkokvalificirani na ravneh ISCED 0–2 (kot delež vseh nizkokvalificiranih odraslih), in brezposelnih (kot delež vseh brezposelnih odraslih, desna os), udeleženih v izobraževanju, 2019

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, 2019, spletna koda podatkov [trng_lfse_03]. Opomba: Podatki za Romunijo in Slovaško niso na voljo, kar kaže, da je število učečih se v teh skupinah premajhno za objavo zanesljivega kazalnika. Vendar to kaže, da so stopnje udeležbe pri tej skupini zelo nizke. Zaradi manjkajočih podatkov za leto 2019 je za Hrvaško uporabljen podatek za leto 2018. Iz istega razloga so podatki za Bolgarijo, Hrvaško, Ciper, Litvo, Poljsko in Slovenijo nezanesljivi.

Vir (desna os): Eurostat, anketa o delovni sili, 2019, spletna koda podatkov [trng_lfse_02]. Opomba: Podatki za Bolgarijo, Romunijo in Slovaško niso na voljo, kar kaže, da je število učečih se v teh skupinah premajhno za objavo zanesljivega kazalnika. Vendar to kaže, da so stopnje udeležbe pri tej skupini zelo nizke. Iz istega razloga so podatki za Hrvaško, Ciper, Litvo, Madžarsko in Slovenijo nezanesljivi.

Največji del izobraževanja odraslih poteka v neformalnih ali priložnostnih okoljih, poleg tega velja splošno soglasje glede pomena vrednotenja znanj in spretnosti za odzivanje na potrebe po znanjih in spretnostih ter zmanjšanje vrzeli v znanjih in spretnostih¹⁰³. V raziskavi o izobraževanju odraslih iz leta 2016 (zadnji razpoložljivi podatki) je v 12 mesecih pred raziskavo 42,1 % odraslih v EU-27 sodelovalo v neformalnem izobraževanju in le 5,1 % v formalnem. To poudarja pomen vrednotenja neformalnega in priložnostnega učenja. V delovnem dokumentu služb Komisije o oceni Priporočila Sveta iz leta 2012 o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja, objavljenem 1. julija 2020¹⁰⁴, je bilo ugotovljeno, da je bil od sprejetja priporočila dosežen očitni napredek, a kljub temu veliko ljudi nima dostopa do možnosti vrednotenja. Ureditve za vrednotenje so zdaj vzpostavljene v vseh državah članicah. Vendar ima večina ureditev nekatere omejitve (npr. prijavijo se lahko samo osebe z delovnimi izkušnjami) in številne niso celovite (npr. samo za kvalifikacije, pridobljene s poklicnim usposabljanjem), poleg tega lahko v isti državi hkrati veljajo različne ureditve, ki se ne usklajujejo. Kvantitativne informacije o uporabi ostajajo skromne in razdrobljene. Posodobitve evropskega popisa vrednotenja¹⁰⁵ kažejo, da je vrednotenje splošno prisotno v nacionalnih programih politike in da se je njegovo zagotavljanje od leta 2012 izboljšalo, z nekaterimi izjemami (Slika 33). Na voljo so nekateri dokazi o „učinku izhlapevanja“, pri čemer nekateri ljudje, ki sodelujejo v postopku vrednotenja, tega ne dokončajo¹⁰⁶. Dejansko sta za sodelovanje v postopkih vrednotenja potrebna resna zavezanost posameznikov¹⁰⁷ in razpoložljivost aktivne podpore, kot je plačani čas s strani delodajalca ali finančna pomoč. Ti obliki aktivne podpore nista običajni: odzivi na posebno javno posvetovanje kažejo, da je samo eden od desetih uporabnikov vrednotenja prejel neko obliko podpore za sodelovanje pri vrednotenju¹⁰⁸.

¹⁰³ „Oblikovalci politike se vse bolj zavedajo, da je učenje zunaj učilnice in drugih formalnih okolij bogat vir človeškega kapitala“, OECD (2018), *Education Working Paper* št. 180, *Making skills transparent: recognising vocational skills acquired through work-based learning* (Naj znanja in spretnosti postanejo pregledna: priznavanje poklicnih znanj in spretnosti, pridobljenih na delovnem mestu), str. 11. Na voljo na spletnem naslovu: <https://doi.org/10.1787/5830c400-en>.

¹⁰⁴ Delovni dokument služb Komisije SWD(2020) 121, *Evaluation of the Council Recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning* (Ocena Priporočila Sveta z dne 20. decembra 2012 o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja). Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!Uk64Pk>.

¹⁰⁵ Evropski popis vrednotenja neformalnega in priložnostnega učenja, na voljo na spletišču centra Cedefop, zlasti posodobitvi za leti 2016 in 2018 (izšlo leta 2020).

¹⁰⁶ *Study supporting the evaluation of the Council Recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning* (Študija v podporo oceni Priporočila Sveta z dne 20. decembra 2012 o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja), oddelek 4.1.1.3, str. 40.

¹⁰⁷ Glej OECD (2018), citirano zgoraj, str. 59.

¹⁰⁸ Glej Prilogo 2 k delovnemu dokumentu služb Komisije, vprašanje 17.

Slika 33: Veliko ljudi nima dostopa do možnosti vrednotenja, pri čemer so med državami članicami velike razlike

Trend števila ljudi, ki uporabljajo vrednotenje (leta 2018 v primerjavi z letom 2016)

BE	BG	CZ	DK	DE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LU	MT	NL	PL	PT	RO	SK	FI	SE
↑	↑	↔	↓	↔	↔	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↕	↑	↓	↑	↑	↑

↑ večje število; ↓ manjše število; ↔ nespremenljivo število; ↕ spremenljivo število v različnih sektorjih

Vir: Cedefop, evropski popis vrednotenja v letih 2016 in 2018. Za Avstrijo, Hrvaško, Estonijo, Madžarsko, Litvo in Slovenijo podatki niso na voljo.

Pandemija COVID-19 povečuje potrebo po izpopolnjevanju in preusposabljanju, vendar bi lahko brez odziva politike privedla do nižjih ravni njunega zagotavljanja. Upad gospodarske aktivnosti zaradi COVID-19 bo nesorazmerno vplival na nekatere gospodarske sektorje ter, skupaj z digitalnim in zelenim prehodom, ustvaril potrebo po novih ali prilagojenih znanjih in spretnostih. Znižal bo tudi oportunitetne stroške vlaganja časa v usposabljanje. Vendar je bilo v nedavnih analizah¹⁰⁹ ugotovljeno, da se v EU-27 udeležba v izobraževanju odraslih med letoma 2005 in 2019 v obdobjih upada gospodarske aktivnosti ni povečala. V srednje- in vzhodnoevropskih državah, ki imajo ponavadi že tako nizke stopnje udeležbe, se je izobraževanje odraslih med upadom gospodarske aktivnosti še dodatno zmanjšalo. Enako velja za ljudi, ki niso zaposleni, kar je lahko rezultat pritiskov na javne proračune za usposabljanje v času povečevanja brezposelnosti. Po drugi strani analize kažejo, da so večji javni izdatki za usposabljanje povezani z bolj proticikličnim pristopom k izobraževanju odraslih. To poudarja pomen reform in javnih naložb v sisteme izobraževanja odraslih za okrepitev njihove odpornosti med upadom gospodarske aktivnosti.

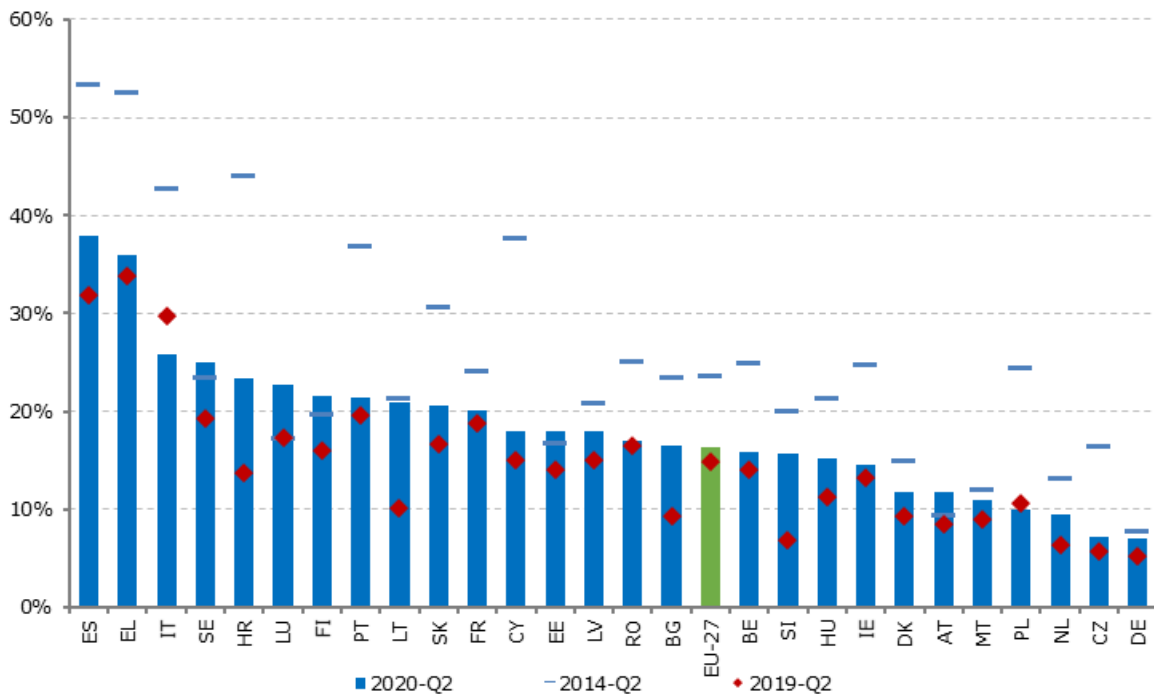
¹⁰⁹ Di Pietro, Giorgio, Karpiński, Zbigniew, in Biagi, Federico (2020), *Adult learning participation and the business cycle* (Udeležba starejših v izobraževanju in poslovni cikel), poročilo, ki ga je za GD EMPL pripravilo Skupno raziskovalno središče (neobjavljeno). Bertoni, Marco, in Brunello, Giorgio (2020), *Skills Investment and the Business Cycle in Europe* (Naložbe v znanja in spretnosti ter poslovni cikel v Evropi), predhodni osnutek poročila za Evropsko mrežo strokovnjakov za ekonomijo izobraževanja.

Zaradi COVID-19 bi lahko v državah članicah nastala dolgotrajna kriza na področju zaposlovanja mladih, zato so potrebni novi odzivi politike. Pred krizo je brezposelnost mladih v EU-27 marca 2020 v povprečju znašala 15,2 %, kar je bilo izboljšanje za 0,2 odstotne točke v primerjavi s 15,4 % marca 2019, a je novembra 2020 poskočila na 17,7 %. Zadevni stopnji za celotno prebivalstvo sta bili 6,6 % marca in 7,5% novembra. V petih državah članicah se je brezposelnost mladih med prvim in drugim četrtletjem 2020 močno povečala (v Estoniji za 8,2 odstotne točke, v Litvi za 6,1 odstotne točke, v Luksemburgu za 5,6 odstotne točke, na Hrvaškem za 5,5 odstotne točke in v Bolgariji za 5,3 odstotne točke). Brezposelnost mladih po vsej EU je v tretjem četrtletju 2020 znašala 17,9 %, medtem ko je bila brezposelnost celotnega prebivalstva 7,4 %. Izkušnje iz prejšnje gospodarske krize so razlog za zaskrbljenost. Čeprav se je pred krizo zaradi COVID-19 povprečna stopnja brezposelnosti v EU še naprej močno nižala (Slika 34), je vseskozi ostajala več kot dvakrat višja od stopnje brezposelnosti pri odraslem prebivalstvu (6,7 % leta 2019), kar kaže na strukturni izziv tudi brez nadaljnjih pretresov. Variabilnost stopenj brezposelnosti mladih se je sčasoma resda zmanjšala, vendar je bila pred krizo še vedno velika, brezposelnost mladih pa v nekaterih državah članicah še vedno nad 30 % (v Grčiji: 35,2 %, v Španiji: 32,5 %). Okrevanje ni v vseh primerih privedlo do ustvarjanja kakovostnih delovnih mest za mlade: leta 2019 je imelo 14,6 % zaposlenih, starih 15–24 let, pogodbo o zaposlitvi za določen čas, ker jim ni uspelo najti stalne zaposlitve (v primerjavi s 7,2 % delavcev, starih 25–64 let), v Španiji, na Portugalskem, Hrvaškem in v Italiji je bilo takih več kot tretjina¹¹⁰. Za obravnavanje izzivov, povezanih s COVID-19, in strukturnih izzivov je Komisija julija 2020 predlagala okrepitev jamstva za mlade. Nova pobuda bo razširila starostni razpon za upravičenost na 29 let, povečala osredotočenost na ranljive skupine, podpirala znanja in spretnosti za zeleni in digitalni prehod ter nadgradila storitve svetovanja, usmerjanja in mentorstva.

¹¹⁰ Vir: Eurostat (spletna koda podatkov: LFSA_ETGAR).

Slika 34: Stopnje brezposelnosti mladih so se med krizo zaradi COVID-19 zvišale, vendar ostajajo nižje kot leta 2014

Stopnja brezposelnost mladih (15–24 let), večletna primerjava, drugo četrtletje 2014, 2019 in 2020

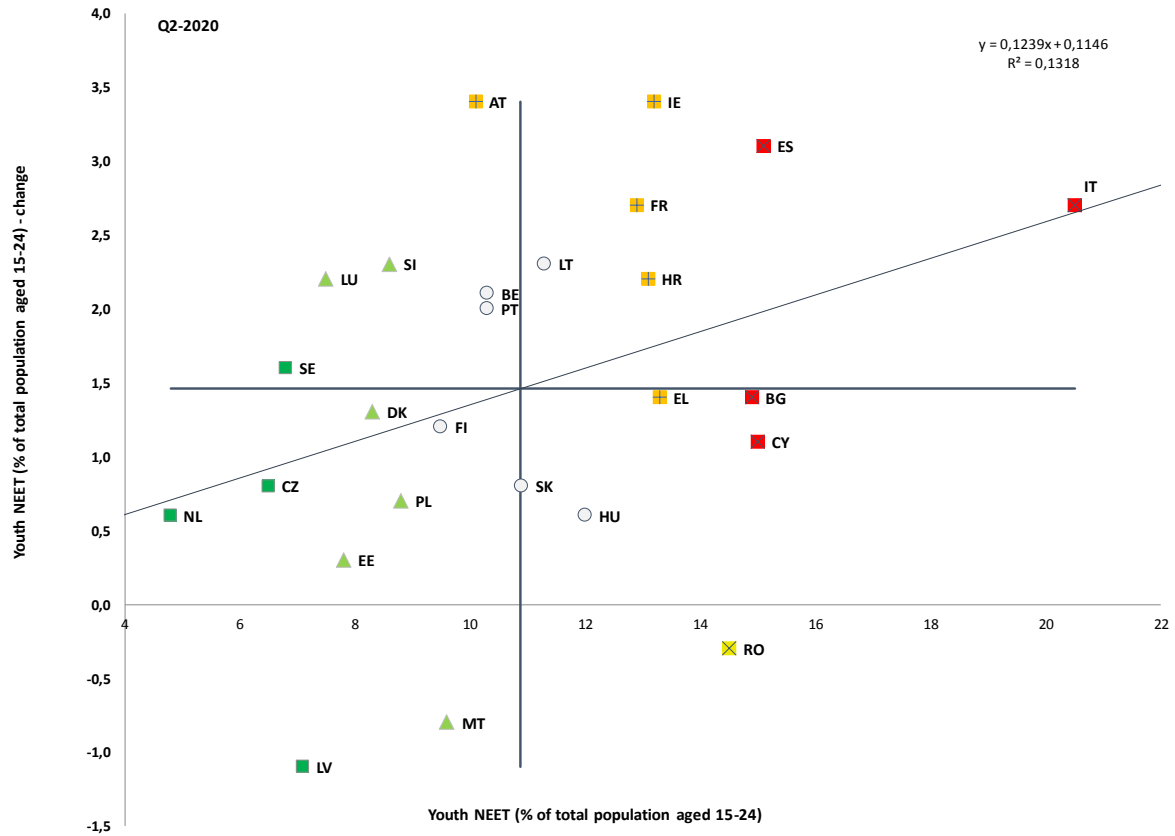
Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, spletna koda podatkov: [\[une_rt_q\]](#).

Pretres zaradi COVID-19 je obrnil trend zniževanja stopenj NEET v vseh državah članicah razen dveh. Pred krizo so države članice stalno napredovale pri zniževanju stopenj NEET, starih 15 do 24 let: od drugega četrtnetja 2013 do drugega četrtnetja 2019 so se stopnje znižale z rekordno visokih 13,1 % na rekordno nizkih 9,8 %. Kriza je povsem obrnila trend: od drugega četrtnetja 2019 do drugega četrtnetja 2020 so se stopnje NEET v EU-27 zvišale za 1,8 odstotne točke (z 9,8 % na 11,6 %), nato pa so se od drugega do tretjega četrtnetja 2020 rahlo znižale na 10,8 %. Glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov (Slika 35) za drugo četrtnetje 2020 kaže, da so se stopnje NEET med letoma zviševale v vseh državah članicah razen v treh (v Latviji in na Malti: – 0,8 odstotne točke, v Romuniji: –0,4 odstotne točke). V petih državah članicah je bilo zvišanje stopenj NEET precej večje od povprečja (Avstrija, Irska, Španija, Italija in Francija), čeprav so te stopnje v Avstriji ostale pod povprečjem EU-27. Nizozemska, Češka in Švedska so bile pri tem ukrepu najuspešnejše. Razlike v stopnjah NEET so lahko deloma posledica različnih javnozdravstvenih ukrepov, ki so morda vplivali na sposobnost preživetja sektorjev z največjo koncentracijo mladih delavcev (npr. gostinstvo in hotelirstvo ter maloprodaja). Na splošno so posledice COVID-19 brez primere: v prvem in drugem četrtnetju 2020 je bilo zabeleženo največje povišanje stopenj NEET, odkar je Eurostat leta 2006¹¹¹ začel zbirati podatke (z 10,4 % na 11,6 %). Kljub rahlemu okrevanju v tretjem četrtnetju 2020 je ključno podrobno spremljati stanje in uvesti ciljno usmerjene ukrepe za NEET, kot so ukrepi, ki so bili julija 2020 predlagani v okviru okrepljenega jamstva za mlade, ki je bil nato sprejet oktobra.

¹¹¹ [Eurostatova analiza](#) je pokazala, da je bila pri mladih (15–24 let) verjetnost izgube zaposlitve na začetku krize zaradi COVID-19 večja od povprečja v vseh državah članicah EU, za katere so bili na voljo podatki (manjkali so podatki za Nemčijo, Estonijo, Hrvaško in Malto).

Slika 35: Stopnje NEET so se zvišale v večini držav članic in v več državah vzbujajo zaskrbljenost

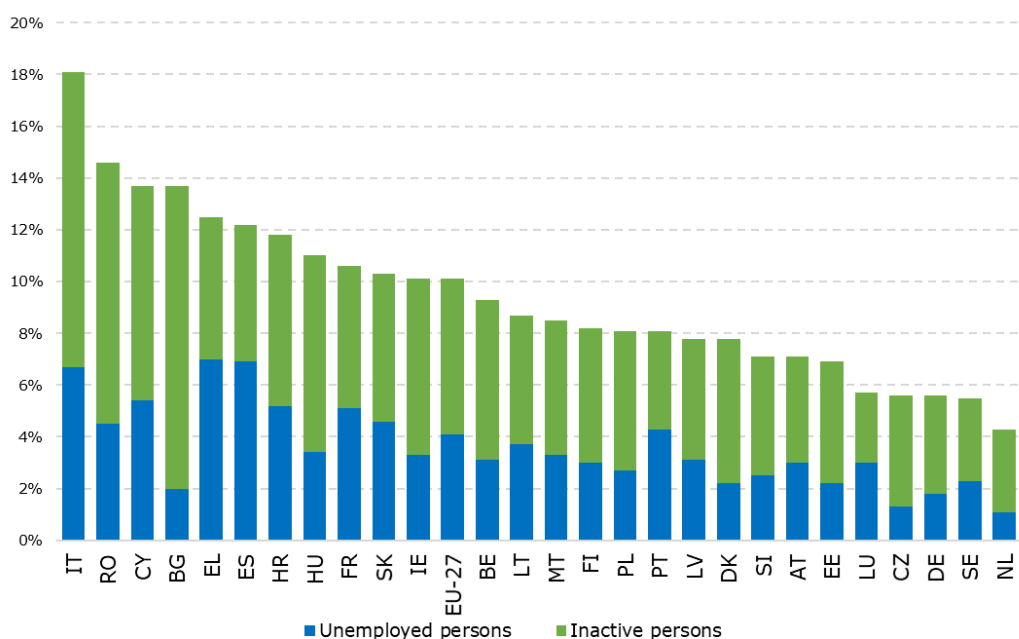
Stopnja NEET (15–24 let) ter sprememba med drugim četrtletjem 2019 in drugim četrtletjem 2020 (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat. Obdobje: Stopnje v drugem četrtletju 2020 in letne spremembe glede na drugo četrtletje 2019. Opomba: Presečnišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Manjkajo podatki za Nemčijo za drugo četrtletje 2020.

Spremembe stopnje NEET med gospodarskim upadom so večinoma posledica povečanja brezposelnosti, ne neaktivnosti, ki je izziv, ki sčasoma postaja bolj nespremenljiv. Do krize zaradi COVID-19 je obstajal trend skladnosti med zmanjševanjem brezposelnosti mladih in povečanjem deleža neaktivnih NEET¹¹² (leta 2013 so zajemali 46,9 % skupine, leta 2019 pa 59,4 %). Leta 2019 je bil delež neaktivnih NEET še posebej velik v Bolgariji (85,4 %), na Češkem (75,4 %), Nizozemskem (74,4 %) in Danskem (72,7 %). Posebno majhen pa je bil v Španiji (43,8 %), Grčiji (44,0 %), na Portugalskem (47,5 %) in v Luksemburgu (48,2 %). Pri ženskah, ki niso zaposlene, se ne izobražujejo ali usposablajo, je neaktivnost pogostejša kot brezposelnost, deleža pri moških pa sta skoraj enaka. Glede na izkušnje iz prejšnje gospodarske krize se bo delež brezposelnih NEET verjetno precej hitro povečal. Po okrevanju bodo stopnje neaktivnosti verjetno spet postale prevladujoč izziv v zvezi s tistimi, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo.

Slika 36: Večina NEET je neaktivnih, vendar so med državami članicami precejšnje razlike
 Profil tistih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo (starih 15–24 let), v državah članicah EU, 2019, v %

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, spletna koda podatkov: [\[edat_lfse_20\]](#).

¹¹² Neaktivni NEET ne iščejo zaposlitve, na primer zaradi bolezni ali invalidnosti, obveznosti varstva otrok ali oskrbe odraslih ali drugih oseb, ki niso sposobni skrbeti zase, ali družinskih obveznosti.

Pri mladih z migrantskim ozadjem je verjetnost, da niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, večja. Leta 2019 je stopnja NEET med mladimi (starimi 15–24 let), rojenimi zunaj EU, znašala 17,1 %, med mladimi, rojenimi v EU, pa 9,9 %¹¹³. Razlika je znašala več kot 10 odstotnih točk v več državah članicah, kot so Grčija, Slovenija, Belgija, Nemčija, Avstrija, Francija, Malta in Španija. Poleg tega je bilo stanje pri mladih migrantkah v povprečju slabše (25,9-odstotna stopnja NEET ali 13,2 odstotne točke več kot pri vrstnicah, rojenih v EU). Poleg oseb, rojenih zunaj EU, so pogosto prizadete tudi osebe, ki niso rojene v tujini, vendar imajo migrantsko ozadje; zanje je v večini držav članic EU verjetnost, da niso zaposlene, se ne izobražujejo ali usposablajo, večja kot pri osebah, katerih starši niso rojeni v tujini. Vrzel je bila zlasti velika (za več kot 8 odstotnih točk) v šestih državah članicah (Belgija, Češka, Francija, Luksemburg, Nizozemska in Slovenija)¹¹⁴. Tveganje je zlasti veliko pri mladih z migrantskim ozadjem, ki imajo nizko raven izobrazbe. Stopnja NEET je precej višja pri Romih kot pri splošnem prebivalstvu (razlika znaša 52 odstotnih točk)¹¹⁵.

¹¹³ Eurostat, [edat_lfse_28].

¹¹⁴ OECD/EU (2018), *Settling In 2018: Indicators of immigrant integration* (Priseljevanje, kazalniki vključevanja priseljencev) (slika 7.19). Na voljo na spletnem naslovu: <https://www.oecd.org/publications/indicators-of-immigrant-integration-2018-9789264307216-en.htm>.

¹¹⁵ Priloga 2 delovnega dokumenta služb Komisije SWD(2020) 530 final, priloženega k sporočilu o strateškem okviru EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov, COM(2020) 621 final, ki temelji na raziskavi Agencije Evropske unije za temeljne pravice EU-MIDIS II iz leta 2016; raziskava Agencije Evropske unije za temeljne pravice o Romih in Travellers iz leta 2019.

Stopnja zaposlenosti starejših delavcev (starih 55–64 let) je ostala stabilna kljub upadu, ki ga je povzročila kriza zaradi COVID-19. Delež zaposlenih v tej starostni skupini je v drugem četrtletju 2020 znašal 59,2 %, kar pomeni, da se je od prejšnjega četrtletja rahlo zmanjšal, tj. za 0,5 %, in od istega obdobja leta 2019 ostal nespremenjen. Kljub temu se je v tretjem četrtletju povečal na 59,7 %, kar je več kot leto prej. V zadnjih letih je uspešnost EU temeljila na visoki stopnji aktivnosti ljudi¹¹⁶, starih 55–64 let, na trgu dela: od drugega četrtletja 2013 do drugega četrtletja 2020 se je stopnja aktivnosti pri prebivalstvu, starem 55–64 let, zvišala za 9,3 odstotne točke, pri prebivalstvu, starem 20–64 let, pa za 0,7 odstotne točke. Vendar obstaja potreba po nadaljnjem spremljanju položaja starejših delavcev na trgu dela. V raziskavi, ki se je leta 2019 izvajala v celotni EU¹¹⁷, je 47 % anketirancev poročalo, da je starost dejavnik, ki lahko iskalce zaposlitve postavi v slabši položaj. To lahko škodljivo vpliva na starejše delavce, ki izgubijo zaposlitev zaradi koronavirusne krize in lahko vodi tudi do neprostovoljne predčasne upokojitve. Spremljanje je potrebno zlasti v državah članicah, v katerih so se od prvega do tretjega četrtletja 2020 znižale stopnje zaposlenosti starejših delavcev (štiri največja znižanja so bila na Malti za 2,4 odstotne točke, Irskem za 1,1 odstotne točke, v Latviji za 0,8 odstotne točke in Litvi za 0,7 odstotne točke). Stopnje zaposlenosti med starejšimi ljudmi bi lahko tudi pomagale ohranjati rast zaposlovanja še nekaj let, čeprav se število delovno aktivnega prebivalstva zmanjšuje. Velik potencial za povečanje svoje zaposlenosti imajo še vedno zlasti starejše ženske (stopnja zaposlenosti žensk, starih 55–64 let, je bila v tretjem četrtletju 2020 53,4-odstotna, stopnja zaposlenosti moških pa 66,7-odstotna).

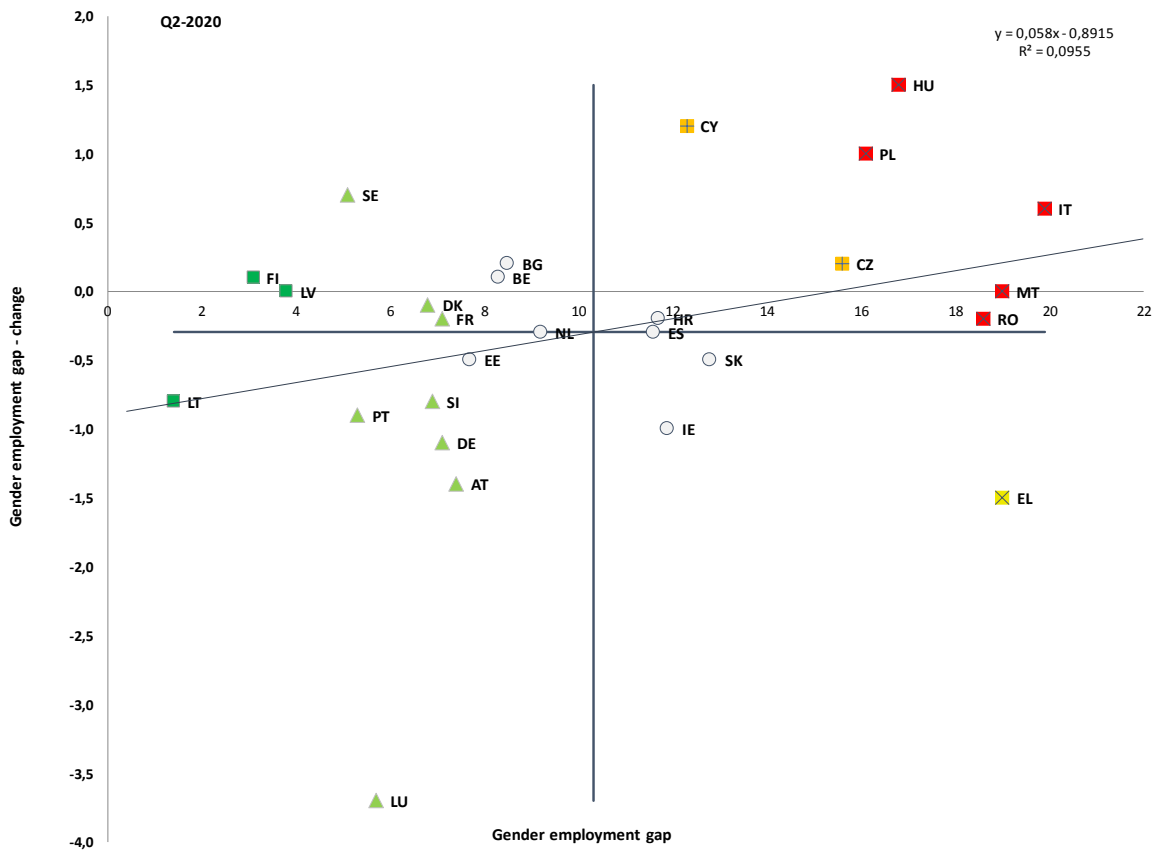
¹¹⁶ Stopnja aktivnosti je merilo udeležbe prebivalstva, bodisi zaposlenega ali nezaposlenega, na trgu dela.

¹¹⁷ Raziskava Eurobarometer 2019, Diskriminacija v EU.

Po letih stalnega zviševanja je kriza povzročila upad stopnje zaposlenosti žensk, ki je podobno hiter kot pri moških. Od drugega četrtertja 2019 do drugega četrtertja 2020 se je stopnja zaposlenosti žensk (starih 20–64 let) znižala za 1,2 odstotne točke, v drugem četrtertju 2020 pa je na ravni EU-27 znašala 66,3 %. Zaradi nekoliko večjega upada stopenj zaposlenosti moških v zadevnem obdobju (za 1,3 odstotne točke) je glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov za vrzel stopnje zaposlenosti po spolu pokazal rahlo izboljšanje (Slika 37). V vseh državah članicah razen dveh so se stopnje zaposlenosti žensk od drugega četrtertja 2019 do drugega četrtertja 2020 znižale (izjemi sta bili Hrvaška in Luksemburg). Znižanja za 3 odstotne točke ali več so bila zabeležena v Bolgariji in Španiji. Švedska je kljub znižanju za 2,1 odstotni točki s 77,9-odstotno stopnjo zaposlenosti žensk še vedno najuspešnejša, sledijo pa ji Litva, Nemčija, Nizozemska in Latvija s stopnjami zaposlenosti, višjimi od 75 %. Vrzeli stopnje zaposlenosti po spolu so bile v drugem četrtertju 2020 najmanjše v Litvi (1,4 odstotne točke), na Finskem (3,1 odstotne točke), v Latviji (3,8 odstotne točke) in na Švedskem (5,1 odstotne točke). Vrzeli je največja v Italiji (19,9 odstotne točke), na Malti (19 odstotne točke), v Grčiji (19 odstotne točke) in Romuniji (18,6 odstotne točke). Vse zadnjenavedene države so v pregledu socialnih kazalnikov ocenjene kot „države s kritičnimi razmerami“, razen Grčije, ki je zaradi močnega zmanjšanja za 1,5 odstotne točke na medletni ravni ocenjena kot „država s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“. Slika 41 kaže, da konvergence v zvezi s tem kazalnikom ni, saj se je leta 2020 stanje v več državah članicah, kjer je vrzel stopnje zaposlenosti po spolu velika ali blizu povprečja, poslabšalo. V tretjem četrtertju 2020 je razlika v zaposlenosti med spoloma ostala nespremenjena in je znašala 11,5 odstotne točke.

Slika 37: Vrzel stopnje zaposlenosti po spolu je še vedno velika, pri čemer so med državami članicami precejšnje razlike

Vrzel stopnje zaposlenosti po spolu in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Obdobje: Stopnje v drugem četrtletju 2020 in letne spremembe glede na drugo četrtletje 2019. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi.

V ekvivalentih polnega delovnega časa se je vrzel stopnje zaposlenosti po spolu še dodatno povečala. Leta 2019 je bilo v EU za polni delovni čas zaposlenih manj žensk, starih 20–64 let, kot moških (58,7 % v primerjavi s 76,1 %). Razlike med spoloma v ekvivalentih polnega delovnega časa so bile leta 2019 najmanjše v Litvi, na Finskem in v Latviji, največje pa na Malti (24,3 odstotne točke), v Italiji (24,2 odstotne točke) in na Nizozemskem (24,1 odstotne točke). Ti rezultati so povezani z deleži pri delu s krajšim delovnim časom. Od zaposlenih je bilo leta 2019 29,4 % žensk, ki so opravljale delo s krajšim delovnim časom, v primerjavi s 7,8 % moških, pri čemer so bile stopnje neprostoovoljnega dela s krajšim delovnim časom pri ženskah nižje kot pri moških (23,5 % v primerjavi s 33 %). V večini srednje- in vzhodnoevropskih držav članic je delež žensk, zaposlenih s krajšim delovnim časom, tradicionalno manjši od 10 % (v Bolgariji, Romuniji, na Slovaškem, Hrvaškem, Madžarskem, v Litvi in na Poljskem). Nasprotno pa je s počasnim zmanjševanjem že četrto leto zapored ostal največji na Nizozemskem (73,4 %). Prilagodljive politike usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja lahko pozitivno vplivajo na povezanost staršev in oskrbovalcev s trgom dela, vendar obenem prispevajo k večji vrzeli stopnje brezposelnosti v ekvivalentih polnega delovnega časa. To je očitno zlasti v državah članicah z velikim deležem žensk, zaposlenih s krajšim delovnim časom (npr. na Nizozemskem, v Avstriji in Nemčiji), od katerih se Nizozemska srečuje tudi z veliko vrzeljo po spolu v ekvivalentih polnega delovnega časa. Neuravnotežen delež obveznosti varstva ali oskrbe, ki jih imajo ženske, spodbuja pristranskost na trgu dela, ki se izraža v razlikah med spoloma, na primer pri brezposelnosti, plačah in pokojninah. To se kaže na primer v dejstvu, da je razlika med spoloma v deležu brezposelnih največja pri ženskah v najbolj rodni dobi (30–44 let)¹¹⁸.

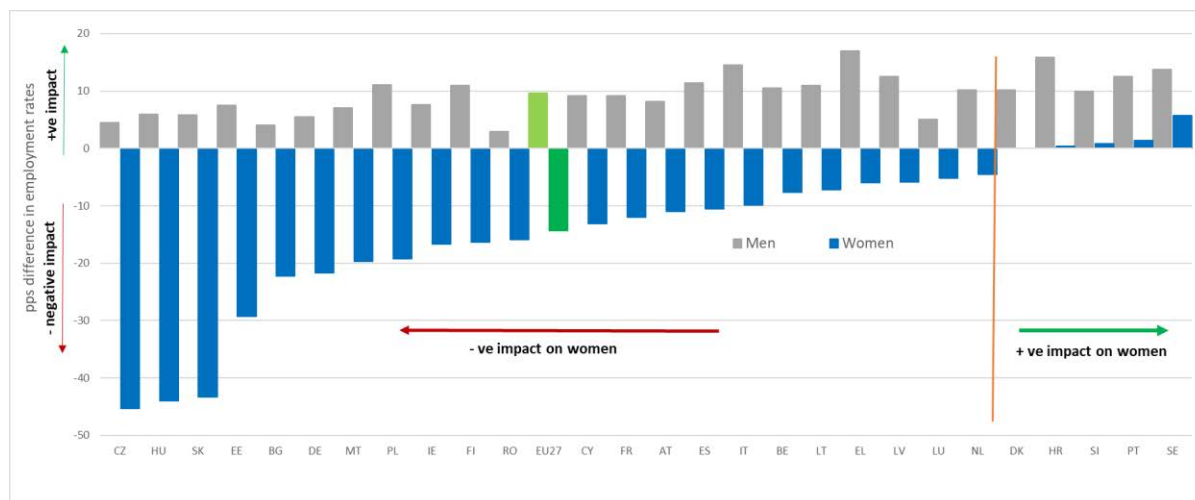
Vrzeli stopnje zaposlenosti v EU-27 so večje pri ženskah z otroki. Starševstvo povečuje vrzel stopnje brezposelnosti v vseh državah članicah. Med starši (25–49 let) z najmanj enim otrokom, mlajšim od šest let, so se leta 2019 stopnje zaposlenosti pri moških zvišale v vseh državah članicah (za 9,6 odstotne točke na ravni EU), medtem ko so se pri ženskah znižale v večini držav članic (za 14,3 odstotne točke na ravni EU). Izjeme so Švedska, Portugalska, Slovenija, Hrvaška in Danska, kjer je vpliv najmanj enega otroka, mlajšega od šest let, na stopnje zaposlenosti žensk pozitiven ali nevtralen. Na Češkem, Madžarskem in Slovaškem je negativni vpliv starševstva na ženske z vsaj enim otrokom, mlajšim od šest let, še posebej velik (več kot 40 odstotnih točk) (Slika 38)¹¹⁹. Ravni izobrazbe so pomembne pri pojasnjevanju vpliva materinstva na delo: stopnja zaposlenosti nizko usposobljenih žensk z najmanj enim otrokom, mlajšim od šest let, je znašala samo 36,3 %.

¹¹⁸ Delež brezposelnih kot delež aktivnega prebivalstva (zaposlenih in iskalcev zaposlitve).

¹¹⁹ Vprašanje je bilo podrobno obravnavano v dokumentu Evropske komisije *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2019* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2019), str. 130. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!tN33hy>.

Slika 38: Vpliv na zaposlenost pri moških in ženskah z otrokom, mlajšim od šest let, je zelo različen; pri moških je vpliv pozitiven v vseh državah članicah

Vpliv starševstva na zaposlovanje pri moških in ženskah (starih 20–49 let) leta 2019

Vir:

Eurostat [lfst_hheredch]. Opomba: Vpliv starševstva na zaposlovanje je razlika v odstotnih točkah v stopnjah zaposlenosti med materami in očeti z vsaj enim otrokom, mlajšim od šest let.

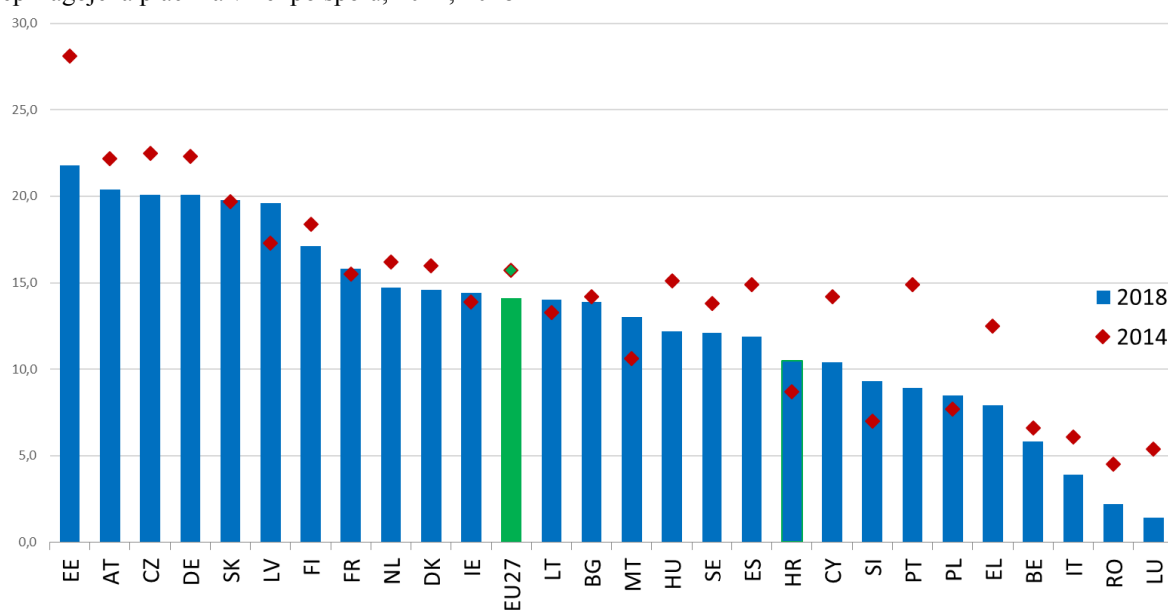
Trajna vrzel stopnje zaposlenosti se izraža tudi v veliki plačilni vrzeli po spolu. Neprilagojena plačilna vrzel je v EU-27 ostala večinoma nespremenjena in je leta 2018 znašala 14,1 %, kar pomeni, da se je od leta 2017 zmanjšala za 0,4 odstotne točke. To je v nasprotju z vse večjo razliko med spoloma glede ravni izobrazbe v korist žensk, starih 30–34 let, v primerjavi z moškimi (45,6 % oziroma 35,1 %) leta 2019. Med pandemijo COVID-19 se je še bolj pokazalo, da so ženske čezmerno zastopane v slabše plačanih sektorjih in poklicih ter da se srečujejo z omejitvami pri poklicnih odločitvah, povezanimi z obveznostmi varstva ali oskrbe. Poleg tega raziskava¹²⁰ kaže, da so dejavniki, kot so razlike v izkušnjah, ravni izobrazbe in vrsti pogodbe, zajemali manj kot tretjino plačilne vrzeli po spolu. Del vrzeli, ki ga je mogoče pojasniti, je večinoma rezultat gospodarske dejavnosti in delovnega časa.

¹²⁰ Leythienne, D., Ronkowski, P. (2018), *A decomposition of the unadjusted gender pay gap using Structure of Earnings Survey data*, *Statistical Working Papers* (Neprilagojena plačilna vrzel glede na spol, razdeljena z uporabo podatkov iz raziskave o zaslužkih, statistični delovni dokumenti), Eurostat. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!pu34qq>.

Razlike med državami glede neprilagojene plačilne vrzeli po spolu so precejšnje; plačilne vrzeli lahko privedejo do razlik v pokojninah. Plačilna vrzel po spolu ostaja večja od 20 % v Estoniji, Avstriji, na Češkem in v Nemčiji, najnižje vrednosti (med 1 in 4 %) pa so zabeležene v Romuniji, Luksemburgu in Italiji. Od leta 2014 se je stanje precej izboljšalo v Estoniji, na Portugalskem, v Grčiji in Luksemburgu (za 6,3 odstotne točke, 6 odstotnih točk, 4,6 odstotne točke oziroma 4 odstotne točke), v Latviji, na Malti in v Sloveniji pa se je plačilna vrzel po spolu povečala za več kot 2 odstotni točki.

Slika 39: Plačilna vrzel po spolu je še vedno precejšnja

Neprilagojena plačilna vrzel po spolu, 2014, 2018

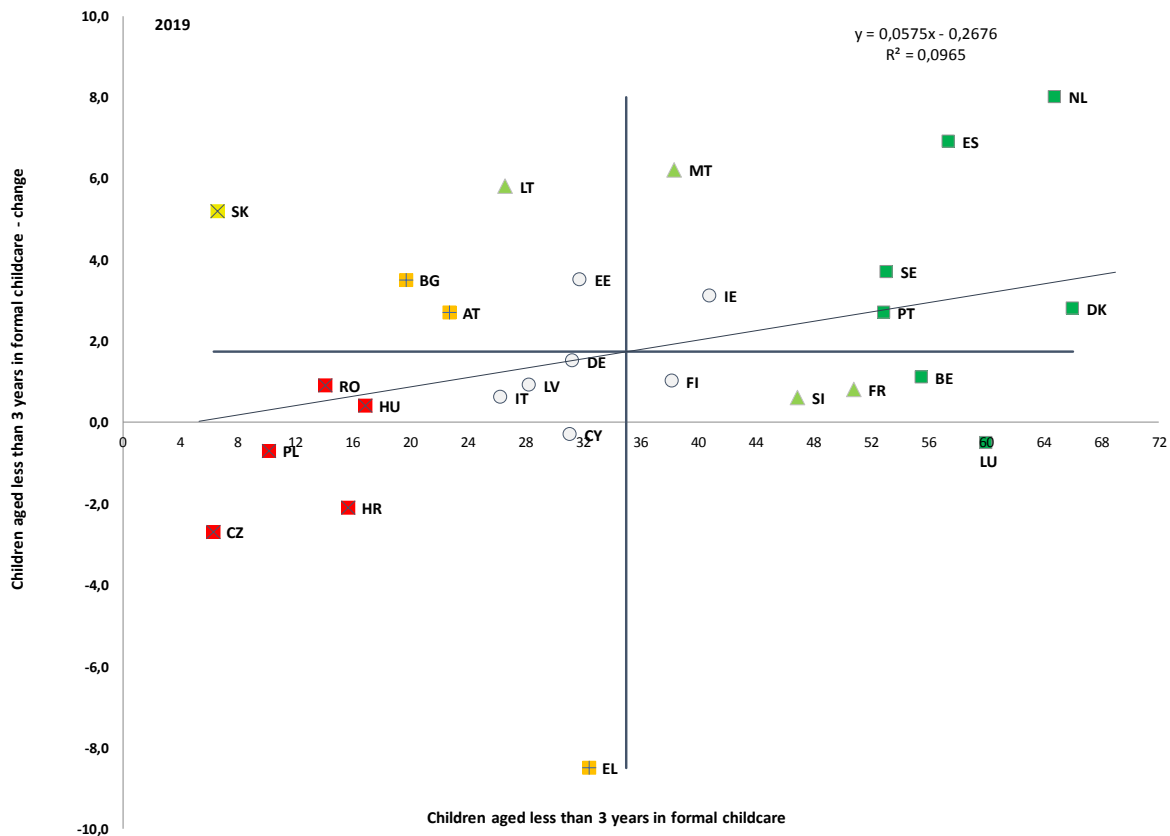
Vir: Eurostat, spletna koda podatkov: [SDG_05_20]. Opomba: Neprilagojena plačilna vrzel po spolu se meri kot razlika med povprečno bruto urno postavko zaposlenih moških in zaposlenih žensk kot odstotek povprečne bruto urne postavke zaposlenih moških. Za Irsko so podatki za leto 2018 nadomeščeni s podatki za leto 2017. Izračun za Grčijo in Italijo ter tem za EU-27 je začasen.

Na brezposelnost žensk močno vpliva dostop do kakovostnih in cenovno sprejemljivih storitev vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu ter dolgotrajne oskrbe. Glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov za otroško varstvo kaže, da je bila udeležba otrok, mlajših od treh let, v formalni vzgoji in izobraževanju v zgodnjem otroštvu v letu 2019 na ravni EU-27 35,5-odstotna, s čimer je bil presežen barcelonski cilj 33-odstotne udeležbe (Slika 40). Vendar so med državami članicami še vedno razlike, pri čemer 15 držav članic še ni doseglo navedenega cilja. Čeprav delež otrok, mlajših od treh let, ki so vključeni v formalno vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu, na Danskem, v Luksemburgu in Španiji znaša 60 % in več, v analizi pregleda socialnih kazalnikov pet držav poroča o kritičnih razmerah (Romunija, Madžarska, Poljska, Češka in Hrvaška¹²¹). Stopnje izboljšanja, precej višje od povprečja, so bile zabeležene na Nizozemskem, v Španiji, na Malti in v Litvi. Nezagotavljanje ali pomanjkljivo zagotavljanje vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu, tudi v smislu časa obratovanja, je povezano z negativnim vplivom starševstva na zaposlenost žensk (Slika 38). Čeprav ima že nekaj ur na teden vključenosti v vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu pozitiven učinek na otroke, kar zadeva njihovo socializacijo in prihodnjo uspešnost izobraževanja, je za zmanjšanje vrzeli stopnje zaposlenosti po spolu ključno, da se formalno otroško varstvo zagotavlja več kot 30 ur na teden. S tem se prepreči, da bi bil eden od staršev, običajno mama, prisiljen opravljati delo s krajšim delovnim časom, kar bi imelo negativne posledice za poklicno napredovanje in zaslužek v celotni življenjski dobi. Politike za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, kot so prožne ureditve dela in družinski dopusti, imajo prav tako pomembno vlogo pri zmanjševanju ovir za udeležbo ljudi z obveznostmi varstva ali oskrbe na trgu dela. Če jih ženske in moški uporabljajo uravnoteženo, lahko prispevajo tudi k zmanjševanju vrzeli stopnje zaposlenosti po spolu.

¹²¹ Tudi Slovaška ima glede na podatke za leto 2018 (podatki za leto 2019 v času priprave niso na voljo) zelo nizko stopnjo udeležbe (1,4 %).

Slika 40: Med državami članicami so še naprej velike razlike glede uporabe storitev otroške varstva

Otroci, mlajši od treh let, ki so vključeni v formalno otroško varstvo, in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat, EU-SILC. Obdobje: Stopnje leta 2019 in letne spremembe glede na leto 2018. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Prekinitev časovne vrste za Belgijo. Legenda je navedena v Prilogi.

Odvračilni finančni dejavniki v sistemu davkov in socialnih prejemkov zmanjšujejo udeležbo žensk na trgu dela. Obračunavanje davka na dohodek gospodinjstva namesto na dohodek posameznika je lahko dejavnik, ki prejemnika drugega dohodka v gospodinjstvu (večinoma ženske) odvrača od opravljanja plačanega dela (past neaktivnosti). Druge značilnosti sistema davkov in socialnih prejemkov lahko zmanjšujejo ponudbo delovne sile, vključno z družinskimi olajšavami, olajšavami za vzdrževanega zakonca in prenosljivimi odbitki. Z visokimi stroški ustanov za oskrbo se povečajo tudi pasti neaktivnosti zlasti za prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvu in družine z nizkimi dohodki. Leta 2019 so bile pasti neaktivnosti za prejemnika drugega dohodka v gospodinjstvu največje v Franciji, Nemčiji, Sloveniji in Belgiji. Past nizkih plač je bila največja v Belgiji, na Nizozemskem, v Italiji in Nemčiji¹²².

Kljub stalnim izzivom se je zaposlitveni položaj ljudi, rojenih zunaj EU, pred krizo zaradi COVID-19 zadnja tri leta stalno izboljševal. Leta 2019 je bilo zaposlenih 64,2 % delovno sposobnih ljudi, rojenih zunaj EU (starih 20–64 let), kar je za skoraj 3 odstotne točke več kot dve leti prej (2017). Vendar je stopnja zaposlenosti še naprej za 10 odstotne točke nižja od stopnje zaposlenosti ljudi, rojenih v EU (73,9 %). V nekaterih državah članicah (na Švedskem, v Belgiji, na Nizozemskem, Danskem, Finskem, v Franciji in Nemčiji) je vrzel leta 2019 presegala 15 odstotnih točk. Nižjo stopnjo zaposlenosti pri priseljencih deloma pojasnjuje dejstvo, da je v skupini oseb, rojenih zunaj EU, delež tistih z nizko ravno izobrazbe večji kot v skupini oseb, rojenih v EU (38,5 % v primerjavi z 19,6 % na ravni EU-27 za starostno skupino 25–64 let). Vendar niti posamezniki, ki niso rojeni v EU, z visoko ravno izobrazbe ne dosežejo enakih ravni zaposlenosti kot osebe, rojene v EU, zato so znanja in spretnosti ter kvalifikacije migrantov še vedno preslabo izkoriščeni¹²³. Stanje je še vedno zlasti slabše za ženske, rojene zunaj EU, pri katerih je stopnja zaposlenosti leta 2019 znašala približno 54,6 %, kar je za 14 odstotnih točk manj kot pri ženskah, rojenih v EU¹²⁴. To kaže, da bi lahko EU z ustreznimi ukrepi za vključevanje in aktiviranje bolje izkoristila talent in potencial posameznikov, ki niso rojeni v EU. Izboljšanje v zadnjih letih je predvsem posledica višjih stopenj zaposlenosti pri novoprispelih osebah (osebe, rojene zunaj EU, ki prebivajo v državi manj kot 5 let).

¹²² Pri pasti neaktivnosti za prejemnika drugega prihodka v gospodinjstvu se meri mejna efektivna davčna stopnja na dohodek od dela drugega partnerja ob prehodu s socialne pomoči v zaposlitev. Past nizkih plač se izračuna za par brez otrok, v katerem prejemnik drugega dohodka v gospodinjstvu poveča dohodek s 33 % na 67 % povprečne plače in v katerem glavni prejemnik dohodkov prejema polno povprečno plačo (podatkovna zbirka Evropske komisije o davkih in socialnih prejemkih).

¹²³ Eurofound (2019), *How your birthplace affects your workplace* (Kako kraj rojstva vpliva na vaše delovno mesto), Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg.

¹²⁴ To razliko med spoloma bi bilo mogoče delno pojasniti s precej nižjimi stopnjami aktivnosti pri ženskah, ki niso rojene v EU, zlasti v Belgiji, na Hrvaškem, v Franciji in Italiji (z zabeleženimi stopnjami, ki so nižje od 60 %, Eurostat [Ifsa_argacob]). Glej tudi JRC (2020) [Gaps in the EU Labour Market Participation Rates: an intersectional assessment of the role of gender and migrant status \(Razlike v EU v stopnjah udeležbe na trgu dela: medseksijska ocena vloge spola in migrantskega statusa\)](#).

Na voljo so dokazi, da bo predvideno zmanjšanje zaposlenosti zaradi koronavirusne krize močnejše vplivalo na migrante iz držav, ki niso članice EU, kot na osebe, rojene v EU.¹²⁵

Podatki kažejo močnejši vpliv omejitve gibanja in recesije zaradi COVID-19 na stopnjo zaposlenosti migrantov starostne skupine 20–64 let iz tretjih držav (znižanje s 64,4 na 60,9 % od drugega četrtertletja 2019 do drugega četrtertletja 2020), kot na osebe, rojene v EU¹²⁶. Zato se je vrzel med drugim četrtertletjem 2019 in drugim četrtertletjem 2020 povečala za več kot 2 odstotni točki in za približno 4 odstotne točke v državah, kot so Španija, Poljska in Avstrija¹²⁷. To je posledica večjega deleža začasnih delavcev med migranti, krajše zaposlitve, manjših deležev delavcev, zaposlenih na delovnih mestih, ki omogočajo delo na daljavo, in/ali zaposlenih v javnem sektorju, ter večjih deležev v sektorjih, na katere bo recesija verjetno močnejše vplivala (nastanitve in gostinstvo, turizem, sektor storitev, gradbeništvo itd.).

Nizke stopnje zaposlenosti in aktivnosti pri invalidih kažejo na neizkoriščen potencial

talentov. V EU-27 je leta 2018 stopnja zaposlenosti invalidov znašala 50,8 % v primerjavi s 75 % neinvalidnih oseb¹²⁸. Med državami članicami so precejšnje razlike v vrzeli stopnje zaposlenosti¹²⁹, ki sega od 15,2 odstotne točke v Italiji do 40,3 odstotne točke na Irskem. Kljub rahlemu povečanju je bilo v EU-27 ekonomsko aktivnih le 62,4 % invalidov v primerjavi z 82,2 % neinvalidnih oseb, kar nakazuje, da so za invalide pri dostopu do trga dela še vedno precejšnje ovire. Stopnja zaposlenosti invalidnih žensk (47,8 %) je ostala nižja kot pri invalidnih moških (54,3 %). Leta 2019 je bilo tveganje revščine zaposlenih za invalide pogostejše kot za neinvalidne osebe (v povprečju 10,5 % v primerjavi z 8,9 % v EU)¹³⁰.

¹²⁵ Glej OECD, *What is the impact of the Covid 19 pandemic on immigrants and their children* (Kakšen je vpliv pandemije COVID-19 na priseljence in njihove otroke), <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>.

¹²⁶ Eurostat, [[lfsq_ergacob](#)].

¹²⁷ Zaradi sezonske narave dela migrantov, njihovih različnih vlog v nacionalnih gospodarstvih in različnih odzivov držav na COVID-19 so se številke v tretjem četrtertletju 2020 bistveno spremenile. Poljska je v navedenem obdobju na primer zabeležila povečanje stopenj zaposlenosti migrantov iz tretjih držav za 10,9 odstotne točke.

¹²⁸ Podatki EU-SILC 2018, ki jih je analizirala Akademska mreža evropskih strokovnjakov s področja invalidnosti (EDE).

¹²⁹ Med državami članicami se precej razlikuje tudi razširjenost invalidnosti. V primerjavi s povprečjem EU-27 (24,7 %) v letu 2018 (starostna skupina 16–64 let) je razmeroma nizka na Malti (12 %), Irskem (15,9 %) in v Bolgariji (16,8 %), ki pa imajo vrzel stopnje zaposlenosti višjo od povprečja.

¹³⁰ Podatki EU-SILC za leto 2019, stopnja tveganja revščine zaposlenih [[hlth_dpe050](#)].

3.2.2 Ukrepi držav članic

Ciljno usmerjena podpora za ranljive skupine je temeljnega pomena za zmanjšanje zgodnjega opuščanja šolanja in neenakosti v izobraževanju ter za spodbujanje udeležbe v splošnem izobraževanju. Številne države članice upoštevajo te vidike pri oblikovanju politike. Na Irskem je Nacionalni svet za posebno izobraževanje (*National Council for Special Education – NCSE*) uvedel *model vključevanja v šolo* za podpiranje vključujočega izobraževanja v splošnih osnovnih in srednjih šolah ter krepitev zmogljivosti šol za vključevanje učencev z dodatnimi potrebami. Latvija je naredila velik korak v smeri vključujočega izobraževanja z zakonsko določitvijo posebnih izobraževalnih programov, ki se morajo od septembra 2020 izvajati le na vključujoč način v splošnih šolah. Obseg podpornih ukrepov, ki se zagotovijo v izobraževalnem procesu, je bil razširjen v skladu s posebnimi potrebami posameznega otroka. Na Poljskem je vlada uvedla shemo podpore za nakup učbenikov in gradiva za izobraževanje/usposabljanje za invalidne učence, ki se bo izvajala do leta 2023. Šolski organi na Švedskem oblikujejo nacionalne cilje in kazalnike za spremljanje dejavnosti šol za izboljšanje enakosti in boljše razumevanje dejavnikov uspeha šol, ki se bodo nato uporabljali na lokalni in nacionalni ravni kot podlaga za dodeljevanje sredstev.

Kriza zaradi COVID-19 je razkrila razlike v digitalni pripravljenosti šol in različnih segmentov družbe, ki bi lahko povečale neenakosti v izobraževanju, povezane s socialno-ekonomsko prikrajšanostjo. V državah članicah je približno 58 milijonov otrok prešlo na učenje na daljavo, kar postavlja ranljive otroke v očitno slabši položaj. Države članice so sprejele različne ukrepe za ublažitev vpliva zaprtja šol. Države, kot so Bolgarija, Ciper, Francija, Latvija, Litva, Malta, Avstrija, Poljska, Belgija, Romunija in Španija, so prikrajšanim učencem zagotovile opremo, potrebno za učenje na daljavo (računalnike/tablice, dostop do interneta, kartice SIM itd.), vendar v različnem obsegu. Države članice so ranljivim učencem razdelile informacijsko opremo (Hrvaška, Nemčija, Grčija, Irska, Litva, Malta in Poljska), spodbujale zasebne donacije računalnikov (Belgija, Estonija, Grčija in Španija) ali dale na voljo učilnice, da so lahko učenci v miru delali domače naloge ali sodelovali v videokonferencah (Luksemburg). Poleg tega je 10 držav članic (Bolgarija, Estonija, Finska, Madžarska, Irska, Litva, Malta, Portugalska Slovaška in Španija) v taki ali drugačni obliki prikrajšanim učencem še naprej zagotavljalo brezplačne obroke. V nekaterih državah članicah (npr. v Franciji, Latviji, Luksemburgu in na Portugalskem) so bile za reševanje tega izziva odgovorne občine ali posamezne šole. Na splošno ti nujni ukrepi niso zadostili potrebam (npr. na Madžarskem 20 % učencev nima dostopa do digitalne izobrazbe ali pa je ta omejen, kar je oviralo njihovo udeležbo v učenju na daljavo).

Države članice so sprejele različne strategije, da bi zagotovile dostop do učenja med omejitvami gibanja. Grčija je sprejela izredno zakonodajo, ki občinam omogoča, da prihranke pri operativnih stroških med zaprtjem šol uporabijo za nakup opreme IKT in jo posojajo učencem, ki jo potrebujejo. Poleg tega je bilo v Grčiji s podporo zasebnih družb učencem (večinoma iz prikrajšanih skupin) in učiteljem posojenih več kot 17 000 tablic in prenosnikov za učenje na daljavo. Podobno je bil na Irskem aprila 2020 napovedan poseben sklad v višini 10 milijonov EUR za nakup tehnologije in naprav za prikrajšane učence na osnovnošolski in srednješolski ravni, zlasti za pobudo Zagotavljanje enakih možnosti v šolah (Delivering Equality of Opportunity in Schools – DEIS). V Italiji je bilo za podporo učenju na daljavo, vključno z nakupom digitalnih naprav, dodeljenih 85 milijonov EUR. Nizozemska je uvedla podporo v višini približno 244 milijonov EUR, namenjenih preprečevanju prikrajšanosti v izobraževanju in učnih zaostankov. Romunija je odobrila nacionalni program Šolanje doma in zanj namenila sredstva iz proračunskega rezervnega sklada, ki so na voljo vladi. Na Poljskem je vlada lokalnim upravnim organom namenila približno 81 milijonov EUR za nakup opreme IKT za prikrajšane učence ter za šole in učitelje v okviru operativnega programa ESRR *Digitalna Poljska*. Na Slovaškem je ministrstvo za izobraževanje v sodelovanju z nevladnimi organizacijami vzpostavilo spletišče, ki podpira spletno učenje. Sektor informacijske tehnologije podpira šole in učitelje z brezplačno programsko opremo in digitalnimi rešitvami. Številne države članice so poleti organizirale tudi nacionalne jezikovne tečaje za prikrajšane otroke, da bi omejile vpliv na proces učenja jezikov. Avstrija je na primer začela dvotedenski program poletne šole in tako pomagala približno 24 000 ranljivim učencem nadoknaditi manjkajoče jezikovne spretnosti pred septembrskim odprtjem šol. Podobno so bili v Bolgariji učenci, ki niso mogli sodelovati pri učenju na daljavo, v okviru projekta Podpora za uspeh, ki ga je sofinanciral Evropski socialni sklad, vključeni v dopolnilni pouk. Na Slovaškem je ministrstvo dodelilo 500 000 EUR za organizacijo poletnih šol za nadomestitev začasnega zaprtja šol. V Franciji je bil prejšnje poletje vzpostavljen program *Učne počitnice*, namenjen milijonu otrok, starih 6–16 let (200 milijonov EUR).

Zagotavljanje, da vsak učenec doseže določeno raven osnovnih znanj in spretnosti, kot so branje, matematika in naravoslovje, ter digitalnih kompetenc, je postalo ključna prednostna naloga EU. Slovenija je sprejela *nacionalno strategijo za razvoj bralne pismenosti do leta 2030*, v kateri so določeni cilji za različne starostne in ciljne skupine (90 % 15-letnikov z vsaj osnovnimi znanji in spretnostmi po raziskavi PISA in 10 % na najvišjih ravneh do leta 2030). Januarja 2020 so italijanski nacionalni organi predstavili akcijski načrt za zmanjšanje regionalnih razlik v doseganju kompetenc (*Piano di intervento per la riduzione dei divari territoriali in istruzione*). Z akcijskim načrtom bodo opredeljene problematične šole v petih južnih deželah (Kampanija, Kalabrija, Sicilija, Sardinija in Apulija) in ustanovljena bo delovna skupina v vsaki regiji, ki bo predlagala ciljno usmerjene intervencije, najprej za zadnje leto nižje sekundarne šole (osmi razred). V Litvi se bo leta 2021 preizkušal in od leta 2022 izvajal nov učni načrt, ki bo temeljil na kompetencah, skupaj z novimi praksami formativnega ocenjevanja. Namenjen je uvedbi nove pedagogike za boljše obravnavanje učnih potreb učencev in izboljšanje digitalnih kompetenc že na primarni ravni. Malta je uresničila novo nacionalno pobudo v nižjih sekundarnih šolah, *Moje potovanje*: do cilja po različnih poteh, s ciljem oblikovati bolj vključujoč in v enakost usmerjen učni načrt. Junija 2020 je Grčija sprejela novo šolsko zakonodajo, ki določa revizije učnih načrtov in učbenikov na vseh ravneh (vključno z vzgojo in izobraževanjem v zgodnjem otroštvu) za preusmeritev z osredotočanja na zgoščeno vsebino na razvoj znanj in spretnosti v zvezi s štirimi tematskimi stebri: okolje, dobro počutje, ustvarjalnost in državljanska vzgoja. Poleg tega krepi digitalno izobraževanje in uvaja učenje tujih jezikov (angleščine) že v predprimarno vzgojo in izobraževanje. V Luksemburgu bo kodiranje vključeno v ure matematike v ciklu 4 (starost 10–11 let) od šolskega leta 2020/2021, v vse predmete pa v ciklih 1 do 3 (starost 4–9 let) od šolskega leta 2021/2022. Učitelji bodo deležni usposabljanja in podpore specializiranih učiteljev, ki bodo zaposleni leta 2020. V sekundarnem izobraževanju bo v šolskem letu 2021/2022 kot nov predmet uvedeno računalništvo, ki bo vključevalo kodiranje in računalniško razmišljanje.

Podpiranje učiteljev in izvajalcev usposabljanja pri razvoju njihovih digitalnih spretnosti in pedagoških kompetenc ter premoščanje digitalnega razkoraka sta temeljna koraka v smeri digitalnega izobraževanja, ki prinaša koristi za vse. Veliko držav članic je v zvezi s tem že uvedlo učinkovite ukrepe politike. Francija je leta 2019 napovedala, da se bo v srednjih šolah poučevala informacijska in komunikacijska tehnologija kot predmet z namenskimi učitelji, da bi se zagotovilo, da bodo vsi učenci digitalno pismeni, in da bi se povečalo število študentov informacijske in komunikacijske tehnologije (zlasti deklet) v visokošolskem izobraževanju. Avstrija je napovedala *načrt v osmih točkah za digitalno učenje*, katerega cilj je z letom 2020/21 uvesti enotni portal za aplikacije in komuniciranje med učenci, učitelji in starši (*Digital Schule*), ki bo pripravil vse učitelje za kombinirano učenje in učenje na daljavo z intenzivnim stalnim strokovnim razvojem, zagotovil dostop do usklajenega gradiva za učenje in poučevanje ter nadgradil informacijsko infrastrukturo, da bodo imeli vsi učenci dostop do naprav. Na Poljskem je *Lekcija: Enter* največji nacionalni projekt na področju digitalnega izobraževanja za učitelje in šole, ki je podprt z operativnim programom ESRR *Digitalna Poljska*. Njegov glavni cilj je usposabljanje in spodbujanje učiteljev, naj pogosteje uporabljajo digitalno vsebino in digitalna orodja. V obdobju 2019–2023 je treba usposobiti približno 15 % učiteljskega kadra (tj. 75 000 učiteljev). Na Hrvaškem so na primarni ravni izobraževanja vsi učenci petega in sedmega razreda prejeli tablice, poleg tega pa so šole prejele po eno tablico na štiri učence za pouk v nižjih razredih. Na sekundarni ravni izobraževanja so bile tablice razdeljene prikrajšanim učencem. Šole so prejele tudi opremo za razrede (pametne table, projektorje, laboratorijsko opremo) in prenosnike za učitelje iz projekta *e-šole (e-Schools)*.

Širitev udeležbe v terciarnem izobraževanje z bolj vključujočim in prožnim učenjem ter zagotavljanje znanj in spretnosti ter kompetenc, ki so pomembni za trg dela, študentom ostajata prednostni nalogi. Na Finskem bo univerzam in univerzam za uporabne znanosti v obdobju 2020–2022 dodeljenih več kot 10 000 dodatnih mest za dvig ravni izobrazbe in odziv na pomanjkanje strokovnjakov na različnih področjih in v različnih regijah. Bolgarija je z akademskim letom 2020/2021 odpravila šolnine za nove študente na osmih strokovnih študijskih programih na področju pedagoških in naravoslovnih ved ter osmih zaščiteneh programih specializacije. V skladu z zakonodajo, sprejeto januarja 2020, bo financiranje grških univerz deloma temeljilo na merilih uspešnosti (20 %), vključno z internacionalizacijo, vključevanjem diplomantov na trg dela ter razmerjem med novimi študenti in diplomanti. Na Poljskem je bila v reformi visokega šolstva in znanosti, sprejeti leta 2018 (Zakon 2.0), spremenjena formula doktorskih študijev: zdaj se lahko izvajajo le redno v šolah, ki izvajajo doktorski študij, in vsi študenti doktorskega študija prejmejo stipendijo. Poleg tega se lahko študenti doktorskega študija prijavijo za program industrijskega doktorata, ki ponuja priložnost za pridobitev izkušenj v dualnem sistemu študija v sodelovanju s podjetnikom. Nazadnje, Irska je začela izvajati *akcijski načrt za povečanje udeležbe Travellers v visokošolsko izobraževanje* za spodbujanje dostopa marginaliziranih študentov do visokošolskega izobraževanja.

Države članice so sprejele ukrepe za izboljšanje udeležbe in ravni izobrazbe državljanov tretjih držav, otrok z migrantskim ozadjem in drugih prikrajšanih učencev. Slovaško ministrstvo za izobraževanje, znanost, raziskave in šport je dodelilo 48 000 EUR za projekte, namenjene podpiranju študentov, ki so pripadniki manjšin. Slovenija je povečala število ur slovenščine, ki so na voljo učencem z migrantskim ozadjem v prvem letu vključitve v izobraževalni sistem, s 35 na najmanj 120 ur na učenca. Švedska je na področju srednješolskega izobraževanja nadalje institucionalizirala pravico vseh učencev do mentorja. Češka je razvila program Podpora za izobraževanje tujcev v šolah za leto 2020, tj. subvencijo, namenjeno prilagoditvi poučevanja češčine potrebam otrok tujcev in pogojev za njihovo izobraževanje. V okviru belgijskega *Pakta za odličnost v izobraževanju*, ki velja do leta 2030, so šole široko sprejele nove pristope k učenju francoščine za novo prispele in ranljive učence. Malta je vzpostavila programe uvajanja za novo prispele otroke, ki ne govorijo malteščine ali angleščine, z zahtevo, da javne šole izvajajo vključujoči okvir iz leta 2019. Številne države članice so se osredotočile posebej na povečanje udeležbe otrok državljanov tretjih držav v vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu. Na primer, Bolgarija in Francija sta znižali šoloobvezno starost na štiri oziroma tri leta, s ciljem boljšega vključevanja otrok iz ranljivih družin. Grčija postopoma razširja obvezno vključitev v predprimarno vzgojo in izobraževanje na štiriletnike (v prihodnjem šolskem letu 2020/21 bo vključenih preostalih 40 občin).

Nekatere države članice so povečale finančne vire za podpiranje izobraževanja, kar lahko koristi tudi otrokom z migrantskim ozadjem. V Franciji sta okrepitev predprimarne vzgoje in izobraževanja ter primarnega izobraževanja in odpravljanje neenakosti proračunski prednostni nalogi za leto 2020, pri čemer se je proračun za obvezno šolanje povečal za 991 milijonov EUR. Na Irskem so se nadaljevala prizadevanja za izboljšanje dostopa do visokošolskega izobraževanja za ranljive skupine, pri čemer je bilo za podporo 30 000 visokošolskim študentom iz takih skupin namenjenih 27 milijonov EUR. Švedska je leta 2020 izobraževalnim organom namenila 460 milijonov EUR nepovratnih sredstev za enakost, da bi spodbudila ukrepe za večjo pravičnost in kakovost. Dodelitev sredstev je skladna s socialno-ekonomskim indeksom. Poleg tega je Švedska julija 2019 uvedla novo jamstvo, ki posreduje bolj zgodaj na izobraževalni poti učencev in jim omogoča, da prejmejo podporo v zgodnji fazi šolanja. Za obdobje 2018–2023 je Danska vložila in rezervirala 1,8 milijarde DKK (238 milijonov EUR) za zaposlitev dodatnega pedagoškega osebja na področjih dela z otroki iz ranljivih okolij ter za ustrezno izpopolnjevanje pedagoškega osebja v ustanovah predšolske vzgoje in oskrbe. Decembra 2019 je Italija povečala letni vavčer za vključitev v predprimarno vzgojo in izobraževanje, tako imenovani *Bonus Nido*, za dodatnih 1 500 EUR za družine z nižjimi dohodki.

Učinkovito izvrševanje zakonodajnih sprememb za vključevanje Romov v splošno izobraževanje ostaja pomembno. Številne države članice so nedavno uvedle reforme za znižanje šoloobvezne starosti za predprimarno vzgojo in izobraževanje, ki bi lahko prinesle koristi za prikrajšane učence. Čeprav je pozitivna diskriminacija¹³¹ pomagala izboljšati udeležbo Romov v izobraževanju, se je treba izogniti dodeljevanju posebnih mest Romom, ki bi bili v izobraževanje v vsakem primeru lahko sprejeti redno. Aktivne ukrepe za boj proti segregaciji v šoli in učilnici bi bilo treba dopolniti z dodatno finančno in strokovno podporo za spodbujanje vključevanja romskih otrok v splošne šole. Bolgarija je nedavno znižala šoloobvezno starost za predprimarno vzgojo in izobraževanje na 4 leta. Ukrepi, ki se trenutno izvajajo v korist romskih učencev, vključujejo izobraževalne mediatorje, štipendije, izvenšolske dejavnosti, dodatni pouk bolgarščine in brezplačni prevoz v nekaterih krajih. Bolgarsko ministrstvo za izobraževanje in znanost od leta 2018 namenja dodatna finančna sredstva šolam¹³², ki delajo z ranljivimi otroki, in/ali šolam na podeželju.

¹³¹ Evropska komisija (2020), delovni dokument služb Komisije: analitični dokument, priložen strateškemu okviru EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov.

¹³² Dodatna finančna sredstva so namenjena za osnovnošolce in učence na nižji sekundarni ravni.

Različna pravila, avtonomija in velikost šolskih okrožij omejujejo potencialni vpliv ukrepov na učinkovito desegregacijo v izobraževanju na Madžarskem¹³³. Po *spremembi zakonov Madžarske o enakem obravnavanju in javnem šolstvu* leta 2017 so bili od leta 2018 v izobraževalnih okrožjih uvedeni uradniki in delovne skupine za preprečevanje segregacije. Vendar so med državnimi in cerkvenimi šolami še naprej razlike glede sestave učencev. Poleg tega obstaja tveganje, da se bodo zaradi spremembe *zakonov o javnem šolstvu* iz julija 2020 zmanjšali odvračilni učinki sankcij zoper diskriminacijo v izobraževanju. Čeprav je bilo izvedenih več programov in ukrepov za izboljšanje izobraževalnega sistema v Romuniji, se romski učenci še vedno srečujejo s številnimi izzivi, pri čemer so med podeželjem in mestnimi območji precejšnje razlike. Leta 2016 je državno ministrstvo za izobraževanje izdalo nov okvirni odlok o prepovedi segregacije v šolah na preduniverzitetni ravni, vendar se leta 2020 še ni izvajal. Vendar je bila metodologija za spremljanje segregacije v šolah na sekundarni ravni z ministrskim odlokom odobrena šele v začetku leta 2020. Metodologija spremljanja se bo v prvi fazi preizkušala v omejenem številu osnovnih in srednjih šol v treh državah. Na Slovaškem, kjer je nesorazmeren delež romskih otrok še vedno v posebnih šolah ali razredih za otroke z intelektualno oviro, se izvaja revidiran *akcijski načrt za vključevanje Romov*, vendar rezultati še niso vidni. Poleg tega je Slovaška sprejela desetletni nacionalni načrt razvoja izobraževanja, ki bi moral poskušati obravnavati tudi vidike vključenosti in kakovosti izobraževanja¹³⁴, tudi za romske otroke. Z uvedbo obvezne predprimarne vzgoje in izobraževanja od 5. leta starosti z letom 2021 in odpravo posebnega pripravljalnega razreda pred 1. razredom, ki ga večinoma obiskujejo romski otroci, bi se lahko dosegel določen pozitiven učinek v zvezi s tem, vendar še vedno manjkajo ukrepi aktivne desegregacije.

¹³³ Evropska komisija (2020), Pregled izobraževanja in usposabljanja 2020: Madžarska. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/63aabc75-2496-11eb-9d7e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-171316678>.

¹³⁴ Po poročanju deležnikov je kljub delnim izboljšavam na področju enakosti Romov v izobraževanju, večinoma zaradi naložb ESS/ESRR v vključujoče izobraževanje, napredek omejen. Zato je Evropska komisija leta 2019 izdala obrazloženo mnenje v okviru tekočih postopkov za ugotavljanje kršitev zoper Slovaško.

Obseg sedanjega izziva v zvezi z znanji in spretnostmi zahteva spremembo paradigme pri politikah na področju znanj in spretnosti za zagotovitev vključujočega in trajnostnega okrevanja ter rasti v prihodnosti. Nacionalne strategije na področju znanj in spretnosti, ki temeljijo na učinkovitih napovedih potreb po znanjih in spretnostih, morajo postati prevladujoče, da bi prispevale k uveljavitvi celostnega, vsevladnega pristopa, k znanjem in spretnostim v praksi. Do zdaj se je deset držav članic vključilo v pripravo nacionalne strategije za znanja in spretnosti s tehnično pomočjo OECD¹³⁵. Litva je prav tako pred kratkim začela pripravljati strategijo za znanja in spretnosti. Portugalska, Slovenija in Latvija so prešle z diagnostične faze v fazo ukrepanja in se osredotočajo na izpopolnjevanje odraslih¹³⁶. Nemčija je nacionalno strategijo za znanja in spretnosti sprejela leta 2019¹³⁷. Latvija poleg programov za izpopolnjevanje na področju IKT, tudi za nizko usposobljene iskalce zaposlitve¹³⁸, sprejema tudi ukrepe za izboljšanje digitalnih znanj in spretnosti svoje delovne sile, vključno s prihodnjimi smernicami za digitalno preobrazbo, ki temeljijo na rezultatih pregleda digitalne preobrazbe¹³⁹ iz poročila *Going Digital* (Digitalizacija), ki ga je pripravila OECD. V programu znanj in spretnosti za Evropo 2020 je predlagan pakt za znanja in spretnosti (ukrep 1) za mobilizacijo in spodbujanje naložb v izpopolnjevanje in preusposabljanje ter zagotavljanje podpore vsem državam članicam za vzpostavitev celovitih nacionalnih strategij za znanja in spretnosti (ukrep 3), med drugim s krepitvijo podatkov o znanjih in spretnostih (ukrep 2). Države članice se lahko glede na nacionalne prednostne naloge osredotočijo zlasti na izzive, kot so odpravljanje določenih vrzeli v znanjih in spretnostih, spodbujanje vseživljenjskega učenja ali oblikovanje in izvajanje politik, ki so posebej prilagojene potrebam nizko usposobljenih odraslih, v skladu s priporočilom Sveta iz leta 2016 o poteh izpopolnjevanja.

¹³⁵ Španija, Portugalska, Italija, Slovenija, Slovaška, Belgija (Flandrija), Latvija in Poljska s finančno podporo EU ter Avstrija in Nizozemska brez podpore EU.

¹³⁶ Glej stran OECD o nacionalnih strategijah za znanja in spretnosti na spletnem naslovu: <http://www.oecd.org/skills/buildingeffectiveskillsstrategiesatnationalandlocallevels.htm>.

¹³⁷ Glej [posebno stran](#) na spletnem mestu ministrstva za delo in socialne zadeve.

¹³⁸ OECD (2019), *Evaluating Latvia's Active Labour Market Policies, Connecting People with Jobs* (Ocena aktivnih politik trga dela Latvije, Povezovanje ljudi in delovnih mest), OECD Publishing, Pariz, <https://doi.org/10.1787/6037200a-en>.

¹³⁹ OECD (2021). <https://www.oecd.org/latvia/going-digital-in-latvia-8eec1828-en.htm>.

Zeleni in digitalni prehod pomenita izzive, pa tudi priložnosti, ki jih mora biti Evropa pripravljena izkoristiti. Za uresničitev tega je treba razviti ustrezna znanja in spretnosti na vseh ravneh: vsi potrebujemo osnovno raven sposobnosti za opravljanje vsakodnevnih dejavnosti na okoljsko trajnosten način ter življenje in delo v vse bolj digitalni družbi. Hkrati podjetja in institucije potrebujejo ljudi z ustreznimi znanji in spretnostmi za zadovoljitev potreb, povezanih z zelenim in digitalnim prehodom. Številni ukrepi programa znanj in spretnosti za Evropo, od pakta za znanja in spretnosti do okrepljenih podatkov o znanjih in spretnostih ter razvoja standardov za mikrokvifikacije, bodo prispevali k razvoju znanj in spretnosti za dvojni prehod. Za obravnavanje pomanjkanja jasnosti izraza „zelena znanja in spretnosti“ program znanj in spretnosti predvideva pripravo dogovorjene taksonomije za znanja in spretnosti za zeleni prehod ter opredelitev temeljnih znanj in spretnosti, relevantnih za trg dela. Skupaj z ukrepi, ki se nanašajo na evropski izobraževalni prostor, je cilj razviti sklop kazalnikov in evropski okvir kompetenc za izobraževanje o podnebnih spremembah in trajnostnem razvoju. Jasnejše je razumevanje digitalnih spretnosti in z njimi povezanih potreb na trgu dela. Program znanj in spretnosti poleg nujne potrebe po povečanju števila strokovnjakov za IKT in okrepitvi priznavanja poklicev, povezanih z IKT, predvideva zlasti dve dejavnosti: odzivanje na potrebe MSP s hitrimi tečaji digitalnih spretnosti, ki zagotavljajo, da njihovo osebje usvoji ustrezno raven digitalnih kompetenc, in podpiranje delavcev pri izpopolnjevanju na področju digitalnih spretnosti s hitrimi tečaji osnov IKT. Poleg tega bo novi program za digitalno Evropo podpiral razvoj priložnosti za odlično usposabljanje na digitalnih področjih, kot sta umetna inteligenca in kibernetna varnost, za usposabljanje in privabljanje najsposobnejših posameznikov v EU.

Razvoj znanj in spretnosti, relevantnih za trg dela, je treba uskladiti z njihovim ustreznim priznavanjem in uporabo. Ustrezno podeljene, zaupanja vredne kvalifikacije ostajajo glavno sredstvo za priznavanje znanj in spretnosti ljudi. Njihova preglednost je ključnega pomena za podpiranje prostega gibanja učencev in delavcev na notranjem trgu. Vse države članice razen Španije so se pri svojih nacionalnih ogrodjih kvalifikacij sklicevale na evropsko ogrodje kvalifikacij (EOK) in večina (z izjemo Bolgarije in Hrvaške) navaja raven EOK v kvalifikacijah ali prilogah, ki so tako jasnejše in bolj primerljive. Poleg tega osredotočanje na učne rezultate olajšuje povezovanje formalnih kvalifikacij z vrednotenjem znanj in spretnosti, pridobljenih zunaj formalnih programov, ter z nastajajočimi inovativnimi oblikami priznavanja znanj in spretnosti. Med zadnjenavedenimi imajo lahko mikrokvalifikacije pomembno vlogo pri zagotavljanju večje prožnosti ter odzivnosti začetnega in nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja na nastajajoče potrebe. Ljudem lahko pomagajo pri vključevanju v kratko, ciljno usmerjeno izpopolnjevanje in preusposabljanje, zlasti tistim, ki se morajo preusmeriti v drug poklic ali sektor. Za podpiranje skladnega razvoja program znanj in spretnosti 2020 in evropski izobraževalni prostor predvidevata prizadevanja za evropski pristop k mikrokvalifikacijam (ukrep 10), z zagotovitvijo minimalnih dogovorjenih standardov za kakovost in preglednost.

Mikrokvalifikacije so lahko dragocene tudi za priznavanje in vrednotenje znanj in spretnosti, pridobljenih zunaj formalnega izobraževanja in usposabljanja, po ustreznem postopku vrednotenja, kot je določen v priporočilu Sveta iz leta 2012 o vrednotenju.¹⁴⁰ Ocena izvajanja priporočila¹⁴¹ potrjuje, da so vse države članice sprejele ukrepe za uporabo njegovih načel. V 23 državah članicah lahko vrednotenje vodi do vključevanja številnih (v 13 državah pa vseh) kvalifikacij v nacionalno ogrodje kvalifikacij, v 22 vodi do formalnih kreditov za kvalifikacijo, v 17 pa ljudem omogoča dostop do programov formalnega izobraževanja in izvzetje iz delov takih programov. Vendar večina ureditev vrednotenja ni celovitih in odprtih za vse. Glavno spoznanje, ki izhaja iz ocene, je, da bi se moral razvoj osredotočati na razširitev dostopa do vrednotenja za vse ljudi in dejavno podpiranje posameznikov pri vključevanju na poti vrednotenja. V osmih državah članicah (v Belgiji (Flandriji), na Danskem, Finskem, v Franciji, Italiji, na Portugalskem, v Luksemburgu in na Švedskem) ureditve vrednotenja že zajemajo vsa področja izobraževanja in usposabljanja ter trga dela, čeprav še vedno ostajajo nekatere omejitve dostopa. Obetaven pristop k razširitvi dostopa, če se ustrezno usklajuje, je večje zagotavljanje možnosti vrednotenja brez neposredne povezave s formalnim izobraževanjem in usposabljanjem. Leta 2018 se je vrednotenje izvajalo v zvezi z reformami trga dela v 17 državah (v Avstriji, Belgiji, na Hrvaškem, Cipru, Češkem, Danskem, v Franciji, Nemčiji, na Irskem, v Italiji, Luksemburgu, na Malti, Nizozemskem, Poljskem, Portugalskem, Slovaškem in Švedskem), pogosto z vlogo javnih sistemov zaposlovanja, možnosti vrednotenja pa so zagotavljale organizacije tretjega sektorja v 19 državah (v Avstriji, Belgiji, na Hrvaškem, Cipru, Češkem, Danskem, Finskem, v Nemčiji, na Madžarskem, Irskem, v Italiji, Latviji, Luksemburgu, na Nizozemskem, Poljskem, Portugalskem, v Sloveniji, Španiji in na Švedskem).

¹⁴⁰ Glej Priporočilo Sveta z dne 22. decembra 2012 o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!jk88yN>.

¹⁴¹ Delovni dokument služb Komisije SWD(2020) 121 z dne 1. julija 2020.

Kriza zaradi COVID-19 je še bolj pokazala, kako pomembne so za vseživljenjsko upravljanje poklicne poti posameznika storitve vseživljenjskega usmerjanja, vključno s potrebo po večji vlogi javnih služb za zaposlovanje in socialnih partnerjev ter boljših ureditev za vrednotenje. Odziv na krizo bo pospešil preizkušanje in vključevanje inovativnih praks in orodij usmerjanja, tudi z izkoriščanjem informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter vključitvijo večjega števila akterjev.¹⁴² Javne službe za zaposlovanje imajo pomembno vlogo v pobudi Italije, saj posameznikom zagotavljajo oblikovanje profilov in dokumentiranje znanj in spretnosti ter prilagojeno podporo pri kariernem svetovanju. V Belgiji flamske javne službe za zaposlovanje zagotavljajo delavcem vavčerje za karierno svetovanje, ki jih lahko uporabijo v različnih fazah svoje kariere. Vrednotenje predhodnega učenja in karierno svetovanje sta vključena v personalizirane učne načrte, ki so na voljo odraslim na Finskem. Francoski sistem računov za individualno usposabljanje zagotavlja podporo odraslim pri dostopu do možnosti svetovanja in programov izpopolnjevanja, kar je ena od nacionalnih praks, katere proučitev je predlagana v programu znanj in spretnosti 2020 za širše vključevanje (ukrep 9). Češke javne službe za zaposlovanje so uvedle projekt prezaposlovanja, ki krepi dejavnosti usposabljanja za povečanje zaposljivosti delavcev, ki jim grozi odpoved zaradi koronavirusne krize (3,6 milijarde CZK ali 130 milijonov EUR).

¹⁴² Glej *Lifelong guidance policy and practice in the EU: trends, challenges and opportunities* (Politika in praksa vseživljenjskega usmerjanja v EU: trendi, izzivi in priložnosti), Evropska komisija, 2020. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!VY66fv>.

Poklicno izobraževanje in usposabljanje sta ključna za razvoj znanj in spretnosti, relevantnih za trg dela, vendar se morata prilagoditi zelenemu in digitalnemu prehodu ter izzivom, ki jih prinaša COVID-19. Za zadovoljitev hitro spreminjajočih se potreb na trgu dela je za razvoj znanj in spretnosti potrebno uspešno sodelovanje med številnimi vključenimi akterji. Pakt za znanja in spretnosti (ukrep 1 programa znanj in spretnosti za Evropo) bo spodbujal obsežna javna in zasebna partnerstva več deležnikov v glavnih industrijskih ekosistemih za združevanje strokovnega znanja in virov, kot so prostori za usposabljanje in financiranje, v smeri konkretnih ukrepov za izpopolnjevanje in preusposabljanje z jasnimi zavezami. Sheme učenja na delovnem mestu in vajeništva lahko zagotavljajo najtesnejše povezave med izobraževanjem in svetom dela. Okrepljena evropska koalicija za vajeništva¹⁴³ bo tako še dodatno spodbujala nacionalne koalicije, podpirala MSP in povečevala vključevanje socialnih partnerjev. Za olajšanje reform držav članic so v predlogu za priporočilo Sveta o poklicnem izobraževanju in usposabljanju (ukrep 4) predlagana načela za učinkovito upravljanje poklicnega izobraževanja in usposabljanja, močnejše povezave z v prihodnost usmerjenimi gospodarskimi strategijami, prožne možnosti za napredovanje ter zagotavljanje enakih možnosti in kakovosti. Države članice dejavno posodablajo svoje sisteme poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter sheme vajeništva, 25 od njih pa jih sodeluje v stebru primerjalnega učenja v okviru podpornih storitev za vajeništvo. Poleg tega je več držav članic v odziv na krizo zaradi COVID-19 vložilo finančna sredstva za zaščito ponudbe vajeništev: Nemčija je začela izvajati 500 milijonov EUR vreden program za zagotavljanje podpore MSP z enkratno premijo v višini 2 000 EUR za vsako na novo sklenjeno pogodbo o usposabljanju in 3 000 EUR za nove dodatne pogodbe o usposabljanju. Avstrijska podjetja prejmejo dodatek v višini 2 000 EUR za vsakega novega vajenca, da bi ohranila približno 10 000 vajeniških mest, ki so ogrožena. Irska je delodajalcem za vsako registracijo novega vajenca plačala 3 000 EUR, zato se je število registracij na letni ravni močno povečalo. Shema za spodbujanje vajeništva, ki je del julijskega svežnja spodbud Irske za delovna mesta, se še naprej izvaja. Na Danskem se na podlagi tristranskega sporazuma prerazporedi presežek iz nepovratnih sredstev za izobraževanje delodajalcev (AUB) za zagotovitev sheme subvencioniranja plač za vajeništva. Francija je začela izvajati dve milijardi EUR vreden program državne pomoči za zaposlovanje vajencev. V Litvi se je nadomestilo delodajalcem, ki na podlagi vajeniške pogodbe zaposlijo osebe, napotene s strani javnih zavodov za zaposlovanje, povečalo s 40 na 70 odstotkov vrednosti pogodbe. Povečala so se tudi finančna sredstva za poklicno usposabljanje za pridobitev kvalifikacij ali kompetenc s seznama kvalifikacij z visoko dodano vrednostjo.

¹⁴³ Okrepljena evropska koalicija je eden od stebrov sporočila Komisije Podpiranje zaposlovanja mladih: most do delovnih mest za naslednjo generacijo, COM(2020) 276 final. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!VK79Vc>.

Države članice si prizadevajo za skupne cilje politike, opredeljene v resoluciji Sveta o evropskem programu za izobraževanje odraslih (2011), ki je del širšega okvira za sodelovanje na področju izobraževanja in usposabljanja (ET 2020). Delovna skupina Evropske komisije za izobraževanje odraslih je ocenila napredek na štirih prednostnih področjih (upravljanje, ponudba, udeležba, dostop in kakovost) evropskega programa za izobraževanje odraslih v letu 2019.¹⁴⁴ Pozitivno je, da oblikovalci politike izobraževanju odraslih namenjujejo vse več pozornosti, ta trend pa dodatno pospešujejo izzivi, povezani s spreminjajočo se naravo dela, avtomatizacijo in demografskimi spremembami. Več držav članic je sprejelo ukrepe za okrepitev upravljanja izobraževanja odraslih, zlasti s posodobitvijo in izboljšanjem zakonodaje ter vzpostavitvijo boljših mehanizmov usklajevanja. Evropsko financiranje ima pomembno vlogo pri podpiranju izobraževanja odraslih v številnih državah, zlasti v zvezi z ukrepi za izvajanje poti izpopolnjevanja.¹⁴⁵ Iz dokazov delovne skupine sta razvidna dva medsebojno povezana izziva, in sicer zagotavljanje enakega dostopa do izobraževanja odraslih za vse in podpiranje ranljivih skupin, ki jih je prizadel COVID-19. Poleg tega so možnosti za profesionalizacijo izobraževanja odraslih še vedno omejene.

¹⁴⁴ Evropska komisija (2019), *Achievements under the Renewed European Agenda for Adult Learning* (Uspehi prenovljenega evropskega programa za izobraževanje odraslih), Urad za publikacije Evropske unije. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!Up64bh>.

¹⁴⁵ Evropska komisija (2019), *Council Recommendation on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults – Taking stock of implementation measures* (Priporočilo Sveta o poteh izpopolnjevanja: Nove priložnosti za odrasle – ocena izvedbenih ukrepov), SWD(2019) 89. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!Wh39md>.

Države članice so prepoznale izzive, s katerimi se srečujejo njihovi sistemi izobraževanja odraslih, zato so v drugi polovici leta 2019 in v letu 2020 izvedle več pobud. V evropskem stebru socialnih pravic je priznana pravica odraslih do vseživljenjskega učenja kot načina, kako pridobiti znanja in spretnosti, potrebne za polno sodelovanje v družbi in uspešno upravljanje prehodov pri delu. Številne države članice so sprejele ukrepe za podporo izpopolnjevanju nizkokvalificiranih nezaposlenih odraslih. Finska od septembra 2019 izvaja parlamentarno reformo stalnega izobraževanja, da bi pripravila celovito politiko, ki bi se osredotočala na poklicni razvoj in izobraževanje skozi poklicno življenje. *Projekt Češke za izpopolnjevanje* podpira mrežo pooblaščenih organov NOK za organizacijo in izvajanje izpitov, ki vodijo do tako imenovanih zaključenih poklicnih kvalifikacij na ravni NOK 3 in 4. V Bolgariji je bil zasnovan program operativnih znanj in spretnosti za omogočanje delodajalcem, da usposablajo zaposlene in novozaposlene v svojih podjetjih. S proračunom v višini 17 milijonov EUR bi moral zagotavljati usposabljanje za poklicne kvalifikacije, ključne kompetence in posebno usposabljanje za najmanj 5 500 ljudi. Danska je sklenila politični dogovor o porabi 102 milijona DKK (13,7 milijona EUR) za izpopolnjevanje nizko usposobljenih delavcev, ki jim je zagotovila potrebne kompetence za preusmeritev na kvalificirana delovna mesta. Ciper, Italija in Latvija so nedavno uvedli ukrepe za podpiranje brezposelnih oseb. Latvija je povečala ponudbo izobraževanja za zaposlene odrasle, vključno z učenjem na daljavo, učnimi moduli ter tečaji na univerzah in visokošolskih ustanovah. Razširjena je bila tudi podpora za delodajalce, da zajema njihove potne stroške za prevoz do kraja usposabljanja.

Države članice so podpirale tudi izbiro usposabljanj posameznikov, ki izpolnjuje njihove individualne učne preference in potrebe. Francija je leta 2019 sprejela odloke za izvajanje zakona iz leta 2018 o svobodni izbiri prihodnje kariere posameznika, ki delodajalcem in iskalcem zaposlitve zagotavlja dostop do usposabljanja in uporabe računa osebnega usposabljanja. Nizozemska je leta 2020 začela izvajati shemo SLIM, tj. shemo spodbud za učenje in razvoj v MSP. Poleg tega naj bi leta 2022 začel veljati novi mehanizem financiranja STAP za spodbujanje udeležbe na trgu dela. Ta mehanizem bo vsem, ki so povezani z nizozemskim trgom dela, omogočil usposabljanje za njihov razvoj in zaposljivost. Avstrija načrtuje uvedbo izobraževalnega računa (*Bildungskonto*) na podlagi dogovora s socialnimi partnerji za financiranje poklicne preusmeritve, usposabljanja in nadaljnega izobraževanja. Na Švedskem se bodo naložbe v regionalno poklicno izobraževanje povečale za 700 milijonov SEK (68,2 milijona EUR). Država je odpravila zahtevo po sofinanciranju s strani občin za leto 2020 ter bo poleg tega financirala dodatnih 1 500 mest in z njimi povezano podporo za študij.

Jamstvo za mlade iz leta 2013 je ustvarilo priložnosti za mlade in deluje kot močna spodbuda za strukturne reforme in inovacije. Zato je večina javnih služb za zaposlovanje izboljšala in razširila svoje storitve za mlade.¹⁴⁶ V sedmih letih pred pandemijo COVID-19 je bilo v EU približno 1,7 milijona manj mladih, ki niso bili zaposleni niti se niso izobraževali ali usposabljali.¹⁴⁷ Čeprav je imelo izboljševanje makroekonomskega okvira vsekakor pomembno vlogo, dokazi kažejo, da je imelo jamstvo za mlade velik preobrazbeni učinek. Več kot 24 milijonov mladih, ki so bili prej registrirani v programih jamstva za mlade, je prejelo ponudbo za zaposlitev, nadaljnje izobraževanje, vajeništvo in pripravništvo. Vendar je v številnih državah članicah delež NEET, registriranih v teh programih vse leto, po ocenah še vedno manjši od 50 %.¹⁴⁸ Pred pandemijo COVID-19 so bili ukrepi politike, na katerih je temeljilo jamstvo za mlade, bolj usmerjeni v posebne ranljive skupine. Julija 2020 je Komisija predlagala okrepitev jamstva za mlade z razširitvijo pokritosti na osebe, stare 15–29 let (s 25 let), da bi postalo bolj vključujoče, da bi okrepilo povezavo z zelenim in digitalnim prehodom ter zagotavljalo svetovanje, usmerjanje in mentorstvo.

¹⁴⁶ Čeprav je za splošno upravljanje nacionalnih ali regionalnih programov jamstva za mlade lahko odgovorno določeno ministrstvo, druga raven vlade ali javna služba za zaposlovanje, v praksi programe jamstva za mlade običajno vodi slednja, ki tudi registrira mlade in zagotavlja določene storitve zaposlovanja. Glej poročilo iz leta 2019 *Report on PES Implementation of the Youth Guarantee* (Poročilo o izvajanju jamstva za mlade s strani javnih zavodov za zaposlovanje), na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/rR34MQ>) in *Assessment Report on PES Capacity* (Poročilo o oceni kapacitet javnih zavodov za zaposlovanje) iz leta 2018, (na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/Xg73Ux>).

¹⁴⁷ Podatki Eurostata za starostno skupino 15–24 let, 2013–2019, z uporabo povprečja EU-27. S širšo starostno skupino 15–29 let, ki je bila sprejeta v številnih državah članicah (glej oddelek 2.2), se je število v absolutnem smislu zmanjšalo za približno 3,2 milijona.

¹⁴⁸ Omejena pokritost v številnih državah je verjetno povezana s spreminjajočo se sestavo skupine NEET (manjši delež brezposelnih NEET), in zmanjšanjem skupnega števila NEET.

Pred pandemijo so države članice začele izboljševati ozaveščanje in aktivacijo mladih, ki jih je najtežje doseči, ter hkrati krepile razsežnost spola pri pobudah. Grčija je sprejela pilotni program, ki 3 000 brezposelnim mladim (starim 18–29 let) zagotavlja začasno podporo za podjetništvo. Podpora je sestavljena iz ocene in mentorstva pri pripravi poslovnih načrtov, ki jima sledi program subvencioniranja za 2 500 mladih podjetnikov. Program subvencioniranja se osredotoča zlasti na mlade ženske (najmanj 60 % posredovanih delovnih mest) in znaša bodisi 10 000 EUR za 12 mesecev bodisi 17 000 EUR za 18 mesecev. Avstrija je načrtovala reformo zavodov za zaposlovanje (*Arbeitsmarktservice*), namenjeno bolj trajnostnemu zmanjševanju brezposelnosti. Predvideni ukrepi so bili usmerjeni zlasti v spolno stereotipiziranje, invalide in dolgotrajno brezposelne, njihov cilj pa je bil povečati učinkovitost z uvedbo točk vse na enem mestu za iskalce zaposlitve. Avstrija je načrtovala tudi uvedbo celovitega pregleda sistema vajeništva, da bi ga modernizirala in okrepila njegovo zmogljivost, tako da bi koristil ranljivim skupinam, kot so mladi s posebnimi potrebami, osebe, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje ter prosilci za azil. Nemška javna služba za zaposlovanje ima vzpostavljen instrument, v okviru katerega lahko osebe, zaposlene na področju šolskega in poklicnega usmerjanja, hitreje prepoznajo mlade, ki bodo verjetno opustili šolanje, ter jim ponudijo učinkovite ukrepe za svetovanje in podporo. Visoka šola (*Hochschule*) zvezne agencije za zaposlovanje je odgovorna za instrument za preprečevanje predčasne prekinitve vajeništev. Flamska vlada in socialni partnerji so podpisali izjavo o nameri, da bodo izboljšali aktiviranje neaktivnih oseb, zlasti mladih NEET, ki se bo izvajalo v tesnem sodelovanju z zveznim sistemom socialne varnosti (npr. RIZIV) in službami za socialno vključevanje (OCMW).

Gospodarska kriza, ki jo je povzročil COVID-19, je mlade močno prizadela, tako da so postali prednostna skupina za podporo v državah članicah. Francija je napovedala, da bo ustvarila 300 000 dodatnih *contrats d'insertion professionnelle* (subvencionirana delovna mesta) za podporo vključevanju mladih na trg dela. Poleg tega je bila od avgusta 2020 do januarja 2021 uvedena subvencija v višini do 4 000 EUR za podjetja, ki zaposlijo delavca, mlajšega od 26 let, na delovnih mestih s plačami do dvakratne minimalne plače, da bi se izboljšal dostop teh delavcev do trga dela. Belgija je podaljšala trajanje nadomestila za brezposelnost za tiste, ki zgodaj opustijo izobraževanje in usposabljanje in iščejo zaposlitev (*inschakelingsuitkering*) za pet mesecev. V Latviji imajo nezaposleni redni študenti možnost, da se udeležijo izpopolnjevanja digitalnih ter raziskovalnih in organizacijskih znanj in spretnosti na univerzi ali visoki šoli, ki jo obiskujejo. Študentom, ki sodelujejo pri ukrepu, bo izplačana štipendija v višini 10 EUR za vsak dan udeležbe (približno 200 EUR na mesec). Latvija je uvedla tudi začasno nadomestilo za podporo v primeru brezposelnosti za mlade diplomante za obdobje štirih mesecev, vendar ne dlje kot do 31. decembra 2020, v višini 500 EUR na mesec za prva dva meseca in 375 EUR za zadnja dva meseca. V Litvi je bila možnost prejemanja „nadomestila za iskalce zaposlitve“ (200 EUR za tiste, ki ne prejemajo nadomestila za brezposelnost, ali 42 EUR za tiste, ki ga) razširjena na študente in osebe, ki niso bile upravičene do nadomestila za brezposelnost. Nadomestilo se lahko izplačuje do 6 mesecev, vendar ne dlje kot do 31. decembra 2020.

Države članice so sprejele ukrepe za povečanje udeležbe v vzgoji in izobraževanju v zgodnjem otroštvu ter izboljšanje zagotavljanja kakovosti teh storitev, ki so ključne za pripravo otrok na uspeh za celotno življenje. Bolgarija in Belgija sta znižali šoloobvezno starost za predprimarno vzgojo in izobraževanje s petih na štiri leta oziroma s šestih na pet let. Na Hrvaškem se gradi ali prenavlja skoraj 500 vrtcev, od katerih jih je veliko v mestih z manj kot 5 000 prebivalci. Poleg tega so lokalnim skupnostim na voljo nepovratna sredstva v višini 1,8 milijona EUR za izboljšanje razpoložljivosti in kakovosti vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu. Irska je novembra 2019 uvedla *nacionalno shemo otroškega varstva*, ki zagotavlja razpoložljivost subvencij na podlagi dohodka za družine s predvidenimi dohodki gospodinjstva do 60 000 EUR na leto za kritje stroškov otroškega varstva zunaj predšolskega ali šolskega pouka. Cilj je zagotoviti kakovostno, dostopno in cenovno dosegljivo vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu ter podaljšano bivanje za vse družine, pri čemer se predvideva, da bo v začetnih fazah registriranih 70 000–80 000 otrok na leto. Hkrati so irski nacionalni organi sprejeli *načrt za razvoj delovne sile (2020–2028)*, katerega cilj je povečati prepoznavnost poklicev na področju vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu z določitvijo zahtev za usposobljenost ter vzpostavitev kariernega okvira in možnosti za razvoj vodstvenih sposobnosti. Italija je podvojila vrednost letnih vavčerjev za predšolsko varstvo (*Bonus Nido*) za družine z nižjimi dohodki, in sicer s 1 500 EUR na 3 000 EUR. Nizozemska bo zvišala dodatek za vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu ter z otroki povezana proračunska sredstva za zagotavljanje podpore staršem za skoraj 500 milijonov EUR za pare s srednjimi dohodki od leta 2020. Družine z več kot dvema otrokoma bodo od leta 2021 prejele dodatnih 617 EUR na otroka na leto od tretjega otroka naprej, kar je precejšnje zvišanje v primerjavi s sedanjim zneskom. Poleg tega bo upravičenost do dodatka za vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu razširjena na gospodinjstva, v katerih je eden od partnerjev zaposlen, drugi pa potrebuje dolgotrajno oskrbo. Z malteškim *zakonom o izobraževanju* iz leta 2019 se je minimalna zahteva za vključitev osebja s področja vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu zvišala na raven diplome, da bi se povečala kakovost v sektorju. Na Madžarskem starši, ki se vračajo na trg dela, od septembra 2019 prejemajo mesečno podporo v višini približno 112 EUR za namestitev svojih otrok v družinske jasli in jasli na delovnem mestu ter jasli ali mini jasli, ki jih ne vodijo lokalni organi.

Številne države članice so v odziv na krizo zaradi COVID-19 uvedlečasne ukrepe za starše in oskrbovalce. Takičasni ukrepi so bili na primer sprejeti na Češkem za zagotovitev podpore staršem v obliki dodatka za domačo oskrbo za otroke, mlajše od 13 let, ali otroke, katerih skrbnik je bil med zaprtjem šol invalid. Tudi samozaposleni delavci, ki so morali ostati doma z otroki, starimi 6–13 let, so marca prejeli prispevek v višini 424 CZK/dan (16 EUR/dan), aprila pa 500 CZK/dan (18 EUR/dan). Litva je po zaprtju šol in prekiniti oskrbe uvedla nove določbe glede socialne varnosti za zaposlene starše in oskrbovalce starejših oseb ali invalidov (predvsem ženske), na podlagi katerih jim je plačala nadomestilo za čas bolezniv višini 65,9 % izkazanih dohodkov. Francija je zagotovila storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu za bistvene delavce ter povečala zmogljivost individualnih storitev na največ šest otrok hkrati v obdobju nujnih sanitarnih razmer. Italija je družinam ponudila vavčer v znesku 1 200 EUR, ki se je zvišal do največ 2 000 EUR, če je šlo za zdravstvene delavce.

Med izrednimi razmerami zaradi COVID-19 se je družinski dopust uporabljal kot ključni ukrep za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja. Belgija je v odziv na krizo uvedla posebno shemo starševskega dopusta med pandemijo COVID-19 (za zaposlene s krajšim delovnim časom), da bi zaposlenim staršem z otrokom, mlajšim od 12 let, omogočila združevanje dela in varstva med pandemijo. Zaposleni so od maja do septembra 2020 lahko skrajšali svoj delovni čas¹⁴⁹. Z zahtevanjem zgolj enomesečne delovne dobe za upravičenost in 25 % višjim dodatkom kot v prejšnjem modelu so bili k uporabi sheme spodbujeni tudi očetje. V Italiji so lahko delavci z otroki, mlajšimi od 12 let, do konca julija izkoristili do 30 dni starševskega dopusta in prejeli polovično plačo. Družine, katerih ekvivalentni dohodek ne presega 40 000 EUR, prejmejo davčni dobropis za počitnice. Ciper je odobril plačan izredni, na plačah temelječ dopust za starše (z otroki, mlajšimi od 15let), ki zaradi zaprtja ustanov za vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu ter šol ne morejo delati od doma. Luksemburg je uvedel plačan družinski dopust za zasebni sektor in samozaposlene delavce, ki so morali prenehati delati, da bi lahko zaradi zaprtja odobrenih ustanov skrbeli za invalidne ali oskrbovane starejše osebe v svojem gospodinjstvu. Starši, ki so morali zaradi zaprtja ustanov za vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu ter šol skrbeti za otroke (mlajše od 13 let), so lahko pod določenimi pogoji izkoristili dopust iz družinskih razlogov. Romunija je med zaprtjem izobraževalnih ustanov odobrila proste plačane dneve za starše zaradi neugodnih meteoroloških razmer ali „drugih izrednih razmer“, kot je pandemija COVID-19. Nadomestilo znaša 75 % osnovne plače do 75 % povprečne bruto nacionalne plače (tj. 5 429 RON ali 1 115 EUR). Do prostih plačanih dni so upravičeni tudi starši ali zakoniti zastopniki otrok ali invalidnih odraslih, ki ne obiskujejo šole ali potrebujejo oskrbo. V Španiji je zaposlenim zagotovljena prožnost, da v primeru obveznosti varstva in oskrbe, povezanih s pandemijo, prilagodijo ali skrajšajo svoj delovni čas (do 100 %), z enakovrednim znižanjem plače. V Bolgariji se je število dni dovoljenega neplačanega dopusta zvišalo s 30 na 60 dni, da bi se zmanjšal negativni vpliv pandemije.

¹⁴⁹ Starši lahko skrajšajo svoj delovni čas za 20 % (kar velja za zaposlene s polnim delovnim časom) ali 50 % (kar velja za zaposlene s polnim delovnim časom in s tričetrtinskim delovnim časom). Poleg tega lahko starši samohranilci in starši z invalidnimi otroki od julija 2020 skrajšajo svoj delovni čas v celoti.

V državah članicah se sprejema vse več začasnih ukrepov v zvezi z družinskim dopustom. To bi bilo lahko delno rezultat direktive o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev, sprejete leta 2019¹⁵⁰. Češka je zvišala starševski dodatek na 300 000 CZK (11 300 EUR, pri čemer se ta znesek za dvojčke ali rojstvo več otrok zviša za 50 %). Mesečna omejitev za otroka, mlajšega od dveh let, vpisanega v vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu, se je zvišala s 46 na 92 ur, omejitev za starševski dodatek pa se je zvišala na 10 000 CZK (376 EUR) za starše brez zdravstvenega zavarovanja. Italija je povečala število dni starševska dopusta s petih na sedem dni, s čimer se je njena politika približala direktivi o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev, ki določa 14-dnevni starševski dopust. Litva je razširila pravico do porabe 30-dnevnega starševskega dopusta s treh mesecev na eno leto po rojstvu. Na Nizozemskem lahko očetje ali drugi starši od 1. julija 2020 v prvih šestih mesecih po rojstvu izkoristijo do pet tednov dodatnega dopusta. Delodajalci lahko pri agenciji za zavarovanje zaposlenih zaprosijo za nadomestilo za dopust za svoje zaposlene v višini do 70 % dnevne plače (do največ 70 % najvišje dnevne plače).

Nekatere države članice so v odziv na krizo zaradi COVID-19 uvedle prožne ureditve dela.

Malta je uvedla shemo za podpiranje delodajalcev in samozaposlenih, ki krije 45 % upravičenih stroškov v višini do 500 EUR za vsako pogodbo o delu na daljavo in 4 000 EUR na podjetje za tehnologijo za delo na daljavo. Slovaška je uvedla ukrepe, ki delodajalcem in zaposlenim omogočajo, da se vključijo v vzajemno dogovorjeno shemo dela na daljavo. Češka je v delovnem zakoniku sprejela delitev delovnih mest, da bi pomagala zaposlenim bolje usklajevati poklicno in družinsko življenje. Delitev delovnih mest bi morala podpirati delodajalce pri nudenju dela s krajšim delovnim časom z zagotavljanjem alternativne možnosti zaposlenim, da zapustijo trg dela, zlasti zaradi družinske oskrbe. Sprememba je začela veljati januarja 2021.

¹⁵⁰ Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev ter razveljavitvi Direktive Sveta 2010/18/EU.

V več državah članicah so bili sprejeti ukrepi za odpravo plačilne vrzeli po spolu. Na Češkem se pripravljajo akcijski načrt za enako plačilo, v katerem bodo predlagani posebni ukrepi za zmanjšanje plačilne vrzeli po spolu. Vključeni so ključni akterji, kot so državni urad za delovno inšpekcijo, urad varuha človekovih pravic, urad za delo, socialni partnerji in določeni delodajalci iz javnega in zasebnega sektorja. Estonija preizkuša spodbujevalne ukrepe za povečanje deleža študentk in zaposlenih žensk na področju IKT. Francija je uvedla indeks, ki bo povečal prepoznavnost večrazsežnostnih plačnih neenakosti za vsa podjetja z več kot 50 zaposlenimi. V Španiji je bilo oktobra z dvema odlokoma določeno, da morajo vsi delodajalci voditi evidenco povprečnih plač moških in žensk, podjetja z več kot 50 zaposlenimi pa se morajo s predstavniki delavcev pogajati o načrtih za enakost. Komisija namerava predlagati direktivo o ukrepih za preglednost plačil, da bi izboljšala dostop delavcev do informacij o plačilu, povečala ozaveščenost o diskriminaciji in olajšala uveljavitev enakega plačila.

Vzpostavljene so bile aktivne politike trga dela in ciljno usmerjene storitve za podporo zaposlovanju žensk. Vzpostavljene so bile aktivne politike trga dela in ciljno usmerjene storitve za podporo zaposlovanju žensk. Grčija načrtuje več programov za podporo zaposlovanju žensk, kot je program usposabljanja na področju IKT za brezposelne ženske (*Advanced Skills 4 Women*), program za napredna znanja in spretnosti za ženske, svetovanje, usposabljanje in izdajanje spričeval za brezposelne ženske v sektorju ustvarjalne industrije (*Counselling support, Training and Certification for unemployed women in the Creative Industry Sector*) ter program za pridobivanje znanj in spretnosti za brezposelne ženske, stare do 29 let. Španija je uvedla novo zakonodajo za zaščito žensk, ki so prizadete zaradi ukinjanja delovnih mest v prekarnih sektorjih, v katerih prevladujejo ženske. V posebnem sistemu splošne ureditve socialne varnosti je bila uvedena izredna subvencija (70 % plač) za delavce v gospodinjstvu, ki med pandemijo v celoti ali delno izgubijo zaposlitev in ne prejmejo nadomestila za brezposelnost.

Države članice so uvedle več ukrepov za spodbujanje zaposlovanja invalidov, vključno z začasnimi ukrepi za ublažitev negativnega vpliva krize zaradi COVID-19. Bolgarija na podlagi novega zakona o invalidih izvaja novi nacionalni program za zaposlovanje invalidov, namenjen ustvarjanju pogojev za njihovo zaposlitev. Luksemburg je sprejel zakon za izboljšanje dostopa do rednega trga dela (zasebni sektor) in nadaljnje zaposlovanje invalidov ali oseb v zunanji preražvrstitvi. To se doseže s spremljevalnimi ukrepi (do 150 ur za najmanj 12-mesečno pogodbo ali aktivno politiko trga dela in 300 ur za več kot 24 mesecev) pod vodstvom pomočnika za vključevanje na trg dela. Malta je od 9. marca do 5. junija 2020 zagotavljala začasno podporo invalidom, zaposlenim v zasebnem sektorju, ki so bili registrirani pri Jobsplus (javna služba za zaposlovanje) in so med krizo zaradi COVID-19 iz zdravstvenih ali varnostnih razlogov želeli ostati doma. Poljska je v odziv na COVID-19 z aprilom 2020 zvišala stopnje sofinanciranja plač invalidnih delavcev, ki so razvrščeni kot hudo ali zmerno invalidni. Povišan je bil tudi znesek dodatka k plači za zaposlene s posebnimi boleznimi oziroma oviranostmi (npr. duševnimi motnjami, intelektualnimi oviranostmi, pervazivnimi razvojnimi motnjami ali epilepsijo ter za slepe). Finska je že pred pandemijo COVID-19 začela izvajati program za delovno sposobnost za osebe z delno delovno sposobnostjo, za katerega je bilo za obdobje 2020–2022 dodeljenih 33 milijonov EUR. Program vključuje ukrepe za opredelitev delovne sposobnosti posameznikov in ukrepe za usmerjanje iskalcev zaposlitve v podporne storitve, ki jih potrebujejo. Tesno je povezan s tekočim programom Prihodnji centri zdravstvenih in socialnih storitev 2020–2022. V programu je tudi predvideno, da bo za opravljanje storitev javnih služb za zaposlovanje zaposlenih več koordinatorjev delovne zmogljivosti za izboljšanje razpoložljivih storitev. Francija je uvedla začasno pomoč za zaposlovanje invalidov v času krize, namenjeno tudi spodbujanju spremembe v miselnosti.

Več držav članic je začelo izvajati ukrepe za podporo vključevanju državljanov tretjih držav na trg dela, ki so pogosto združeni z jezikovnim usposabljanjem. Več držav članic je uvedlo ali revidiralo akcijske načrte/strategije v odziv na potrebo po okrepitvi prizadevanj za vključevanje na trg dela. Nekatere so tudi razširile ponudbo ukrepov za vključevanje in povečale obvezno udeležbo v raznih jezikovnih tečajih in usposabljanjih za vključevanje. Portugalska je objavila odlok o začetku izvajanja novega programa jezikovnih tečajev portugalščine, prilagojenega učnim potrebam migrantov, kot načina spodbujanja socialnega vključevanja in kohezije. Nemčija je pripravila smernice za podpiranje podjetij pri operativnem vključevanju beguncev s sprejemnimi kontrolorji za nudenje celovite individualne podpore za vključevanje beguncev. V Avstriji se je leta 2019 po večletnem preizkušanju po vsej državi izvajal „projekt medregionalnega vajeništva“. Osredotoča se na neuskklajenost med razpoložljivimi vajeniškimi mesti in brezposelnimi mladimi, s posebnim poudarkom na beguncih. Češka je decembra 2019 sprejela nov akcijski načrt za vključevanje. Tudi Ciper je sredi leta 2019 predstavil nov akcijski načrt za vključevanje migrantov 2020–2022, Slovenija pa je sprejela novo strategijo za migracije (julija 2019).

Nekatere države članice so sprejele ukrepe za izpopolnjevanje in preusposabljanje odraslih, ki so pogosto koristili državljanom tretjih držav kot eni od ciljnih skupin. Na primer, Švedska je načrtovala novo naložbo (150 milijonov SEK, tj. približno 14,6 milijona EUR) za zelena delovna mesta za ljudi, ki so daleč od trga dela, vključno s priseljenci. V Belgiji je valonska vlada predlagala novo shemo za podpiranje in usmerjanje delavcev, ki želijo izboljšati svoja znanja in spretnosti ali se preusmeriti v poklic, za katerega primanjkuje delovne sile, z osredotočanjem na starejše delavce in delavce, ki izgubijo zaposlitev, medtem ko Flandrija načrtuje vse večje obravnavanje bralne in matematične pismenosti ter namestitev nove platforme za vseživljenjsko učenje. Nazadnje, Avstrija je še naprej izvajala pobudo za izobraževanje odraslih (*Initiative Erwachsenenbildung*), ki je namenjena izboljšanju dostopa do izobraževanja odraslih za socialno-ekonomsko prikrajšane osebe in zvišanju njihove ravni izobrazbe, s prevladujočo udeležbo odraslih z migrantskim ozadjem. Italija je ustanovila sklad za nova znanja in spretnosti (*Fondo Nuove Competenze*) za izpopolnjevanje in prekvalifikacijo delovne sile s posebnim poudarkom na zelenih in digitalnih kompetencah.

Države članice so izvedle tudi reforme za priznavanje in/ali vrednotenje kvalifikacij ali znanj in spretnosti državljanov tretjih držav. Na primer, Nemčija je februarja 2020 vzpostavila novi center centralne službe za priznavanje poklicev pri zvezni agenciji za zaposlovanje.¹⁵¹ Ta nova služba deluje kot nacionalni urad za tiste, ki si v tujini prizadevajo za priznanje kvalifikacij ali znanj in spretnosti. Nemški zakon o začasni odložitvi deportacije zaradi izobraževanja in zaposlitve omogoča tudi prejem dovoljenja za dvoletno prebivanje po uspešnem zaključku poklicnega izobraževanja ali usposabljanja ali 30-mesečni zaposlitvi. Finska je pripravila nove smernice za oceno znanj in spretnosti ter delovnih sposobnosti, poleg tega pa ministrstvo za gospodarske zadeve in zaposlovanje predlaga splošno povečanje proračuna za vključevanje migrantov (vključno z opredelitvijo znanj in spretnosti) za 3 milijone EUR.

¹⁵¹ Zentrale Servicestelle Berufsanerkennung (ZSBA): <https://www.anerkennung-in-deutschland.de/html/de/pro/zsba.php>.

Številne države članice so izvedle ukrepe za olajšanje sprejema delavcev migrantov iz tretjih držav, zlasti visoko usposobljenih delavcev in delavcev za zaposlitev v deficitarnih poklicih.

Irska je na podlagi (spremenjenih) predpisov o delovnih dovoljenjih iz leta 2018 objavila najnovejšo različico seznamov ključnih znanj in spretnosti ter poklicev, ki niso upravičeni do dovoljenja, ki je začela veljati januarja 2020, s ciljem obravnavati neposredno pomanjkanje delovne sile v ključnih sektorjih, kot so gostinstvo, gradbeništvo, zdravstvo in cestni prevoz¹⁵². Francoska vlada je leta 2019 napovedala, da bo izvajala strokovno politiko prisiljevanja po sektorjih dejavnosti, na podlagi prve revizije (od leta 2008) regionalnih seznamov deficitarnih poklicev. Litva je za obvladovanje povečanih tokov delovne migracije julija 2019 uvedla kvote za delavce iz tretjih držav, ki prihajajo zaradi dela v deficitarnih poklicih, pri čemer bo prvi seznam poklicev pripravljen leta 2021. Češka je septembra 2019 poleg treh novih programov na področju delovne migracije uvedla nove letne kvote za uporabo vlog za kartice za zaposlene in poslovnih vizumov za prebivanje za daljši čas. V Latviji so spremembe zakonodaje o priseljevanju začele veljati 1. julija 2019, s čimer je bila zagotovljena možnost, da delodajalci zaposlijo državljane tretjih držav na podlagi vizuma za dolgoročno prebivanje, z minimalnim obdobjem za prijavo na prosto delovno mesto in zahtevo po objavi ukinjenega prostega delovnega mesta za nekatere primere. Finska je razširila svoj horizontalni program Spodbujanje talentov za delovno migracijo v velikem obsegu, z večjim poudarkom na priseljevanju in vključevanju mednarodnih študentov in raziskovalcev. V okviru programa bodo sprejeti ukrepi za pospešitev postopka izdaje dovoljenja za prebivanje na podlagi dela, da bi se študentom in raziskovalcem olajšala vstop in prebivanje na Finskem.

¹⁵² Glej seznam na spletnem naslovu: <https://dbei.gov.ie/en/What-We-Do/Workplace-and-Skills/Employment-Permits/Employment-Permit-Eligibility/Ineligible-Categories-of-Employment/>.

Zaradi koronavirusne krize so številne države članice omejile svobodo gibanja z območij zunaj meja EU in znotraj meja EU, kar je privedlo do pomanjkanja delovne sile na nekaterih področjih, kot sta kmetijstvo in zdravstveno varstvo. Da bi zadovoljile te potrebe po delovni sili, so države, kot so Belgija, Avstrija, Nemčija, Grčija, Španija, Finska, Francija, Italija in Slovenija, pospešile izdajo in/ali podaljšale veljavnost vizumov za (sezonsko) delo za nekatere delavce v kmetijstvu in/ali zdravstvene delavce¹⁵³. Posebej za zdravstveni sektor je bilo na Irskem državljanom tretjih držav, ki so zakonito prebivali in niso imeli dostopa do trga dela, omogočeno, da so se odzvali na nacionalni poziv za zdravstvene delavce in zaprosili za spremembo statusa, da bi se lahko zaposlili kot zdravstveno osebje. V Franciji je bil uveden poseben in poenostavljen postopek za zdravnike iz tretjih držav z diplomom iz države, ki ni članica EU, ki so pomagali pri obvladovanju izrednih zdravstvenih razmer. Grčija je uporabila prožnost pri dovoljenjih za prebivanje za neregistrirane državljane tretjih držav za njihovo izključno zaposlitev v kmetijstvu. V Španiji so lahko kmetje redno zaposlili tudi zakonite migrante z dovoljenjem za prebivanje, katerega veljavnost se je iztekla med 14. marcem in 30. septembrom. Poleg tega je Španija sezonskim delavcem zagotovila tudi okrepljeno zaščito, tako v smislu dostopa do shemčasne brezposelnosti (ERTE) kot denarnih nadomestil za brezposelnost. Češka je oblikovala ukrepe za povezavo razpoložljivih državljanov tretjih držav, ki jim je grozila izguba zaposlitve, z delodajalci, ki so iskali nove delavce, zlasti v kmetijstvu. Finska in Belgija sta uvedli začasna odstopanja glede pravice do dela za prosilce za azil. Poleg tega je Finska spremenila zakon o tujcih in zakon o sezonskih delavcih ter s tem državljanom tretjih držav, ki so že prebivali v državi, omogočila, da so zamenjali delodajalca ali sektor, ne da bi morali zaprositi za podaljšanje dovoljenja ali novo dovoljenje. Nekatere države so izjemoma odpravile prepoved vstopa za nekatere kategorije, kot na primer Luksemburg, v katerem prepoved ni veljala za raziskovalce in strokovnjake, ki so zagotavljali svetovanje v okviru pandemije COVID-19, in sezonske delavce.

¹⁵³ Glej tudi EMN/OECD (2020), *Maintaining labour migration in essential sectors in times of pandemic* (Zagotavljanje migracij delovne sile v ključnih sektorjih med pandemijo). EMM-OECD Inform. Bruselj: Evropska migracijska mreža, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_inform3_labour_migration_2020_en.pdf

3.3 Smernica 7: Izboljšanje delovanja trgov dela in učinkovitosti socialnega dialoga

Ta oddelek je osredotočen na izvajanje smernice za zaposlovanje št. 7, v skladu s katero se državam članicam priporoča, naj izboljšajo delovanje trga dela in učinkovitost socialnega dialoga. Vključuje uravnoteženje prožnosti in varnosti v politikah trga dela, preprečevanje segmentacije trga dela, boj proti neprijavljenemu delu in spodbujanje prehoda k pogodbam za nedoločen čas, zagotavljanje pokritosti javnih služb in učinkovitosti aktivnih politik trga dela, zagotavljanje ustreznih nadomestil za brezposelnost ter spodbujanje mobilnosti delavcev in učencev. Na podlagi obstoječih nacionalnih praks sta obravnavana tudi spodbujanje socialnega dialoga in sodelovanje s civilno družbo. V oddelku 3.3.2 so predstavljeni ukrepi držav članic na teh področjih.

3.3.1 Ključni kazalniki

Kriza zaradi COVID-19 je poudarila razlike v delovnih pogojih med posamezniki in opozorila na negativne posledice segmentacije trga dela. Čeprav se delež neprostoVOLJNIH zaposlitev za določen čas in s krajšim delovnim časom na splošno zmanjšuje, je v nekaterih državah članicah še vedno visok. Dvojnost na trgu dela ima negativne posledice za prizadete delavce, zlasti mlade in tiste v ranljivem položaju. To je postalo očitno v sedanjih razmerah: medtem ko je segment delovne sile z boljšimi možnostmi za delo in večjo varnostjo med krizo zaradi COVID-19 bolj zaščiten, pa so tisti z bolj prekarnimi in manj prilagodljivimi delovnimi pogoji in/ali slabšim dostopom do socialne zaščite, bolj prizadeti¹⁵⁴. Pri skupinah v spodnjem delu porazdelitev dohodka od dela je večja verjetnost nadaljnjih izgub dohodka in zaposlitve, zlasti pri delavcih, zaposlenih za določen čas, mladih zaposlenih in pri poklicih, za katere se zahteva nizka usposobljenost. Ob upoštevanju navedenega je pomembno, da se države članice izogibajo slabo oblikovanim predpisom, ki ovirajo ustvarjanje delovnih mest, in zagotavljajo, da so zaposlitve za določen čas odskočna deska do bolj zaščitenih pogodbenih oblik dela. Prizadevanja v tej smeri podpirata dve načeli evropskega stebra socialnih pravic. Zlasti načeli 5 (*varna in prilagodljiva zaposlitev*) in 7 (*informacije o pogojih za zaposlitev in zaščiti v primeru odpovedi*) sta usmerjeni v zagotavljanje enakega obravnavanja delavcev ne glede na vrsto delovnega razmerja.

¹⁵⁴ Skupno raziskovalno središče Evropske komisije (2020), *The impact of COVID confinement measures on EU labour market* (Vpliv ukrepov omejitve gibanja zaradi COVID na trg dela EU), Science for Policy Briefs, na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!QK78dV>; Eurostatova eksperimentalna analiza, *COVID-19 labour effects across the income distribution* (Vplivi COVID-19 na delovno silo vseh plačilnih razredov), 2020, na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!nV98vQ>.

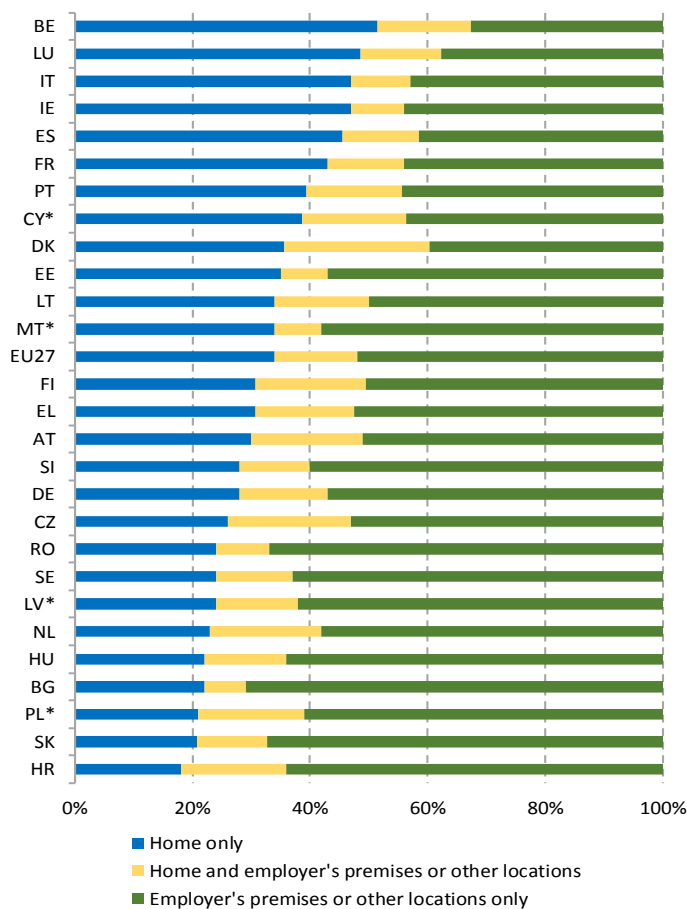
Prožna ureditev dela, ki temelji na informacijski in komunikacijski tehnologiji (IKT), ter zlasti delo na daljavo sta postala ključna elementa vzorcev in praks dela. Izredne zdravstvene razmere so sprožile razpravo o razširitvi prožnih delovnih pogojev z uporabo IKT. To ima lahko jasne koristi za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja ljudi, saj jim omogoča, da delovni čas in lokacijo prilagodijo svojim potrebam. Vendar lahko privede tudi do večje intenzivnosti dela, tudi ob visokih ravneh prožnosti in avtonomije. Ti vidiki so spodbudili razpravo o zakonski ureditvi delovnega časa v ureditvah dela na daljavo v številnih državah članicah in na ravni EU.¹⁵⁵ Poleg tega lahko delovna okolja, za katera je značilna visoka stopnja uporabe IKT, pomenijo zdravstveno tveganje za delavce.

V okviru dela, ki temelji na IKT, so pomembni tudi vidiki, povezani s kakovostjo delovnih mest. Medtem ko so nekateri delavci sposobni izkoriščati večjo prožnost in višjo raven avtonomije, povezane z delom, ki temelji na IKT, v svojo korist, pa se približno četrtnina delavcev (24 %) v delovnem okolju, ki temelji na IKT, srečuje s prekarnimi delovnimi pogoji, (npr. pri njih je večja verjetnost, da bodo imeli pogodbo za določen čas, nižji dohodek in negotovo zaposlitev ter da ne bodo imeli možnosti usposabljanja). Večja verjetnost, da se znajdejo v takem položaju, je tudi pri samozaposlenih, ki opravljajo prožno delo, ki temelji na IKT.

¹⁵⁵ Za več podrobnosti glej Eurofound (2020), *Telework and ICT-based mobile work: Flexible working in the digital age* (Delo od doma in mobilno delo, oprto na IKT: prožne ureditve dela v digitalni dobi), Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg.

Slika 41: Pandemija je spodbudila delo na daljavo

• Kraj dela zaposlenih med omejitvami zaradi COVID-19 glede mobilnosti posameznikov, po državah članicah, v %

Vir: Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19* (Živeti, delati in COVID-19), serija COVID-19, Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg. Opomba: Nizka zanesljivost (*) oktobra 2020 za Ciper, Latvijo, Malto in Poljsko. EU-27 se nanaša na tehtano povprečje 27 držav članic. Pri razlagi teh rezultatov je potrebna previdnost, saj sektorska porazdelitev delavcev v vzorcu vpliva na porazdelitev dela na daljavo po državah.

Delo na daljavo je postalo običajen način dela za veliko ljudi, ki so imeli prej omejene izkušnje z delom na daljavo ali jih sploh niso imeli. Po podatkih iz ankete o delovni sili¹⁵⁶ je v letu 2019 le 5,5 % vseh zaposlenih oseb (starih 20–64 let) v EU-27 redno delalo od doma. Največji deleži so bili zabeleženi na Nizozemskem (15 %), Finskem (14,5 %), v Luksemburgu (11,5 %) in Avstriji (10,2 %). Čeprav je bil za delo od doma v preteklih letih značilen trend rahlega povečevanja, je bilo skoraj izjema v Bolgariji, Romuniji, na Madžarskem, Cipru, Hrvaškem in v Grčiji, kjer je leta 2019 zajemalo približno 2 % ali manj vseh zaposlitev. To se je spremenilo leta 2020, z omejitvami glede mobilnosti posameznikov in ukrepi omejevanja socialnih stikov, ki so bili sprejeti za boj proti pandemiji. Nedavna elektronska anketa Eurofounda zagotavlja pomembna spoznanja o tej spremembi vzorcev dela ljudi.¹⁵⁷ Slika 41 kaže precejšnje razlike med državami članicami glede kraja dela med pandemijo po lastnem poročanju. Delež anketirancev, ki so navedli, da med pandemijo COVID-19 delajo izključno od doma, se giblje od približno 20 % v Bolgariji, na Hrvaškem, Madžarskem, Poljskem in Slovaškem do več kot 40 % v Franciji, Španiji, Italiji in na Irskem ter več kot 50 % v Belgiji. Podrobna analiza ranljivih poklicev v državah članicah EU (tj. tistih, ki vključujejo naloge s številnimi stiki, in naloge, ki jih ni mogoče opraviti na daljavo) je na voljo v letnem pregledu razvoja trga dela in plač iz leta 2020¹⁵⁸.

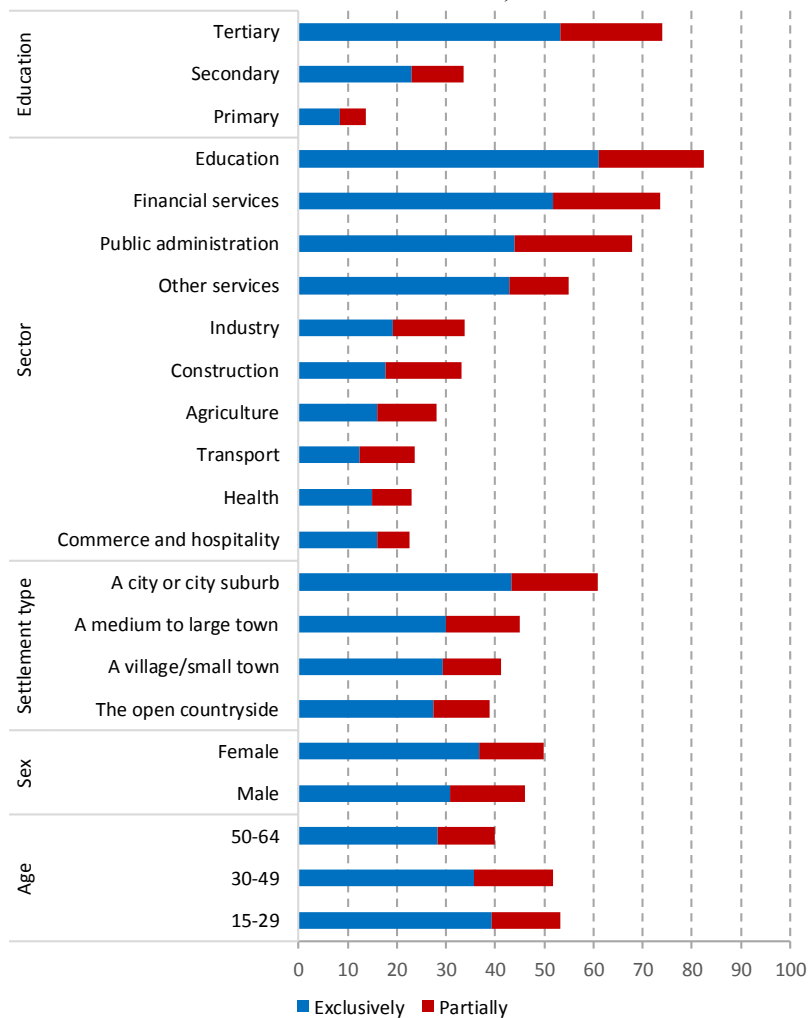
¹⁵⁶ Evropska komisija (2020), *EU Labour Force Survey ad hoc module 2019 on work organisation and working time arrangements* (Raziskava o delovni sili v EU: ad hoc modul 2019 za organizacijo dela in ureditve delovnega časa), Eurostat, poročilo o oceni kakovosti. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!Fq97qU>.

¹⁵⁷ Opomba: Elektronska anketa Eurofounda Življenje, delo in COVID-19 je spletno orodje, zasnovano za hitro zbiranje informacij od ljudi, starih več kot 18 let, ki imajo dostop do interneta, z uporabo neverjetnostne metode vzorčenja. Elektronska anketa se je izvedla v dveh krogih, aprila in julija 2020. Skupno je bilo izpolnjenih 91 753 vprašalnikov, od tega so 87 477 vprašalnikov izpolnile osebe, ki živijo v EU-27.

¹⁵⁸ Evropska komisija (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2020* (Razvoj trga dela in plač v Evropi, letni pregled 2020). Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.

Slika 42: Delo na daljavo je pogostejše pri nekaterih profilih in v nekaterih sektorjih

DELO OD DOMA MED PANDEMIJO COVID-19, GLAVNE ZNAČILNOSTI SODELUJOČIH DELAVCEV (EU-27, v %)

Vir: Elektronska anketa Eurofounda (2020) Življenje, delo in COVID-19.

Podatki iz ankete kažejo, da so bili tisti, ki so delali od doma, večinoma pisarniški delavci v storitvenem sektorju s terciarno izobrazbo, ki so živeli v mestih. Kar 74 % zaposlenih s terciarno izobrazbo je delalo od doma v primerjavi s 34 % oseb s sekundarno izobrazbo in 14 % oseb s primarno izobrazbo. Kot je bilo mogoče pričakovati, so tudi pomembne razlike v pogostosti dela od doma po sektorjih, pri čemer je pogostost največja v večini storitvenih sektorjev (zlasti v izobraževanju, financah in javni upravi), najmanjša pa v najbolj izpostavljenih sektorjih, kot so zdravstvo, promet in kmetijstvo, ter v sektorjih, za katere veljajo posebne omejitve, kot sta maloprodaja in gostinstvo. Ob tem je pri zaposlenih, ki živijo v mestih, večja verjetnost, da bodo delali od doma, kot pri tistih, ki živijo na podeželju ali na redkeje poseljenih območjih. Delež žensk, ki so navedle, da delajo od doma, je bil sorazmerno večji kot pri moških. Nazadnje, pri mlajših zaposlenih je bila večja verjetnost, da bodo delali na daljavo, kot pri drugih starostnih skupinah. Te ugotovitve so skladne s podatki iz raziskave EU o uporabi IKT¹⁵⁹.

Podatki iz najnovejše spletne raziskave COLLEEM II, zbrani pred pandemijo, kažejo, da je platformno delo še vedno omejeno, vendar se povečuje.¹⁶⁰ Le majhen delež (približno 1,4 %) delovno sposobnega prebivalstva v državah članicah, vključenega v raziskavo leta 2018, je opravljal storitve prek digitalnih delovnih platform kot svojo glavno dejavnost (zmanjšanje za 0,9 odstotne točke v primerjavi z letom 2017). Vendar je delež večji pri tistih, ki navajajo, da te storitve opravljajo kot sekundarno dejavnost (4,1 % vseh anketirancev in povečanje za 0,5 odstotne točke v primerjavi z letom 2017), pri čemer so med državami članicami precejšnje razlike. Platformno delo ostaja heterogena dejavnost, pri kateri so delovni pogoji, status in dohodek platformnih delavcev močno odvisni od vrste nalog, ki se izvajajo, poslovnega modela in mehanizmov upravljanja, ki jih uporablja platforma. Vendar so pridobljene ocene pomembne za proučitev ustreznosti platformnega dela v državah članicah in z njim povezanih pomislekov glede kakovosti delovnih mest.¹⁶¹

¹⁵⁹ Sostero M. in drugi (2020), *Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide?* (Izvedljivost dela na daljavo in kriza zaradi COVID-19: nov digitalni prepad?), Evropska komisija, 2020, JRC121193. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!PR73qN>.

¹⁶⁰ Urzi Brancati, C., in drugi (2019), *New evidence on platform workers in Europe. Results from the second COLLEEM survey* (Novi dokazi o platformnih delavcih v Evropi. Rezultati druge raziskave COLLEEM). Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!qQ33cP>. Opomba: Raziskava COLLEEM II pomeni nadaljevanje in nadgradnjo dela, opravljenega pri prejšnji raziskavi COLLEEM (Collaborative Economy and Employment). Raziskava COLLEEM je spletna panelna raziskava o digitalnih platformah, ki jo je naročil GD za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje, usklajuje pa jo Skupno raziskovalno središče. Izvedena je bila v 15 državah članicah: na Češkem, v Nemčiji, Španiji, na Finskem, v Franciji, na Hrvaškem, Madžarskem, Irskem, v Italiji, Litvi, na Nizozemskem, Portugalskem, v Romuniji, na Švedskem, Slovaškem in v Združenem kraljestvu.

¹⁶¹ Za več podrobnosti o platformnem delu glej skupno poročilo o zaposlovanju za leto 2020 in osnovne vire podatkov.

Pandemija COVID-19 vpliva na platformno gospodarstvo v več državah članicah. Nekatere platforme so hitro prilagodile svoje poslovne modele, da bi razširile svojo dobavo ter vključile dodatne proizvode ali storitve, vključno z zdravstvenim varstvom. To je morda prispevalo k olajšanju dobave osnovnih dobrin, zmanjšanju tveganja motenj v dobavni verigi in podpiranju ohranjanja delovnih mest. Vendar so tveganja, povezana z zdravjem in varnostjo, ter pomisleki glede visoke delovne intenzivnosti med pandemijo postali bolj očitni. Druge platforme, ki pogosto zagotavljajo storitve mobilnosti in gospodinjske storitve, so se po uvedbi omejitev mobilnosti in ukrepov omejevanja socialnih stikov spopadale z nenadnim upadom dejavnosti. Po podatkih Eurofounda¹⁶² se je povpraševanje po platformnem delu od izbruha pandemije povečalo v Belgiji, na Hrvaškem, Češkem, v Estoniji, Franciji, Grčiji, Litvi, na Malti, Nizozemskem, Portugalskem, v Sloveniji in Španiji. V teh in drugih državah članicah so platforme sprejele ukrepe za zagotovitev smernic delavcem glede varnosti in zdravja pri delu, dohodkovne podpore in pogodbenih jamstev za zagotovitev nadomestil za obdobja odsotnosti z dela in prekinitvev dela. Vendar bo za oceno vpliva v smislu obsega in ustreznosti teh ukrepov na platformne delavce verjetno potrebno pozorno spremljanje.

¹⁶² Eurofound (2020), *Platform economy: Developments in the COVID-19 crisis* (Platformno gospodarstvo: Stanje med krizo zaradi COVID-19).

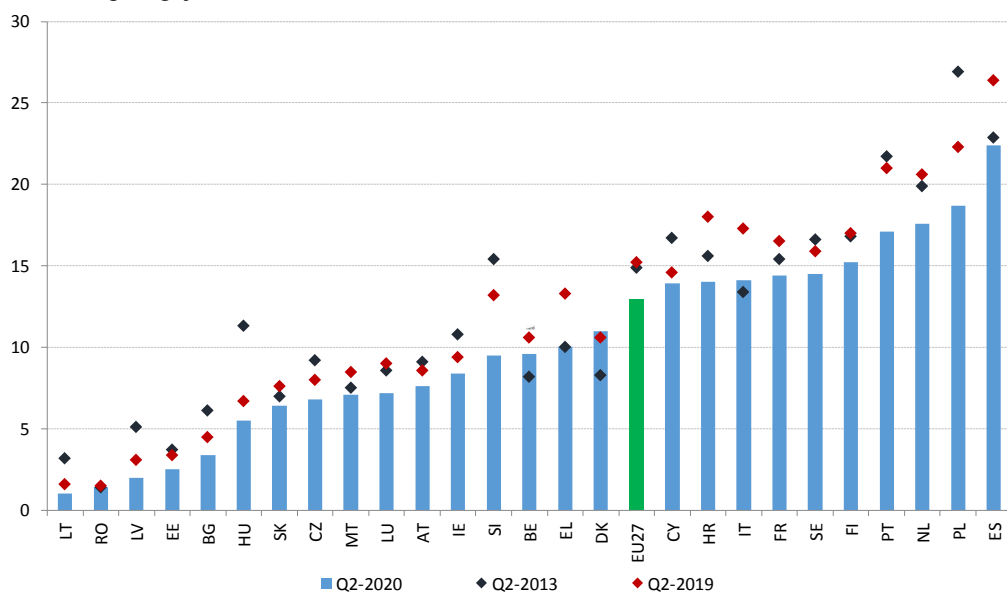
Segmentacija trga dela¹⁶³, kot je določena glede na delež zaposlenih za določen čas, bi lahko bila dodaten vir ranljivosti v sedanjih kriznih razmerah.¹⁶⁴ Kot je poudarjeno v skupnem poročilu o zaposlovanju za leto 2020, ima lahko segmentacija trga dela pomembne ekonomske in socialne posledice, kot so omejena učinkovitost pri dodeljevanju sredstev, nižji dohodek, šibka rast produktivnosti in razvoj človeškega kapitala, večje tveganje revščine, neenakost ali zmanjšana socialna mobilnost. Delež pogodb o zaposlitvi za določen čas glede na skupno število zaposlenih (starostna skupina 15–64 let) je v EU-27 v zadnjih desetih letih v povprečju znašal približno 15 %, čeprav so med državami članicami precejšnje razlike. Razlika med državami članicami z največjim in najmanjšim deležem je leta 2019 znašala 25 odstotnih točk, a se od leta 2005, ko je bila največja, tj. 31 odstotnih točk, zmanjšuje in je v drugem četrtletju 2020 znašala 21,6 odstotne točke, v tretjem četrtletju istega leta pa nekoliko več, tj. 22,5 odstotne točke. Precejšnje zmanjšanje deleža zaposlenih (15–64 let, sezonsko prilagojeno) za določen čas v EU-27 je bilo opaženo v drugem četrtletju 2020 (za 2,2 odstotne točke) v primerjavi z drugim četrtletjem 2019. To kaže, da je izguba zaposlitve zaradi gospodarskega pretresa večinoma posledica nepodaljšanja pogodb o zaposlitvi za določen čas, medtem ko ureditve skrajšanega delovnega časa in omejitve glede odpuščanja morda preprečujejo izgube delovnih mest med delavci, zaposlenimi za nedoločen čas, v večjem obsegu. Vendar je ta razlika manj očitna v tretjem četrtletju 2020, če ga primerjamo s tretjim četrtletjem 2019 (1,7 odstotne točke). Nekatere države članice, kot so Španija, Hrvaška, Poljska, Portugalska in Slovenija, so od drugega četrtletja 2019 do drugega četrtletja 2020 zabeležile zmanjšanje deleža zaposlenih za določen čas, večje od 3,5 odstotne točke, medtem ko je skupni delež nekaterih še vedno velik (nad 15 %). V drugem četrtletju 2020 se deleži sedmih držav članic (Švedske, Francije, Italije, Hrvaške, Cipra, Danske in Grčije) še vedno gibljejo med 15 % in 10 %, najmanjši deleži pa so zabeleženi v Litvi, Romuniji, Latviji, Estoniji in Bolgariji, kjer znašajo manj kot 5 %.

¹⁶³ Po navedbah Mednarodne organizacije dela (MOD) je to delitev trga dela na ločene podtrge ali segmente, ki se razlikujejo po značilnostih in pravilih vedenja, kot so pogodbeni dogovori, raven izvrševanja ali vrste zadevnih delavcev. Raziskave o tej temi so namenjene opredelitvi ključnih segmentov trga dela, stopnje prehodov med njimi in posledic za pravičnost in učinkovitost trga dela za obravnavanje negativnih posledic tega pojava.

¹⁶⁴ V skupnem poročilu o zaposlovanju za leto 2020 je predstavljena obsežna analiza vprašanj, povezanih s segmentacijo trga dela, z ugotovitvami Eurofounda (2019), *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses* (Segmentacija trga dela: oranje ledine z novimi empiričnimi analizami in analizami politike), Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg.

Slika 43: Zaposlitev za določen čas je še naprej izziv v več državah članicah

Delež zaposlenih za določen čas v primerjavi s skupnim številom zaposlenih (starih 15–64 let), četrtletni podatki, sezonsko prilagojeni

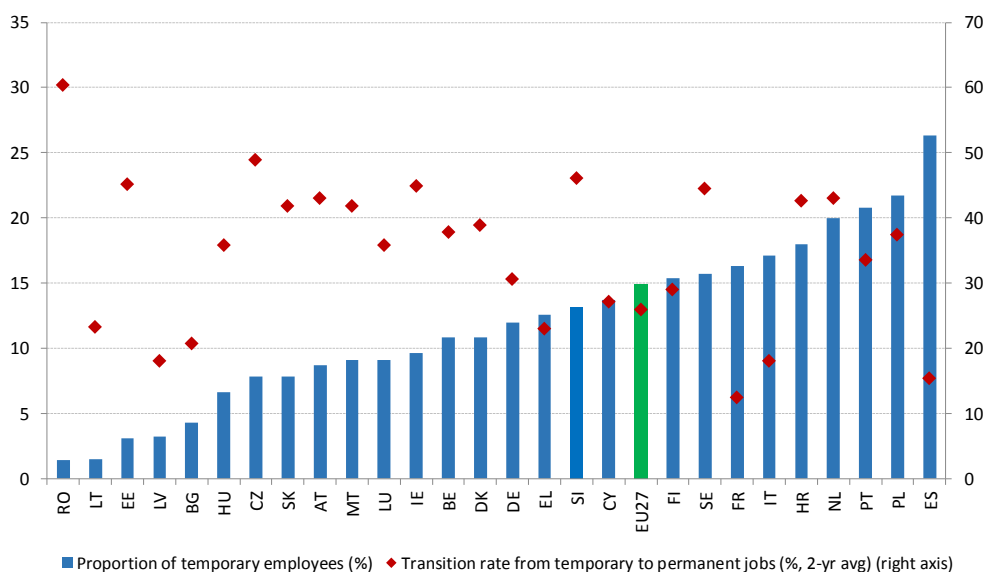
Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Opomba: Najnovejši četrtletni podatki niso na voljo za Nemčijo.

Pri ženskah, mlajših zaposlenih in delavcih, ki niso rojeni v EU, je verjetnost, da bodo

zaposleni za določen čas, večja kot pri drugih skupinah prebivalstva. V drugem četrtletju 2020 je delež zaposlenih žensk (starih 15–64 let) s pogodbo za določen čas v EU-27 znašal 13,6 %, delež moških pa 12,4 %, kar pomeni, da se je od drugega četrtletja 2019 do drugega četrtletja 2020 delež pri moških in ženskah zmanjšal za 2,2 odstotne točke (glede na letne podatke za leto 2019 sta deleža znašala 15,5 % za ženske in 14,4 % za moške, pri čemer ta razlika v zadnjih letih ostaja večinoma nespremenjena). Največji deleži žensk z zaposlitvijo za določen čas (15–64 let) glede na skupno število zaposlenih so bili zabeleženi v Španiji (27,3 % leta 2019, 24,6 % v drugem četrtletju 2020), na Poljskem (22,9 % oziroma 19,8 %), Nizozemskem (21,2 % oziroma 18,3 %) in Portugalskem (21,1 % oziroma 17,3 %). Leta 2019 je bil delež zaposlenih za določen čas med mladimi zaposlenimi (starimi 15–24 let) precej večji, in sicer 49,6 % (45,4 % v drugem četrtletju 2020) v primerjavi s 12,7 % (11,1 % v drugem četrtletju 2020) med osebami, starimi 25–54 let, in 6,8 % (5,7 % v drugem četrtletju 2020) med osebami, starimi 55–64 let. Delež zaposlitev za določen čas je bil precej večji med zaposlenimi, ki niso rojeni v EU (22 %), kot med zaposlenimi, rojenimi v EU (13 %), pri čemer je bila razlika zelo velika (več kot 20 odstotnih točk) na Poljskem in Cipru in razmeroma velika (približno 10–15 odstotnih točk) na Švedskem, v Španiji in Grčiji.

Slika 44: Zagotavljanje učinka odskočne deske pogodb o zaposlitvi za določen čas prispeva k vključujoči rasti

Stopnja prehajanja v zaposlitev za nedoločen čas (povprečje za leti 2018 in 2019) in delež delavcev, zaposlenih za določen čas, glede na skupno število zaposlenih, starih 15–64 let, 2019

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, SILC.

Opomba: Prehodi med zaposlitvami za Latvijo se nanašajo na leto 2017; vrednost za Slovaško se nanaša na leto 2016.

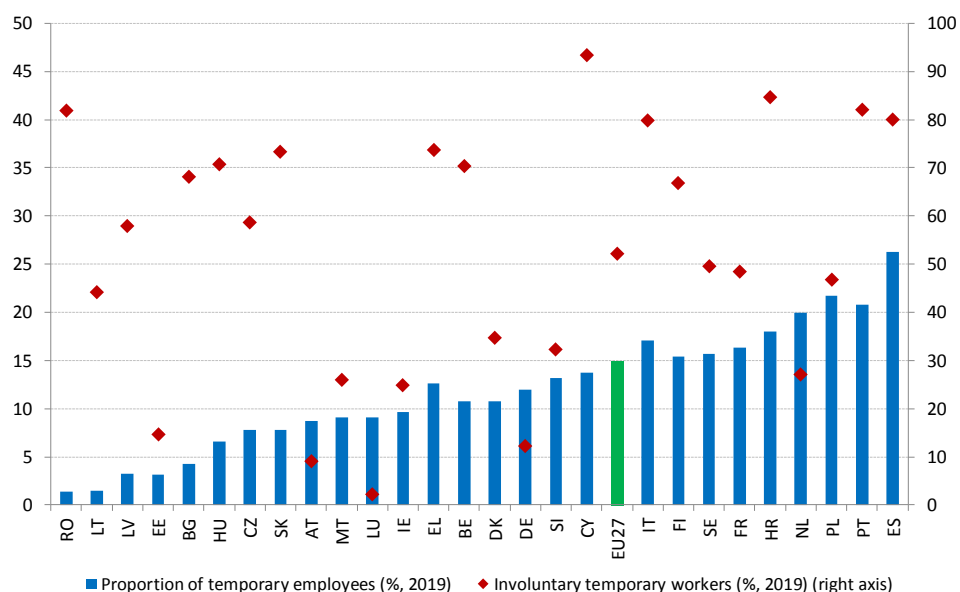
Zagotavljanje, da so pogodbe o zaposlitvi za določen čas odskočna deska do zaposlitev za nedoločen čas in da ne postanejo slepa ulica v karieri, je zelo pomembno za vključujočo rast.

Velik delež zaposlenih za določen čas in nizke stopnje prehajanja z zaposlitve za določen čas na zaposlitev za nedoločen čas so lahko znak dvojnosti trga dela. Slika 44 prikazuje stopnje prehajanja s pogodb o zaposlitvi za določen čas na pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas (izračunano je povprečje za leti 2018 in 2019), pri čemer so se upoštevali najnovejši letni podatki v zvezi z zaposlenimi za določen čas kot delež glede na skupno število zaposlenih (starih 15–64 let). V treh državah članicah (v Španiji, Franciji in Italiji) je delež zaposlenih za določen čas velik (nad povprečjem EU, ki je leta 2019 znašalo 12,8 %), stopnje prehajanja s pogodb o zaposlitvi za določen čas na pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas pa nizke (manj kot 20 %). V drugih državah, kot so Poljska, Nizozemska in Portugalska, je delež zaposlenih za določen čas precejšen, vendar so stopnje prehajanja visoke (več kot 30 %). Nasprotno pa so bili majhni deleži zaposlenih za določen čas in razmeroma visoke stopnje prehajanja na pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas (več kot 30 %) zabeleženi v Romuniji, Estoniji, na Češkem, Slovaškem in v Avstriji.

Število neprostoVOLjno zaposlenih za določen čas je v nekaterih državah članicah še naprej precejšnje. V nekaterih državah članicah je glavni razlog za pogodbo o zaposlitvi za določen čas ta, da oseba ni mogla najti zaposlitve za nedoločen čas. Delež neprostoVOLjno zaposlenih za določen čas glede na skupno število zaposlenih v EU-27 se v zadnjih letih stalno počasi zmanjšuje, in sicer s 56,2 % leta 2016 na 52,1 % leta 2019, čeprav so med državami članicami velike razlike (Slika 45). V državah, kot so Hrvaška, Portugalska, Romunija, Španija in Italija, približno 80 % zaposlenih za določen čas (starih 15–64 let) navaja, da so v tem položaju, ker niso mogli najti zaposlitve za nedoločen čas. Na Cipru se, čeprav je delež zaposlenih za določen čas (13,9 % v drugem četrtletju 2020) blizu povprečju EU, za 93,4 % od njih šteje, da so neprostoVOLjno zaposleni za določen čas, medtem ko povprečje teh v EU znaša 52,1 %. Deleži delavcev, ki so neprostoVOLjno zaposleni za določen čas, so najmanjši v Luksemburgu, Avstriji in v Nemčiji, kjer znašajo manj kot 15 %.

Slika 45: Delež ljudi, za katere se šteje, da so neprostoVOLjno zaposleni za določen čas, je v nekaterih državah članicah še naprej precejšen

Delavci, neprostoVOLjno zaposleni za določen čas, kot delež vseh delavcev, zaposlenih za določen čas (2019), in delež delavcev, zaposlenih za določen čas, glede na skupno število zaposlenih (2019).

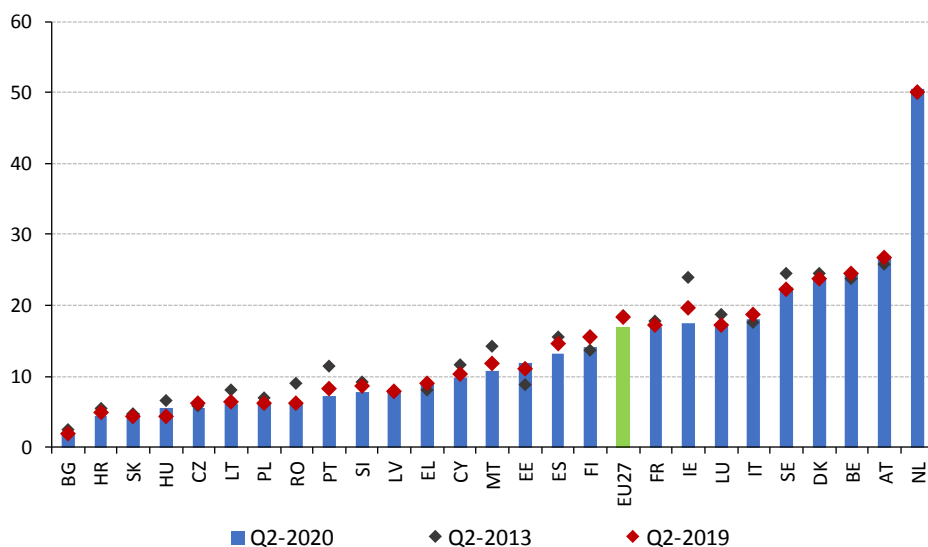
Vir: Eurostat, anketa o delovni sili, SILC.

Opomba: neprostoVOLjna zaposlitev za določen čas se za Estonijo nanaša na leto 2018.

Delež zaposlitev s krajšim delovnim časom se je pred kratkim zmanjšal, vendar delo z neprostovoljnim krajšim delovnim časom še naprej ostaja težava za precejšnje število zaposlenih. Delež delavcev, zaposlenih s krajšim delovnim časom (starih 15–64 let, sezonsko prilagojen), je v EU-27 v drugem četrtletju 2020 dosegel 17 %, kar je 1,4 odstotne točke manj kot v drugem četrtletju 2019. Kar zadeva četrtletne spremembe, so Madžarska, Estonija in Nizozemska evidentirale nedavno povečanje deleža zaposlenih za krajši delovni čas (od 1,1 odstotne točke do 0,5 odstotne točke v drugem četrtletju leta 2019 v primerjavi z enakim četrtletjem leta 2019), medtem ko se je na Portugalskem, v Sloveniji, Španiji, na Finskem in Irskem ta delež močno zmanjšal (od –2,3 odstotne točke do –1 odstotne točke) (Slika 46). V drugem četrtletju 2020 je delež delavcev, zaposlenih s krajšim delovnim časom, v petih državah članicah (na Nizozemskem, v Avstriji, Belgiji, na Danskem in Švedskem) enak ali večji od 20 %, v drugih treh (v Bolgariji, na Slovaškem in Hrvaškem) pa manjši od 5 %. Pred pandemijo se je delež zaposlenih z neprostovoljnim krajšim delovnim časom glede na skupno število zaposlenih (starih 15–64 let) zmanjševal, in sicer z 32 % leta 2014 na 25,8 % leta 2019. Vendar se deleži močno razlikujejo med državami članicami (približno 62 odstotnih točk med največjim in najmanjšim deležem leta 2019), pri čemer Grčija, Italija, Ciper in Romunija poročajo o več kot 55-odstotnem deležu, druge (Belgija, Češka, Estonija, Malta, Nizozemska, Avstrija in Slovenija) pa o manj kot 5-odstotnem deležu. Prezgodaj je še, da bi se na podlagi podatkov ocenilo, ali bo sedanja kriza povzročila zmanjšanje deleža delavcev z neprostovoljnim krajšim delovnim časom.

Slika 46: Delež dela s krajšim delovnim časom ostaja že nekaj časa na splošno nespremenjen, čeprav so med državami članicami pomembne razlike

Delež zaposlenih za krajši delovni čas glede na skupno število zaposlenih (starih 15–64 let), četrtletni podatki, sezonsko prilagojeni

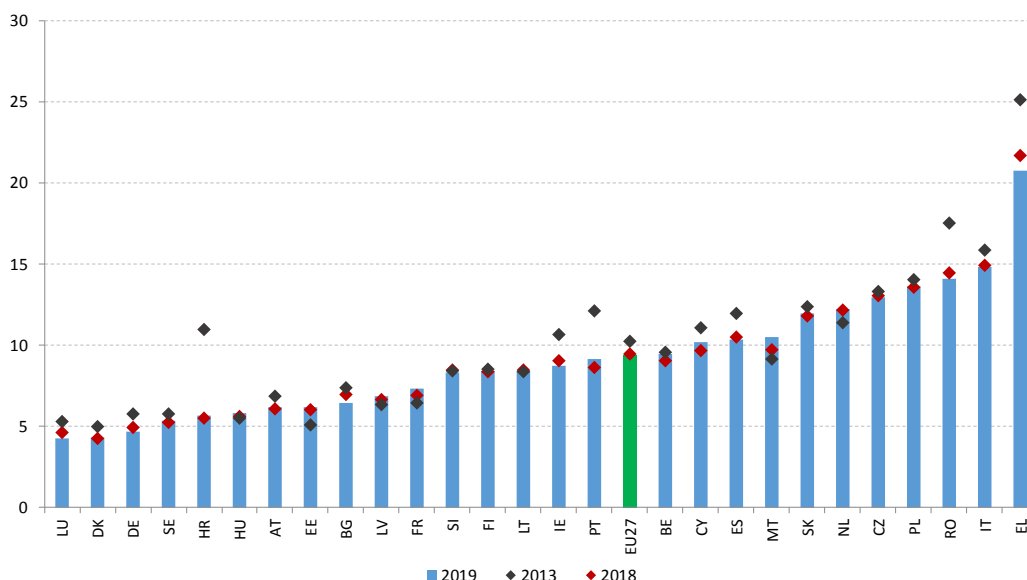

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Opomba: Najnovejši četrtletni podatki niso na voljo za Nemčijo.

Status samostojnih samozaposlenih (tako imenovani delavci, ki delajo za svoj račun) je še vedno razširjen. Pred pandemijo je bil delež samozaposlenih delavcev, starih 20–64 let, glede na skupno število zaposlenih v večini držav članic razmeroma stabilen ali se je rahlo zmanjševal, čeprav so bile med državami in sektorji velike razlike (glej oddelek 3.1). Status samozaposlene osebe je običajno prostovoljen in pozitiven znak podjetniškega duha. Vendar lahko prikriva odvisna delovna razmerja (čeprav ostajajo omejitve glede ocene ekonomske in organizacijske odvisnosti na podlagi primerljivih statističnih podatkov Eurostata).¹⁶⁵ Leta 2019 je delež samozaposlenih brez zaposlenih zajemal 9,4 % skupnega števila zaposlenih v EU. V Grčiji, Italiji in Romuniji so bili deleži največji (nad 14 %), sledile so jim Poljska, Češka, Nizozemska in Slovaška, z deleži od 12 % do 13,6 % (Slika 47). Nasprotno je bil delež v državah članicah, kot so Luksemburg, Danska, Nemčija, Švedska, Hrvaška in Madžarska, manjši od 5 % ali blizu temu odstotku. Na Malti, Nizozemskem, Cipru in Portugalskem se je delež samozaposlenih delavcev brez zaposlenih leta 2019 povečal (za najmanj 0,5 odstotne točke) v primerjavi z letom prej, v Grčiji in Bolgariji pa se je v istem obdobju zmanjšal za najmanj 0,5 odstotne točke. V sedanjih razmerah bi se lahko z zagotavljanjem dostopa do socialne zaščite vsem, tudi samozaposlenim, zmanjšala negotovost in bi se izboljšale razmere na trgu dela.

Slika 47: Čeprav se število delavcev, ki delajo za svoj račun, zmanjšuje, je v nekaterih državah članicah še vedno veliko in ga je treba podrobno spremljati, da se preprečijo primeri navidezne samozaposlitve

Samozaposlene osebe brez zaposlenih kot delež skupnega števila zaposlenih

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili (izračuni GD za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje).

¹⁶⁵ Za več informacij glej skupno poročilo o zaposlovanju za leto 2020 in priložnostni modul Eurostata v zvezi s samozaposlitvami iz leta 2017.

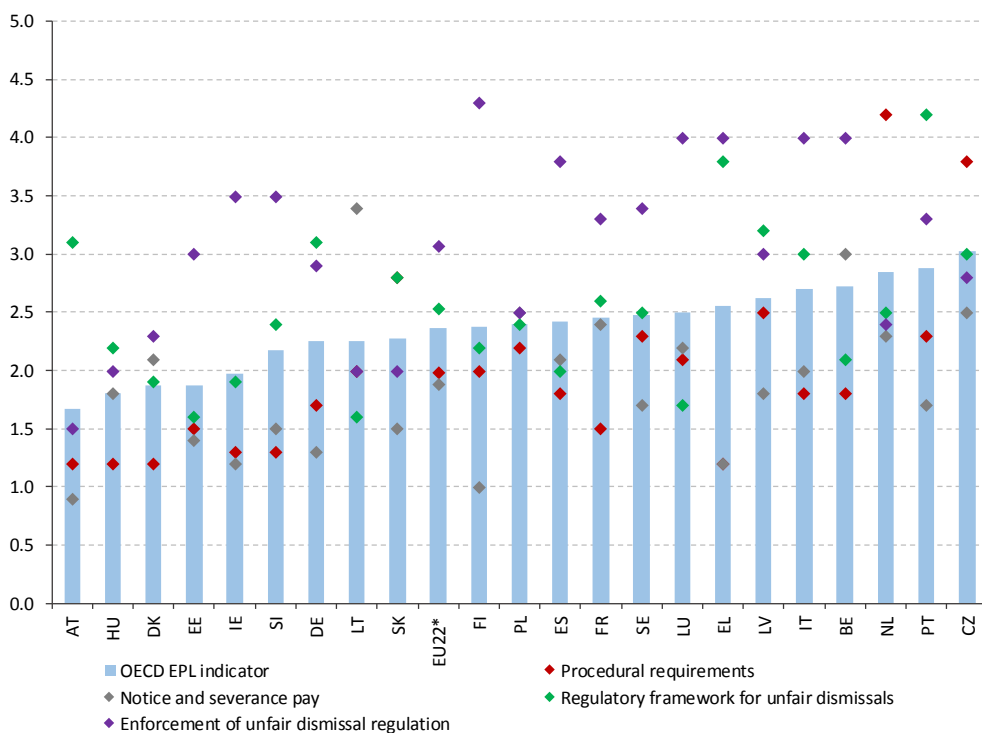
COVID-19 močno vpliva na posameznike, ki opravljajo neprijavljeno delo. Neprijavljeno delo je za EU še vedno velik izziv in se pojavlja v več različnih oblikah, od neobstoja dokumentacije do nepopolnega prijavljanja ur, plačevanja na roko in navideznega samozaposlovanja. Posebna raziskava Eurobarometer kaže, da 33 % Evropejcev pozna nekoga, ki opravlja neprijavljeno delo, 10 % pa jih navaja, da so v zadnjem letu pridobili blago ali storitve, ki so vključevali neprijavljeno delo. Pandemija ima velik vpliv na večino gospodarskih sektorjev v EU, tudi tiste s tradicionalno velikimi deleži neprijavljenih delavcev, ki imajo pogosto omejen dostop do socialne zaščite ter pri katerih je večje tveganje izgube dohodka in zaposlitve. To postavlja nove izzive za inšpektorate za delo, ki morajo prilagoditi svoje delovne prakse in prednostne naloge ob upoštevanju pandemije. Evropska platforma za okrepitev sodelovanja pri ukrepanju proti neprijavljenemu delu se je v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic odzvala na neposredne izzive z ukrepi za spodbujanje prehoda z neprijavljenega na prijavljeno delo (za več podrobnosti glej oddelek 3.3.2).

Dobro zasnovana delovnopravna zakonodaja lahko olajša prilagoditev trga dela in strukturne spremembe z ublažitvijo posledic gospodarskih pretresov za delavce in spodbujanjem nemotenih prehodov na trgu dela. Z vključitvijo socialnih partnerjev takšna zakonodaja podpira tudi stabilno okolje, v katerem ljudje in podjetja kupujejo in vlagajo z zaupanjem. Slika 48 prikazuje glavne rezultate posodobitve kazalnikov delovnopravne zaščite, ki jo je leta 2020 izvedel OECD za sodelujoče države članice.¹⁶⁶ Čeprav imajo ti kazalniki omejeno normativno vrednost, opozarjajo na heterogenost modelov v državah (kot kažejo razlike pri splošnem kazalniku in posameznih podkazalnikih) in omogočajo opazovanje njihovega razvoja skozi čas. Poleg tega lahko povezava med delovnopravno zakonodajo za redno zaposlene delavce in delovnopravno zakonodajo začasne delavce pomaga pridobiti vpogled v dejavnike segmentacije trga dela. V povprečju sodelujoče države članice dosegajo približno 2 točki pri splošnem kazalniku OECD za delovnopravno zakonodajo na lestvici od 0 do 6 točk. V nekaterih državah članicah, kot so Danska, Estonija, Madžarska, Irska in Avstrija, je skupno število točk pri kazalniku delovnopravne zakonodaje manjše od 2, kar kaže na bolj prožno ureditev trgov dela, druge, kot so Belgija, Češka, Italija, Latvija, Nizozemska in Portugalska, pa pri tem kazalniku dosegajo od 2,5 do 3 točke, kar kaže, da so trgi dela strožje urejeni. Preostalih enajst analiziranih držav članic se uvršča na sredino lestvice, z vrednostmi kazalnika od 2 do 2,5. Na splošno so nekatere države članice, kot so Nizozemska, Češka in Irska, v poročevalskem obdobju 2008–2019 dosegle višje vrednosti kazalnika, kar pomeni strožje urejanje (število točk se je povečalo za najmanj 0,4 odstotne točke) (glej Sliko 49). Nasprotno se je v državah, kot so Avstrija, Grčija, Slovenija, Nemčija in Luksemburg, vrednost globalnega kazalnika znižala za približno 0,8 točke ali več, kar kaže na prehod na prožnejšo ureditev.

¹⁶⁶ Rezultati kazalnikov OECD za delovnopravno zakonodajo, kar zadeva odpuščanje redno zaposlenih delavcev, na lestvici od 0 do 6 točk. Ta kazalnik ocenjuje nacionalne določbe o odpuščanju redno zaposlenih delavcev na podlagi štirih obsežnih kategorij: i) postopkovne zahteve, ii) odpovedni rok in odpravnina, iii) regulativni okvir za nezakonite odpovedi, iv) izvrševanje ureditve nezakonitih odpovedi. Kazalnik OECD za delovnopravno zakonodajo je povprečje vseh štirih točk. Ocena je bila izvedena v 22 državah članicah: v Belgiji, na Češkem, Danskem, v Nemčiji, Estoniji, na Irskem, v Grčiji, Španiji, Franciji, Italiji, Luksemburgu, na Madžarskem, v Latviji, Litvi, na Nizozemskem, v Avstriji, na Poljskem, Portugalskem, v Sloveniji, na Slovaškem, Finskem in Švedskem. Vir: <http://oe.cd/epl>.

Slika 48: Države članice različno oblikujejo svojo delovnopravno zakonodajo

Kazalniki OECD: strogość ureditve posameznih odpuščanj redno zaposlenih delavcev, 2019

(*) EU-22 se nanaša na povprečno število točk 22 držav članic, analiziranih v podatkovni zbirki OECD o delovnopravni zakonodaji.

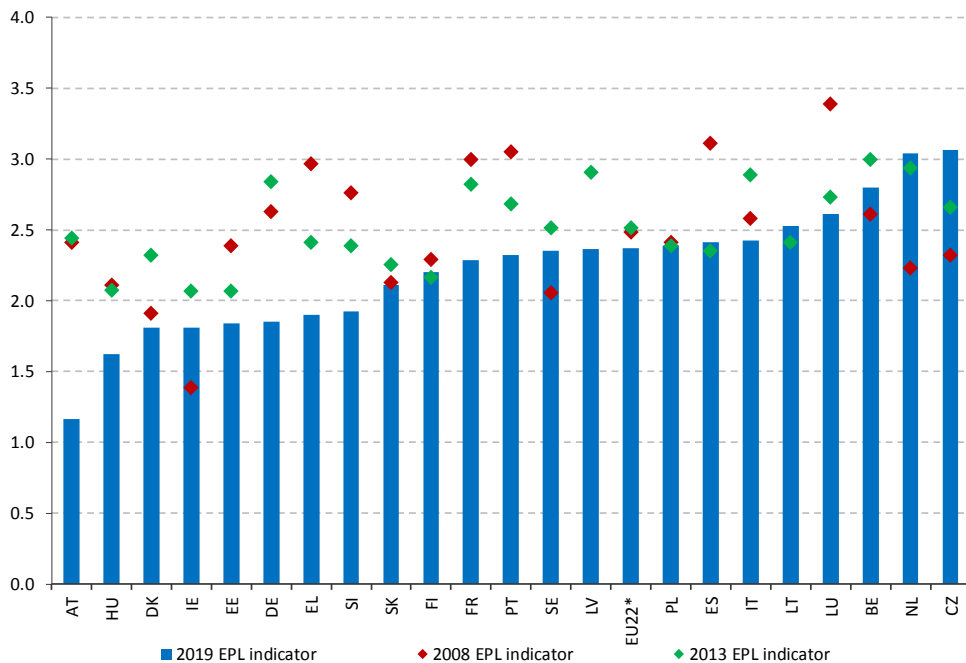
Vir: Kazalniki OECD za delovnopravno zakonodajo.

Razlike med pogodbami v postopkovnih zahtevah, stroških zaposlovanja in odpovedi ter predpisih o nezakonitih odpuščanjih lahko vplivajo na preference delodajalcev pri zaposlovanju in varnost zaposlitve zaposlenih. Povprečno število¹⁶⁷ točk 22 držav EU, analiziranih glede na postopkovne zahteve, je 2 točki, pri čemer je šest držav članic (Avstrija, Madžarska, Danska, Grčija, Irska in Slovenija) doseglo 1,3 točke, tri druge (Slovaška, Češka in Nizozemska) pa 2,8 točke. Dolžina odpovednega roka in višina odpravnine kažeta razmeroma nizko povprečno število točk (1,9 točke), z razliko v višini 2,5 odstotne točke med najvišjo vrednostjo (3,4 točke v Litvi) in najnižjo vrednostjo (0,9 točke v Avstriji). Na vzorce zaposlovanja delodajalcev lahko vplivajo tudi razlike v regulativnem okviru za nezakonite odpovedi ali nadomestila v primeru spora (tj. stroški izvršitve nezakonite odpovedi s plačilom odpravnine, če sodišče odloči, da je „nezakonita“). Povprečno število točk v EU-22 za izvrševanje nezakonitih odpovedi je 3,1 točke, z razliko v višini 2,8 odstotne točke med najnižjim številom točk (v Avstriji, na Slovaškem, Madžarskem in v Litvi) in najvišjim številom točk (zabeleženim na Finskem, v Belgiji, Luksemburgu, Italiji in Grčiji).

¹⁶⁷ Število točk je netehtano povprečje vrednosti, sporočenih za 22 držav članic EU, vključenih v kazalnike OECD za delovnopravno zakonodajo. Za vsako leto se kazalniki nanašajo na ureditev, ki velja od 1. januarja. Za več informacij glej www.oecd.org/employment/protectionanalysis.

Slika 49: V nekaterih državah članicah se delovnopravna zakonodaja močno spreminja skozi čas

Kazalniki OECD: strogost delovnopravne zakonodaje, posamezna in kolektivna odpuščanja (običajne pogodbe), podatkovna zbirka za leta 2019, 2013 in 2008

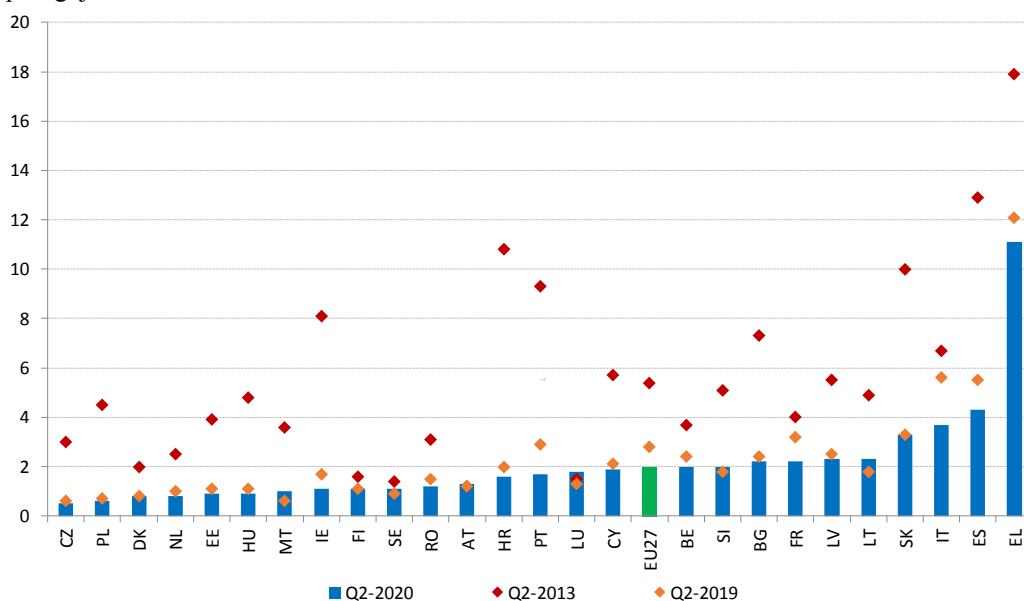
(*) EU-22 se nanaša na povprečno število točk 22 držav članic, analiziranih v podatkovni zbirki OECD o delovnopravni zakonodaji.

Vir: Kazalniki OECD za delovnopravno zakonodajo, objavljeni v letih 2009, 2014 in 2020. Opomba: Vrednosti za delovnopravno zakonodajo za leto 2008 (objavljene leta 2009) niso na voljo za Latvijo in Litvo.

Tudi strogot delovnopravne zakonodaje za pogodbe o zaposlitvi za določen čas se je sčasoma prilagodila. Na splošno se je kazalnik strogoti delovnopravne zakonodaje (tj. strogoti ureditve zaposlovanja) za delavce s pogodbami o zaposlitvi za določen čas znižal z 1,85 točke leta 2000 na 1,78 točke leta 2008 (kar pomeni, da so se pogoji za zaposlovanje na podlagi pogodb o zaposlitvi za določen čas v zadevnem obdobju ublažili), pozneje pa se je spet zvišal (z 1,78 točke leta 2008 na 1,84 točke leta 2019) in se vrnil skoraj na raven iz leta 2000. Vendar so med državami članicami precejšnje razlike glede strogoti delovnopravne zaščite pogodb o zaposlitvi za določen čas, pri čemer se rezultati gibljejo od manj kot 1 točke na Irskem, Švedskem in v Latviji do več kot 3 točk v Estoniji, Franciji, Italiji in Luksemburgu. V obdobju 2000–2019 se je skupno število točk postopno zniževalo (kar pomeni manjšo strogotost) na Švedskem, v Nemčiji, na Portugalskem, v Grčiji in Španiji. Nasprotno pa se je število točk rahlo povečalo (kar pomeni večjo strogotost) na Slovaškem, Poljskem, Češkem in Madžarskem.

Slika 50: Čeprav se stopnja dolgotrajne brezposelnosti znižuje, je še naprej visoka v nekaterih državah južne in vzhodne Evrope

Dolgotrajna brezposelnost (oseb, starih 15–74 let) kot delež aktivnega prebivalstva, četrtletni podatki, sezonsko prilagojeni

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Opomba: Najnovejši četrtletni podatki niso na voljo za Nemčijo.

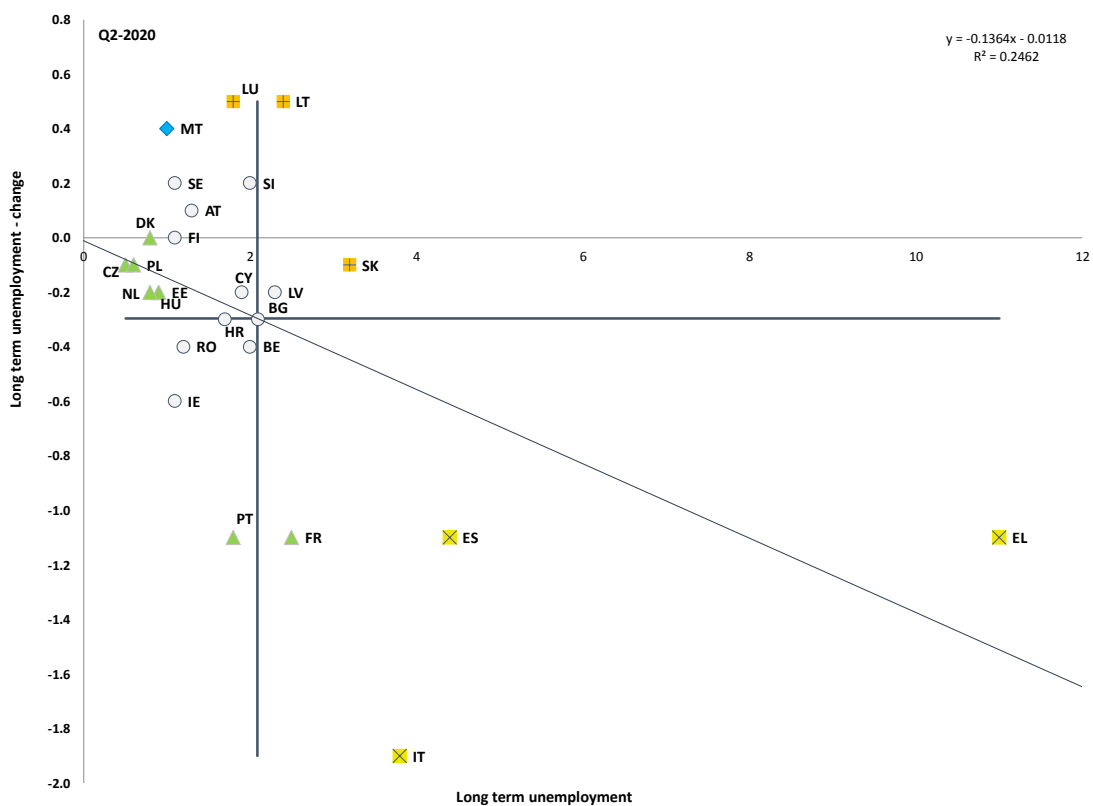
Kljub precejšnjim izboljšavam v zadnjih letih je pogostost dolgotrajne brezposelnosti v nekaterih državah članicah še vedno visoka. Slika 50 prikazuje, za drugo četrtnje izbranih let, stopnjo dolgotrajne brezposelnosti (tj. razmerje med številom oseb, ki so brezposelne več kot eno leto, in aktivnim prebivalstvom, ki je sezonsko prilagojeno in se šteje za dober približek učinkovitosti aktivnih politik trga dela)¹⁶⁸. V povprečju se stopnje dolgotrajne brezposelnosti v EU-27 v zadnjih letih stalno znižujejo, in sicer s 5,4 % v drugem četrtnju 2013 na 2,1 % v drugem četrtnju 2020 (ali s 5,5 % leta 2014 na 2,8 % leta 2019 glede na letne podatke). Vendar se pogostost dolgotrajne brezposelnosti med državami članicami še vedno močno razlikuje, pri čemer se stopnje za drugo četrtnje 2020 gibljejo od 0,5 % na Češkem, 0,6 % na Poljskem ali 0,8 % na Nizozemskem do 3,8 % v Italiji in 4,4 % v Španiji. V nekaterih drugih državah članicah so številke višje od povprečja EU (2 % v drugem četrtnju 2020), med drugim na Slovaškem (3,2 % v drugem četrtnju 2020), v Franciji (2,5 %), Litvi (2,4 %) in Latviji (2,3 %). Število dolgotrajnih brezposelnosti se je v večini držav članic v tretjem četrtnju 2020 na splošno povečalo v primerjavi z drugim četrtnjem 2020. Ne glede na to je bil v drugem četrtnju 2020 v Italiji, Španiji in na Portugalskem dosežen velik napredek v primerjavi z letom prej (za več kot 1,2 odstotne točke). Nasprotno pa se je v Litvi in Luksemburgu stopnja dolgotrajne brezposelnosti opazno zvišala (za več kot 0,5 odstotne točke) v primerjavi z drugim četrtnjem 2019 (Slika 51). V stopnji dolgotrajne brezposelnosti so velike razlike med regijami (Priloga 4). V šestih državah članicah se vsaj ena regija spopada z več kot 5-odstotno stopnjo dolgotrajne brezposelnosti.

Priporočilo Sveta iz leta 2016 o vključevanju dolgotrajno brezposelnih je še naprej relevantno za politike, potrebne za ublažitev učinkov stigmatizacije, ki jih povzroča kriza. Pričakuje se, da bo povečanje brezposelnosti zaradi pandemije COVID-19 negativno vplivalo na dolgotrajno brezposelnost, potem ko se je ta (eno leto) postopno zmanjševala, med državami članicami pa so še vedno velike razlike glede kakovosti podpore tej skupini. V obstoječih aktivnih politikah trga dela so možnosti za zagotovitev več ciljno usmerjenega ozaveščanja za izboljšanje kakovosti ocen javnih služb za zaposlovanje in okrepitev sodelovanja z delodajalci. V nekaterih državah je izziv tudi usklajevanje med javnimi službami za zaposlovanje in socialnimi službami, pogosto zaradi omejene zmogljivosti ter pomanjkanja strateškega pristopa in politične zaveze za zagotovitev institucionalne ali zakonodajne spremembe.

¹⁶⁸ **Odbor za zaposlovanje** je odločil, da je stopnja dolgotrajne brezposelnosti glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov za spremljanje aktivne podpore zaposlovanju.

Slika 51: Zaradi pandemije se lahko izzivi, s katerimi se srečujejo dolgotrajno brezposelne osebe pri iskanju nove zaposlitve, še povečajo

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

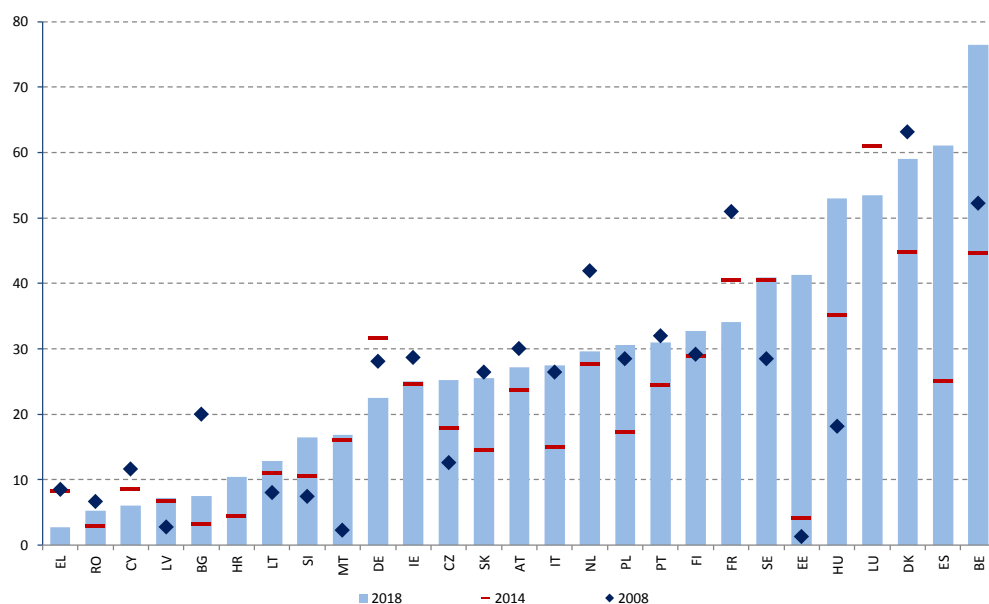

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Obdobje: Stopnje leta 2020 in letne spremembe glede na leto 2019. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi.

Na začetku krize so bile v državah članicah različne stopnje udeležbe v aktivnih politikah trga dela. Med državami so velike razlike glede udeležbe v aktivacijskih ukrepih, tudi kar zadeva delež dolgotrajno brezposelnih (glej Sliko 52).¹⁶⁹ Od leta 2014 številne države članice (kot so Litva, Slovenija, Malta, Slovaška, Italija in Poljska) kljub pozitivnemu razvoju v zadnjih letih dosegajo manj kot 30-odstotno stopnjo udeležbe. V številnih državah, vključno z Grčijo, Romunijo, Ciprom, Latvijo, Bolgarijo in Hrvaško, naložbe v aktivne politike trga dela in udeležba v teh politikah ostajajo na nizki ravni v primerjavi s povprečjem (10 % ali manj, kar zadeva udeležbo, in manj kot 0,2 % BDP, kar zadeva odhodke). V državah članicah, ki so imele pred zdravstveno krizo nizko stopnjo udeležbe, bi lahko dodatne in bolj ciljno usmerjene naložbe v aktivne politike trga dela vse približale trgu dela in zagotovile vključujoče okrevanje.

Slika 52: Pri udeležbi v aktivnih politikah trga dela so velike razlike

Udeležba v aktivnih politikah trga dela (na 100 oseb, ki želijo delati)

Vir: Eurostat, podatkovna zbirka politike trga dela.

Opomba: Za Češko in Grčijo so podatki za leto 2017 namesto za leto 2018.

¹⁶⁹ Kljub temu je pri razlagi tega kazalnika potrebna previdnost, saj meri le udeležbo v politikah trga dela (in ne njihove učinkovitosti) in je v več državah njegova statistična zanesljivost vprašljiva zaradi načina zbiranja podatkov.

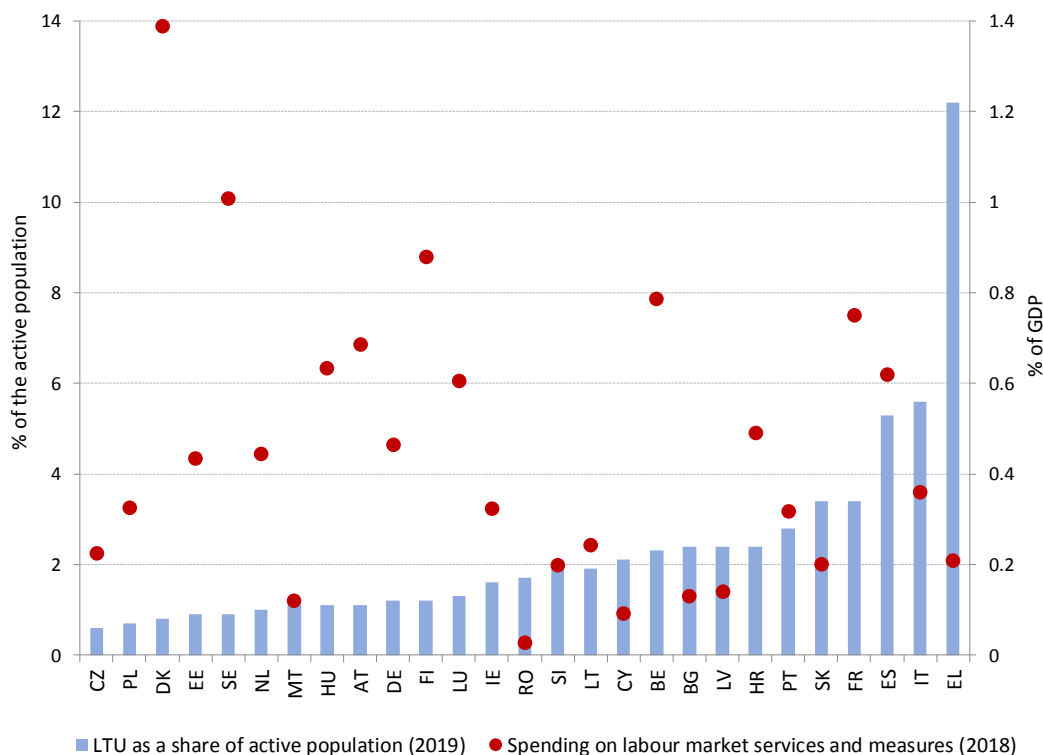
Države članice lahko z okrepitevijo povezav med aktivnimi politikami trga dela ter zagotavljanjem znanj in spretnosti povečajo učinkovitost reform trga dela ter spodbujajo vključujočo in trajnostno rast. Za zagotavljanje ustvarjanja trajnostnih visokokakovostnih delovnih mest je treba uspešno zagotavljati ciljno usmerjene in prilagodljive aktivne politike trga dela s posebnim poudarkom na naložbah v preusposabljanje in izpopolnjevanje za ljudi vseh starosti. To bo podpiralo bolj vključujoče okrevanje, zlasti za osebe v ranljivem položaju. Evropski strukturni in investicijski skladi (skladi ESI) imajo pomembno vlogo pri spodbujanju partnerstev, ki vključujejo številne akterje ter več izmenjav informacij in dobrih praks v zvezi z aktivnimi politikami trga dela. Države članice bodo zdaj lahko uporabljale raznovrstne instrumente, vključno z mehanizmom za okrevanje in odpornost¹⁷⁰, za spodbujanje razvoja znanj in spretnosti na vseh ravneh, zlasti v okviru vodilne pobude „Reskill and Upskill“ (Preusposabljanje in izpopolnjevanje). Za učinkovito izvajanje bodo ključni tesno usklajevanje in jasna opredelitev predvidenih ciljev, reform, naložb in ukrepov za njihovo doseganje ter razni finančni prispevki.¹⁷¹

¹⁷⁰ COM(2020) 408 final. *Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi mehanizma za okrevanje in odpornost*. Na voljo na spletnem naslovu <https://europa.eu/!fp38Ng>.

¹⁷¹ COM(2020) 575 final. *Letna strategija za trajnostno rast 2021*. Na voljo na spletnem naslovu <https://europa.eu/!DY66vx>.

Slika 53: Med državami članicami so precejšnje razlike glede porabe za storitve in ukrepe trga dela, pri čemer neposredne povezave s stopnjami brezposelnosti pogosto ni

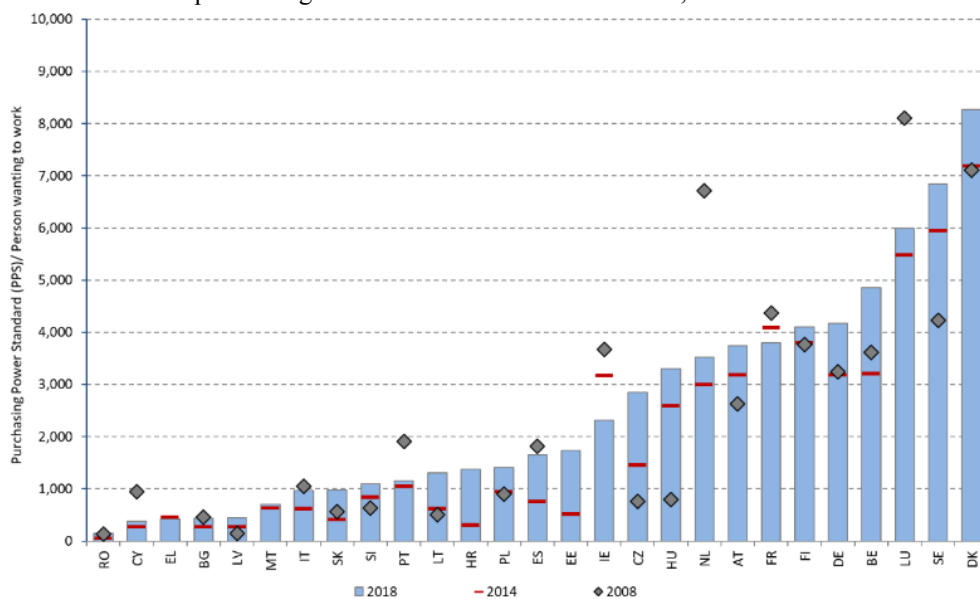
Poraba za storitve in ukrepe trga dela (2018) ter delež dolgotrajno brezposelnih (2019)

Vir: Podatkovna zbirka o politikah trga dela in anketa o delovni sili.

Slika 54: Poraba za storitve in ukrepe trga dela se je v številnih državah članicah sčasoma zelo spremenila

Poraba za aktivne politike trga dela v odstotnih točkah na osebo, ki želi delati

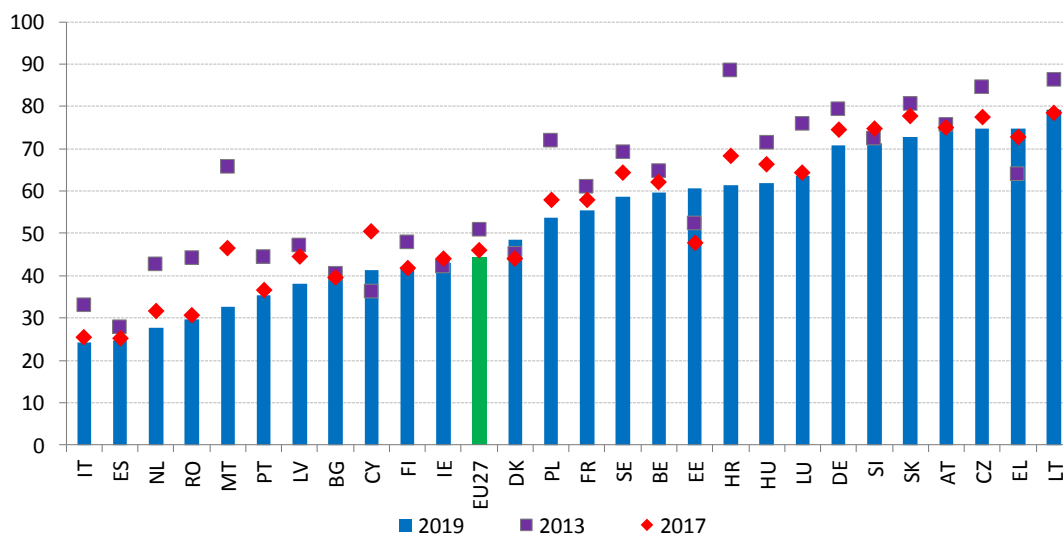

Vir: Podatkovna zbirka o politikah trga dela. Opomba: Za Bolgarijo, Dansko in Italijo se poraba za aktivne politike trga dela nanaša na leto 2017.

Javne službe za zaposlovanje imajo pomembno vlogo pri omejevanju posledic krize in podpiranju ljudi, ki se srečujejo z ovirami pri zaposlovanju. Slika 55 prikazuje delež brezposelnih oseb, ki za iskanje zaposlitve uporabljajo storitve javnih služb za zaposlovanje. Leta 2019 so bile med državami članicami precejšnje razlike, pri čemer so se deleži gibali od 30 % v Italiji, Španiji, na Nizozemskem in v Romuniji, do 75 % v Litvi, Grčiji, na Češkem, v Avstriji, na Slovaškem, v Sloveniji in Nemčiji. V povprečju so brezposelne osebe v EU-27 čedalje manj uporabljale storitve služb za zaposlovanje, saj je ta uporaba padla s 50,8 % leta 2013 na 44,2 % leta 2019, vseeno pa so nekatere države članice v tem obdobju zabeležile opazno povečanje (Grčija za 10,7 odstotne točke, Estonija za 8,4 odstotne točke, Ciper za 5 odstotnih točk in Danska za 3,3 odstotne točke). Med tistimi, ki iščejo pomoč pri javnih službah za zaposlovanje, je še vedno preveč mladih, nizko usposobljenih in starejših iskalcev zaposlitve, ta trend pa se bo zaradi posledic krize verjetno nadaljeval.

Slika 55: Uporaba storitev javnih služb za zaposlovanje v državah članicah se spreminja

Delež brezposelnih oseb, ki za iskanje zaposlitve uporabljajo storitve javnih služb za zaposlovanje, podatki za leta 2013, 2017 in 2019

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili.

Javne službe za zaposlovanje presegajo tradicionalne načine dela, da bi se ustavilo povečevanje števila iskalcev zaposlitve ter podprlo njihovo prehajanje med poklici ali sektorji.^{172, 173} Zaradi potrebe po zagotavljanju podpore, vse pogosteje na daljavo, so potrebne nadaljnje naložbe v sodobno tehnologijo in spletne platforme, skupaj z razvojem znanj in spretnosti IKT za osebje. Tudi za zagotavljanje ustreznega in učinkovitega odziva na potrebe iskalcev zaposlitve in delodajalcev je morda potrebno povečati zmogljivosti pri nekaterih storitvah, da bi bile bolj individualizirane in učinkovite. Izboljšana orodja za profiliranje za iskalce zaposlitve bi lahko skupaj s pomočjo in svetovanjem pri iskanju zaposlitve podpirala posredovanje zaposlitev z boljšim ciljnim usmerjanjem v določene skupine in posamezne potrebe.

Ravnanje pri iskanju zaposlitve se med državami članicami razlikuje. V povprečju v EU-27 68,1 % anketirancev trdi, da pri iskanju zaposlitve uporabljajo socialne stike (npr. prijatelji, sorodniki in sindikati), sledijo pa jim pošiljanje prošenj neposredno delodajalcem (56,6 %), pomoč javnih služb za zaposlovanje (44,2 %) in vzpostavitev stika z zasebnimi službami za zaposlovanje (21 %) (glej Sliko 56). Na nacionalni ravni ni jasnih vzorcev nadomeščanja med metodami iskanja zaposlitve. Vendar je za države članice, v katerih je stopnja uporabe storitev javnih služb za zaposlovanje nizka, običajno značilna tudi večja uporaba neformalnih metod, kot so socialni stiki ali pošiljanje prošenj neposredno delodajalcem. V povprečju 21 % iskalcev zaposlitve vzpostavi stik z zasebnimi agencijami za zaposlovanje, pri čemer ti deleži v posameznih državah članicah segajo od 2,3 % do 42,2 %. Če so vse druge okoliščine enake, se učinkovitost pomoči, ki jo iskalcem zaposlitve zagotavljajo javne službe za zaposlovanje, tradicionalno meri ob upoštevanju dejavnikov, kot so zmogljivost (v smislu odhodkov in osebja), stopnja digitalnega in tehnološkega povezovanja ter raven in obseg partnerstev. Ti isti dejavniki imajo zdaj ključno vlogo pri podpiranju hitre prilagoditve javnih služb za zaposlovanje, da bi lahko obvladovale motnje, povezane s pandemijo, ter potrebo po izboljšanih storitvah povezovanja ponudbe delovnih mest in povpraševanja po njih (MOD, 2020¹⁷⁴).

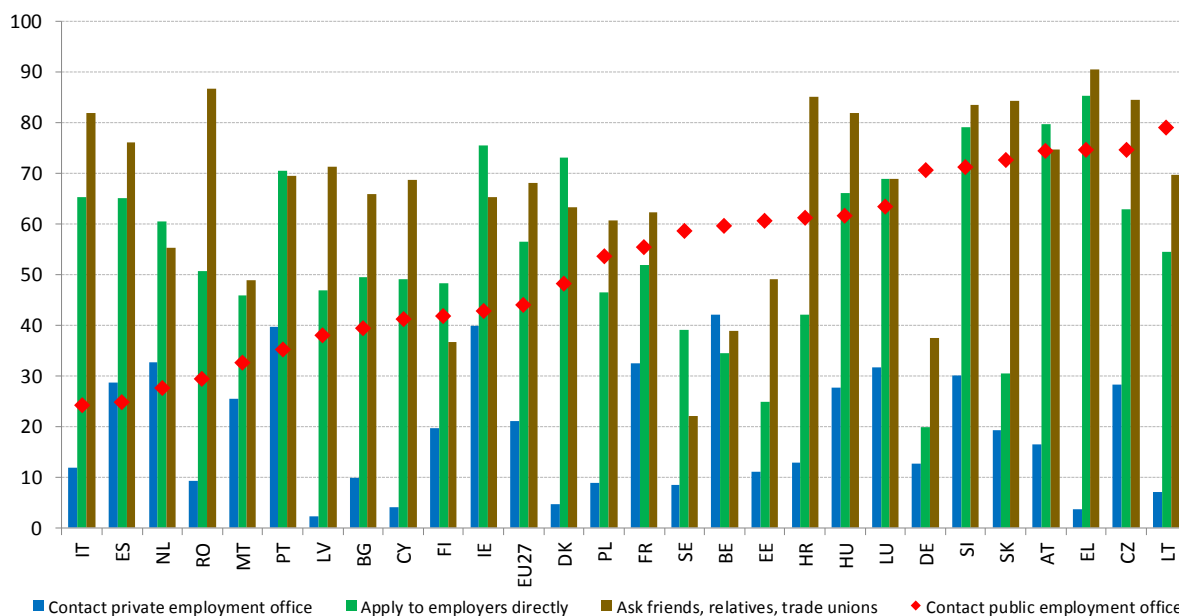
¹⁷² OECD (2020). *Public employment services in the frontline for employees, jobseekers and employers* (Javni zavodi za zaposlovanje na prvi črti za zaposlene, iskalce zaposlitve in delodajalce).

¹⁷³ Evropska komisija (2020), *PES measures and activities responding to COVID-19* (Ukrepi in dejavnosti JZZ v odziv na COVID-19), evropska mreža javnih služb za zaposlovanje, na raziskavi temelječa študija, junij 2020.

¹⁷⁴ Avila, Z., & Mattozzi, G. (2020), *COVID-19: Public employment services and labour market policy responses* (COVID-19: Odziv javnih zavodov za zaposlovanje in politike trga dela). Mednarodna organizacija dela, povzetele politike MOD.

Slika 56: Uporaba storitev javnih služb za zaposlovanje pri iskanju zaposlitve se med državami članicami razlikuje

Delež brezposelnih oseb, ki za iskanje zaposlitve uporabljajo izbrane metode iskanja zaposlitve (2019)

Vir: Eurostat, anketa o delovni sili.

Trajanje prejemanja in višina nadomestil ter upravičenost do njih so značilnosti sistemov nadomestil za brezposelnost, ki so ključne za ublažitev socialno-ekonomskih posledic krize.

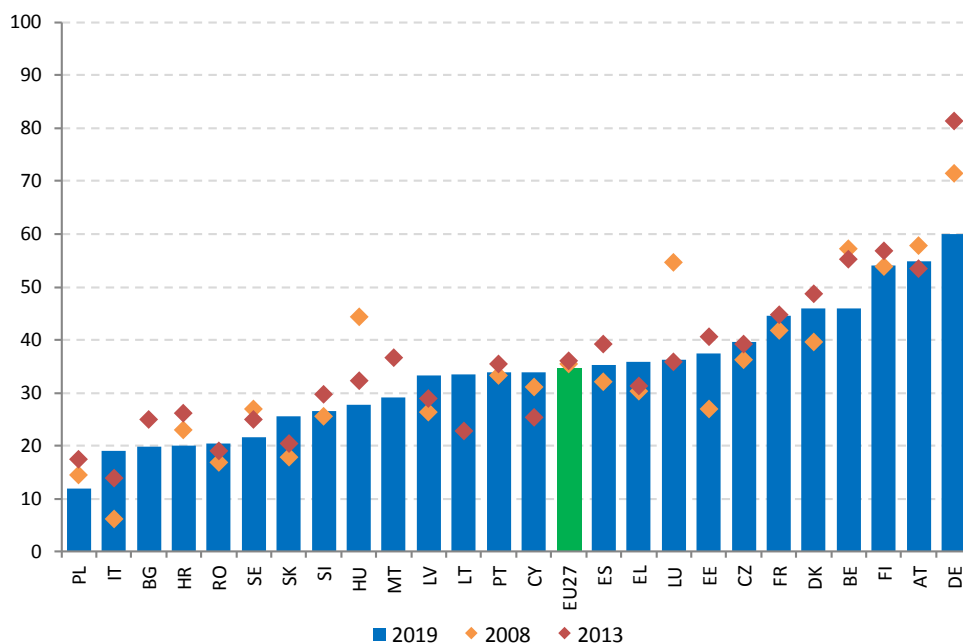
Zagotavljanje ustreznih nadomestil za brezposelnost, dodeljenih za razumno obdobje, ki so dostopna vsem delavcem in jih spremljajo učinkoviti ukrepi trga dela, je ključno za podporo iskalcem zaposlitve med prehodi. V sedanjih razmerah je treba posameznikom s kratkimi ali večkrat prekinjenimi obdobji zaposlenosti nameniti posebno pozornost, saj so manj pogosto vključeni v sisteme nadomestil za brezposelnost. Več držav članic je v sedanji krizi okrepilo te sisteme. Primerjalna analiza, predstavljena v skupnem poročilu o zaposlovanju, temelji na primerjalnem okviru nadomestil za brezposelnost in aktivnih politik trga dela, o katerih se je dogovoril Odbor za zaposlovanje (EMCO). Ta analiza je še naprej na splošno veljavna. Ta oddelek vsebuje posodobitev analize, zlasti kazalnikov vzvodov politike.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Za več informacij glej Evropska komisija (2020), *Employment and Social Developments in Europe. Quarterly review* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi. Četrtni pregled), junij 2020. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.

Pred krizo zaradi COVID-19 je nadomestila za brezposelnost v EU v povprečju prejemale približno ena tretjina kratkotrajno brezposelnih. Delež kratkotrajno brezposelnih (tj. tistih, ki so brezposelni manj kot 12 mesecev), ki prejemajo nadomestila za brezposelnost, se v zadnjih letih ni spremenil, razlike med državami pa so majhne (glej Sliko 56). Stopnje pokritosti (več kot 50 %) so najvišje v Nemčiji, Avstriji in na Finskem, za njimi pa so Belgija, Danska in Francija. Na drugi strani je stopnja pokritosti najnižja na Poljskem (12 %), sledita pa ji Italija in Hrvaška s približno 20 %. Razlike med državami je mogoče pojasniti z razlikami v zasnovi sistemov nadomestil za brezposelnost, zlasti kar zadeva pogoje za upravičenost, najdaljše trajanje, strogost zahtev glede iskanja zaposlitve in prekrivanja z drugimi sistemi socialne zaščite.

Slika 57: Delež kratkotrajno brezposelnih, ki prejemajo nadomestilo za brezposelnost, se med državami članicami močno razlikuje

Pokritost kratkotrajno brezposelnih (starih 15–64 let) z nadomestili za brezposelnost

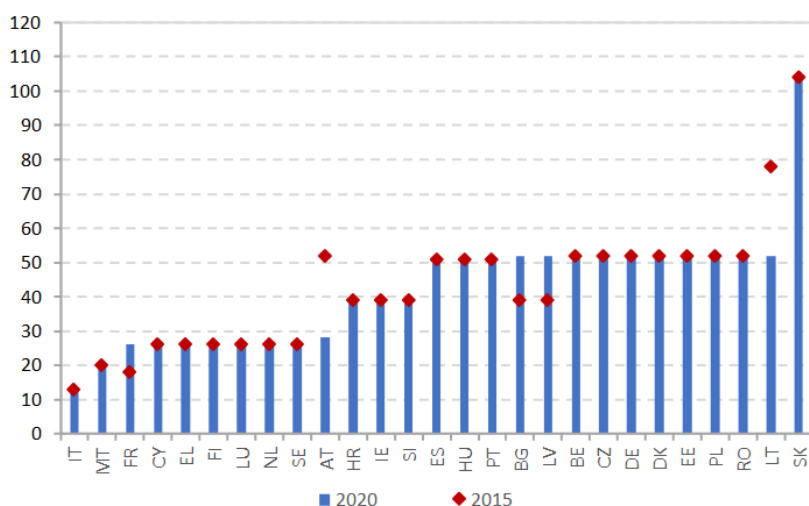
Vir: Eurostat, anketa o delovni sili. Opomba: podatki za Irsko in Nizozemsko niso na voljo. Podatki za Bolgarijo in Romunijo se nanašajo na leto 2018.

V vseh državah članicah razen v eni eno leto zaposlitve zadostuje za upravičenost do nadomestil za brezposelnost, vendar to ustreza zelo različnim obdobjem upravičenosti.

Ključni parameter za določitev upravičenosti delavcev do nadomestil za brezposelnost je zahtevano minimalno obdobje plačevanja prispevkov. V približno polovici držav članic se za upravičenost do nadomestil zahteva eno leto zaposlitve (Slika 58). Samo na Slovaškem je zahteva višja (dve leti zaposlitve v preteklih štirih letih). V preostalih državah članicah je minimalno zahtevano obdobje bodisi šest bodisi devet mesecev. Najkrajše je v Italiji, kjer za upravičenost do nadomestil zadostuje 13-tedensko obdobje plačevanja prispevkov. Vendar tako kratki zavarovalni dobi ustreza upravičenost za obdobje 6,5 tedna (saj trajanje nadomestil ustreza 50 % zavarovalne dobe in je omejeno na dve leti). Krajša obdobja plačevanja prispevkov delavcem s prekinjenimi poklicnimi potmi omogočajo lažji dostop do nadomestil za brezposelnost, čeprav lahko spodbudijo nepotrebno fluktuacijo zaposlenih. Kot je prikazano na Sliki 59, so delavci, ki so odpuščeni po enem letu zaposlitve, upravičeni do nadomestil, katerih trajanje je zelo različno, odvisno od države. V večini držav članic se nadomestila lahko uveljavljajo za največ šest mesecev. V Grčiji in Luksemburgu trajajo natančno 12 mesecev, v Belgiji, na Danskem in v Franciji pa več kot eno leto. Poleg Slovaške (kjer oseba, ki je bila zaposlena eno leto, ni upravičena do nadomestil) je najkrajše trajanje (samo pet tednov) na Madžarskem.

Slika 58: V približno polovici držav članic je obdobje plačevanja prispevkov za upravičenost do nadomestil za brezposelnost eno leto (52 tednov)

Trajanje zahtevanega obdobja plačevanja prispevkov za upravičenost, 2020, v tednih

Vir: Podatkovna zbirka MISSOC (Vzajemni informacijski sistem o socialni varnosti), januar 2015 in januar 2020. Opomba: na Malti (2018) je minimalno merilo za upravičenost 50 tednov plačanih prispevkov, od tega pa mora biti vsaj 20 tednov plačanih ali priznanih v zadnjih dveh koledarskih letih; na Irskem pa morajo biti od prvega delovnega dne zaposlitve osebe plačani vsaj 104 tedenski prispevki. Graf ne odraža sprememb v obdobjih upravičenosti, ki so se zgodile po januarju 2020.

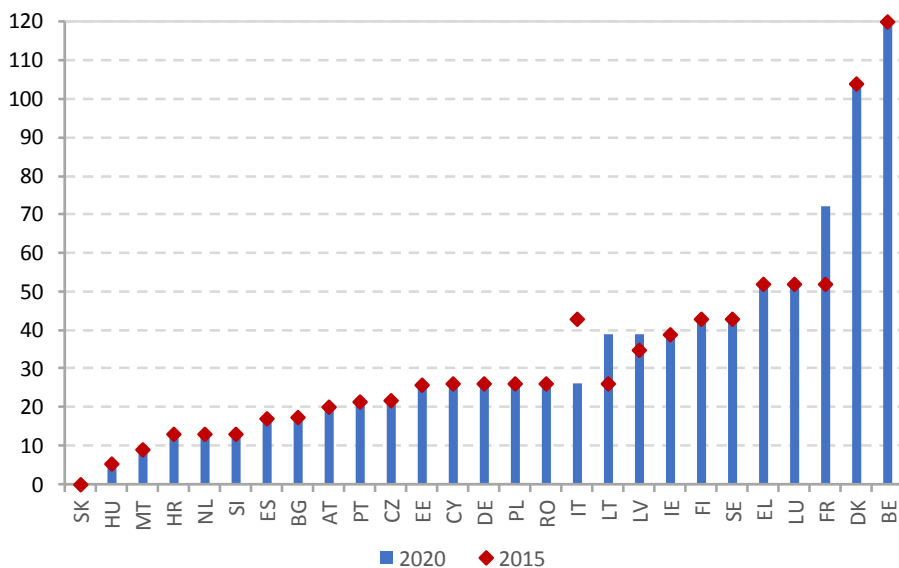
Ustreznost prispevkov za brezposelnost se med državami članicami močno razlikuje. Neto nadomestitvene stopnje na začetku obdobja brezposelnosti¹⁷⁶ za posameznike z nizko plačo (tj. s prejšnjimi dohodki v višini 67 % povprečne plače), ki so običajno med glavnimi upravičenci do nadomestil za brezposelnost, se gibljejo od manj kot 20 % na Madžarskem do 90 % v Belgiji, pri čemer v večini držav znašajo od 60 % do 80 % (glej Sliko 60). Prejeta (med različnimi obdobji brezposelnosti) dohodkovna podpora se običajno postopno zmanjšuje zaradi postopnega znižanja nadomestila ali prehoda z zavarovanja za primer brezposelnosti na sisteme za pomoč brezposelnim. Zato so neto nadomestitvene stopnje običajno višje v drugem mesecu brezposelnosti v primerjavi z dvanajstim mesecem.¹⁷⁷ V petih državah članicah (na Cipru, Nizozemskem, v Italiji, na Portugalskem in v Bolgariji) so razlike med neto nadomestitvenimi stopnjami med drugim in dvanajstim mesecem največje.

¹⁷⁶ Neto nadomestitvene stopnje kažejo ustreznost nadomestitvene funkcije nadomestil iz zavarovanja za primer brezposelnosti kot nadomestil za dohodke. Neto nadomestitvene stopnje so običajno opredeljene kot razmerje med neto dohodkom v času, ko oseba ni zaposlena (večinoma nadomestila za brezposelnost, če je oseba brezposelna, ali nadomestila, vezana na oceno materialnega položaja, če oseba prejema socialno pomoč), deljenim z neto dohodkom v času, ko je oseba zaposlena.

¹⁷⁷ Malta je edini primer, kjer so nadomestitvene stopnje v dvanajstem mesecu brezposelnosti višje kot v drugem mesecu, in sicer zato, ker je pomoč za brezposelnost (edina, do katere imajo posamezniki dostop po 12 mesecih brezposelnosti) višja od zavarovanja za primer brezposelnosti.

Slika 59: Trajanje nadomestil za brezposelnost (za delavca, ki je eno leto plačeval prispevke) se po EU močno razlikuje

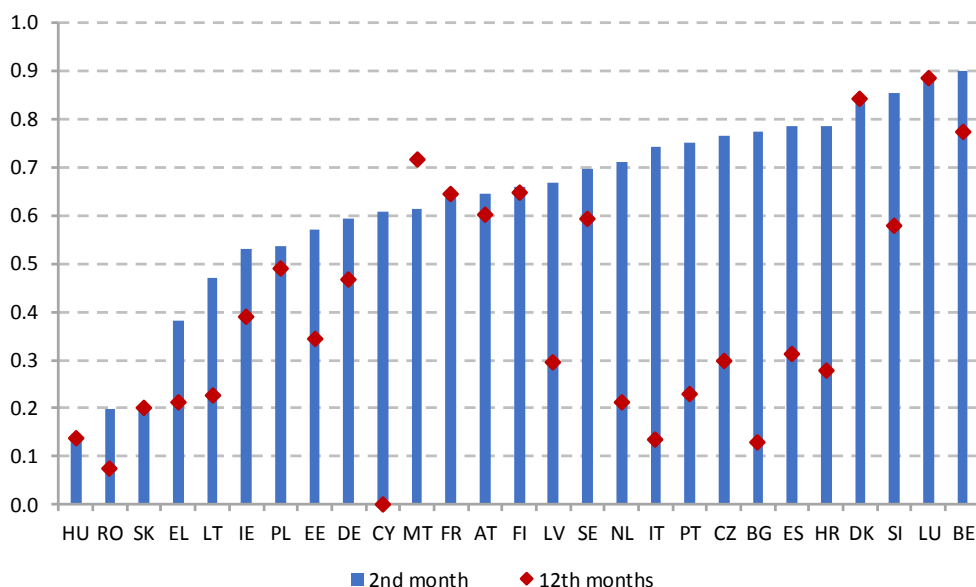
Najdaljše trajanje prejemanja nadomestil v številu tednov pri upravičencih z enim letom delovne dobe, 2015 in 2020

Vir: Podatkovna zbirka MISSOC, januar 2015 in januar 2020. Opomba: V Belgiji trajanje prejemanja nadomestil ni omejeno. Na Cipru se tedni izračunajo na podlagi šestih delovnih dni na teden. Na Irskem se nadomestilo za 39 tednov (234 dni) izplača le tistim z 260 ali več plačanimi tedenskimi prispevki socialnega zavarovanja v zvezi s plačo. Na Slovaškem oseba, ki ima prispevke plačane za eno leto, ne more prejemati nadomestila za brezposelnost (zahtevata se vsaj dve leti plačanih prispevkov za zavarovanje za primer brezposelnosti v zadnjih štirih letih). Na Poljskem je trajanje prejemanja odvisno od stopnje brezposelnosti v regiji glede na nacionalno povprečje. Graf ne odraža sprememb v trajanju prejemanja, ki so se zgodile po januarju 2020. Za Italijo so za leto 2015 prikazani podatki pred sprejetjem nove zakonodaje o nadomestilih za brezposelnost maja 2015.

Slika 60: Med državami članicami se pojavljajo velike razlike v višini nadomestil

Neto nadomestitvena stopnja nadomestil pri osebah s 67 % povprečne plače v drugem in dvanajstem mesecu brezposelnosti (2019)

Vir: Evropska komisija na podlagi modela OECD za davke ter socialne prejemke in nadomestila.

Opomba: Kazalnik se izračuna za 20-letno osebo brez otrok in s kratko delovno dobo (eno leto). Vključeni so različni elementi dohodka, nadomestila za brezposelnost in druga nadomestila in dodatki (kot sta socialna pomoč in stanovanjski dodatek).

Pred pandemijo se je mobilnost znotraj EU nenehno povečevala. Leta 2019 je bilo 7,3 milijona državljanov EU (brez Združenega kraljestva), starih 20–64 let, aktivnih v državi članici, ki ni bila njihova država državljanstva. Poleg njih je bilo v EU-27 približno 7 milijonov ljudi, ki so se preselili v drugo državo, ne da bi bili aktivni (npr. neaktivni družinski člani, študenti in upokojeanci). Leta 2019 je približno 1,9 milijona ljudi (z državami Efte) prečkalo meje zaradi vožnje na delo in registriranih je bilo približno 3 milijone napotitev delavcev. To mobilnost znotraj EU je dopolnilo 17 milijonov državljanov tretjih držav, ki so postali rezidenti EU. Vsi navedeni skupaj so zajemali približno 10 % prebivalstva EU. Z izbruhom pandemije COVID-19 so se pojavila številna vprašanja v zvezi uresničevanjem prostega gibanja delavcev. Med najbolj prizadetimi so bili čezmejni delavci in začasni mobilni delavci, kot so sezonski delavci in napoteni delavci. Evropska komisija je pripravila smernice in praktične nasvete za zagotovitev, da lahko mobilni delavci v EU in zlasti tisti v kritičnih poklicih pridejo na delovno mesto.¹⁷⁸ Države članice bi si morale izmenjevati informacije in vzpostaviti posebne postopke za zagotovitev nemotenega prehajanja začasnih mobilnih delavcev (npr. sezonskih delavcev), da bi se lahko bolje odzivale na pomanjkanje delovne sile in potrebe, ki izhajajo iz krize. Poleg tega bi bilo treba izboljšati zagotavljanje informacij na področjih delovnega prava in socialne varnosti za čezmejne delavce inčasne mobilne delavce, države članice in regionalni organi pa bi morali zmanjšati pravne in administrativne ovire.

Velik delež učencev v EU je mobilnih. Čezmejno učenje prispeva k osebnemu in izobraževalnemu razvoju posameznih učencev in izobraževalnih okolij, v katerih poteka učenje. Leta 2018 je bilo 13,5 % visokošolskih diplomantov v EU mobilnih (kar pomeni, da so delno ali v celoti študirali v tujini). Ciper, Nemčija, Finska, Luksemburg in Nizozemska imajo največji delež izhodne mobilnosti diplomantov s terciarno izobrazbo v EU. Leta 2018 je bil največji delež vhodne mobilnosti zabeležen v Luksemburgu (24,2 %), na Nizozemskem (18,8 %), v Avstriji (16,0 %) in na Danskem (15,1 %).

¹⁷⁸ C/2020/2051. Sporočilo Komisije: Smernice za uresničevanje prostega gibanja delavcev med izbruhom COVID-19 (2020/C 102 I/03).

Socialni dialog je ključna značilnost industrijskih odnosov in pomemben element za spodbujanje okrevanja in socialne odpornosti. Zajema vsa pogajanja in posvetovanja med združenji delodajalcev in delavcev ter predstavniki vlade, podpiranje varnega delovnega okolja, pravičnih delovnih pogojev in odpornih trgov dela. Pravočasen in učinkovit socialni dialog je ključen za vzpostavitev nacionalne odgovornosti za reforme in zagotovitev njihovega trajnega uspeha. Smernica za zaposlovanje št. 7 in evropski steber socialnih pravic poudarjata pomen zagotavljanja zadostnega vključevanja socialnih partnerjev v oblikovanje in izvajanje ustreznih reform in politik.

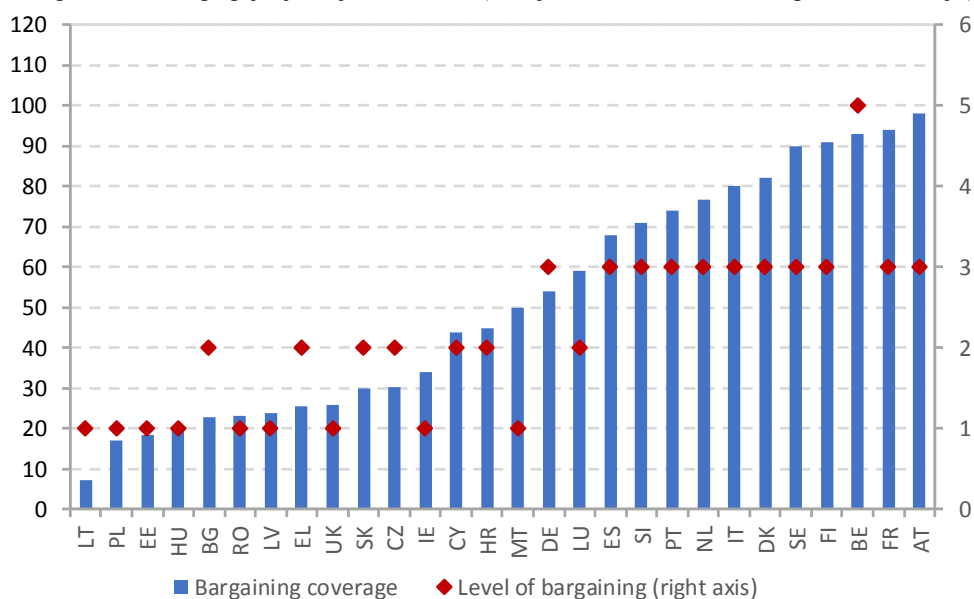
Države članice lahko v skladu z nacionalnimi praksami nadalje podpirajo socialni dialog s povečano operativno zmogljivostjo socialnih partnerjev. Kot je navedeno v najnovjšem skupnem poročilu o zaposlovanju, se je članstvo v sindikatih v Evropi v povprečju v zadnjih letih zmanjšalo. Vendar število članov sindikatov ni edini znak njihove zmogljivosti za mobilizacijo delavcev. Pomembno vlogo imajo lahko tudi vidiki, kot sta obseg kolektivnih pogajanj¹⁷⁹ (tj. delež zaposlenih, zajetih v kolektivnih pogodbah o plačah, ki ne vključuje sektorjev ali poklicev, v katerih pogajanja niso dovoljena) in raven teh v strukturi sindikatov. Čeprav se je obseg kolektivnih pogajanj v zadnjih desetletjih zmanjšal¹⁸⁰, ostaja v nekaterih državah članicah ključna institucija trga dela za določanje plač na vseh ravneh. Predlog Komisije za primerne minimalne plače (2020/0310 (COD)) je namenjen spodbujanju kolektivnih pogajanj o plačah v vseh državah članicah.

¹⁷⁹ Obseg kolektivnih pogajanj je eden od kazalnikov, s katerim bi lahko najbolje opisali razširjenost kolektivnih pogajanj v državi članici. Vendar ima več pomembnih statističnih in vsebinskih pomanjkljivosti, ki omejujejo njeno reprezentativnost in primerljivost, zlasti kar zadeva analizo njene funkcionalnosti. Različne razsežnosti pri kolektivnih pogajanjih zahtevajo natančno proučitev funkcionalnega okvira in obstoječih kazalnikov za oceno njihovih ekonomskih in socialnih vplivov.

¹⁸⁰ Evropska komisija (2020), *Employment and Social developments in Europe, Annual review* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled), september 2020. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.

Slika 61: Obseg kolektivnih pogajanj in njihova raven se med državami članicami razlikujeta

Obseg kolektivnih pogajanj in njihova raven (zadnje leto, za katero so bili podatki na voljo)

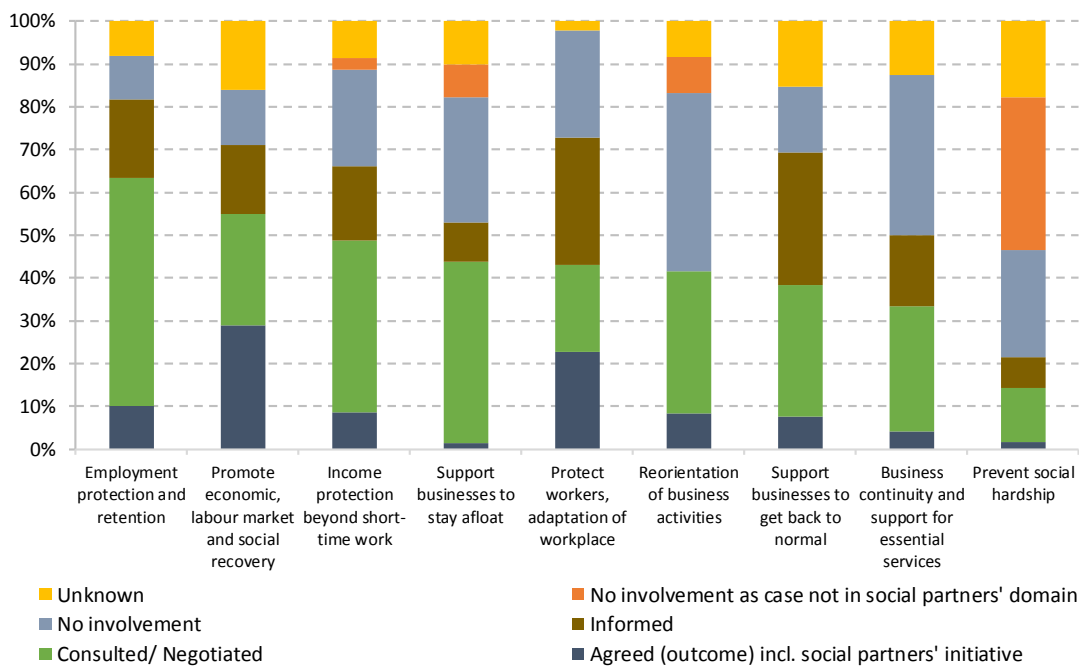
Vir: Zbirka podatkov o institucionalnih značilnostih sindikatov, določanju plač, državnih intervencijah in socialnih sporazumih) (ICTWSS). Uporabljen je bil vir, ki vsebuje novejša podatke za posamezno državo članico. Opomba: Podatki so za leto: 2018 za Avstrijo, Nemčijo, Francijo, Italijo, Litvo in Nizozemsko, 2017 za Španijo, Hrvaško, Madžarsko, Irsko in Luksemburg, 2016 za Belgijo, Bolgarijo, Ciper, Češko, Dansko, Grčijo, Finsko, Malto, Portugalsko, Romunijo, Švedsko in Slovenijo, 2015 za Estonijo in Poljsko. Prevladujoča raven pogajanj: 5 = pretežno na centralni in medpanožni ravni; 4 = na srednji ravni ali izmenično pogajanje na centralni in panožni ravni, 3 = pretežno na sektorski ali panožni ravni, 2 = na srednji ravni ali izmenično pogajanje na sektorski ravni ali ravni podjetij, 1 = pretežno na lokalni ravni ali ravni podjetij. Podatki so za leto 2018 razen: za Nemčijo, Švedsko, Slovenijo in Slovaško, za katere so podatki za leto 2017.

Socialni partnerji lahko pomembno prispevajo k pobudam, ki jih načrtujejo vlade za ublažitev nenadne ustavitve dejavnosti ali prilagoditev novemu tehnološkemu razvoju. Imajo pomembno vlogo pri upravljanju delovnih razmerij in lahko prispevajo k podpiranju trga dela pri prehodu, ki je trajnosten in pravičen. Socialni dialog je pomemben okvir za pogajanja o takojšnjem socialno-ekonomskem odzivu na krizo zaradi COVID-19, vključno z ukrepi za zaščito zdravja, dohodkov in delovnih mest najbolj izpostavljenih in bistvenih delavcev. Socialni partnerji se lahko pogajajo tudi o hitrih prilagoditvah obstoječim sporazumom, kot so razširitev shem skrajšanega delovnega časa ali poenostavitev postopkov za spodbujanje dela na daljavo in, splošneje, mobilno delo na podlagi IKT. Po podatkih Eurofounda¹⁸¹ so bili socialni partnerji vključeni (tj. z njimi so bila opravljena posvetovanja, so se pogajali o ukrepu ali se na koncu strinjali z njim) v približno 40 % zabeleženih primerov, v katerih je vlada od aprila do oktobra 2020 sprejela zakonodajo ali pripravila nezavezujoča besedila v odziv na krizo zaradi COVID-19. Slika 62 kaže, kako se ta vključenost razlikuje po tematskih področjih. Socialni partnerji so bili večinoma vključeni v ukrepe, povezane z zaščito in ohranjanjem delovnih mest, kar vključuje zlasti sheme skrajšanega delovnega časa in druge sheme zaščite dohodkov. Pogosto so bili vključeni tudi v ukrepe za spodbujanje okrevanja, vključno z zaščito dohodkov, ki presega skrajšani delovni čas in podporo podjetjem. Najnižja raven vključenosti je bila sporočena za ukrepe za podpiranje neprekinjenega poslovanja in preprečevanje socialnih stisk.

¹⁸¹ V Eurofoundovi podatkovni zbirki COVID-19 EU Policy Watch vlade, socialni partnerji in drugi akterji opisujejo ukrepe politike, kolektivne pogodbe in prakse podjetij za ublažitev socialno-ekonomskih posledic krize. Do 8. oktobra 2020 je podatkovna zbirka vsebovala skupno 564 primerov, povezanih z zakonodajo ali nezavezujočimi besedili, za katere se je štel, da spadajo na področje socialnih partnerjev.

Slika 62: Vključenost socialnih partnerjev se razlikuje glede na tematsko področje

Oblika vključenosti socialnih partnerjev v oblikovanje ukrepov politike kot odziv na krizo

Vir: Eurofound (2020), podatkovna zbirka COVID-19 EU Policy Watch.

Kljub nedavnemu napredku v EU je še vedno mogoče izboljšati vključenost socialnih partnerjev v razvoj in izvajanje politik in reform. Kriza zaradi COVID-19 v večini držav članic ustvarja pritisk na postopke političnega in zakonodajnega odločanja. V razmerah brez primere so številne države članice sprejele izredne nujne ukrepe ali odobrile hitre zakonodajne postopke, ki niso vedno vključevali udeležbe socialnih partnerjev. Nekatere države članice s tradicionalno nizko udeležbo socialnih partnerjev (tj. Madžarska, Poljska in Romunija) so poročale o posameznih znakih intenzivnejših posvetovanj s socialnimi partnerji. Vendar še vedno obstajajo pomembni strukturni izzivi v zvezi z delovanjem socialnega dialoga v operativnem smislu. Odbor za zaposlovanje je jeseni 2018 in 2019 analiziral in ocenil splošni napredek in obstoječe izzive. V priporočilih za posamezne države za leto 2020 je bilo izpostavljeno pomanjkanje vključenosti socialnih partnerjev v treh zgoraj navedenih državah članicah. Za zagotovitev, da okrevanje spodbuja visokokakovostna delovna mesta ter varne in poštene delovne pogoje, je ključno, da države članice sodelujejo v širokem političnem dialogu s socialnimi partnerji, tudi za pripravo in izvajanje njihovih načrtov za okrevanje in odpornost.¹⁸²

Posvetovanja z organizacijami civilne družbe lahko zagotovijo dragocene vpoglede ter podporo za oblikovanje in izvajanje politike. Organizacije civilne družbe imajo vodilno vlogo pri blaženju posledic pandemije v Evropi. Pogosto na primer delujejo kot podpora mreža za zagotavljanje socialnih storitev in storitev oskrbe v državah članicah. Kot je poudarjeno v revidiranih smernicah za zaposlovanje, sprejetih oktobra 2020¹⁸³, bi morale države članice po potrebi in na podlagi obstoječih nacionalnih praks upoštevati izkušnje ustreznih organizacij civilne družbe v zvezi z zaposlovanjem in socialnimi vprašanji. Organizacije civilne družbe imajo ključno vlogo pri hitrem in odgovornem izvajanju izrednih ukrepov, reform in naložb za podpiranje okrevanja in socialne odpornosti. Prizadevanja za bolj vključujočo in trajnostno okrevanje so odvisna tudi od vključenosti in sodelovanja med nacionalnimi organi in organizacijami civilne družbe.

¹⁸² COM(2020) 575 final. *Annual Sustainable Growth Strategy 2021* (Letna strategija za trajnostno rast 2021).

¹⁸³ Sklep Sveta (EU) 2020/1512 z dne 13. oktobra 2020 o smernicah za politike zaposlovanja držav članic.

3.3.2 Ukrepi držav članic

Nedavne sprememba na trgu dela so nekatere države članice spodbudile k prilagoditvi delovnih pogojev, s posebnim poudarkom na zaščiti ranljivih skupin. Španija je marca 2020 uvedla začasno prepoved odpovedi iz objektivnih razlogov in zamrznitev pogodb o zaposlitvi za določen čas, na katere vpliva shema skrajšanega delovnega časa, tako da prizadetim zaposlenim pogodbe ne bi potekle med omejitvijo dela. Italija je sprejela ukrep za prepoved odpuščanja delavcev v obdobju petih mesecev od 23. februarja 2020. Belgija je uvedla začasen ukrep, ki omogoča sklenitev kratkoročnih zaporednih pogodb o zaposlitvi za določen čas v kritičnih sektorjih za največ tri mesece. Poleg tega je belgijska vlada, da bi obravnavala pomanjkanje delovne sile v sektorjih z velikim deležem študentskega dela, uvedla začasno odstopanje od največjega števila ur študentskega dela (475 na leto) do konca leta 2020. Na podlagi zakona o izrednih razmerah, objavljenega marca 2020, je Finska v odziv na morebitno pomanjkanje delovne sile v kritičnih sektorjih za reševanje življenj podaljšala odpovedni rok za posamezna odpuščanja za vse delavce v sektorjih zdravstvenega varstva in socialnih storitev, vključno s službami za reševanje in ukrepanje ob izrednih dogodkih. Portugalska je leta 2019 v okviru obsežne reforme za obravnavanje strukturnih izzivov sprejela ukrepe za zagotovitev pravic delavcev, zaposlenih za določen čas, do nadomestila za odpoved pogodbe in ukrepe, namenjene zelo kratkoročnim pogodbam (npr. podaljšanje najdaljšega trajanja s 15 na 35 dni) in pogodbam o priložnostnem delu (npr. skrajšanje najdaljšega obdobja s 6 na 5 mesecev). Dodaten ukrep CONVERTE + podpira preoblikovanje pogodb o zaposlitvi za določen čas v pogodbe za nedoločen čas z zagotavljanjem finančne pomoči delodajalcem (ki je enaka štirikratni neto plači po pogodbi za nedoločen čas do najvišjega zneska 439 EUR). Če preoblikovanje poteka na gospodarsko prikrajšanih ozemljih ali se osredotoča na osebe v ranljivem položaju, vključno z invalidi, se vključi 10-odstotni dodatek.

Druge države članice predlagajo nove ali spremenjene predpise o delovnem času za odziv na obstoječe, nove in nastajajoče izzive, povezane s trgom dela. Na Finskem je bilo med marcem in junijem 2020 sprejeto odstopanje za pridobitev soglasja zaposlenih za opravljanje nadur, zagotovitev rednih počitkov in upoštevanje pravic do letnega dopusta za vse delavce v sektorjih zdravstvenega varstva in socialnih storitev, vključno s tistimi v centrih za ukrepanje ob izrednih dogodkih. Španija je marca 2020 sprejela začasen ukrep za dajanje prednosti ureditvam dela na daljavo in pravici do prilagoditve ali skrajšanja delovnega časa zaradi posledic pandemije. Francija je aprila 2020 sprejela sklop sprememb delovnega prava za javne uslužbenke (razen učiteljev), da bi ureditve dela (tj. delovni čas, delo od doma, plačani dopust in dnevi počitka) uskladila s tistimi, ki so določene za zaposlene v zasebnem sektorju. Madžarska je sprejela odlok o zagotovitvi večje prožnosti delovnega časa in organizacije dela. Belgija je začasno posodobila svojo delovnopravno zakonodajo, da bi povečala število dni sezonskega dela in olajšala začasne napotitve delavcev, zaposlenih za nedoločen čas, iz drugih podjetij delodajalcem v sektorjih, ki se štejejo za kritične. Finska je sprejela nov zakon, ki določa okvir za urejanje delovnega časa v vseh sektorjih. Zakon, ki velja od januarja 2020, vključuje določbe o bankah delovnega časa, ki bodo zaposlenim omogočile, da prihranijo delovne ure ter pridobijo pravice do letnega dopusta ali denarnih nadomestil za neizkoriščeni dopust. Nasprotno pa bi na Portugalskem odprava evidentiranja števila delovnih ur, ki temelji na individualnem dogovoru med delodajalcem in zaposlenim, od oktobra 2020 lahko zaostрила ureditev delovnega časa.

Obstajajo razlike v vsebini in obsegu nacionalnih predpisov, povezanih z delom na daljavo in mobilnim delom, ki temelji na IKT. V nekaterih državah članicah je bil sprejet splošen pristop k urejanju dela na daljavo, brez vzpostavitve neposredne povezave z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja (npr. v Nemčiji). Druge države zakonsko urejajo delo na daljavo za spodbujanje usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja, vendar brez vključitve določb o potencialnih negativnih učinkih prožnega dela z IKT (npr. Litva, Malta, Poljska, Portugalska in Romunija). V Španiji je bil septembra 2020 sprejet nov zakon za ureditev strukturnega dela na daljavo (tj. kadar delo najmanj 30 % delovnega časa poteka na daljavo). Delodajalci morajo delavcem povrniti nastale stroške ter zagotoviti enako obravnavo in enake možnosti za vse. Nekaj drugih držav članic je sprejelo zakonodajo, ki spodbuja uporabo IKT za podpiranje prožnih ureditev dela ter hkrati določa jasno razlikovanje med delovnim časom in dela prostim časom. V drugih državah se vprašanja, povezana z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja, urejajo s kolektivnimi pogajanja na ravni podjetij ali sektorski ravni, ki temeljijo na obstoječih nacionalnih praksah.

V sedanjih razmerah so številne države članice posodobile in okrepile svoje predpise, da bi zagotovile ustrezno varnost in zdravje pri delu. Italija je marca 2020 skupaj s socialnimi partnerji sprejela skupni protokol za predelitev ukrepov, da bi zagotovila ustrezne ravni zdravstvenega varstva za vse delavce. Ukrep vključuje proračun v višini 50 milijonov EUR za nakup osebne varovalne opreme in orodij. Poleg tega je za podjetja na voljo davčni dobropis za financiranje do 60 % (ali 60 000 EUR) njihovih zdravstvenih in varnostnih ukrepov v letu 2020. Litva je aprila posodobila zakon o preprečevanju in obvladovanju nalezljivih bolezni, da bi bilo lahko več oseb preskrbljenih s sredstvi iz državnega proračuna in bi se bolje obvladovala tveganja, povezana s pandemijo in drugimi resnimi boleznimi. Romunija je maja 2020 sprejela smernice in ukrepe za urejanje vnovične delovne aktivnosti delodajalcev in zaposlenih. Pričakuje se, da se bo to pretvorilo v bolj specifične protokole na sektorski ravni ali ravni podjetij za opredelitev in odpravo ali obvladovanje z delom povezanih nevarnosti. Estonija je junija spremenila zakon o varnosti in zdravju pri delu, v katerem je opredelila pojem „delodajalec“, da bi inšpektoratom za delo zagotovila možnost, da naložijo kazni za podjetja, ki ne izpolnjujejo standardov s področja varnosti in zdravja pri delu, tudi v smislu delovne opreme in preprečevanja dejavnikov tveganja. Portugalska je julija 2020 v okviru širšega svežnja sprejela smernice in začasne ukrepe za podporo pridobivanju naprav za nadzorovanje zdravja za zaposlene.

Proces posodabljanja delovnopravne zakonodaje se je v številnih državah članicah nadaljeval na različne načine za boj proti segmentaciji trga dela. Grčija je oktobra 2019 v okviru obsežnejše reforme uvedla ukrep za okrepitev zaščite delavcev s krajšim delovnim časom, dodatne zahteve glede pisnih pogodb in ureditev nadurnega dela, da bi preprečila zlorabe tovrstnih pogodb (za katere se pogosto šteje, da prikrivajo neprijavljeno delo za polni delovni čas). V okviru iste reforme bo dopolnjen tudi sistem ERGANT II, da bi zajemal dodatne oblike nestandardne zaposlitve. Hkrati bo uvedena nova digitalna platforma za učinkovito beleženje delovnega časa. Portugalska je oktobra 2019 revidirala delovni zakonik, da bi opredelila bolj omejevalne pogoje za uporabo pogodb o zaposlitvi za določen čas, zagotovila socialno zaščito in odvrčala od neprijavljenega dela. Natančneje, ukrepi so namenjeni skrajšanju najdaljšega trajanja pogodb o zaposlitvi za določen čas (s treh na dve leti) ter omejujejo zaposlovanje za določen čas za stalna delovna mesta in podaljšanja pogodb o zaposlitvi za določen čas (npr. največ šest podaljšanj). Na Nizozemskem je januarja 2020 začel veljati nov ukrep za izboljšanje ravnovesja med pogodbami za nedoločen čas in pogodbami za določen čas z olajšanjem zaposlovanja za nedoločen čas in zmanjšanjem privlačnosti zaposlovanja za določen čas. Estonija je zaostрила ukrepe za boljšo zaščito pravic napotenih delavcev in tistih s podobnimi pogoji, ki opravljajo storitve prek agencij za začasno delo.

Nekatere države članice so nadaljevale pretekla prizadevanja za odpravljanje neprijavljenega dela ter okrepitev inšpektoratov za delo z dodatnimi ukrepi in sredstvi. V Grčiji so se oktobra 2019 na podlagi akcijskega načrta za obdobje 2017–2019 začeli izvajati nadaljnji ukrepi za odpravljanje neprijavljenega dela. Grški organi so vzpostavili tudi nov elektronski register podjetij, katerim je bila v preteklosti naložena globa zaradi zaposlovanja neprijavljenih delavcev, sledil pa bo elektronski seznam podjetij, katerih poslovanje je v skladu z zakonodajo. Načrtuje se tudi opredelitev novega etičnega kodeksa za inšpektorate za delo, da bi se nadgradil obstoječi sistem za analizo tveganja in zagotovilo boljše usposabljanje za inšpektorate za delo na podlagi dobrih praks EU. V Italiji je vlada povečala sredstva, namenjena odpravljanju nezakonitega dela in izkoriščanja v kmetijskem sektorju, ki so skupaj znašala 31 milijonov EUR, delno s podporo Sklada za azil, migracije in vključevanje. Poleg tega je Italija maja 2020 sprejela ukrep za ureditev zaposlitvenega statusa in izdajanja začasnih dovoljenj za prebivanje za tuje državljane. Ta ukrep se osredotoča na specifične gospodarske sektorje, v katerih je neprijavljeno delo močno razširjeno, kot so kmetijstvo ter osebne in gospodinjske storitve. V Španiji sta se podatkovno rudarjenje in primerjava podatkov uporabljala za odkrivanje goljufivih navedb, povezanih s shemami podpore pri zaposlovanju. Okrepitev preprečevanja je še ena pomembna značilnost, v zvezi s katero države, kot so Bolgarija, Portugalska in Slovaška, razvijajo nove storitve ozaveščanja za delavce in podjetja v okviru vseevropske kampanje #EU4FairWork.

Države članice spreminjajo obstoječe okvire ali uvajajo nove sisteme aktivnih politik trga dela, s poudarkom na dolgotrajno brezposelnih in drugih ranljivih skupinah. Bolgarske javne službe za zaposlovanje s podporo Evropskega socialnega sklada končujejo Projekt zaposlitev (Job Project), ki se osredotoča na dolgotrajno brezposelne in neaktivne osebe in se je začel izvajati leta 2018. Belgijska regija Valonija izvaja novo shemo podpore, ki je posebej usmerjena v zadovoljevanje potreb iskalcev zaposlitve. Shema se posebej osredotoča na ranljive skupine (npr. nizko usposobljene, dolgotrajno brezposelne in osebe z migrantskim ozadjem). Na Češkem so ukrepi, sprejeti marca 2020, namenjeni izboljšanju dostopnosti do uradov za delo z omogočanjem spletne registracije za pomoč pri iskanju zaposlitve in z odpravo obveznosti registracije iskalcev zaposlitve v kraju njihovega stalnega prebivališča. V Estoniji so se z novim ukrepom, sprejetim aprila 2020, povečale možnosti brezposelnih oseb, da se z javnimi službami za zaposlovanje posvetujejo virtualno, tudi z uporabo informacijskih orodij, kot je Skype. V Franciji je del obsežne reforme, tj. tristranski sporazum, ki so ga decembra 2019 podpisali vlada, javne služba za zaposlovanje ter nacionalno poklicno združenje za zaposlovanje v industriji in trgovino UNEDIC, namenjen okrepitvi smernic za registrirane brezposelne in zlasti tiste v ranljivem položaju. Nemčija je od marca do junija sprejela številne ukrepe za pomoč ranljivim skupinam. Te skupine so imele koristi tudi od splošnih ukrepov trga del, vključno s storitvami svetovanja in usposabljanjem za boljše usklajevanje potreb na trgu dela. Poljska je aprila 2020 uvedla začasno podporo za brezposelne osebe ali tiste, ki jim grozi izguba zaposlitve. Shema sofinancira ukrepe za povečanje zaposljivosti upravičencev in spodbujanje njihovega prehoda na trg dela, vključno s prehodi med zaposlitvami.

Države članice sprejemajo nadaljnje ukrepe za zagotavljanje bolj individualizirane podpore in boljše vključevanje storitev za dolgotrajno brezposelne. Francija je v okviru obsežnejše reforme sprejela ukrepe za okrepitev sodelovanja z delodajalci, boljše ocenjevanje različnih potreb javnih služb za zaposlovanje in izboljšanje smernic za iskalce zaposlitve, zlasti dolgotrajno brezposelne. Zdaj se načrtuje sprejetje zakonodajnih sprememb za zaščito zaposlenih pred tveganji, povezanimi z brezposelnostjo, z mehanizmi za zgodnje odkrivanje. Grčija je junija 2020 v okviru širšega odziva na krizo odobrila 36 500 delovnih mest za 8-mesečno pogodbo o zaposlitvi v javnem sektorju (Program javnih del / „Kinofelis“), vključno s 150 urami usposabljanja ter potrjevanjem pridobljenih znanj in spretnosti. Finska sprejema ukrepe za zagotovitev bolj individualizirane in prilagojene pomoči iskalcem zaposlitve in tistim, ki želijo zamenjati zaposlitev, v javnih službah za zaposlovanje. Ciper je uvedel različne spodbude za usposabljanje v podjetjih za novo zaposlene dolgotrajno brezposelne. Leta 2019 je to ciljno usmerjeno shemo koristilo 92 oseb, ki so bile pred tem dolgotrajno brezposelne, po načrtih pa naj bi bilo do konca leta 2020 v shemo vključenih 300 oseb.

V sedanjih razmerah so države članice sprejele ukrepe (večinoma začasne) za okrepitev svojih sistemov nadomestil za brezposelnost. Danska je marca podaljšala trajanje nadomestil za brezposelnost in nadomestil za čas bolezni do junija 2020 ter sprostila pogoje za tiste, ki že prejemajo nadomestila za brezposelnost ali nadomestila za čas bolezni. Estonija je junija 2020 sprejela ukrepe za zvišanje nadomestil za brezposelnost in okrepitev ukrepov socialne zaščite. To vključuje zvišanje nadomestila iz zavarovanja za primer brezposelnosti (s 50 % na 60 % prejšnje plače na novo zaposlene osebe) od septembra 2020 in zvišanje nadomestila za brezposelnost (s 35 % na 50 % minimalne mesečne plače v tem letu ali 292 EUR) od januarja 2021. Ti ukrepi sledijo sprejetju letnega zvišanja nadomestila iz zavarovanja za primer brezposelnosti decembra 2019. Ta novi minimalni mesečni znesek za leto 2020 se je zvišal na 279 EUR (za 31 dni) v primerjavi z 258 EUR leta 2019. Malta je marca sprejela začasno nadomestilo za brezposelnost (v višini 800 EUR) za vse osebe, ki so izgubile zaposlitev zaradi zdravstvene krize. Švedska je aprila 2020 v okviru obsežnejše reforme sprejela več ukrepov za začasno okrepitev svojega sistema nadomestil za brezposelnost, vključno s sprostitev zahtev v zvezi z dostopom do sredstev sklada za zavarovanje za primer brezposelnosti in višino teh sredstev (tj. zvišanjem minimalnih zneskov). Bolgarija je oktobra 2020 za 30 % zvišala minimalno dnevno nadomestilo in v primerih, določenih v zakonodaji, njegovo trajanje podaljšala s štirih na sedem mesecev. Luksemburg je odobril samodejno podaljšanje nadomestil za brezposelnost za obdobje trajanja kriznih razmer, s čimer je zagotovil podporo posameznikom, katerih nadomestila so se iztekla med zdravstveno krizo. Grčija in Francija sta kot odziv na izbruh COVID-19 podaljšali obdobje upravičenosti nadomestil za brezposelnost. Slovaška je storila enako od aprila do avgusta 2020 za tiste prejemnike, katerih obdobje prejemanja podpore se je končalo med zdravstveno krizo. Portugalska je julija 2020 podaljšala socialno nadomestilo za brezposelnost do konca leta. Ciper je po posvetovanju s socialnimi partnerji aprila sprejel posebno začasno shemo za podporo brezposelnim osebam, ki niso več upravičene do običajnih nadomestil za brezposelnost. Določena je na 360–500 EUR na mesec in bo veljala do konca decembra 2020. Latvija je aprila uvedla denarno pomoč za brezposelnost (določeno na 180 EUR na mesec) za obdobje štirih mesecev za tiste, ki niso več upravičeni do nadomestil za brezposelnost. Veljala bo do konca leta 2020. Francija je marca sprejela nujne ukrepe za nadomestitev dohodkov, da bi podprla iskalce zaposlitve, katerih obdobje upravičenosti se je izteklo.

Italija je marca rezervirala približno 10 milijard EUR za okrepitev svojega sistema mreže socialne varnosti (Cassa Integrazione) ter podpiranje stopenj zaposlenosti in dohodkov tistih, ki jih je kriza najbolj prizadela. Če brezposelna oseba ni upravičena do zgoraj navedene socialne pomoči (ki znaša 600 EUR na mesec), je zanjo veljalo samodejno podaljšanje nadomestila za brezposelnost (če se je izteklo pred 1. majem 2020) za obdobje dveh mesecev. Finska je v sodelovanju s socialnimi partnerji aprila 2020 uvedla začasne spremembe zakona o varstvu v primeru brezposelnosti, po katerem se zahteva krajša delovna doba, da bi oseba lahko bila upravičena do nadomestila za brezposelnost, povezanega z dohodki, namesto osnovnega nadomestila za brezposelnost (34 EUR na delovni dan). Dodatna začasna odstopanja so namenjena zagotavljanju širše začasne podpore za sprejetje dela, zlasti za delavce v kmetijskem in gozdarskem sektorju. V Litvi se lahko osebi s statusom brezposelne osebe, ki ni udeležena v aktivnih politikah trga dela, dodeli nadomestilo za iskalce zaposlitve (200 EUR za brezposelne osebe, ki ne prejemaajo nadomestila za brezposelnost, ali 42 EUR za brezposelne osebe, ki prejemaajo nadomestilo za brezposelnost). Prejemki se lahko izplačujejo največ šest mesecev, vendar ne dlje kot do 31. decembra 2020.

Nekateri od ukrepov, sprejeti za okrepitev sistemov nadomestil za brezposelnost, so zasnovani za izboljšanje posebnega položaja nekaterih skupin. Belgija je marca 2020 za tri mesece podaljšala trajanje nadomestila za brezposelnost za iskalce zaposlitve, ki so opustili šolanje. Temu začasnemu ukrepu je sledila začasna zamrznitev postopnega zniževanja nadomestil za brezposelnost (tj. postopnega zniževanja višine nadomestil), ki se je začela aprila 2020 in bo trajala do konca krize. Francija je podaljšala obdobje upravičenosti do nadomestil za brezposelnost in z njimi povezanih pravic za nove kategorije delavcev (med drugimi sezonske delavce in delavce, zaposlene pri samozaposlenih). V okviru obsežne reforme je spremenila tudi shemo delne brezposelnosti, da bi jo prilagodila negativnim posledicam pandemije za določene skupine (npr. vzgojitelje, osebe, ki delajo doma, priložnostne delavce in sezonske delavce) in nekatere sektorje. Latvija je aprila razširila upravičenost do nadomestil za brezposelnost na samozaposlene in lastnike mikropodjetij, prizadete zaradi pandemije, do konca leta 2020. Španija je marca sprejela izredne ukrepe za zagotovitev začasne dohodkovne podpore specifičnim skupinam, prizadetim zaradi pandemije. Ukrepi so usmerjeni zlasti v delavce, zaposlene za določen čas, ali tiste, ki so zaposleni v gospodinjstvem sektorju in katerih zaposlitev je v celoti ali delno prekinjena (vključno s prenehanjem zaposlitve) ter niso upravičeni do običajnih nadomestil za brezposelnost. Tudi Finska je sprejela ciljno usmerjene ukrepe za zagotovitev, da se nadomestila za brezposelnost izplačujejo brez odločbe, kot predplačilo za obdobje šestih mesecev namesto običajnega dvomesečnega obdobja.

Države članice so v zadnjih letih pregledale obdobja plačevanja prispevkov za upravičenost do nadomestil za brezposelnost, da bi poiskale ustrezno ravnovesje med aktivacijo in pogojenostjo. V Litvi se je zahtevano obdobje plačevanja prispevkov za upravičenost do nadomestil za brezposelnost leta 2017 skrajšalo z 18 na 12 mesecev, v Bolgariji (v zadnjih 18 mesecih) in Latviji pa se je od leta 2018 oziroma 2020 podaljšalo z 9 na 12 mesecev. Latvija je z letom 2020 znižala znesek nadomestil za brezposelnost in skrajšala njihovo trajanje z 9 na 8 mesecev. V Avstriji se za prvo vlogo zahteva še, da ima prosilec (v zadnjih 24 mesecih) plačane prispevke za socialno varnost za 52 tednov, vendar se je to obdobje skrajšalo na 28 tednov za naslednje vloge in na 26 tednov (v zadnjih 12 mesecih) za delavce, mlajše od 25 let. Francija pa je novembra 2019 v okviru obsežne reforme sistema nadomestil za brezposelnost podaljšala minimalno zahtevano trajanje zaposlitve s 4 na 6 mesecev in hkrati podaljšala trajanje upravičenosti. Zaradi upoštevanja okoliščin krize je bilo to obdobje do februarja 2021 začasno skrajšano na začetne 4 mesece.

V številnih državah članicah so socialni partnerji zagotovili najpomembnejši prispevek za oblikovalce politike na področju zaščite in ohranjanja delovnih mest.¹⁸⁴ Vključenost socialnih partnerjev po izbruhu pandemije je bila največja v državah članicah z dobro razvitimi strukturami socialnega dialoga. Danska vlada in socialni partnerji so marca 2020 sklenili tristranski sporazum za podporo ohranjanju delovnih mest. Podobni sporazumi za zaščito delovnih mest in dohodkovno podporo so bili sklenjeni tudi v Avstriji, skupaj z izvajanjem ukrepov v zvezi z delom na daljavo, ki so sledili z zdravjem povezanim omejitvam. V Španiji so tristranski sporazumi omogočili podaljšanje shem za ohranjanje delovnih mest najmanj do januarja 2021 in odobritev novega zakona o delu na daljavo. V Nemčiji so bili v številnih sektorjih, kot sta kemijski in javni sektor, sklenjeni sporazumi za zaščito delovnih mest in dohodkov. V Franciji in Italiji so socialni partnerji razvili varnostne protokole za zagotovitev zdravja in varnosti vseh zaposlenih na delovnem mestu. Na Cipru se je leta 2020 začelo novo pilotno posvetovanje za izboljšanje učinkovitosti procesa in olajšanje zagotavljanja informacij v začetni fazi priprave nacionalnega reformnega programa. V Litvi je bil ustanovljen nov dvostranski organ za spodbujanje krepitve zmogljivosti socialnih partnerjev in povečanje njihove vključenosti v evropskem semestru. Omeniti je treba tudi dragocen prispevek socialnih partnerjev k nedavnim pobudam EU, kot je na primer nova pobuda za program znanj in spretnosti ter minimalne plače.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Eurofound (2020), *The involvement of national social partners in policymaking – 2019* (Vključenost nacionalnih socialnih partnerjev v oblikovanje politik – 2019), Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg.

¹⁸⁵ Do izteka roka za pripravo tega poročila so bili načrtovani nadaljnji posvetovalni sestanki o drugih pobudah politike, kot sta jamstvo za otroke in platformno delo.

Podpora za vključevanje socialnih partnerjev se je v državah članicah razvijala na več načinov. V Franciji od januarja 2020 velja pravna zahteva, da je treba v vsakem podjetju z več kot enajstimi zaposlenimi, ustanoviti socialno-ekonomski odbor. Ukrep je namenjen nadomestitvi treh predhodno obstoječih organov za socialni dialog in decentralizaciji pogajanj na ravni podjetij. Na Portugalskem so bile z ukrepom določene nekatere zahteve pred prenehanjem kolektivnih pogodb, vključno z motivom in razlogi za to prenehanje. Vsaka od vključenih pogodbenic lahko zahteva arbitražo delovnega sodišča. Estonija je junija 2020 spremenila zakon o sindikatih, v katerem je opredelila pojem „delodajalec“, da bi inšpektoratom za delo zagotovila možnost, da naložijo kazni v primeru dejanj, ki ovirajo sodelovanje v dejavnostih, povezanih s sindikati. V Španiji so nacionalna vlada, sindikati in združenja delodajalcev julija 2020 podpisali sporazum za ponovni začetek tristranskih okroglih miz za pogajanja o ključnih reformah zaposlovanja in socialnih reformah. Delo v zvezi s temi okroglimi mizami je od marca 2019 ustavljeno. Na Poljskem so bila z novimi določbami vladi podeljena pooblastila za razrešitev članov sveta za socialni dialog v nekaterih okoliščinah. Te določbe so veljale od marca do decembra 2020 ter so povzročile morebitno slabitev avtonomije socialnih partnerjev in odstopanje od načela 8 evropskega stebra socialnih pravic.

Odzivanje v izrednih zdravstvenih razmerah kaže, da so še možnosti za tesnejše sodelovanje med nacionalnimi organi in socialnimi partnerji pri razvoju in izvajanju politik in reform. V raziskavi, ki jo je izvedel Eurofound¹⁸⁶, so socialni partnerji ocenili, da je kakovost vzpostavljenih nacionalnih postopkov in struktur upravljanja za obravnavanje nacionalnega reformnega programa podobna kot pri tistih postopkih in strukturah, ki so bili vzpostavljeni v prejšnjih letih. Iz ugotovitev je razvidno, da so bili določeni postopki, namenjeni obravnavi nacionalnih reformnih programov, spremenjeni samo v nekaterih državah (npr. v Belgiji). Vendar kažejo tudi, da vključenost socialnih partnerjev leta 2020 na splošno ni dosegala običajnih standardov kakovosti, zlasti zaradi omejenih posvetovanj in izmenjav v številnih državah članicah. Iz istih ugotovitev je tudi razvidno, da so socialni partnerji na splošno zadovoljni z vsebino politike nacionalnih reformnih programov, celo v državah članicah, v katerih njihova vključenost v proces evropskega semestra ni v celoti institucionalizirana. Le v nekaj državah so sindikati precej negativno ocenili vsebino v teh dokumentih. Na splošno bi bilo te pozitivne povratne informacije mogoče delno pojasniti z dejstvom, da so socialni partnerji v nekaterih državah članicah vključeni v oblikovanje nekaterih ključnih odzivov politike na nacionalni ravni.

¹⁸⁶ Vir: Eurofound (2020), *National social partners and policymaking during the health crisis* (Nacionalni socialni partnerji in oblikovanje politike v času zdravstvene krize), Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg.

3.4 Smernica 8: Spodbujanje enakih možnosti za vse, krepitev socialne vključenosti in boj proti revščini

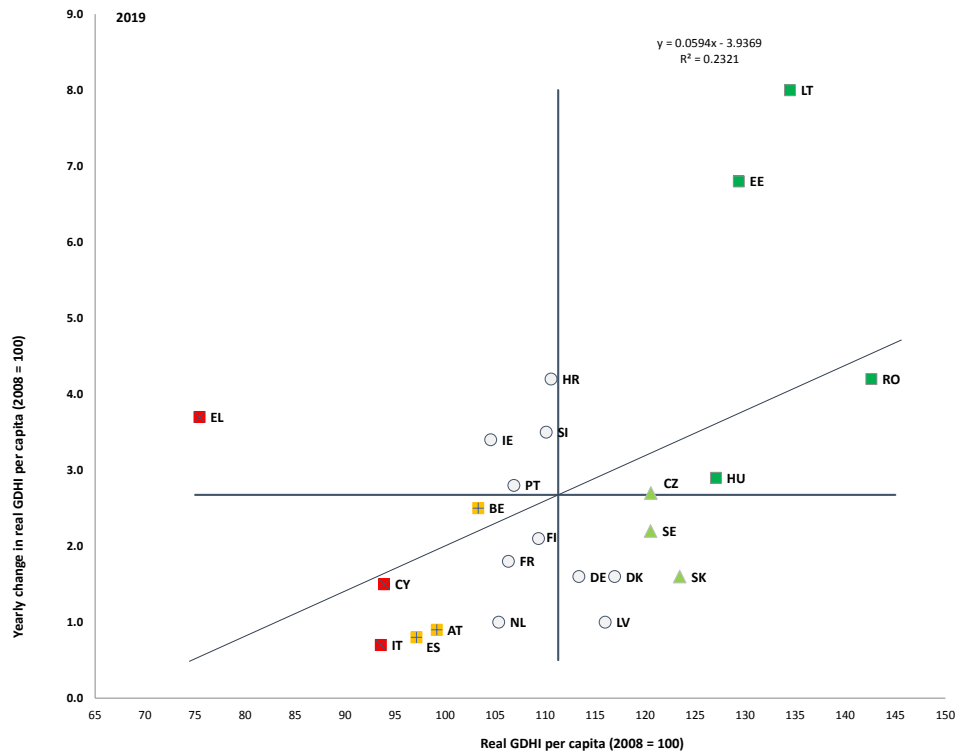
V tem oddelku je obravnavano izvajanje smernice za zaposlovanje št. 8, v skladu s katero se državam članicam priporoča, naj spodbujajo enake možnosti ter boj proti revščini in socialni izključenosti. V oddelku 3.4.2 so predstavljeni ukrepi politike držav članic na področju sistemov socialne zaščite, vključno s sistemi minimalnega dohodka, družinskimi prejemki, stanovanjskimi politikami, pokojninami, dolgotrajno oskrbo, zdravstvenim varstvom in vključenostjo invalidov.

3.4.1 Ključni kazalniki

Pozitivna dinamika gospodarstva v prejšnjih letih je bila pred izbruhom krize zaradi COVID-19 stabilna, pri čemer so se skupni dohodki gospodinjstev (bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev) zviševali v vseh državah članicah EU-27. Dohodki gospodinjstev so se leta 2019 zvišali po vsej Evropi, in sicer zaradi višjih dohodkov od dela in v skladu s splošnim zvišanjem bruto razpoložljivega dohodka na prebivalca. Vendar je bil razpon rasti realnega bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev v državah članicah zelo velik. V večini srednje- in vzhodnoevropskih držav se je nadaljeval postopek konvergence, zvišanje bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev pa je bilo večje od povprečja. Po drugi strani je bila v državah, v katerih so se dohodki gospodinjstev od krize leta 2008 najbolj znižali, rast še naprej šibka, z očitno izjemo Grčije. Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca je bil v petih državah članicah (na Cipru, v Italiji, Španiji, Avstriji in Grčiji) še vedno pod ravnmi, doseženimi pred recesijo v obdobju 2008–2009.

Slika 63: Realni dohodki gospodinjstev so se pred krizo zaradi COVID-19 še vedno zviševali, vendar se stopnje rasti med državami članicami močno razlikujejo

Realni bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca, indeks 2008 = 100, in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

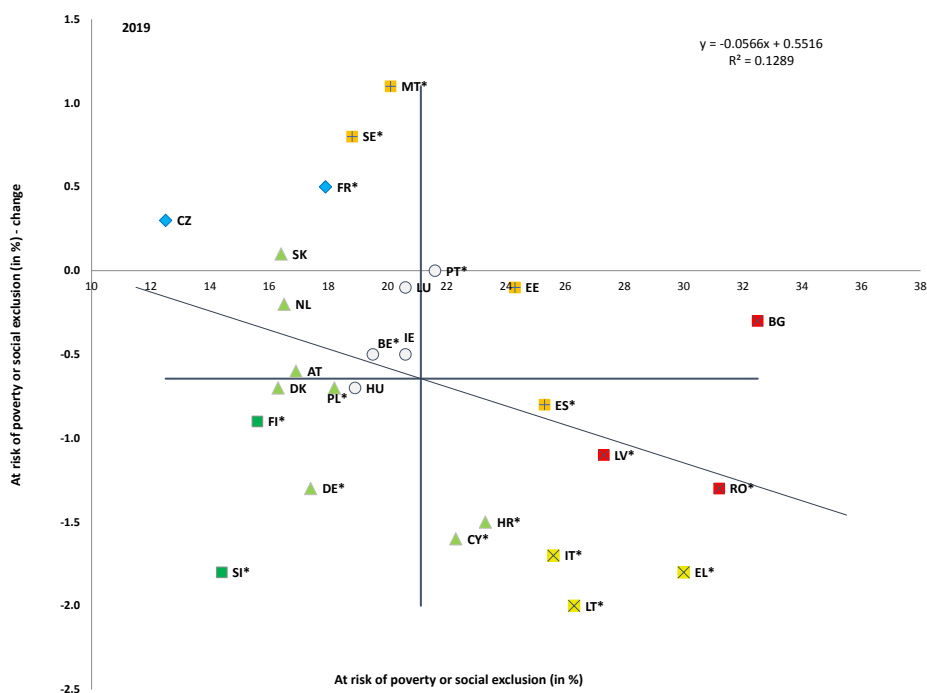
Vir: Eurostat, nacionalni računi [nasq_10_nf_tr in namq_10_gdp], lastni izračuni. Realni bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca, obdobje indeksa 2008 = 100: Obdobje: Stopnje leta 2019 in letne spremembe glede na leto 2018. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Podatki za Bolgarijo in Malto 11. januarja 2021 niso bili na voljo.

Delež oseb s tveganjem revščine ali socialne izključenosti se je pred izbruhom krize zaradi COVID-19 sedmo leto zapored zmanjševal, vendar se je napredek v državah z višjimi stopnjami upočasnil. Leta 2019 se je delež oseb s tveganjem revščine ali socialne izključenost v EU-27 zmanjšal za dodatne 0,7 odstotne točke v primerjavi z letom 2018, tj. na 20,9 % (ali 3,39 milijone oseb manj kot leta 2018). V EU je bilo mogoče opaziti določeno stopnjo konvergence (glej Sliko 64), čeprav počasno, saj se je izboljšanje v nekaterih državah z najvišjimi ravnmi v primerjavi s prejšnjim letom upočasnilo. V Bolgariji je bila stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti le za 0,5 odstotne točke nižja kot leta 2018, medtem ko so bila znižanja v preteklih letih precej večja (zaradi česar se je od leta 2012, ko je bila dosežena najvišja vrednost, kumulativno znižala za 16,8 odstotne točke). Podobno se je v Romuniji stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti v primerjavi z letom 2018 zmanjšala za 1,3 odstotne točke (–12 odstotnih točk od leta 2012), v Latviji pa za 1,1 odstotne točke (–8,9 odstotne točke od leta 2012). Najopaznejše je izboljšanje v Litvi (–2 odstotni točki), Grčiji (–1,8 odstotne točke), Italiji (–1,7 odstotne točke), na Cipru (–1,6 odstotne točke) in Hrvaškem (–1,5 odstotne točke). Kljub izboljšanju vse te države članice ostajajo pod povprečjem EU. Med državami, ki so pod povprečjem EU, sta Slovenija (–1,8 odstotne točke) in Nemčija (–1,3 odstotne točke) dosegli bistveno izboljšanje, na Malti (+1,1 odstotne točke) in v Franciji (+0,5 odstotne točke) pa je zaznano poslabšanje.¹⁸⁷ V številnih državah članicah so opazne velike regionalne razlike v stopnjah tveganja revščine ali socialne izključenosti (Priloga 4).

¹⁸⁷ V času priprave oznake za statistično značilnost letnih sprememb niso bile na voljo.

Slika 64: Delež oseb s tveganjem revščine ali socialne izključenosti se je zmanjšal v večini držav članic

Delež prebivalstva s tveganjem revščine ali socialne izključenosti, stopnje leta 2019 in spremembe glede na prejšnje leto (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat, EU-SILC. Obdobje: Stopnje leta 2019 in letne spremembe glede na leto 2018. Opomba: presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Prekinitve časovne vrste za Belgijo. Statistično pomembne spremembe so označene z zvezdico (*).

Delež otrok s tveganjem revščine ali socialne izključenosti se je zadnjih nekaj let pred krizo zaradi COVID-19 zmanjševal. Leta 2019 je bila skupna stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti v EU-27 pri otrocih 22,2-odstotna, pri delovno sposobnem prebivalstvu (starem 18–64 let) 21,3-odstotna in pri starejših (starih 65 let ali več) 18,5-odstotna.¹⁸⁸ Na splošno so bile najvišje stopnje zabeležene v Romuniji (35,8 %), Bolgariji (33,9 %), Grčiji (30,5 %) in Španiji (30,3 %). Med letoma 2018 in 2019 se je število otrok s tveganjem revščine ali socialne izključenosti v EU-27 zmanjšalo za 993 000, tj. za 4 %. V relativnem smislu je bilo zmanjšanje največje v Latviji (15,0 %), na Hrvaškem (14,7 %) in Danskem (14,2 %). Na drugi strani se je število otrok s tveganjem revščine ali socialne izključenosti povečalo za 14,5 % na Švedskem (s čimer se je stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti zvišala za 2,5 odstotne točke) in za 1,9 % v Španiji (s čimer se je stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti zvišala za 0,8 odstotne točke). V najpremožnejših državah (npr. v Luksemburgu, na Švedskem ali Finskem) življenje pod pragom tveganja revščine ali socialne izključenosti ne pomeni vedno materialne ali socialne prikrajšanosti. Po drugi strani je veliko otrok v revnejših državah materialno prikrajšanih, tudi če so dohodki njihovih družin nad pragom tveganja revščine ali socialne izključenosti. Za otroke, ki odraščajo v revščini ali socialni izključenosti, je v primerjavi z njihovimi vrstniki, ki so v boljšem položaju, manj verjetno, da bodo uspešni v šoli, dobrega zdravja in da bodo pozneje v življenju v celoti uresničili svoj potencial. Glavni razlog za revščino otrok je položaj staršev na trgu dela, ki je tesno povezan z njihovo ravno izobrazbo, in sestava gospodinjstva. V vseh državah članicah je stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti pri otrocih, ki odraščajo z enim staršem ali v družinah z več kot tremi otroki ali migrantskih ali romskih družinah, dva do trikrat večje kot pri drugih otrocih. Takšni dejavniki prikrajšanosti se pogosto pojavljajo hkrati.

Ljudje, rojeni zunaj EU, so izpostavljeni večjemu tveganju revščine ali socialne izključenosti. Leta 2019 je bila stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti pri ljudeh, rojenih zunaj EU (starih 18 let ali več), skoraj dvakrat višja kot pri ljudeh, rojenih v EU (38 % v primerjavi z 19,6 %), kar pomeni razliko za skoraj 18,4 odstotnih točk. V zadnjih letih ta razlike ostaja nespremenjena in znaša približno 19,5 odstotne točke. V nekaterih državah članicah je še posebej velika: skoraj 30 odstotnih točk na Švedskem, v Belgiji in Grčiji. Pri osebah, rojenih zunaj EU, je tudi pogostejša revščina zaposlenih. Leta 2019 je stopnja pri njih znašala 21,2 %, pri osebah, rojenih v EU, pa 7,9 %. Na ravni EU je razlika med obema skupinama nespremenjena, vendar v nekaterih državah članicah ostaja velika, zlasti v Španiji, Luksemburgu in na Švedskem.

¹⁸⁸ Opozoriti je treba, da je en element tveganja revščine ali socialne izključenosti, tj. „življenje v gospodinjstvu z zelo nizko delovno intenzivnostjo“, na voljo samo za osebe, mlajše od 60 let. Zaradi tega je primerljivost stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti med osebami, mlajšimi od 60 let, in osebami, starejšimi od 60 let, omejena.

Na splošno je delež prebivalstva s tveganjem revščine ali socialne izključenosti pred krizo zaradi COVID-19 ostal nespremenjen. Z 1,4 milijona manj ljudi s tveganjem revščine v EU-27 se je ta deleže malce zmanjšal, in sicer na 16,5 % leta 2019 (s 16,8 % leta 2018) – glej zgornji del Slike 65. Stanje je ostalo precej slabše od povprečja v Romuniji, Latviji, Bolgariji, Estoniji, Španiji, Litvi in Italiji¹⁸⁹, v vseh teh državah je bila stopnja višja od 20 %. Stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti se je znižala v Litvi (za –2,3 odstotne točke), Sloveniji (za –1,3 odstotne točke), Nemčiji (za –1,2 odstotne točke) in na Hrvaškem (za –1 odstotno točko). Na splošno je povprečna stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti po več letih zviševanja in nedavnem izboljšanju, stabilna in se je vrnila na raven iz leta 2010. Vendar je ta splošna stabilnost rezultat spremljajočih sprememb, ki so na ravni držav članic precej obsežne. V nekaterih državah članicah je mogoče opaziti precejšnje poslabšanje (za približno 2 odstotni točki ali več v Estoniji, Luksemburgu, na Nizozemskem, Švedskem in v Romuniji), v drugih pa je opazno delno izboljšanje (za več kot 2 odstotni točki na Hrvaškem, v Grčiji in na Poljskem). Najnovejše hitre ocene Eurostata kažejo, da bodo v letu 2019 spremembe v večini držav majhne.¹⁹⁰ Pričakuje se lahko zlasti, da se bo stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti zvišala v Sloveniji in na Švedskem ter znižala na Cipru, v Nemčiji, Grčiji, Španiji in Romuniji. V času priprave tega dokumenta hitre ocene Eurostata v zvezi z dohodki za leto 2020 (ki torej izražajo vpliv krize) še niso bile na voljo.

Kriza zaradi COVID-19 bo verjetno še povečala obstoječe izzive, povezane z revščino. V nedavni študiji Skupnega raziskovalnega središča¹⁹¹ sta bila proučena vpliv pandemije na dohodke gospodinjstev in blažilni učinek ukrepov fiskalne politike, sprejetih v odziv na krizo. Stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti, ki izraža samodejni stabilizacijski učinek sistemov socialne zaščite in vključevanja ter dodatnih sprejetih ukrepov, bi se v EU v povprečju zvišala le za 0,1 odstotne točke. Določena stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti¹⁹² bi se zvišala za 1,7 odstotne točke, kar bi izražalo precejšnje znižanje praga revščine zaradi krize zaradi COVID-19. Med državami, v katerih bi se stopnja revščine bistveno zvišala za več kot 2 odstotni točki, so Madžarska, Slovaška, Španija, Švedska, Litva in Češka. Povečanje revščine bi bilo porazdeljeno v podobnem razponu kot v obdobju 2008–2009 zaradi finančne krize.

¹⁸⁹ Na podlagi podatkov za leto 2018, saj podatki za leto 2019 v času priprave niso bili na voljo.

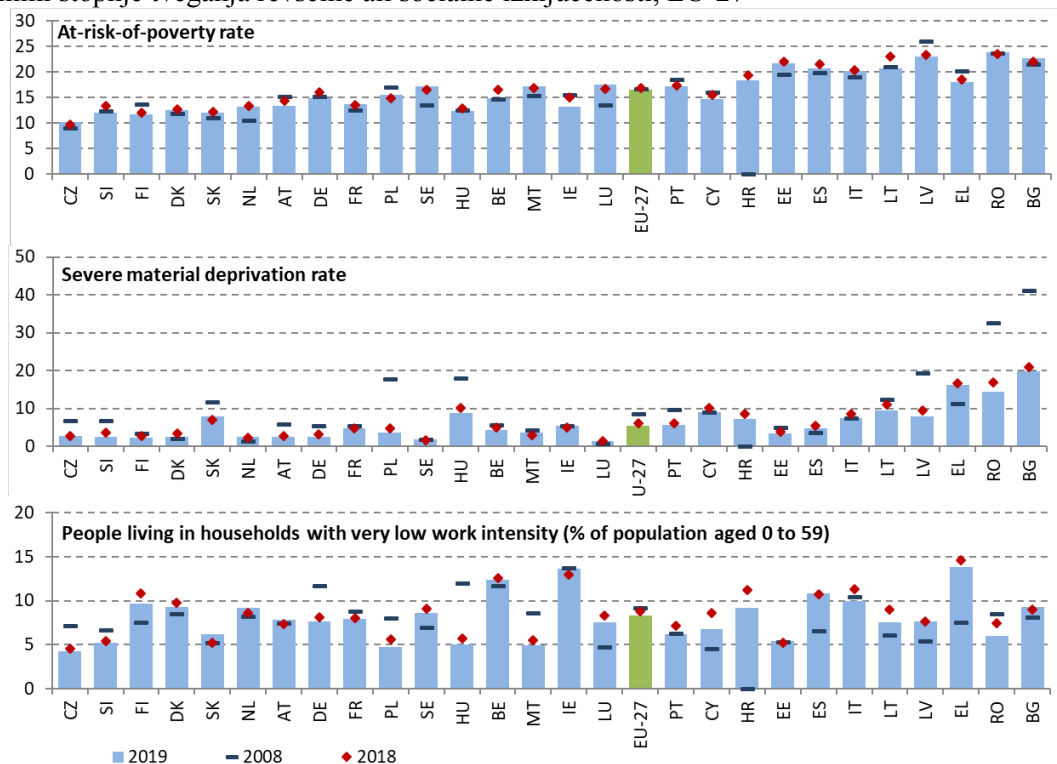
¹⁹⁰ Hitre ocene Eurostata v zvezi z dohodki za leto 2019. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!px93hb>.

¹⁹¹ [Almeida idr. \(2020\). Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown. \(Dohodki gospodinjstev in blažilni učinek ukrepov fiskalne politike v času zaustavitve gospodarstva in javnega življenja\). Delovni dokumenti Skupnega raziskovalnega središča o davčni ureditvi in strukturnih reformah št. 06/2020, na voljo na spletnem naslovu <https://europa.eu/!JU66Gc>.](#)

¹⁹² V tem primeru prag revščine temelji na vrednosti osnovnih simulacij EUROMOD za leto 2019, namesto da bi uporabili oceno praga revščine za leto 2020. Glej Sliko 9 na strani 17 poročila.

Slika 65: Stanje se še naprej izboljšuje zlasti v zvezi z resno materialno prikrajšanostjo in osebami, ki živijo v gospodinjstvih pretežno brez delovno aktivnih članov.

Podkazalniki stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti, EU-27

Vir: Eurostat, EU-SILC. Opomba: vrednosti kazalnikov so razvrščene glede na stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti za leto 2019. Zaradi razpoložljivosti podatkov skupna vrednost EU za leto 2008 vključuje Združeno kraljestvo in ne vključuje Hrvaške. Prekinitve časovne vrste za Belgijo v letu 2019, v Bolgariji, na Danskem, v Estoniji, Luksemburgu in na Nizozemskem pa v preteklih letih.

Materialna prikrajšanost se je pred pandemijo dodatno zmanjšala v skoraj vseh državah.

Leta 2019 se je v primerjavi s prejšnjim letom resni materialni prikrajšanosti v EU-27 izognilo skoraj 3 milijona ljudi, delež prebivalstva, ki je trpel resno materialno prikrajšanost, pa je bil 5,4-odstoten, tj. za pol odstotne točke manjši kot leta 2018 – glej srednji del Slike 65. Zmanjšanje materialne prikrajšanosti je privedlo do nadaljnjega znižanja stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti, zlasti zaradi znižanja stopenj v Romuniji, na Poljskem, v Nemčiji in Španiji. Rezultat tega je, da resno materialno prikrajšanost trpi več kot 20 milijonov ljudi manj kot leta 2012, ko je kazalnik dosegel najvišjo vrednost. Vendar se zdi, da ta pozitivni trend, če je obstajal, v nekaterih državah z najvišjimi stopnjami (v Bolgariji, Latviji, Litvi in Grčiji) slabi. Kljub temu se je materialna in socialna prikrajšanost¹⁹³ (tj. izboljššan kazalnik, kadar se obravnava več socialno povezanih elementov) v teh državah hitro zmanjševala, razen v Bolgariji, kjer je bilo izboljšanje zmerno.

Pred krizo zaradi COVID-19 je pozitivna dinamika trga dela podpirala nadaljnje zmanjševanje deleža ljudi, ki živijo v gospodinjskih pretežno brez delovno aktivnih članov.

Delež ljudi, ki živijo v gospodinjskih pretežno brez delovno aktivnih članov, je bil leta 2019 v EU-27 na splošno 8,3-odstoten, kar pomeni, da se je v primerjavi s prejšnjim letom zmerno zmanjšal – glej spodnji del Slike 65. Čeprav je bil splošni trend pozitiven ali stabilen v skoraj vseh državah članicah (z nekaj izjemami, kot so na primer Slovaška, Nizozemska in Avstrija), se bo zaradi koronavirusne krize verjetno obrnil ter izražal povečanje brezposelnosti in zmanjšanje števila opravljenih ur, kot je poudarjeno v poglavju 3.1.

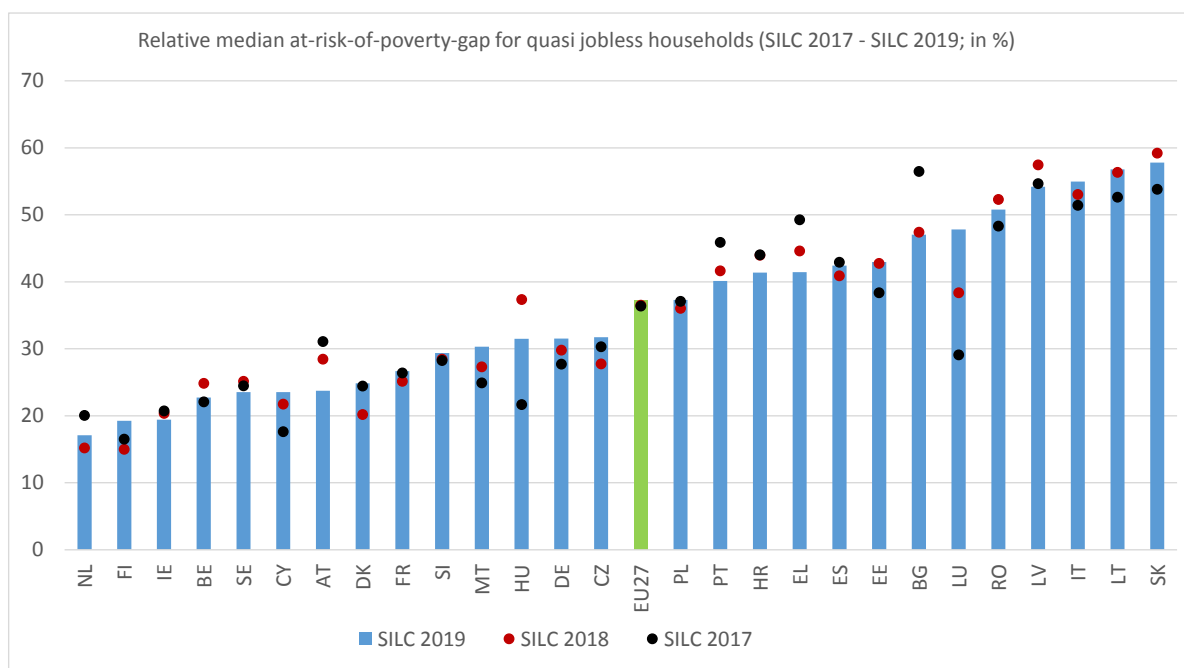
Stopnja revščine zaposlenih je leta 2019 ostala stabilna in visoka, kljub nekaj opaznim znižanjem. Potem ko je leta 2016 v EU-27 z 9,8 % dosegla najvišjo vrednost, je stopnja revščine zaposlenih ostala visoka, in sicer 9-odstotna (nekoliko pod ravno iz leta 2018, ki je znašala 9,3 %, glej tudi poglavje 3.1.1). Revščina zaposlenih ostaja še posebej visoka v Romuniji (15,4 %), Španiji (12,8 %), Italiji (11,8 %) in Luksemburgu (12 %). V zadnjem letu je mogoče v nekaterih državah članicah opaziti izboljšanje (za –1,5 odstotne točke v Sloveniji, –1,1 odstotne točke v Bolgariji in Nemčiji, –0,8 odstotne točke v Grčiji). Osebe s pogodbami o zaposlitvi s krajšim delovnim časom so bolj izpostavljene revščini zaposlenih (na splošno 15,1 % v EU-27), vendar se v nekaterih državah z visokim, s tem povezanim tveganjem srečujejo tudi osebe, zaposlene s polnim delovnim časom. To še zlasti velja za Romunijo z 12,3 %, Španijo z 10,7 % in Luksemburg z 10 %.

¹⁹³ Oseba se šteje za materialno in socialno prikrajšano, kadar se spoprijema z vsiljenim pomanjkanjem 5 ali več od 13 elementov, ki kažejo prikrajšanost (namesto 9 elementov, ki kažejo resno materialno prikrajšanost). Med njimi so elementi, povezani z družabnimi dejavnostmi (razvedrilne dejavnosti, internet, druženje s prijatelji/družinskimi člani, žepnina). Od leta 2014 se zbira 7 novih elementov, in sicer 1 na ravni gospodinjstev in 6 na ravni posameznikov, tj. za vsako osebo v gospodinjstvu, staro 16 let ali več.

Globina revščine je leta 2019 ostala nespremenjena kljub splošnemu izboljšanju ravni dohodka. Vrzel revščine kaže razliko med mediano dohodka oseb s tveganjem revščine in pragom revščine. Leta 2019 je bila ta vrzel v EU-27 24,5-odstotna, kar pomeni, da je v primerjavi z letom 2018 ostala skoraj nespremenjena. Med državami z največjo vrzeljo revščine (nad 25 % v Romuniji, Italiji, Španiji, na Madžarskem, v Latviji, Bolgariji, Grčiji, na Hrvaškem in v Litvi¹⁹⁴) se je kazalnik leta 2019 izboljšal samo v Romuniji, Litvi in Grčiji. Na Madžarskem se je vrzel revščine povečala za 4,8 odstotne točke. Povečala se je tudi v državah z ravnmi, nižjimi od povprečja (v Avstriji za +2,2 odstotne točke, na Švedskem +1,8 odstotne točke in v Nemčiji +1,2 odstotne točke). V številnih primerih se globina revščine ni pomembneje povečala kljub splošnemu izboljšanju socialno-ekonomskih razmer pred pandemijo.

Slika 66: Relativna vrzel tveganja revščine za gospodinjstva pretežno brez delovno aktivnih članov

Relativna vrzel tveganja revščine za gospodinjstva pretežno brez delovno aktivnih članov, 2017–2019

Vir: Lastni izračuni na podlagi mikropodatkov Eurostata, EU-SILC. Prekinitve časovne vrste za Belgijo v letu 2019.

¹⁹⁴ Ta skupina na podlagi podatkov za leto 2018 vključuje tudi Italijo in Slovaško.

Stopnja revščine je v gospodinjstvih pretežno brez delovno aktivnih članov višja kot pri drugih skupinah. V EU-27 se je vrzel revščine delovno sposobnega prebivalstva (18–64 let), ki živi v gospodinjstvih (pretežno) brez delovno aktivnih članov¹⁹⁵, leta 2019 povišala na 37,3 % (36,5 % leta 2018). Slovaška, Litva, Italija, Latvija in Romunija imajo še vedno največje vrzeli revščine kljub nekaterim izboljšavam (Slika 66). Vrednost kazalnika je nižja od 20 % na Nizozemskem, Finskem in Irskem. Največji porast je zaznan v Luksemburgu (+9,4 odstotne točke). Visoke stopnje kažejo na nizko ustreznost nadomestil in pokritost z njimi, saj niso uspešna pri zapolnjevanju te vrzeli.

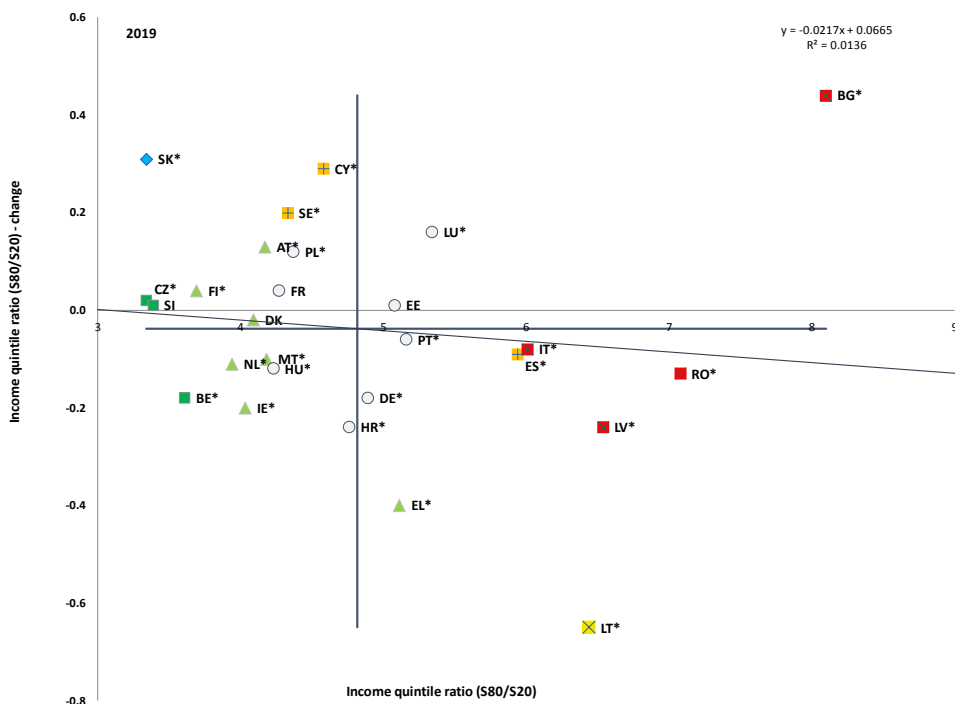
Za invalide je precej verjetneje, da jih ogroža revščina ali socialna izključenost kot za neinvalidne osebe. Leta 2019 je revščina ali socialna izključenost ogrožala 28,4 % invalidov v EU-27 v primerjavi z 18,4 % neinvalidnih oseb, kar izraža razliko v višini 10 odstotne točke. Stopnja invalidnosti je zelo pomemben pojasnjevalni dejavnik, saj je bilo tveganju revščine ali socialne izključenosti izpostavljenih 34,7 % tistih s težko invalidnostjo, starih 16 let ali več, v primerjavi s 26 % tistih z zmerno invalidnostjo.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Kazalnik se izračuna kot razlika med mediano ekvivalentnega skupnega neto dohodka oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine in z zelo nizko delovno intenzivnostjo, ter samim pragom tveganja revščine, pri čemer je ta razlika izražena kot odstotek praga tveganja revščine. Ta prag je določen pri 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh ljudi v državi in ne za EU kot celoto.

¹⁹⁶ EU-SILC (2019), osebe s tveganjem revščine ali socialne izključenosti glede na stopnjo omejitve aktivnosti, spol in starost [hlth_dpe010].

Slika 67: Dohodkovna neenakost se je na splošno rahlo zmanjšala, v nekaterih državah članicah pa zmerno povečala

Razmerje dohodkovnih kvintilnih razredov in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov).

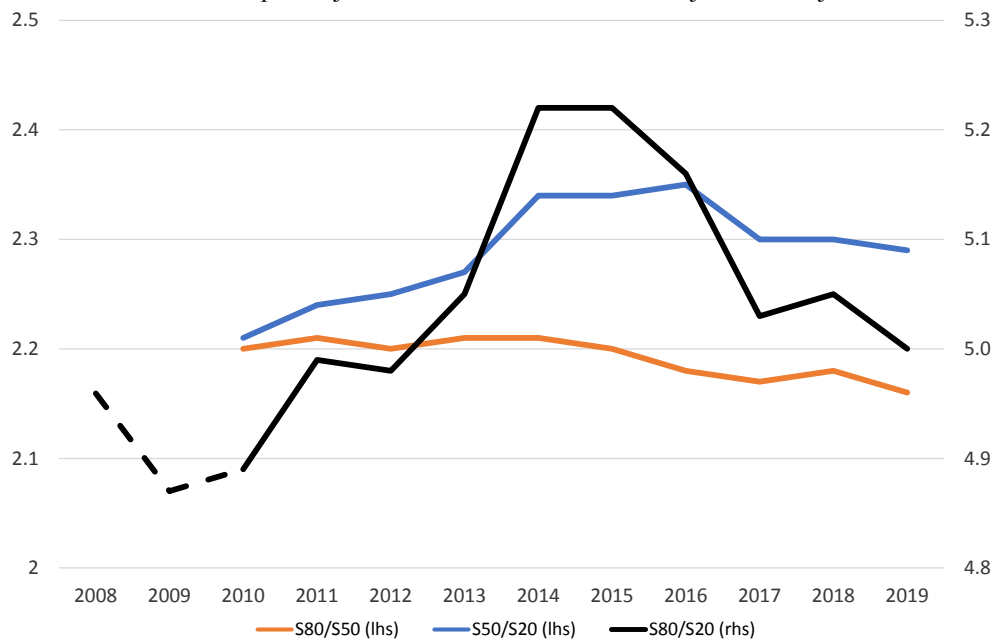
Vir: Eurostat, EU-SILC. Obdobje: Stopnje leta 2019 in letne spremembe glede na leto 2018. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Prekinitev časovne vrste za Belgijo. Statistično pomembne spremembe so označene z zvezdico (*).

Čeprav se je splošna dohodkovna neenakost v povprečju še dodatno nekoliko zmanjšala, njena dinamika kaže na slabitev konvergence v državah članicah pred krizo zaradi COVID-19. Leta 2019 je bil v EU-27 delež dohodkov tistih v zgornjih 20 % porazdelitve dohodkov skoraj petkrat večji od deleža tistih v spodnjih 20 % porazdelitve dohodkov, kar pomeni, da je bilo razmerje nekoliko manjše kot prejšnje leto (5,05). Vrednost tega kazalnika dohodkovne neenakosti je ostala visoka, tj. precej nad 7, zlasti v Bolgariji in Romuniji (ki sta po metodologiji pregleda socialnih kazalnikov „državi s kritičnimi razmerami“ – glej Sliko 67). Izboljšanje je bilo omejeno, zlasti v državah z najvišjimi stopnjami dohodkovne neenakosti. Vendar pa so se neenakosti močno zmanjšale v Litvi („država s šibkim položajem, ki pa se izboljšuje“) in Grčiji („nadpovprečna država“ zaradi nedavnega izboljšanja). Zmanjšanje je bilo zaznано tudi v Nemčiji. Na splošno je v državah šibka konvergenca, razen v Bolgariji, ki izstopa z bistvenim povečanjem razmerja kvintilnih razredov (+0,44). Po predhodnih ocenah Skupnega raziskovalnega središča¹⁹⁷ bi lahko ukrepi politike na splošno preprečili učinek povečevanja neenakosti zaradi pandemije COVID-19 leta 2020. Čeprav bi že kriza zaradi COVID-19 povzročila znatno povečanje neenakosti (+3,3 % po Ginijevem koeficientu), bi ukrepi politike zmanjšali neenakost za 1 %. Za primerjavo, kriza v obdobju 2008–2009 je privedla do majhnega zmanjšanja dohodkovne neenakosti.

Splošno povečanje dohodkovne neenakosti v zadnjem desetletju je bilo posledica povečanja neenakosti v spodnjem delu porazdelitve dohodkov. Neenakost v celotni porazdelitvi dohodkov je mogoče razdeliti na neenakost v zgornjem in spodnjem delu porazdelitve dohodkov. Kazalnik razmerja dohodkovnih kvintilnih razredov S50/S20 meri razmerje med deleži dohodkov tistih v srednjem delu in tistih v spodnjih 20 % porazdelitve dohodkov. To razmerje je leta 2019 znašalo 2,29 in je bilo v primerjavi z letom 2018 stabilno (2,3). Okrevanje je omogočilo nadaljnje zmanjšanje z najvišje vrednosti (2,36) leta 2016, vendar ni moglo izravnati splošnega povečanja, opaženega od leta 2010 (z 2,21) – glej Sliko 68, ki pojasnjuje splošno povečanje dohodkovnih neenakosti v zadnjem desetletju. Podobno kazalnik S80/S50 meri neenakost tistih v zgornjem delu porazdelitve dohodkov. Vrednost tega kazalnika je dejansko ostala bolj ali manj nespremenjena in se v zadnjem desetletju celo malce znižala (z 2,2 na 2,17).

¹⁹⁷ Glej [Almeida idr. \(2020\)](#), kot je navedeno zgoraj.

Slika 68: V zadnjem desetletju se je povečala neenakost tistih na dnu porazdelitve dohodkov
Razčlenitev trendov na področju dohodkovne neenakosti v zadnjem desetletju

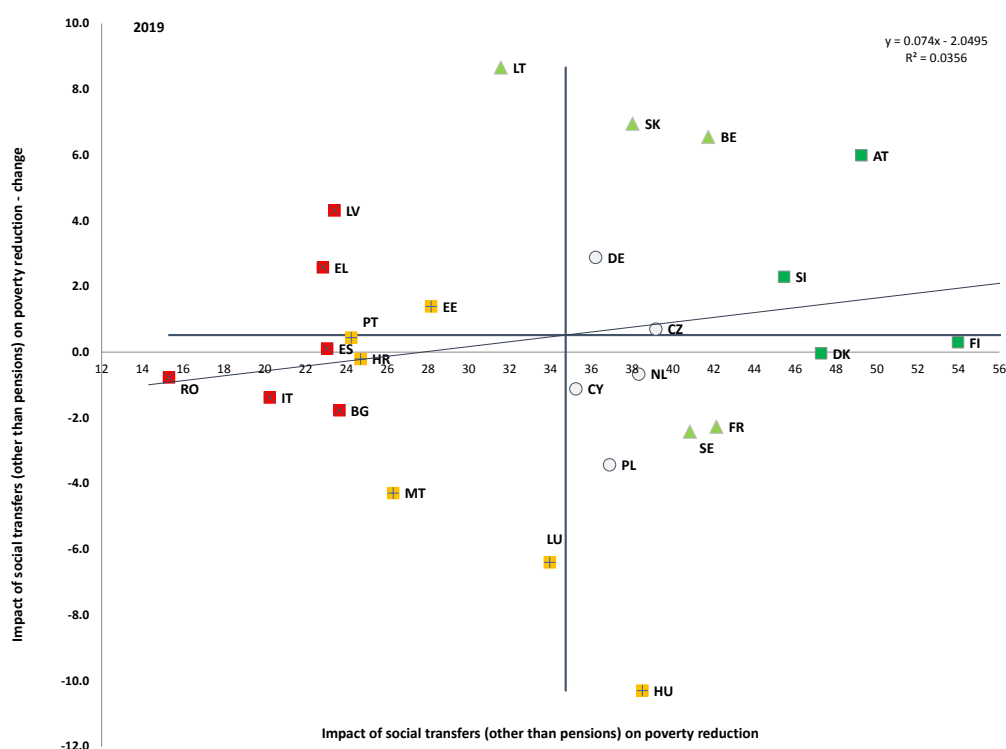
Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov Eurostata, EU-SILC.

Dohodki 40 % prebivalstva z najnižjimi dohodki so se še naprej zviševali rahlo hitreje od povprečja. Delež dohodkov gospodinjstev v spodnjih 40 % porazdelitve dohodkov se je do leta 2019 počasi povečeval v skladu z zmernimi izboljšavami drugih kazalnikov dohodkovne neenakosti. Povprečje EU je leta 2019 doseglo 21,4 % v primerjavi z 21,19 % leta 2018 (z najnižje ravni, ki je v letih 2014 in 2015 znašala 20,9 %). Pri gospodinjstvih v spodnjih 40 % porazdelitve se je delež dohodkov povečal zlasti v Nemčiji, Grčiji, Litvi in na Madžarskem, zmanjšal pa v Bolgariji, Luksemburgu, na Poljskem in Švedskem.

Do leta 2017 (leto zadnjih razpoložljivih podatkov) so se izdatki za socialno zaščito v EU še naprej povečevali v skoraj vseh državah članicah. Največji del tega povečanja je bil namenjen za starostne pokojnine in zdravstvene potrebe¹⁹⁸. Povečevanje izdatkov za socialno varnost v obdobju 2012–2017 je bilo večinoma posledica nadaljnega povečevanja izdatkov za starostne pokojnine (h kateremu so delno prispevali demografski dejavniki), razen v Grčiji, in zdravstveno varstvo. Nasprotno pa so se izdatki za brezposelnost po letu 2010 stabilizirali in se od leta 2014 zmanjšujejo, saj se je gospodarsko okolje izboljšalo. Izdatki za družine, stanovanja in boj proti socialni izključnosti so se od leta 2013 rahlo povečali. Izdatki za bolezen in invalidnost so močno prispevali k splošnemu povečanju izdatkov v večini držav članic razen Grčiji in na Poljskem, kjer so se zmanjšali.

Slika 69: Učinek socialnih prejemkov na zmanjšanje revščine se v nekaterih državah članicah zmanjšuje

Učinek socialnih transferjev (razen pokojnin) na zmanjšanje revščine in letna sprememba (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat, EU-SILC. Obdobje: Stopnje leta 2019 in letne spremembe glede na leto 2018. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Prekinitev časovne vrste za Belgijo v letu 2019.

¹⁹⁸ Glej str. 33 v publikaciji Evropske komisije (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropi, letni pregled 2020) Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Na voljo na spletnem naslovu <https://europa.eu/!MM76mf>.

Čeprav je vpliv socialnih transferjev (razen pokojnin) na revščino stabilen, med državami članicami še naprej ostajajo velike razlike glede ravni in dinamike. Na splošno so leta 2019 vrednosti tega kazalnika v EU-27 ostale stabilne v primerjavi s prejšnjim letom (32,38 % v primerjavi z 32,8 % leta 2018). Vendar se uspešnost in dinamika zelo razlikujeta – glej Sliko 69. Najuspešnejše države so Finska, Avstrija, Danska in Slovenija z več kot 45 %, najmanj uspešne pa ostajajo Romunija, Grčija, Španija, Bolgarija in Portugalska z vrednostmi pod 24 % ali blizu temu odstotku. Litva in Latvija z odstotkom pod povprečjem EU oziroma blizu povprečja EU kažeta precejšnje izboljšanje (+8,7 odstotne točke oziroma +4,3 odstotne točke), Luksemburg, Malta in zlasti Madžarska pa poročajo o precejšnjem upadu (za 6,4 odstotne točke, 4,3 odstotne točke oziroma 10,3 odstotne točke). Diagram ne kaže jasnega razmerja med stopnjami in spremembami.

Kriza zaradi COVID-19 jasno opozarja na pomen socialne zaščite. Mehanizmi socialne zaščite lahko pomagajo izravnati krivuljo pandemije z omogočanjem delavcem, da po potrebi ostanejo doma. Poleg tega lahko ublažijo ekonomske in socialne učinke zmanjšane gospodarske dejavnosti ter hkrati podpirajo delavce pri zelenem in digitalnem prehodu. Vendar ti mehanizmi niso vedno na voljo delavcem z nestandardno zaposlitvijo in samozaposlenim. Poleg tega morda niso zadostni ali ustrezni za čas pandemije.

Kljub vladnim ukrepom, sprejetim za zaščito delovnih mest (npr. sheme skrajšanega delovnega časa), do poletja 2020 ni bilo znakov opaznega povečanja števila prejemnikov nadomestil za brezposelnost (glej tudi poglavje 3.3). Med državami, za katere so na voljo novejši podatki, je relativno povečanje števila prejemnikov nadomestil za brezposelnost od februarja 2020 še posebej veliko (za več kot 50 %) v Avstriji, Estoniji, Španiji, na Madžarskem, Malti in na Slovaškem.¹⁹⁹ Nasprotno pa v tej fazi ni bilo veliko znakov, kar zadeva spreminjajoče se trende v številu prejemnikov socialne pomoči in nadomestil v zvezi z invalidnostjo, in načeloma nobenih neposrednih, jasnih znakov povečanja števila prejemnikov na podlagi razpoložljivih podatkov.

¹⁹⁹ Glej *2020 SPC Annual Review of the Social Protection Performance Monitor (SPPM) and developments in social protection policies* (Letni pregled prikaza uspešnosti socialne zaščite in razvoja politik socialne zaščite, ki ga je za leto 2020 pripravil Odbor za socialno zaščito). Na voljo na spletnem naslovu <https://europa.eu/FN69gB>.

Okvir spremljanja dostopa do socialne zaščite kaže, da še naprej ostajajo velike razlike v zaščiti samozaposlenih in delavcev z nestandardno zaposlitvijo. Nekatere skupine samozaposlenih niso upravičene do nadomestila za čas bolezni v štirih državah članicah, do zavarovanja za primer brezposelnosti v enajstih in zavarovanja pred nesrečami pri delu in poklicnimi boleznimi v devetih državah članicah. Poročilo o spremljanju kaže, da je lahko dostop do socialne zaščite tudi bolj omejen za nekatere vrste delavcev z nestandardno zaposlitvijo. Te razlike se lahko nanašajo na občasno delo, delo na zahtevo, kratkoročne pogodbe za določen čas, sezonsko delo, vajeništva ali pripravništva. Primeri nestandardnih oblik dela za posamezne države so malo delo v Nemčiji, civilnopravne pogodbe na Poljskem, pogodbe o opravljanju dela na Češkem, pogodbe o delu z nerednim dohodkom na Slovaškem, delavci v gospodinjstvu v Španiji in poenostavljene pogodbe na Madžarskem. Take pogodbe lahko zajemajo velik del trga dela.

Čeprav so formalno kriti, imajo nekateri delavci z nestandardno zaposlitvijo in samozaposleni dejansko okrnjen dostop do socialne zaščite. Okrnjen dostop pomeni, da delavci nimajo možnosti, da bi pridobili ali izkoristili ustrezne pravice, če se za to pojavi potreba. Med ovirami so minimalna obdobja za upravičenost, čakalne dobe in neprenosljivost pravic do socialne zaščite. Pravice do socialne zaščite se ne ohranijo, akumulirajo in/ali prenesejo vedno, kadar posamezniki prehajajo med različnimi statusi na trgu dela. Ker se svet dela spreminja, postaja ta prožnost pomembnejša, pomanjkanje prenosljivosti pa lahko ovira dinamiko trga dela ter usklajevanje ponudbe in povpraševanja na trgu dela. Pomanjkljivo urejanje, visoki stroški in različna pravila, ki urejajo različne sheme, so lahko v več državah članicah ovira za prehode med sektorji ali oblikami zaposlitve. Nazadnje, pomanjkanje preglednih informacij o pravicah socialne varnosti ljudem preprečuje sprejemanje informiranih odločitev v številnih državah.

Začasni ukrepi ne nadomeščajo potrebe po razširitvi socialne zaščite za tiste, ki niso kriti na trajnejši podlagi. Ukrepi, sprejeti na začetku krize zaradi COVID-19, so bili večinoma predstavljeni kot začasni. V fazi okrevanja so potrebna stalna prizadevanja za ohranitev in okrepitev socialne zaščite za vse, tudi samozaposlene. Na podlagi odziva na krizo bi bilo treba v skladu s priporočilom o dostopu do socialne zaščite na strukturni podlagi dodatno izboljšati zaščito samozaposlenih in delavcev z nestandardno zaposlitvijo.

Ustreznost sistemov minimalnega dohodka se zmanjšuje v skoraj vseh državah članicah v primerjavi s pragi revščine in dohodki zaposlenih z nizkimi plačami. Ustreznost socialne pomoči na podlagi minimalnega dohodka se lahko spremlja²⁰⁰ s primerjavo dohodka upravičencev z nacionalnim pragom revščine in dohodka upravičencev z dohodkom zaposlenega z nizkimi dohodki²⁰¹. Ti sklici kažejo učinek na zmanjševanje dohodkovne revščine ter aktivacijske razsežnosti oziroma potencialne odvratilne učinke sistemov. V zadnjem letu, za katero so bili razpoložljivi podatki o dohodkih (2018), se je ustreznost sistemov minimalnega dohodka v EU-27 na splošno zmanjšala, kar kaže, da je dohodek prejemnikov minimalnega dohodka zaostajal za splošnim razvojem dohodkov med gospodarsko rastjo pred krizo zaradi COVID-19. Ker je tako zmanjšanje ustreznosti splošno, je upad v nekaterih državah večji v primerjavi z dohodkom zaposlenih z nizkimi plačami (v Estoniji za –18,2 odstotne točke, na Češkem za –7 odstotnih točk in v Luksemburgu za –5,8 odstotne točke). Samo v dveh državah je ustreznost minimalnega dohodka blizu praga revščine (na Irskem in Nizozemskem), v Romuniji, Bolgariji, na Madžarskem, v Italiji²⁰², na Češkem in Slovaškem pa je ostala pod tretjino praga revščine.

²⁰⁰ V skladu z metodologijo, dogovorjeno v primerjalnem okviru o minimalnem dohodku, glej skupni poročili o zaposlovanju za leti 2019 in 2020.

²⁰¹ Zaposleni z nizkimi dohodki je v primerjalnem okviru opredeljen kot oseba, ki zasluži 50 % povprečne nacionalne bruto plače.

²⁰² Obravnavana shema je vzpostavljena shema dohodka za vključevanje, pred sprejetjem sedanje sheme dohodka iz državljanstva (Reddito di cittadinanza), sprejete leta 2019.

Slika 70: Ustreznost minimalne dohodkovne podpore se med državami članicami močno razlikuje

Neto dohodek prejemnikov minimalnega dohodka kot odstotek praga tveganja revščine (zglajen na tri leta) in dohodka zaposlenega z nizko plačo, proračunsko leto 2018

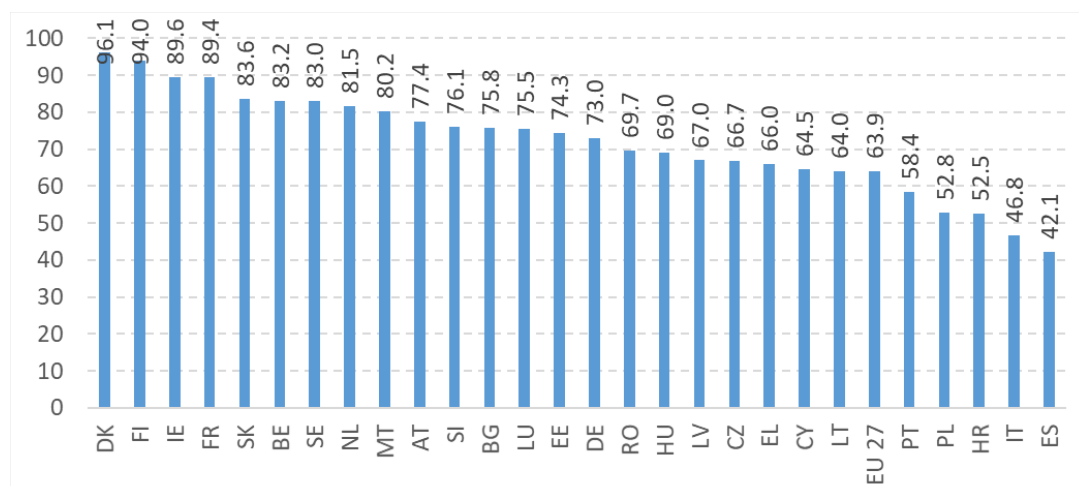
Vir: Eurostat, OECD.

Opombe: Diagrami se nanašajo na posameznike brez otrok. Neto dohodek prejemnika minimalnega dohodka lahko poleg minimalnega dohodka vključuje tudi druge vrste prejemkov (npr. stanovanjske dodatke). Upoštevani zaposleni z nizko plačo prejema 50 % povprečne plače in dela s polnim delovnim časom. Prekinitev časovne vrste za Belgijo.

Pred izbruhom pandemije je bila pokritost socialnih prejemkov za revnejše osebe na splošno stabilna. Delež prejemnikov prejemkov je delež delovno sposobnostih posameznikov (starih 18–59 let), ki prejemajo kakršne koli prejemke (razen starostne pokojnine), v populaciji s tveganjem revščine. Ta kazalnik kaže razpon od 42,1 % v Španiji do 96,1 % na Danskem in povprečje EU-27 63,9 %, kar pomeni rahlo zmanjšanje v primerjavi s prejšnjim letom (za –2 odstotni točki).

Slika 71: V več državah članicah velik delež prebivalstva ne prejema nikakršnega prejema

Delež prejemnikov prejemkov (delež posameznikov, starih 18–59 let, ki prejema kakršne koli socialne prejemke razen starostne pokojnine), v populaciji s tveganjem revščine, 2018

Vir: Lastni izračun na podlagi podatkov EU-SILC, pridobljenih od Eurostata.

Nezmožnost ogrevanja doma se zmanjšuje in se med državami močno razlikuje. Ta razsežnost energetske revščine se je v povprečju poslabšala, in sicer z najvišje vrednosti 11,2 % leta 2012 na 6,9 % leta 2019. Delež prebivalstva, ki ne more zadovoljiti potreb po ogrevanju, je močno upadel (za 5 odstotnih točk ali več) na Malti, v Bolgariji, Latviji, Litvi, na Madžarskem, Cipru, v Grčiji, na Poljskem, Portugalskem, v Italiji in Romuniji, na Slovaškem in v Luksemburgu pa se je povečal, in sicer za 2,3 oziroma 1,8 odstotne točke. V EU-27 je bilo prizadetih 18,8 % oseb s tveganjem revščine (v primerjavi s 5 % oseb, ki živijo v gospodinjstvih z najmanj 60 % mediane ekvivalentnega dohodka). Pri samskih osebah, starih 65 let ali več (10,2 %), ali starših samohranilcih (10,5 %) je obstajalo večje tveganje kot pri povprečnem prebivalstvu. Nedavno sprejeto priporočilo o energetske revščini²⁰³ zagotavlja smernice in boljše razumevanje energetske revščine v EU, skupaj z nacionalnimi energetskimi in podnebnimi načrti držav članic ter njihovimi ocenami s strani Komisije.

²⁰³ C(2020) 9600 final.

• **Ustreznost pokojnin se je leta 2019 rahlo zmanjšala.** Stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti pri osebah, starih 65 let ali več, se je v EU-27 rahlo zvišala, in sicer z 18,4 % leta 2018 na 18,5 % leta 2019, čeprav je še vedno precej pod ravno iz leta 2008 (23,3 %). Še vedno ostajajo razlike med spoloma (16,1 % med starejšimi moškimi, 21 % med starejšimi ženskami). Stopnje se med državami članicami močno razlikujejo in se gibljejo od 9,6 % v Luksemburgu do 47,1 % v Bolgariji. Zvišanje stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti je večinoma posledica relativne revščine, saj se je prag revščine zvišal v vseh 27 državah članicah razen na Švedskem. Nasprotno pa se stopnja resne materialne prikrajšanosti še vedno zmanjšuje: potem ko se je znižala s 7,5 % leta 2008 na 4,7 % leta 2018, se je leta 2019 še dodatno znižala, in to na 4,4 %. Rahlo se je zmanjšalo tudi skupno nadomestitveno razmerje²⁰⁴, in sicer z 58 % leta 2018 na 57 % leta 2019, kar kaže na relativno znižanje pokojninskih prejemkov glede na dohodke od zaposlitve proti koncu delovne dobe, še vedno pa je večje kot leta 2008 (52 %). Razlika med spoloma (pri ženskah, ki imajo v povprečju manjše nadomestitveno razmerje) se je zmanjšala s 5 na 4 odstotne točke in se od leta 2008 ni bistveno spremenila, kljub relativnemu povečanju zaposlenosti žensk.

Razlika v pokojninah med spoloma se še naprej počasi zmanjšuje. Razlika v pokojninah med spoloma²⁰⁵ se od leta 2010 zmanjšuje za približno 1 odstotno točko na leto in je leta 2018 znašala 29,1 % (v starostni skupini 65–74 let). Najnovejši podatki iz leta 2019 kažejo, da je bila razlika v pokojninah med spoloma največja v Luksemburgu, na Malti, Nizozemskem (nad 40 %), v Avstriji in na Cipru (nekoliko nad 35 %), najmanjša (pod 10 %) pa je bila v Estoniji (0,2 %), na Danskem (6,7 %) in v Sloveniji (9,4 %).

Pandemija COVID-19 je dodatno poudarila potrebe starejših po oskrbi. Od izbruha COVID-19 je petina ljudi, starih 50 let ali več, ki so potrebovali oskrbo, ugotovila, da je dostop do oskrbe, ki so jo potrebovali, postal otežen²⁰⁶, vzrok za to je bil, da oskrbovalci niso mogli do njih ali da si oskrbe niso mogli več privoščiti.

²⁰⁴ Skupno nadomestitveno razmerje je bruto mediana individualnih pokojnin prebivalstva, starega 65–74 let, glede na bruto mediano individualnih dohodkov od dela prebivalstva, starega 50–59 let, kar ne vključuje drugih socialnih prejemkov.

²⁰⁵ Razlika v pokojninah med spoloma je opredeljena kot odstotkovna razlika med povprečno individualno pokojnino vseh žensk, zajetih v študiji, in povprečno individualno pokojnino primerljive skupine moških.

²⁰⁶ Val raziskave SHARE št. 8, predhodni rezultati.

Cenovna dostopnost stanovanj za evropska gospodinjstva se je leta 2019 še naprej povečevala, čeprav so bile med državami članicami pomembne razlike. Leta 2019 je 9,4 % prebivalstva v EU-27 živelo v gospodinjstvih, ki so 40 % ali več svojega ekvivalentnega razpoložljivega dohodka porabila za stanovanje (merilo preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški). Ta stopnja je bila najvišja v Grčiji (36,2 %), sledili sta ji Bolgarija in Danska (več kot 15 %), najnižja pa je bila na Finskem, Malti in Cipru (manj kot 4 % prebivalstva). Pri prebivalstvu s tveganjem revščine je bila stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški precej višja (35 % leta 2019), s pomembnimi razlikami med državami članicami. V Grčiji je bilo 88 % prebivalstva s tveganjem revščine preobremenjenega s stanovanjskimi stroški, na Danskem 74 %, v Bolgariji in Nemčiji pa 48 %. Hkrati je v Litvi, Latviji, na Finskem, v Estoniji, na Cipru in Malti manj kot 20 % prebivalstva s tveganjem revščine porabilo najmanj 40 % razpoložljivega dohodka za stanovanjske stroške. Na splošno cenovna dostopnost stanovanj bolj vpliva na najemnike, bodisi na trgu zasebnih najemniških stanovanj bodisi na trgu znižanih cen, kot na lastnike s hipoteko. Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški je bila višja v mestih (11,9 %) kot na podeželskih območjih (6,8 %).

Kakovost stanovanj se je v zadnjem desetletju izboljšala, vendar je 4 % prebivalstva v EU-27 še vedno živelo v prenaseljenih stanovanjih ali trpelo zaradi pomembnih težav, povezanih s kakovostjo. Med takimi težavami so bila stanovanje brez kadi ali stranišča, puščanje strehe v stanovanju ali stanovanje, za katero se je štelo, da je pretemno. Prenaseljenost ali slaba kakovost stanovanj nesorazmerno vpliva na osebe s tveganjem revščine in najemnike, zlasti tiste na trgu subvencioniranih najemniških stanovanj. Osebe, ki niso rojene v EU, so se leta 2019 srečevale tudi z več težavami pri dostopu do dostojnih stanovanj z višjo stopnjo prenaseljenosti (27,6 % v primerjavi s 14,2 % pri rojenih v EU) in preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški (19,1 % v primerjavi z 8,8 % pri rojenih v EU).

Brezdomstvo se v Evropski uniji povečuje, in to s stalnim povečevanjem števila brezdomcev v zadnjem desetletju v skoraj vseh državah članicah. Po ocenah študij najmanj 700 000 ljudi v EU vsako noč spi na prostem ali v zasilni ali začasni nastanitvi, kar je 70 % več kot pred desetletjem²⁰⁷. Poleg tega se tveganje brezdomstva širi na različne skupine v družbi. Na Švedskem se je delež žensk med brezdomci v obdobju 1993–2017 povečal s 17 % na 38 %. Na Nizozemskem se je v obdobju 2009–2018 število mladih brezdomcev skoraj potrojilo, in sicer se je povečalo s 4 000 na 12 600. Med brezdomci je tudi zelo veliko beguncev in prosilcev za azil. V Nemčiji družine z otroki zajemajo 27,2 % brezdomcev, ki so begunci, v primerjavi s 13 % preostalih brezdomcev. V Barceloni je 52,3 % brezdomcev državljanov tretjih držav. V Grčiji pa je 51 % od 3 774 mladoletnikov brez spremstva brezdomcev. Brezdomci se srečujejo tudi z neenakostmi na področju zdravja: z visokimi stopnjami kroničnih težav z duševnim in telesnim zdravjem, težavami z uporabo prepovedanih snovi in krajšo pričakovano življenjsko dobo.

Zaradi koronavirusne krize so zdravstveni sistemi držav članic pod največjim pritiskom doslej. Poleg tega, da je kriza postavila na preizkušnjo zmogljivosti držav članic za odzivanje nanjo, je še povečala obstoječe strukturne izzive, povezane z učinkovitostjo, dostopnostjo in odpornostjo zdravstvenih sistemov. Ti so na primer povezani z nezadostnim financiranjem naložb v zdravstvo (vključno s pripravljenostjo na krize in odzivanjem nanje), omejenima usklajevanjem in vključevanjem oskrbe, šibkim primarnim varstvom, trajnimi ovirami pri dostopu do zdravstvenega varstva in neizpolnjenimi potrebami po zdravstveni oskrbi. Take težave so zelo prizadele najranljivejše, zlasti zaradi visokih samoplačniških izdatkov.

²⁰⁷ FEANTSA (2020), *Fifth overview of Housing Exclusion in Europe* (Peti pregled izključenosti iz stanovanjskega trga v Evropi).

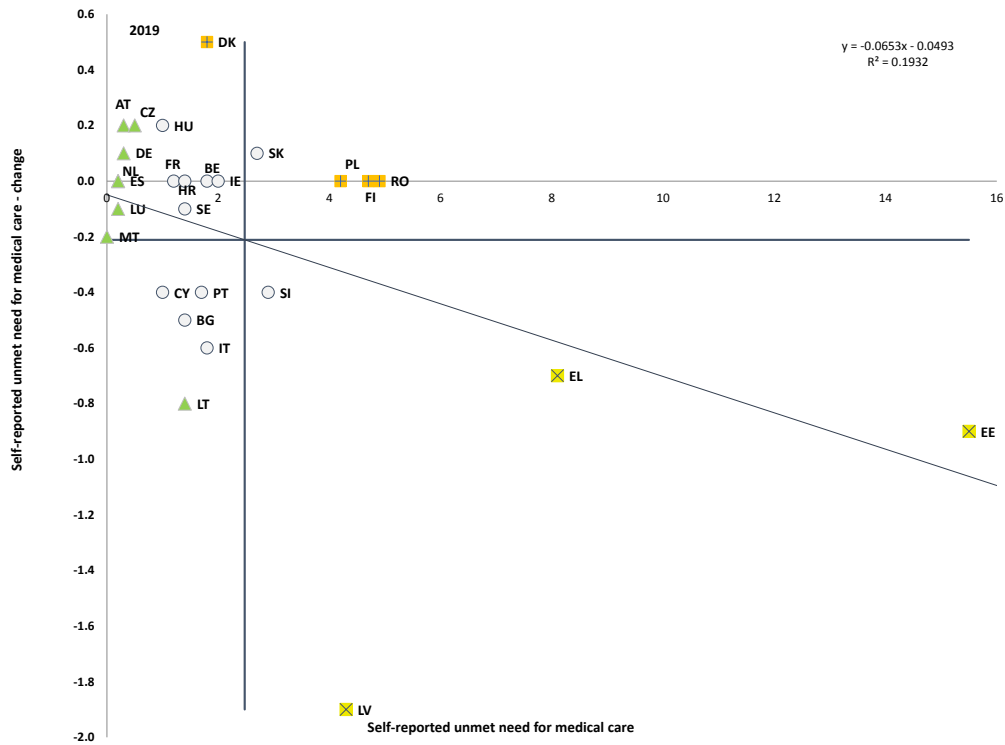
Deleži prebivalstva, ki poroča o zaznanih neizpolnjenih potrebah po zdravstveni oskrbi, so v posameznih državah članicah še vedno zelo različni, tako z vidika stopenj kot sprememb. V nasprotju s prejšnjimi leti se je leta 2019 pojavila negativna korelacija med stopnjo in spremembami neizpolnjenih potreb po zdravstveni oskrbi, kar pomeni, da je bilo znižanje stopnje zaznanih potreb v zadnjem obdobju razmeroma večje v državah, kjer so stopnje najvišje (Slika 72). V nekaterih državah članicah stroški in čakalne dobe ostajajo pomembne ovire za dostop do zdravstvenega varstva. Delež prebivalstva EU, ki ima po lastnem poročanju neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi zaradi previsokih stroškov, predolgih čakalnih dob ali prevelike oddaljenosti, je leta 2019 v povprečju ostal skoraj stabilen pri 1,7 % (1,8 % leta 2018). Ta delež je še vedno presegal 5 % v Estoniji in Grčiji, v Romuniji in na Finskem pa je bil blizu tega praga. Najopaznejše povečanje v letu 2019 je bilo zabeleženo na Danskem, kjer se je stopnja povečala na 1,8 %, kar je blizu povprečju EU. Pri invalidih je stopnja neizpolnjenih potreb po zdravstvenem pregledu in zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju, ki je bila leta 2019 4,2-odstotna, višja kot pri neinvalidnih osebah, pri katerih je bila 1-odstotna. Še posebej prikrajšani so tisti s težko invalidnostjo (5,6 %).²⁰⁸

1. **V nekaterih državah ima raven dohodka ali status aktivnosti pomembno vlogo pri pojasnjevanju problematičnega dostopa do zdravstvene oskrbe.** Čeprav večina držav ne kaže pomembnih razlik glede na status aktivnosti (Slika 73), imajo v nekaterih od njih brezposelne osebe (v Estoniji in Grčiji) in upokojenci (v Estoniji, Grčiji in Romuniji) velike težave pri dostopu do zdravstvenega varstva, s stopnjo neizpolnjenih zdravstvenih potreb nad 10 %. V večini držav EU imajo osebe iz najnižjega dohodkovnega kvintila večje neizpolnjene potrebe po zdravstvenem varstvu (glej Sliko v ključnih sporočilih). Breme za gospodinjstva z nizkimi dohodki je še posebej veliko v Grčiji (+10 odstotnih točk v primerjavi s celotnim prebivalstvom) in Latviji (več kot 4,5 odstotne točke v primerjavi s celotnim prebivalstvom).

²⁰⁸ Preglednica iz EU-SILC 2019 [HLTH_DH030].

Slika 72: Pred krizo zaradi COVID-19 so bile sporočene velike razlike med državami članicami glede neizpoljenih potrebe po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju

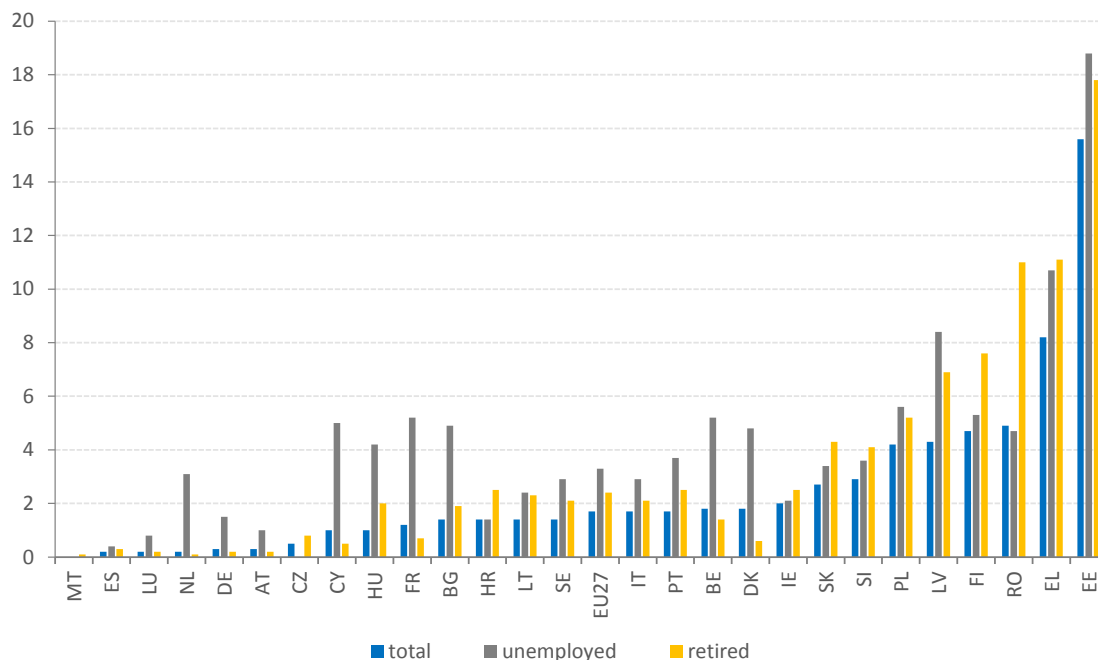
Neizpoljene potrebe po zdravstveni oskrbi po lastnem poročanju (glavni kazalnik pregleda socialnih kazalnikov)

Vir: Eurostat, EU-SILC. Obdobje: Stopnje leta 2019 in letne spremembe glede na leto 2018. Opomba: Presečišče osi je netehtano povprečje EU. Legenda je navedena v Prilogi. Prekinitev časovne vrste za Belgijo.

Slika 73: V nekaterih državah brezposelne osebe ali upokojenci poročajo o večjih neizpoljenih potrebah po zdravstveni oskrbi

Neizpolnjene potrebe po zdravstvenem pregledu po lastnem poročanju glede na status aktivnosti (2019)

Vir: Eurostat [hlth_silc_13]. Prekinitev časovne vrste za Belgijo.

Pri prilagajanju sestave po starosti so bile neizpolnjene zdravstvene potrebe verjetnejše pri prebivalstvu, ki ni rojeno v EU (v primerjavi s prebivalstvom, rojenim v EU). To je bilo zlasti očitno v Estoniji in Grčiji ter v manjšem obsegu na Švedskem, v Italiji, na Danskem in v Latviji.²⁰⁹ Tak trend je lahko povezan z različnimi dejavniki, kot so neomogočen dostop zaradi rezidentskega statusa ali omejenega zdravstvenega zavarovanja (v nekaterih državah), pomanjkljivo poznavanje načinov dostopanja do storitev, finančna sredstva, koncentracija migrantov na prikrajšanih območjih s slabšim dostopom do zdravstvenih storitev in nacionalni sistemi, ki niso prilagojeni posebnim potrebam migrantov.²¹⁰ Ti dejavniki v kombinaciji s stanovanjskimi razmerami in izpostavljenostjo pri delu pojasnjujejo, zakaj so migranti bolj prizadeti zaradi pandemije COVID-19.²¹¹ Med migranti, ki prebivajo v EU, so lahko begunci (in prosilci za azil) še posebej ogroženi.

²⁰⁹ EU-OECD (2019), *Settling In, Indicators of immigrant integration* (Priseljevanje, kazalniki vključevanja priseljencev), slika 4.11 Neizpolnjene zdravstvene potrebe.

²¹⁰ EK (2020), analiza evropske spletne strani o vključevanju o razpoložljivosti storitev za dolgoročno vključevanje migrantov in beguncev v Evropi. Na voljo na spletnem naslovu <https://europa.eu/!Xq69WR>.

²¹¹ Glej OECD *What is the impact of the Covid-19 pandemic on immigrants and their children* (Kakšen je vpliv pandemije COVID 19 na priseljence in njihove otroke), <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>.

Povprečno število let zdravega življenja, ki ga je mogoče pričakovati pri starosti 65 let, je leta 2018 ostalo nespremenjeno. Zdaj znaša 9,8 leta za moške in 10,0 leta za ženske. Največje število let zdravega življenja pri starosti 65 let se lahko pričakuje na Švedskem, Malti, Irskem in v Španiji (več kot 12 let za oba spola), medtem ko je zdrava življenjska doba še posebno kratka v Latviji, na Slovaškem in Hrvaškem (približno 5 let).

Zdravstveno varstvo se financira z različnimi shemami, medtem ko se relativni pomen posameznih shem med državami članicami razlikuje. V Bolgariji, Grčiji, na Cipru, v Latviji in Litvi so samoplačniški izdatki, tj. izdatki gospodinjstev za zdravje (vključno s farmacevtskimi izdelki), ki se ne povrnejo iz nobene sheme ali so plačani v okviru delitve stroškov z organizirano shemo, leta 2018 znašali več kot 30 % tekočih izdatkov za zdravstveno varstvo (Slika 74).

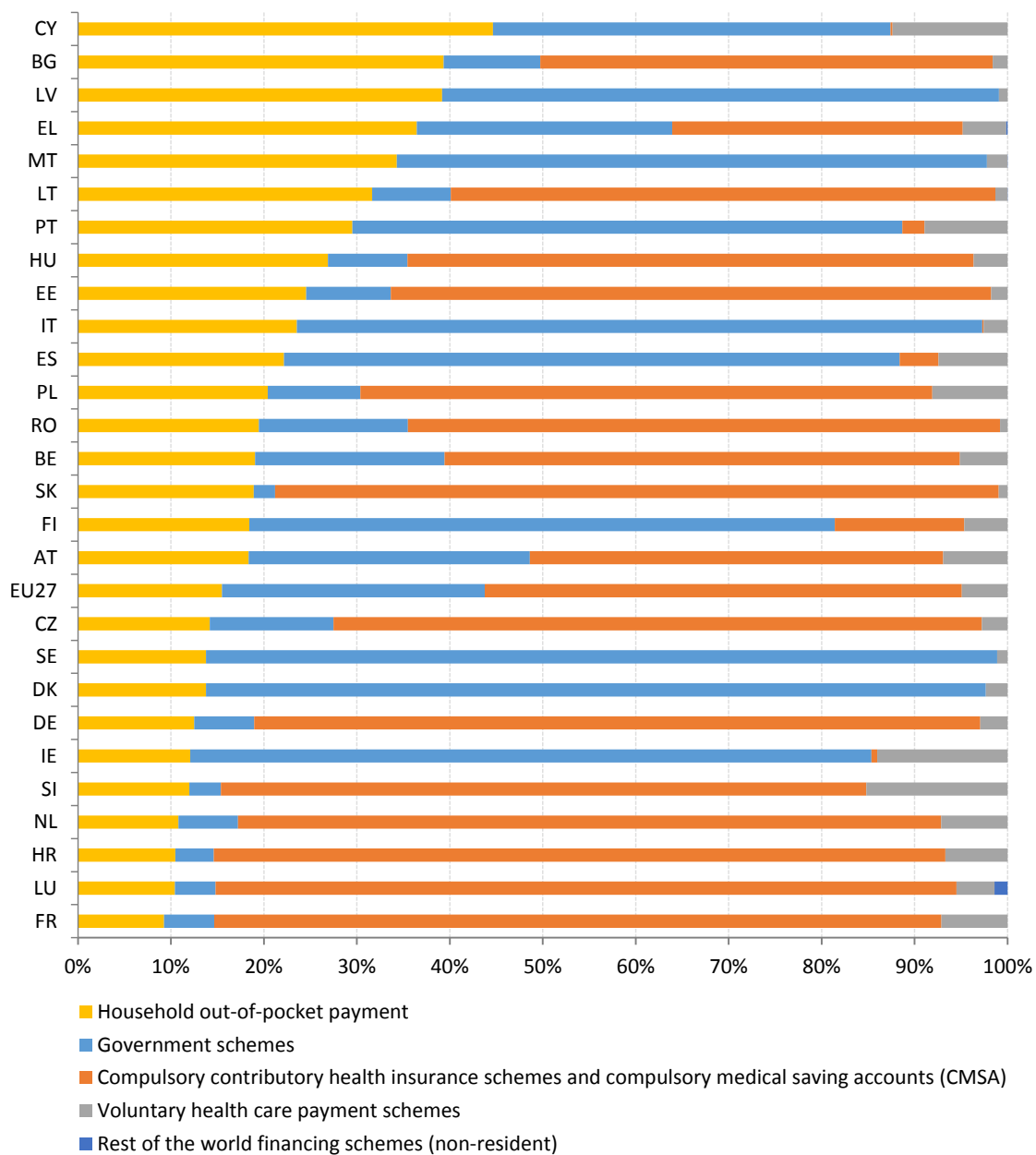
Pandemija je močno prizadela sisteme dolgotrajne oskrbe zaradi velike dovzetnosti njihovih uporabnikov za bolezni (zaradi starosti, pridružene bolezni ali invalidnosti). V zadnjih tednih je v ospredju več izzivov za sisteme dolgotrajne oskrbe, povezanih s COVID-19, ki zajemajo vse od omejene razpoložljivosti podatkov, težkega položaja delavcev in neformalnih oskrbovalcev, prekinitve zagotavljanja storitev ter vprašanj zmogljivosti testiranja in pomanjkanje osebne varovalne opreme do kršitev človekovih pravic starejših in invalidov, zlasti tistih z motnjami v duševnem razvoju in hudo telesno ali duševno prizadetostjo. Nekateri od njih ustvarjajo nove, s krizo povezane izzive (npr. zmogljivost preskušanja), v drugih primerih pa je pandemija COVID-19 razkrila in povečala obstoječe strukturne izzive (npr. v zvezi z dostopom do oskrbe in delovne sile).

Potreba po dolgotrajni oskrbi se povečuje s staranjem prebivalstva v EU. V naslednjih šestih desetletjih (do leta 2070) naj bi se število Evropejcev, starih 80 let ali več, podvojilo, razmerje odvisnosti starejših (starejših od 65 let v primerjavi s tistimi, starimi 15–64 let) pa naj bi se z 29,6 % leta 2016 povečalo na 51,2 % leta 2070.²¹² V EU bi se število delovno sposobnih oseb na vsako osebo, staro 65 let ali več, s 3,3 osebe leta 2016 zmanjšalo na 2 osebi. Tveganje odvisnosti je večje pri višji starosti, ko je za ljudi verjetneje, da postanejo slabotnejši (27,3 % oseb, starih 65 let ali več, in 41,5 % oseb, starih 75 let ali več, poroča o resnih težavah pri dejavnostih osebne nege ali gospodinjskih opravilih).

²¹² Evropska komisija, *Ageing Report 2018* (Poročilo o staranju prebivalstva 2018). Na voljo na spletnem naslovu: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en.

Slika 74: V nekaterih državah članicah samoplačniški izdatki tvorijo velik del celotnih izdatkov za zdravstveno varstvo

Izdatki za zdravstveno varstvo po viru financiranja, 2018

Vir: Eurostat [hlth_sha11_hf]. Opombe: Podatki se zbirajo v skladu z Uredbo Komisije (EU) 2015/359 glede statističnih podatkov o izdatkih in financiranju zdravstvenega varstva (priročnik za sistem zdravstvenih računov iz leta 2011).

Velik delež oseb, ki to potrebuje, nima dostopa do storitev osebne nege. V povprečju je v EU-27 leta 2014 (zadnje leto, za katero so podatki na voljo)²¹³, 52 % oseb z resnimi težavami pri dejavnostih osebne nege in gospodinjskih opravilih ni bilo deležnih pomoči pri teh dejavnostih, 37 % jih je imelo zadostno pomoč, 11 % pa jih pomoči ni potrebovalo. Številna gospodinjstva težko dostopajo do strokovnih storitev nege na domu, glavni zaviralni dejavniki neuporabe nege na domu pa so bili finančni razlogi (35,7 %), nerazpoložljivost (9,7 %), zavrnitev s strani osebe, ki je potrebovala pomoč (5 %) in nezadovoljiva kakovost (2,1 %). V EU-27 je 6,3 % odraslega prebivalstva nudilo neformalno oskrbo družinskim članom ali prijateljem.

Predvideno je precejšnje povečanje potreb po dolgotrajni oskrbi. Dolgotrajna oskrba je najhitreje rastoči socialni izdatek v primerjavi z zdravjem in pokojninami. Javnofinančni izdatki za dolgotrajno oskrbo v EU naj bi se med letoma 2016 in 2070 z 1,6 % povečali na 2,7 % BDP, po vsej EU pa naj bi bile precejšnje razlike (glej Sliko 72).

Spreminjajoča se vloga žensk v družbi je povezana z demografskimi spremembami in zagotavljanjem dolgotrajne oskrbe v EU. Čeprav še vedno ostajajo razlike med spoloma (glej poglavje 3.2), so ženske vse bolj dejavne na trgu dela, kar je pozitiven razvoj v okviru starajočih se družb in upadanja števila delovno sposobnega prebivalstva. Glede na njihovo povečano mobilnost in udeležbo na trgu dela so ženske manj sposobne zagotavljati dolgotrajno oskrbo nekemu v njihovem socialnem okolju. Potreba po ustreznih in cenovno dostopnih storitvah dolgotrajne oskrbe je tako še bolj izrazita.

²¹³ Rezultati za leto 2020 se pričakujejo leta 2021 [hlth_ehis_tae].

3.4.2 Ukrepi držav članic

Države članice so sprejele nujne ukrepe za odzivanje na socialne posledice krize zaradi COVID-19, pogosto poleg tekočih reform za izboljšanje socialne zaščite za osebe s tveganjem revščine. Veliko držav članic je sprejelo ukrepe za podporo dohodkom gospodinjstev v zelo občutljivem položaju. Ukrepi so vključevali povečanje obstoječih prejemkov ali zagotavljanje dodatnih storitev v naravi, ublažitev pravil o upravičenosti in zmanjšanje upravnih bremen ali uvedbo začasnih nadomestil. Tičasni ukrepi so bili namenjeni zlasti podpiranju oseb, ki niso upravičene do nadomestil za brezposelnost in oseb z zelo nizkimi dohodki. Italija je na primer uvedla izredni dohodek (*Reddito di emergenza*) za zagotovitev podpore družinam z nizkimi dohodki (morda milijon ljudi), ki niso zajete s sistemom minimalnega dohodka ali drugimi ukrepi, ki se izvajajo v kriznih razmerah (kot so sistemi dodatkov k plači ali nadomestila za regulirane poklice). V Bolgariji, kjer je vlada še naprej dodeljevala socialno pomoč z ublažitvijo zahtev, povezanih z udeležbo v rednem izobraževanju, je bil družinam z otroki, mlajšimi od 14 let, v katerih so bili starši na neplačanem dopustu, izplačan pavšalni znesek v višini skoraj 200 EUR. Finska je podprla najbolj ekonomsko ranljive družine, upravičene do minimalnega dohodka, v primeru, da so jim zaradi omejitvenih ukrepov, ki so bili posledica pandemije, nastali dodatni stroški. Kar zadeva trajne ukrepe, je Španija sprejela nacionalni sistem minimalnega dohodka, ki določa najnižjo spodnjo mejo na ozemlju, s skupnimi pravili glede upravičenosti, trajanja in zneska. Sistem naj bi razširil pokritost obstoječih regionalnih sistemov in zmanjšal regionalne razlike. Nacionalni sistem je združljiv z nizkim dohodkom od dela, čeprav se pripravljajo posebna pravila v zvezi s tem in drugi aktivacijski ukrepi. V drugih državah članicah so bile izvedene trajne spremembe manjšega obsega. V Latviji se bo 1. januarja 2021 raven zajamčenega minimalnega dohodka zvišala s sedanjih 64 EUR na 109 EUR na mesec na osebo v gospodinjstvu. Dodatni ukrepi vključujejo dvig dohodkovne meje za osebe, ki potrebujejo pomoč, povečanje državne socialne pomoči za starejše in invalide ter finančno podporo za otroke brez starševske oskrbe. V Bolgariji je bil uveden nov dohodek za osnovno ogrevanje, sočasno pa se bodo razširila merila za upravičenost in zvišali zneski (24,5-odstotno zvišanje zneskov in 21 % več upravičenih oseb v primerjavi z letom 2018).

Zaradi krize zaradi COVID-19 so zadevne socialne službe pod pritiskom brez primere.

Številne zadevne socialne službe se niso štejele za bistvene in med omejitvami gibanja niso mogle nadaljevati svojih dejavnosti. To je nesorazmerno vplivalo na ljudi v najbolj ranljivem položaju, ki so se zanašali na neprekinjeno opravljanje teh storitev, zlasti brezdomce, invalide, zadolžena gospodinjstva, otroke, osebe, ki trpijo zaradi nasilja v družini ali odvisnosti, in gospodinjstva, ki se zanašajo na obiske socialnih delavcev. Negativni učinek se je nanašal zlasti na storitve, ki jih zagotavljajo nevladne organizacije ali socialna podjetja. Na zagotavljanje storitev in ozaveščanje upravičencev so vplivali pomanjkanje osebja, pomanjkanje načrtov neprekinjenega poslovanja, omejeno uvajanje IKT, težave s komunikacijo in težave pri usklajevanju z drugimi deležniki, kot so javna uprava, ponudniki storitev in nevladne organizacije. V teh težavnih razmerah so države članice sprejele pozitivne načrtovane in izredne ukrepe. Kot primer izrednih ukrepov so bila v Španiji prenesena dodatna sredstva iz nacionalnega proračuna na socialne službe regij in občin, s ciljem pomagati ranljivim osebam, zlasti starejšim in vzdrževanim osebam. Poleg tega so lokalni organi dobili dovoljenje, da presežke proračuna iz leta 2019 vložijo v odpravljanje posledic pandemije (približno 300 milijonov EUR). V Bolgariji so bila med pandemijo dodeljena dodatna sredstva za podporo delovni sili na področju socialnih storitev (15 milijonov BGN oziroma 7,7 milijona EUR leta 2020, z dodatnim povečanjem v letu 2021 na 421,9 milijona BGN oziroma 215,7 milijona EUR). Nemčija se je osredotočila na zagotavljanje kontinuitete socialnih storitev. Sprejet je bil zakon, ki zagotavlja, da ponudniki financiranja plačajo subvencije ponudnikom socialnih storitev, tudi če zaradi pandemije ne morejo zagotavljati svojih storitev. Kar zadeva načrtovane ukrepe, je Estonija sprejela program mentorstva za podpiranje občin pri izvajanju nalog socialnega varstva, podpiranje razvoja organizacij za socialno varstvo in izboljšanje kakovosti ukrepov socialnega varstva na lokalni ravni. Drug ukrep je zagotovil ukrepe za socialno rehabilitacijo brez čakalne vrste v primeru prvega pojava psiholoških motenj za zagotovitev pravočasne in neprekinjene podpore. Romunija je posodobila standardne stroške socialnih storitev za ranljive kategorije upravičencev: otroke, odrasle invalide, vzdrževane starejše osebe in žrtve nasilja v družini ter socialne storitve za nasilneže.

Povečanje izdatkov po različnih vrstah storitev se giblje med 44 % in 98 %. Ustrezni ukrepi so bili sprejeti tudi na lokalni ravni, med drugim: odložitev plačil za nekatere storitve, prerazporejanje osebja, dodeljevanje dodatnih sredstev (tudi za brezdomce), uvajanje storitev na daljavo, prehod na spletno izvajanje storitev. Litva je v odziv na porast nasilja v družini vzpostavila sistem, ki (morebitnim) žrtvam nasilja v družini omogoča, da stopijo v stik z ustreznimi organi ne le s klicem, ampak tudi prek SMS-sporočila.

Države članice so sprejele ukrepe za podporo dostopu do bistvenih storitev in obravnavanje energijske revščine, tudi v odziv na krizo zaradi COVID-19. Ukrepi v podporo dostopu ljudi, ki potrebujejo pomoč, do ključnih storitev, kot so voda, sanitarne storitve, energija, prevoz, digitalne komunikacije in finančne storitve, se med državami članicami močno razlikujejo. Vključujejo splošne ukrepe socialne politike, namenjene gospodinjstvom z nizkimi dohodki ali revnim gospodinjstvom, kot so dohodkovna podpora, ki jim omogoča, da si privoščijo storitve ali jim pomaga plačati račune, vavčerji, kreditne linije in subvencije, davčne oprostitve, neposredna posredovanja pri zniževanju cene storitev in ukrepi za varstvo potrošnikov, kot sta minimalno zagotavljanje storitev in zaščita pred prekinitvami.²¹⁴ Nekatere države članice v zadnjih letih prilagajajo svoje okvire politike, da bi razširile podporo in olajšale dostop. Na primer, v Romuniji je bila za prebivalstvo z nizkimi dohodki uvedena nova denarna dajatev za zagotavljanje pitne vode in čiščenja odpadne vode. V Italiji se bodo od leta 2021 dodatki za vodo in energijo samodejno upoštevali pri računih, da bi se zvišale stopnje uveljavljanja nadomestil. Čeprav se ključne storitve zagotavljajo ves čas krize zaradi COVID-19, se lahko ranljive skupine srečujejo z vse večjimi izzivi v zvezi z dostopom do njih in njihovo cenovno dostopnostjo. Države članice so v okviru nujnih svežnjeve sprejele ukrepe za obravnavanje tega tveganja. Na primer, Španija je razširila krog odjemalcev, upravičenih do socialne cene električne energije, na samozaposlene. Nazadnje, na podlagi nacionalnih energetske in podnebne načrtov²¹⁵ ter strategije za val prenove²¹⁶ se ponovno namenja pozornost energijski revščini. Nacionalni energetske in podnebne načrti obravnavajo tudi cenovno dostopnost, pogosto v okviru energetskega in podnebnega prehoda. To velja za Avstrijo, Belgijo, Francijo, Nizozemsko in Dansko.

²¹⁴ ESPN (2020), *Access to essential services for people on low incomes in Europe* (Dostop do temeljnih storitev za osebe z nizkimi dohodki v Evropi). Analiza politik v 35 državah, Bruselj: Evropska komisija. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/rp96Kc>.

²¹⁵ Države članice so morale pripraviti nacionalne energetske in podnebne načrte v okviru energetske unije in svežnja za čisto energijo za vse Evropejce, ki je bil sprejet leta 2019. Na voljo na spletnem naslovu: <https://europa.eu/!WR76jF>.

²¹⁶ COM/2020/662 final.

Kriza zaradi COVID-19 bo imela verjetno še posebej velik vpliv na družine z nizkimi dohodki in otroki. V normalnih okoliščinah je povečevanje udeležbe staršev na trgu dela eden od najučinkovitejših načinov za odpravo temeljnih vzrokov revščine otrok, z aktivnimi politikami trga dela in cenovno dostopnim visokokakovostnim otroškim varstvom z dolgim delovnim časom kot glavnima intervencijskima ukrepoma. Vendar je to v razmerah pandemije COVID-19 postalo oteženo. Zaradi upada gospodarske rasti je na voljo manj novih prostih delovnih mest, poleg tega pa so tudi mnoge ustanove za otroško varstvo omejile svojo zmogljivost ali delovni čas – ali so se v celoti zaprle –, da bi ublažile nevarnost epidemije. Samo v eni državi članici (na Švedskem) so ostale ustanove za predprimarno vzgojo in varstvo ter šole za otroke, stare do 15 let, odprte²¹⁷, s čimer sta bila zagotovljena oskrba in kakovostno izobraževanje za otroke, staršem pa je bilo omogočeno, da ohranijo čim bolj normalne delovne vzorce. Odzivi držav članic na te ključne izzive na področju izobraževanja so podrobno obravnavani v oddelku 3.2.2.

Večina novih ukrepov na področju družinskih politik je bila del odziva na izziv, povezan s COVID-19. Običajno so bili v obliki dodatnih in začasnih finančnih dajatev, namenjenih najbolj ranljivim otrokom in družinam (v Belgiji (Flandrija), Bolgariji, Latviji, na Portugalskem in v Romuniji), ali v obliki podaljšanja upravičenosti do predhodno obstoječih dajatev (na Poljskem, Slovaškem in v Latviji). Poleg tega so se v Litvi, na Malti, v Sloveniji in na Slovaškem trajno zvišali družinski prejemki, Poljska in Latvija pa sta podaljšali upravičenost do obstoječega otroškega dodatka. Italija namerava z novim družinskim zakonom uvesti univerzalno mesečno nadomestilo za vse vzdrževane otroke, preoblikovati različne vrste družinskega dopusta, zagotoviti spodbude za dostop žensk z obveznostmi oskrbe do trga dela in razviti politike, ki bodo zagotovile podporo družinam pri kritju stroškov izobraževanja in šolanja. V Bolgariji se je za družinske dodatke med krizo uporabljal splošni pristop. Poleg tega bodo od leta 2021 odpravljena merila za upravičenost dohodka do nekaterih enkratnih nadomestil, znesek drugih nadomestil pa se bo povečal.

²¹⁷ S klavzulo, ki omogoča začasno zaprtje.

Ker bo pandemija COVID-19 verjetno povečala neenakosti v Evropi, so potrebni dohodkovni, izobraževalni in korektivni ukrepi. Med njimi je pomembno jamstvo za otroke, ki je namenjeno zagotavljanju dostopa otrok, potrebnih pomoči, do storitev, kot sta zdravstveno varstvo in izobraževanje, ter vključuje tudi ustrezno prehrano (ki je ključna za zdrav razvoj), izobraževanje in vzgojo v zgodnjem otroštvu, zunajšolske dejavnosti na področjih kulture, športa in prostočasnih dejavnosti (ki dopolnjujejo vidik vključevanja v družbo pri izobraževanju) in, v največjem možnem obsegu, stanovanja. Evropsko jamstvo za otroke bo namenjeno blažitvi negativnih posledic gospodarske krize po pandemiji COVID-19: vključevalo bo prizadevanja za odpravo razlik na nacionalni ravni, kar zadeva dostop do storitev, in spodbujalo enake možnosti.

Čeprav so države članice v prejšnjih letih trajno razširile pokritost sistemov socialne zaščite, je bil poudarek v letu 2020 na sprejetju začasnih ukrepov za obravnavanje izrednih razmer. COVID-19 je v središče pozornosti postavil ljudi, ki niso ali niso ustrezno zajeti v sistemih socialne zaščite, kot so delavci z nestandardno zaposlitvijo ali samozaposleni. V prvih mesecih krize (marec/april 2020) so države zato razširile in nadgradile obstoječe sheme ter omilile njihove pogoje za upravičenost (na primer, sheme nadomestil za brezposelnost ali nadomestil za čas bolezni). Upravičenost prejemanja nadomestil za brezposelnost se je podaljšala (npr. na Danskem, v Grčiji, Bolgariji, na Slovaškem in v Luksemburgu), nadomestila so se zvišala (v Bolgariji) ali pa se je njihovo postopno zniževanje zamrznilo, kot na primer v Belgiji. Samozaposlenim je bilo zagotovljeno več možnosti za koriščenje shem dohodkovne podpore, večinoma za omejeno obdobje ali z enkratnimi plačili (npr. v Belgiji, na Cipru, Češkem in Portugalskem). Na primer, na Češkem je vlada nadomestila izgubo dohodka samozaposlenih, prizadetih zaradi zmanjšanja prodaje, s pavšalnim plačilom v višini 25 000 CZK (približno 915 EUR) za obdobje od 12. marca do 30. aprila. Nedavno je bila podpora podaljšana za celotno obdobje zaprtja trgovin, prizadeti samozaposleni bodo prejeli 500 CZK na dan (približno 18 EUR). Na Cipru je shema subvencioniranja krila del operativnih stroškov malih podjetij in samozaposlenih. Nadomestila za čas bolezni so bila razširjena, da bi se prejemale od drugega dne bolezni (v Estoniji) ali (na Cipru), da bi bili do njih upravičeni zaposleni in samozaposleni z zdravstvenimi težavami, ki morajo biti iz zdravstvenih razlogov odsotni z dela, razširjena pa so tudi na primere prisilne odsotnosti z dela po navodilih ali odredbah organov (obvezna izolacija/karantena).

V Latviji je država do konca leta 2020 prevzela odgovornost za dobo bolezn, ki jo je prej plačeval delodajalec (od drugega dne bolniškega dopusta), v primerih, povezanih s COVID-19 (bolezen in obvezna karantena). V Litvi so v primeru vladne razglasitve izrednih razmer in obvezne karantene samozaposlene osebe in osebe, ki se ukvarjajo s posameznimi kmetijskimi dejavnostmi, prejemale mesečno nadomestilo (257 EUR oziroma 200 EUR).

Kriza zaradi COVID-19 je ustvarila potrebo po dodatnih ukrepih za obravnavanje nesorazmerno negativnega vpliva na invalide. Zato je več držav članic poleg načrtovanih trajnih ukrepov sprejelo tudi začasne ukrepe, da bi invalidom olajšale življenje. V tem oddelku so navedeni trajni in začasni, s pandemijo COVID-19 povezani ukrepi. Belgija je uvedla dodatno dohodkovno podporo v višini 50 EUR na mesec za šestmesečno obdobje za upravičence do minimalnega dohodka, nadomestilo v zvezi z invalidnostjo in dohodkovno jamstvo za upokoјence. Zaradi COVID-19 je Estonija samodejno podaljšala status invalidnosti za osebe, katerih status invalidnosti bi se sicer iztekel v obdobju od začetka razglasitve izrednih razmer do konca avgusta. Hkrati je zvišala dodatke za invalidne otroke, ti dodatki so se nazadnje zvišali leta 2006. V izrednih razmerah (do 18. maja 2020) so bila staršem otrok s posebnimi potrebami zagotovljena izplačila izrednega dodatka, s proračunom v višini 10 milijonov EUR. Tudi Estonija je samodejno podaljšala veljavnost ugotovljene stopnje invalidnosti otrok, dokler ti otroci ne dosežejo delovne starosti, v primeru nespremenjene ali progresivne hude ali posebno obremenjujoče invalidnosti. Pred tem je bila invalidnost določena za obdobje od enega do treh let. Francija je razširila nekatere socialne pravice za tri ali šest mesecev, če bi se te pravice iztekle med 12. marcem 2020 in 31. julijem 2020, vključno z dodatkom za invalide za izobraževanje invalidnega otroka in nadomestilom za invalidnost. Kar zadeva trajne ukrepe, so zdravstveni in socialni delavci v Bolgariji starejšim in invalidom zagotavljali patronažne storitve, vključno z obiski na domu, paketi hrane in toplim kosilom, zdravili in osnovnimi potrebščinami. Latvija je povečala dohodkovne podpore za invalide in uvedla asistenta za invalide v visokošolskem izobraževanju (pred tem so bili do storitev asistentov upravičeni samo študenti z okvaro vida). Da bi izboljšala dostop do storitev za osebe z zelo resnimi in hudimi funkcionalnimi omejitvami, je od leta 2021 uvedla ugodnejše pogoje za zagotavljanje storitev asistenta, vključno s povišanjem plačila za te storitve. Litva si prizadeva za zaprtje vseh institucionalnih sirotišnic do konca leta 2020, in sicer za vse otroke brez starševske oskrbe (glej oddelek 3.2).

Malta je zvišala invalidske pokojnine. Portugalska je vzpostavila pravni status neformalnega oskrbovalca, poenostavila postopek preverjanja invalidnosti pri statusu neformalnih oskrbovalcev in pripravlja pilotne projekte za izboljšanje položaja neformalnih oskrbovalcev. Romunija je posodobila stroškovne standarde socialnih storitev za ranljive skupine, vključno z invalidi, pri čemer ti standardi niso bili posodobljeni od leta 2015 (glej tudi zgoraj).

Med krizo zaradi COVID-19 je veliko držav članic sprejelo nujne ukrepe za zaščito stanovanjskega položaja najbolj ranljivih.²¹⁸ Na primer, brezdomcem so bila med omejitvijo gibanja zagotovljena zasilna bivališča, tudi v hostlih in zasilnih zatočiščih. Tako je bilo na primer v Franciji, Španiji ter večjih mestih na Irskem in v Avstriji. V Španiji, Avstriji, Nemčiji in na Portugalskem so bili uvedeni moratoriji na plačilo najemnin za najemnike, ki so bili močno prizadeti, Irska in Luksemburg pa sta uvedla finančno podporo za najemnike, ki zaradi krize niso mogli plačevati najemnine.²¹⁹ V Grčiji je vlada odobrila začasno znižanje (do 60 %) najemnin za najemnike, ki so med krizo izgubili zaposlitev.²²⁰ Podobne ukrepe so sprejeli tudi lokalni organi in nekatere mesta, kot sta Lizbona in Sintra (Portugalska), kjer je bilo plačilo najemnin za socialna stanovanja odloženo za nekaj mesecev.²²¹ Italija in Nizozemska sta izvedli ukrepe za zaščito imetnikov hipotekarnih posojil pred tveganjem izgube njihovih domov, kot je začasna ustavitev postopkov izvršbe v obdobju omejitve gibanja.²²² Vendar je večina teh ukrepov začasnih in verjetno ne bodo sovpadali s trajanjem učinkov svetovne pandemije na zmogljivost gospodinjstev, da krijejo stanovanjske stroške, zlasti za tiste, ki so med krizo izgubili zaposlitev ali dohodek.

²¹⁸ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/housing-amid-covid-19-policy-responses-and-challenges-cfdc08a8/>.

²¹⁹ OECD (2020), *Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges* (Stanovanjska problematika v kontekstu COVID-19: Odzivi in izzivi politike).

²²⁰ Glej prejšnjo opombo.

²²¹ OECD (2020), *Policy responses to the COVID-19 crisis in cities* (Odzivi politike na krizo COVID-19 v mestih).

²²² OECD (2020), *Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges* (Stanovanjska problematika v kontekstu COVID-19: Odzivi in izzivi politike).

Na strani ponudbe je velik izziv na področju stanovanjske politike zmanjšanje javnih naložb v ponudbo stanovanj v zadnjem desetletju.²²³ Nekatere države članice so sprejele ukrepe za povečanje ponudbe socialnih stanovanj in podporo okrevanju gradbenega sektorja po krizi. Na primer, Avstrija, Irska in Nizozemska so zagotovile dodatna finančna sredstva in/ali omilile pogoje najemanja posojil, da bi zagotovile likvidnost gradbenih podjetij. Na Portugalskem so bile odobrene davčne oprostitve za kapitalske dobičke iz nepremičnin za spodbujanje lastnikov stanovanj, ki delujejo na trgu kratkoročnega najema počitniških stanovanj, k oddajanju stanovanj v najem na trgu cenovno dostopnih najemniških stanovanj.

Pokojnine so glavni vir dohodka za četrtno Evropejcev in imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju odpornosti gospodarstva med gospodarsko krizo zaradi COVID-19. V zadnjem letu, pred izbruhom krize zaradi COVID-19, so države članice v okviru stalne rasti zaposlovanja v EU, ki je dosegla najvišjo raven, ki je bila kadar koli zabeležena, nadaljevale prizadevanja za zaščito ustreznosti pokojnin. Številne države članice so nadaljevale prizadevanja za spodbujanje daljšega delovnega življenja in poznejše upokojitve, večinoma s spodbudami in drugimi mehкими ukrepi, kot so omogočanje združevanja pokojnin in zaposlovanja (Slovenija), omogočanje, da osebe ostanejo zaposlene po upokojitveni starosti, z odložitvijo starostne pokojnine (Estonija in Švedska), in podaljšanje obdobja upravičenosti (Danska in Litva). Druge države so si prizadevale okrepiti zmogljivost ohranjanja dohodka in vključujočo naravo pokojninskih sistemov, na primer z revizijo pravil za odmero pokojnine (Estonija in Litva) ali indeksiranje pokojnin (Hrvaška), povečanjem davčnih oprostitvev (Malta), uvedbo pokojninskih dobropisov za otroško varstvo (Slovenija) ali okrepitvijo poklicnega pokojninskega varčevanja (Nizozemska in Poljska). Več držav članic je sprejelo ukrepe za zmanjšanje revščine in/ali zaščito dohodka upokojujencev, ki imajo nizek dohodek in dolgo delovno dobo, večinoma z uvedbo ali zvišanjem osnovne ali minimalne pokojnine (npr. Italija, Slovenija, Bolgarija in Latvija) ali individualnim dodatkom k osnovni pokojnini (npr. Nemčija) ali pripisom majhnega dodatka vsem pokojninam med krizo zaradi COVID-19 in predlaganjem določb za trajno zvišanje (Bolgarija). Nemčija je na primer za osebe, ki so vsaj 33 let plačevale obvezne prispevke, v zakonsko predpisanem pokojninskem zavarovanju uvedla dodatek k osnovni pokojnini, odvisno od njihovih prispevkov in na podlagi preverjanja dohodkov.

²²³ Glej stran 13 v OECD (2020), *Housing and Inclusive Growth*, OECD Publishing, Paris (Stanovanjska problematika in vključujoča rast, izdala OECD, Pariz). Na voljo na spletnem naslovu: <https://doi.org/10.1787/6ef36f4b-en>.

Nekatere države članice so reformirale način financiranja svojih pokojninskih sistemov; Litva je na primer prenesla del financiranja s socialne varnosti na splošni proračun in prostovoljno izvedla prenose na obvezni steber. Hkrati večina držav članic od začetka krize ni izvedla bistvenih, s krizo povezanih reform pokojninskih sistemov, nekatere že prej načrtovane reforme pa so bile začasno ustavljene (npr. celovita pokojninska reforma v Franciji).

Vse države članice so sprejele raznovrstne začasne ukrepe za okrepitev svojih zdravstvenih sistemov v odziv na pandemijo in za povečanje odpornosti. Ukrepi vključujejo dodatna sredstva, dodeljena za kritje stroškov zdravstvenega varstva, ki nastanejo zaradi pandemije koronavirusa (na primer za reorganizacijo zagotavljanja oskrbe v bolnišnicah ali za kritične medicinske izdelke, kot so osebna varovalna oprema, zdravila ali ventilatorji), ter za povečanje zmogljivosti za raziskave in inovacije (zlasti na področju cepiv in ukrepov za odzivanje na krizo). Ukrepi so bili namenjeni tudi okrepitvi zdravstvenih sistemov s povečanjem števila postelj za intenzivno nego, zagotovitvijo teritorialne pomoči najbolj prizadetim regijam, povečanjem števila zdravstvenega osebja (npr. z rekrutiranjem dodatnega osebja, izpopolnjevanjem in preusposabljanjem osebja, vključitvijo študentov medicine ali uporabo medicinskih rezerv), financiranjem nadurnega dela zdravstvenega osebja, ki je še posebej izpostavljeno v boju za zajezitev širjenja COVID-19, in/ali odobritvijo spodbujevalnega dodatka za tveganje za osebje, ki zagotavlja socialno pomoč in pomoč skupnosti, zdravstveno osebje in osebje, ki zagotavlja storitve v skupnosti. Države članice so povečale in izboljšale svojo zmogljivost preskušanja in laboratorijsko zmogljivost ter nenehno prilagajajo pravila o preskušanju, omejevanju fizičnih stikov, potovanjih, osebni zaščiti in karanteni ustreznim epidemiološkim razmeram.

Kriza je razkrila osnovne strukturne pomanjkljivosti zdravstvenih sistemov v številnih državah članicah in opozorila na potrebo po reformi in posodabljanju. Poleg tega je že spodbudila reforme za izboljšanje dostopnosti zdravstvenih sistemov, kot so odprava uporabnin za primarno zdravstveno varstvo na Irskem, kritje s COVID-19 povezane oskrbe tudi za nezavarovane osebe v Bolgariji, razširitev pokritosti za migrante na Portugalskem ali kritje prispevkov za tiste, ki so brez dela, v delnem obsegu na Madžarskem, v Sloveniji, Grčiji in na Hrvaškem. V Nemčiji in Franciji so se zaradi krize dodatno zmanjšale omejitve glede uporabe teleposvetovanj.

Države članice še naprej posodablajo svoje zdravstvene sisteme, na primer s povečevanjem dostopa in razpoložljivosti zdravstvenih storitev. Nekatere države članice zagotavljajo spodbude ali nepovratna sredstva družinskim zdravnikom ali študentom medicine za delo na manj pokritih območjih (npr. Estonija, Latvija, Francija, Nemčija in Češka) ali so zvišale plače (nekaterih vrst) zdravstvenih delavcev (Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva in Romunija). Primarno zdravstveno varstvo se krepi z vzpostavitvijo zdravstvenih centrov v skupnostih, lokalnih zdravstvenih enot ali dejavnosti skupine splošnih zdravnikov (Avstrija, Estonija, Grčija, Luksemburg in Romunija). Litva poroča o napredku pri krajšanju čakalnih dob in zniževanju doplačil za recepte. Ciper je leta 2019 izvedel prvo fazo ambulantne oskrbe, s katero naj bi se bistveno zmanjšala neposredna plačila in dodatno povečal dostop do zdravstvenega varstva. Končna faza splošne reforme zdravstvenega sistema se je začela 1. junija 2020, z uvedbo kritja bolnišnične oskrbe v okviru svežnja nadomestil. Nekatere specializacije, ki so bile prvotno načrtovane za vključitev v drugi fazi (klinični dietetiki, poklicni terapevti, logopedi, fizioterapevti, psihiatri, zobozdravniki, zdravstvena rehabilitacija in paliativna oskrba), so bile preložene na jesen. Več držav članic načrtuje ali izvaja izboljšano načrtovanje in/ali usposabljanje delovne sile v zdravstvu (Švedska, Nemčija, Francija, Estonija, Španija, Litva, Luksemburg in Latvija).

Prizadevanja za izboljšanje odpornosti, uspešnosti in učinkovitosti zagotavljanja oskrbe se nadaljujejo. Na Finskem je nova vlada ponovno začela izvajati reformo socialnega in zdravstvenega varstva (SOTE) z nekaterimi spremembami, hkrati pa ohranila poudarek na izboljšanem dostopu do oskrbe. Avstrija je zaradi večje učinkovitosti s 1. januarjem 2020 zmanjšala število zavarovalnih skladov z 21 na 5. Na Češkem in v Latviji razvijajo nov sistem za ocenjevanje uspešnosti, Portugalska pa je ustvarila formalno strukturo za ocenjevanje upravljanja javnih bolnišnic. Luksemburg je vzpostavil nacionalni observatorij zdravstvenih podatkov za izboljšanje razpoložljivosti in kakovosti zdravstvenih podatkov. V Grčiji bo novi centralni nabavni organ za zdravstveni sektor (EKAPY) uveljavil centralno javno naročanje. Francija nadaljuje s konsolidacijo bolnišničnih omrežij za boljše usklajevanje bolnišničnega zdravljenja. Na Češkem in v Grčiji se uvajajo sistemi skupin primerljivih primerov, ki se načrtujejo tudi v Luksemburgu. Na področju digitalnega zdravstva estonski sistem e-posvetovanja družinskim zdravnikom omogoča, da se digitalno posvetujejo s specialisti o težavnih primerih. Estonija je julija 2019 uvedla centralni digitalni sistem registracije za rezervacijo bolnišnične oskrbe. Češka je deloma, Poljska pa v celoti uvedla e-recepte, Litva pa preskuša model za zagotavljanje zdravstvenih storitev na daljavo. Nemčija se pripravlja, da bo elektronska evidenca pacientov od leta 2021 na voljo za vse paciente. Romunija za leto 2021 načrtuje predstavitev nove večletne strategije za zdravstvo. Francija je poleti 2020 napovedala nove naložbe v zdravstvo in oskrbo starejših, vključno z infrastrukturo, osebjem in digitalnimi storitvami.

Zaradi vpliva pandemije je veliko držav članic sprejelo ukrepe za zaščito svojih sistemov dolgotrajne oskrbe in oskrbovancev, v nekaterih so se razmere v formalnem in neformalnem sektorju tako izboljšale. Finska je sprejela spremembe zakona o storitvah oskrbe za starejše osebe, da bi postopoma zvišala minimalno število zaposlenih in kakovost 24-urne oskrbe in dolgotrajne institucionalne oskrbe za starejše osebe, in sicer z 0,5 zaposlenega na stranko oktobra 2020 na 0,7 zaposlenega na stranko aprila 2023. Portugalska je vzpostavila pravni status neformalnih oskrbovalcev. Da bi zaščitile oskrbovance med pandemijo, je več držav članic (npr. Avstrija, Belgija, Bolgarija, Francija, Nemčija, Irska, Italija in Slovenija) sprejelo ukrepe za osamitev stanovalcev od drugih oskrbovancev v oskrbnem domu. Taki ukrepi vključujejo nekajdnevno osamitev oseb, ki na novo prispejo v oskrbni dom, ločevanje znotraj ustanov na COVID-območja in območja z zdravimi oskrbovanci ter osamitev stanovalcev v enoposteljnih sobah. Države članice (npr. Belgija (Valonija), Bolgarija, Estonija, Francija, Irska, Italija in Španija) so sprejele tudi ukrepe za boj proti povečani osamljenosti zaradi pandemije in zaježitvenih ukrepov. Take pobude vključujejo omogočanje obiskov sorodnikov v oskrbnih domovih po predpisanih pogojih, uporabo video naprav za omogočanje komuniciranja med rezidenti oskrbnih domov in njihovimi sorodniki ter psihološko podporo s svetovanjem po telefonu. Ker se je pomanjkanje delovne sile v sektorju dolgotrajne oskrbe med krizo povečalo, so države članice (npr. Avstrija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Slovenija in Švedska) sprejele ali podaljšale ukrepe za povečanje baze delavcev na področju dolgotrajne oskrbe, vključno z začasnim znižanjem zahtev glede kvalifikacij, da bi omogočile hitro zaposlovanje novega osebja, pritegnitvijo prostovoljcev, študentov medicine in upokojencev, omilitvijo pravil o najdaljšem delovnem času, premeščanjem osebja iz drugih sektorjev, povečanjem izpopolnjevanja in preusposabljanja ter vseživljenjskega učenja v sektorju in omogočanjem vstopa čezmejnimi delavcem v državo kljub zaprtju meja. Države članice (npr. Litva, Luksemburg, Slovaška in Španija) so sprejele ukrepe za zagotovitev neformalne podpore oskrbovalcem med pandemijo, na primer z nadomestili, omogočanjem skrajšanja delovnega časa ali uvedbo shem izrednega dopusta.